

Arbeid, pensjon og inntekt i den eldre befolkningen

Rapport fra Pensjonspolitisk arbeidsgruppe 25. juni 2024

Innledning og sammendrag	3
1 Alderspensjon fra folketrygden	7
1.1 Mottakere av alderspensjon	7
1.2 Utgifter til alderspensjon og gjennomsnittlig alderspensjon.....	13
1.3 Utvikling i alderspensjon.....	16
1.4 Alderspensjon til tidligere uføre	18
2 Helse relaterte ytelser og dagpenger over 62 år	21
2.1 Uføretrygd	21
2.2 Arbeidsavklaringspenger	22
2.3 Sykepenger.....	24
2.4 Dagpenger.....	24
2.5 Samlet mottak av helse relaterte ytelser og dagpenger	25
3 Pensjonsordninger i privat sektor	28
3.1 Tjenestepensjon i privat sektor	28
3.2 AFP i privat sektor.....	41
3.3 Uføredeknning i privat sektor	46
4 Pensjonsordninger i offentlig sektor	47
4.1 Utforming av pensjonsordningene i offentlig sektor	47
4.2 Antall mottakere av pensjon.....	49
4.3 Utbetalinger	51

4.4	Uttaksmønster	59
4.5	Særaldersgrenser i offentlig sektor.....	71
5	Yrkesaktivitet blant eldre.....	76
5.1	Utvikling i yrkesaktivitet	76
5.2	Kombinasjon av arbeid og pensjon	79
5.3	Arbeidstid per uke	83
5.4	Forventet yrkesaktivitet.....	85
5.5	Median avgangsalder	87
5.6	Tilbud og etterspørsel etter eldre i arbeidslivet.....	88
6	Inntekt blant den eldre befolkningen.....	95
6.1	Samlet inntekt og endringer i samlet inntekt.....	95
6.2	Inntekt etter husholdningstype.....	98
6.3	Inntektsfordeling og lavinntekt	100
6.4	Sammensetningen av inntekt.....	102
6.5	Formue og gjeld.....	110
7	Minsteytelsene i alderspensjonssystemet.....	112
7.1	Minstenivåene i ny og gammel alderspensjon	112
7.2	Nærmere om minstepensjonistene	115
7.3	Antall utbetalte tillegg og mottakere av ulike tillegg	119
7.4	Lavinntekt blant minstepensjonistene	120
7.5	Inntektssammensetningen til minstepensjonistene	121
	Kilder.....	126
	Vedlegg 1 Arbeidsgruppens sammensetning og arbeid i 2023.....	128
	Vedlegg 2 Pensjonspolitisk arbeidsgruppe – bakgrunn og mandat.....	129
	Vedlegg 3 Statistikk.....	131
	Vedlegg 4 Avtale mellom regjeringspartiene og partiene Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre, Kristelig Folkeparti og Miljøpartiet De Grønne.....	147

Innledning og sammendrag

Pensjonsreformens mål er å sikre et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem, å motivere til arbeid, å legge til rette for en fleksibel overgang fra arbeid til pensjon og å bidra til en god fordelings- og likestillingsprofil. Pensjonspolitisk arbeidsgruppe ble etablert som en undergruppe til Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd i 2009 (se vedlegg 1 for sammensetning og virksomhet i 2023 og vedlegg 2 om bakgrunn og mandat). Arbeidsgruppen skal blant annet avgi årlige rapporter med beskrivelse og analyse av utviklingstrekk innen pensjon og arbeidsliv til Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd.

29. februar 2024 ble det inngått et nytt bredt forlik om pensjon. Forliket er inngått mellom Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Venstre, Kristelig Folkeparti og Miljøpartiet De Grønne, se vedlegg 4 for forliket. Forliket støtter forslagene i Meld. St. 6 (2023–2024) *Et forbedret pensjonssystem med en styrket sosial profil* med enkelte tilføyelser. Ett av punktene i forliket er at pensjonssystemet skal evalueres om lag hvert tiende år, for å følge med på utviklingen i både den sosiale og den økonomiske bærekraften. De årlige rapportene fra pensjonspolitisk arbeidsgruppe vil gi nyttig informasjon om den løpende utviklingen fram mot neste evaluering. Arbeidsgruppa vil vurdere hvordan framtidige rapporter skal innrettes for å understøtte dette.

Årets rapport fra Pensjonspolitisk arbeidsgruppe beskriver hovedtrekk ved utviklingen i yrkesaktivitet, uttak av pensjon og inntekt for den eldre befolkningen fram til og med 2023.

Årets rapport bekrefter at de trendene vi har sett over flere år¹ fortsetter:

- Andelen av befolkningen som tar ut alderspensjon tidlig fortsetter å falle. I 2023 var det en reduksjon i antall alderspensjonister under 67 år, og andelen mottakere av alderspensjon ved hver alder fra 62 til 67 år synker stadig.
- Folketrygdens utgifter til alderspensjon utgjorde nær 297 mrd. kroner i 2023. Siden pensjonsreformen ble innført har utgiftene økt som følge av at flere har tatt ut pensjon tidlig, mens endret indeksering og levealdersjustering av pensjonene har trukket i retning av lavere utgifter. I 2023 er det anslått at pensjonsreformen har bidratt til å redusere utgiftene til alderspensjon med 9 mrd. kroner, sammenlignet med om pensjonsreformen ikke hadde blitt innført.
- Andelen medlemmer i private tjenstepensjonsordninger som omfattes av innskuddsordninger stiger jevnt og er nå på 94 prosent. Av de som er omfattet av en innskuddsordning er 37 prosent tilknyttet en ordning med 2 prosent grunnsats opptil 12 G, men en del av medlemmene har tilleggsinnskudd for lønn mellom 7,1 og 12 G. 20 prosent av medlemmene er tilknyttet en ordning som tilsvarer minstekravet i Lov om obligatorisk tjenstepensjon (OTP) der årlig innskudd minst skal utgjøre 2 prosent av lønn opptil 12 G.
- Omfanget av uføretrygd fra folketrygden og uførepensjon fra offentlig tjenstepensjonsordning blant de over 62 år har blitt redusert de siste årene. Utviklingen varierer imidlertid mellom ulike grupper.
- Det har også vært en nedgang i antall mottakere av offentlig AFP før 64 år.
- Det er en nedgang i andelen av befolkningen i alderen 62–66 år som mottar uføretrygd. Samlet mottak av helserelevante ytelser og dagpenger falt fra 2021 til 2022.²
- Pensjonsreformen har gitt økt yrkesaktivitet, særlig i den delen av privat sektor som omfattes av AFP. Veksten i yrkesaktivitet var særlig sterk for 1949-kullet, som var det

¹ Flere av figurene og tabellene har lengre tidsserier bakover i tidligere utgaver av rapporten.

² Samlet tall for 2023 vil først foreligge når tall for mottak av sykepenger ferdigstilles sommeren 2024.

første kullet som fullt ut ble omfattet av ny AFP. Yrkesaktiviteten er høyere for alle aldersgruppene over 60 år sammenliknet med yrkesaktiviteten før pensjonsreformen. Fra 2022 til 2023 har det vært en økning i andelen lønntakere for alle alderstrinn over 60 år, bortsett fra for aldersgruppen 61 år som hadde en svak nedgang.

- Realverdien av alderspensjon fra folketrygden har de siste årene hatt svak utvikling, som følge av lav gjennomsnittlig reallønnsvekst for arbeidstakere. Minstepensjonen har hatt en bedre utvikling, bl.a. som følge av særskilte tillegg i minstepensjonen til enslige. 2023 var et godt år for alderspensjonistene, og både de med gjennomsnittlig alderspensjon og de med minsteytelser fikk økt kjøpekraft.
- Realinntekten til personer over 62 år har økt de siste ti årene, særlig som følge av muligheten til å kombinere full jobb og full pensjon.

Kapittel 1 omhandler alderspensjon fra folketrygden. Ved utgangen av 2023 mottok 1 039 502 personer alderspensjon. Det har vært sterk vekst i antall mottakere av alderspensjon fra 2011 til 2023, men den årlige veksten har avtatt noe over tid. Det er om lag 80 700 flere alderspensjonister i 2023 enn det var i 2019.

Mange benyttet seg av muligheten til å ta ut alderspensjon før 67 år fra 2011, noe som bidro til en sterk økning i antall mottakere av alderspensjon de første årene etter 2011. I de senere årene har det vært en nedgang i antall mottakere av alderspensjon under 67 år, og veksten i samlet antall mottakere av alderspensjon skyldes en fortsatt vekst i antall mottakere over 67 år. Andelen av befolkningen i alderen 62–66 år med mulighet for å ta ut alderspensjon tidlig øker, og var i 2023 på 63 prosent. Det er en overvekt av menn som tar ut alderspensjon tidlig.

I 2021 er det anslått at pensjonsreformen for første gang førte til innsparinger. Anslåtte innsparinger i 2023 fra pensjonsreformen var på 9 mrd. kroner. Innsparinger som følge av pensjonsreformen er de første årene særlig knyttet til ny regulering av pensjon under utbetaling og levealdersjustering. Fleksibel pensjonering førte til økte utgifter de første årene etter 2011, mens utgiftsøkning knyttet til fleksibel pensjonering har blitt redusert etter 2016.

Kapittel 2 ser på inntektssikringsordninger i folketrygden og på omfanget av slike ytelser blant personer over 62 år. Andelen som mottar en ytelse i aldersgruppen 62–66 år økte med 1,1 prosentpoeng fra 2019 til 2020. Ved utgangen av 2022 hadde andelen falt til under nivået før pandemien. Etter pandemien er andelen mottakere av arbeidsavklaringspenger og sykepenger høyere enn før pandemien, mens andelen mottakere av uføretrygd og dagpenger er lavere enn før pandemien.

Kapittel 3 omhandler pensjonsordninger i privat sektor. 94,3 prosent av de som er medlem i en privat tjenstepensjonsordning i 2023 tjente opp pensjonsrettigheter i en innskuddsordning. Tilsvarende andeler med opptjening i ytelsesordninger og i såkalte hybridordninger er henholdsvis 2,2 og 3,4 prosent.

Blant arbeidstakere med innskuddspensjon har 20 prosent minstesparing etter OTP. Totalt er 37 prosent tilknyttet en ordning med grunnsats på 2 prosent, mens 38 prosent er tilknyttet ordninger med grunnsats på 5 prosent eller mer. 32 prosent av medlemmene er tilknyttet en ordning som ikke gir ekstra tilskudd for lønn mellom 7,1 G og 12 G.

Til tross for at innskuddsordningene nå har klart flest aktive medlemmer, er både forsikringsforpliktelsene og utbetalingene fra ytelsesordningene og særlig fripolisene fortsatt betydelige. 75 prosent av mottakerne av privat kollektiv tjenstepensjon mottar pensjon fra fripolisene og 74 prosent av samlede utbetalingene fra private tjenstepensjonsordninger er fra fripoliser.

I privat sektor er noe over halvparten av alle arbeidstakere ved 61 år tilknyttet en AFP-bedrift. Ved utgangen av 2023 mottok 124 000 personer AFP i privat sektor, og antall mottakere øker

med om lag 10 000 i året. Den livsvarige delen av AFP inngår i vilkåret for uttak av alderspensjon fra folketrygden før 67 år og dette bidrar i stor grad til at mange har mulighet til å ta ut alderspensjon fra 62 år.

Kapittel 4 omhandler pensjonsordninger i offentlig sektor. Antallet mottakere av pensjon fra SPK, KLP og OPF har økt i perioden 2019–2023, særlig antallet som mottar alderspensjon. Antall mottakere av uførepensjon over 62 år har gått ned en del både i SPK og KLP, mens det har økt noe i OPF.

Plikten til å fratre ved særaldersgrensen ble opphevet fra 1. juli 2021 for de lovfestede offentlige tjenstepensjonsordningene og innen Spekter-området. For kommunale stillinger ble plikten til å fratre ved særaldersgrensen opphevet fra 1. januar 2022. Dette har ført til at flere i SPK fortsetter etter aldersgrensen. Blant personer med aldersgrense 60 år i SPK, har andelen 61-åringene som fortsatt var i jobb ved utgangen av året økt fra 5,0 prosent i 2021 til 10,7 prosent i 2023. Blant dem med aldersgrense 65 år, har andelen 66-åringene som fortsatt var i jobb økt fra 3,8 prosent i 2021 til 7,3 prosent i 2023. Det ser ikke ut til at andelen som fortsetter etter aldersgrensen har økt i KLPs ordninger.

Kapittel 5 omhandler yrkesaktivitet i den eldre delen av befolkningen. Ett av hovedmålene med pensjonsreformen er å få flere til å stå lenger i arbeid. Yrkesaktiviteten blant eldre har steget jevnt de siste årene, også før pensjonsreformen. Sammenliknet med sysselsettingen før pensjonsreformen, er sysselsettingen høyere for alle aldersgruppene over 60 år. Økningen fra 2010 har vært spesielt stor for aldersgruppen 62–64 år, noe som kan indikere at pensjonsreformen har hatt særlig betydning for utviklingen i yrkesaktiviteten for disse aldersgruppene. Andelen lønnstakere i 2023 er høyere enn for fem år siden for alle aldersgruppene fra 60 til 74 år. Det siste året har andelen lønnstakere i aldersgruppen 61 år hatt en nedgang på 0,1 prosentpoeng, mens det har vært en økning i andelen lønnstakere for de resterende aldersgruppene; fra 0,3–1,3 prosentpoeng. Aldersgruppene 64 og 68 år hadde begge en vekst på 1,3 prosentpoeng det siste året.

Blant mannlige lønnstakere i alderen 62–66 år, kombinerte 41 prosent arbeid med mottak av alderspensjon fra folketrygden i 2023. Andelen blant kvinner er betydelig lavere; 20 prosent av kvinnelige lønnstakere i den aktuelle aldersgruppen kombinerte arbeid med alderspensjon fra folketrygden. Både for menn og kvinner, har andelen som kombinerer arbeid og alderspensjon fra folketrygden falt gradvis i perioden fra 2019 til 2023.

I 2023 var gjennomsnittlig avtalt arbeidstid 32,1 timer per uke for aldersgruppen 62–66 år, 25,2 timer per uke for aldersgruppen 67–69 år og 18,8 timer per uke for aldersgruppen 70–74 år. Gjennomsnittlig avtalt arbeidstid er høyere i 2023 enn i 2019 for aldersgruppen 62–66 år, mens den er noe lavere enn i 2019 for aldersgruppene 67–69 år og 70–74 år.

Kapittel 6 omhandler inntektsutviklingen for den eldre befolkningen. For aldersgruppen 60 år og eldre sett samlet, har realveksten i samlet inntekt etter skatt vært på om lag 3 prosent i perioden 2012–2022, som er noe svakere enn realveksten for aldersgruppen 40–59 år. Realveksten i aldersgruppene 67–69 år og 70–74 år har vært om lag null i perioden. Dette må ses i sammenheng med at årskullene 1944–1949, som fikk mulighet til tidlig uttak av alderspensjon fra 2011, nå i stor grad har hatt avgang fra arbeid. Realveksten i median inntekt etter skatt har vært sterkest i aldersgruppen 62–66 år.

Det har vært realvekst i inntekt etter skatt for alle desiler. Økningen i kjøpekraft har imidlertid vært sterkest for de tre laveste og de to øverste desilene. Realinntektsveksten etter skatt har vært lavest i midten av fordelingen (desil 4–8). At realveksten i samlet inntekt har vært sterkest blant de med høyest samlet inntekt, kan fange opp at en del høytlønnede kombinerer full jobb og full pensjon. At realveksten også har vært høy for de med lavest samlet inntekt, reflekterer trolig økningen i minstepensjonen i perioden.

Både nivået på og sammensetningen av inntekten endrer seg med økende alder etter 62 år. Samlet inntekt går klart ned med alder og mye av nedgangen skyldes at yrkesinntekten faller med alder. For personer under 67 år er yrkesinntekt den viktigste inntektskomponenten. For 67-åringene utgjør yrkesinntekt og alderspensjon hhv. 34 prosent og 28 prosent av samlet inntekt.

Aldersgruppen over 75 år har høyest andel med lavinntekt, men andelen har falt de siste ti årene. Blant alle aldersgruppene som er yngre enn 75 år har andelen med lavinntekt økt i perioden.

Kapittel 7 redegjør for utviklingen i minstenivåene i alderspensjonssystemet, utviklingen i antallet minstepensjonister, utviklingen i lavinntekt blant minstepensjonistene og inntekts-sammensetningen for minstepensjonistene.

Realverdien av minstepensjonene har økt relativt mye siden innføringen av pensjonsreformen, og særlig for enslige, men realverdien av minstepensjonene hadde en nedgang i 2022. Nedgangen må ses i sammenheng med den uvanlig høye prisveksten og at faktisk prisvekst i 2022 ble høyere enn anslaget for prisvekst som lå til grunn ved reguleringen. I 2023 medførte reguleringsreglene at alle pensjoner økte mer enn grunnbeløpet. For enslige med minste pensjonsnivå kom en særskilt økning på 4 000 kroner fra januar 2023 i tillegg.

Minste pensjonsnivå for enslige har økt målt som andel av grunnbeløpet, mens nivået for gifte og samboende var noe lavere i 2023 enn ved innføringen av pensjonsreformen. Både andelen og antallet minstepensjonister var i 2023 på sitt laveste nivå noensinne. Det er store forskjeller mellom kjønnene, og kvinner utgjør majoriteten av minstepensjonistene.

Andelen med lavinntekt er høyere blant minstepensjonistene enn blant øvrige alderspensjonister i samme aldersgruppe. Dette gjelder særlig for aleneboende. Andelen med lavinntekt er klart høyere blant aleneboende enn blant de som bor sammen med andre. Dette gjelder både pensjonister generelt og særlig for minstepensjonistene.

1 Alderspensjon fra folketrygden

I dette kapitlet presenteres trekk ved utviklingen i alderspensjon fra folketrygden. Utviklingen i antall mottakere av alderspensjon over og under 67 år og gjennomsnittlige ytelser omtales. Videre beskrives utgifter til alderspensjon fra folketrygden og utgiftsvirkningene av pensjonsreformen.

1.1 Mottakere av alderspensjon

Ved utgangen av 2023 var det 1 039 502 personer som mottok alderspensjon fra folketrygden. Det tilsvarer en økning på om lag 80 700 personer, eller 8,4 prosent, fra utgangen av 2019, se tabell 1.1. Det har vært en sterk vekst i antall mottakere av alderspensjon siden pensjonsreformen trådte i kraft i 2011, men den årlige veksten har vært noe lavere i de senere år. Fra 2019 til 2023 har den årlige veksten vært relativt stabil med om lag 20 000 personer eller om lag 2 prosent pr år.

I de første årene etter pensjonsreformen, benyttet mange seg av muligheten til å ta ut alderspensjon før 67 år. Antall mottakere av alderspensjon i aldersgruppen 62–66 år økte frem til 2018, men har siden avtatt. I 2019 var det for første gang en nedgang i antallet mottakere i denne gruppen. Nedgangen har fortsatt, og i 2023 var reduksjonen på 2,8 prosent. Antall mottakere av alderspensjon i aldersgruppen 62–66 år var om lag 9 000 lavere i 2023 enn i 2019.

Gjennomsnittlig alder ved første uttak av alderspensjon var 65,6 år i 2023. For menn var gjennomsnittlig alder 65,1 år og for kvinner 66,2 år.

Tabell 1.1 Antall mottakere av alderspensjon ved utgangen av året, 2019–2023

År	Antall mottakere av alderspensjon	Vekst i antall	Vekst i prosent	Antall mottakere under 67 år	Vekst i antall	Vekst i prosent
2019	958 822	21 375	2,3	91 304	-986	-1,1
2020	981 448	22 626	2,4	90 031	-1 273	-1,4
2021	1 001 459	20 011	2,0	87 403	-2 628	-2,9
2022	1 018 215	16 756	1,7	84 385	-3 018	-3,5
2023	1 039 502	21 287	2,1	82 019	-2 366	-2,8

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

1.1.2 Om mottakere av alderspensjon 62–66 år

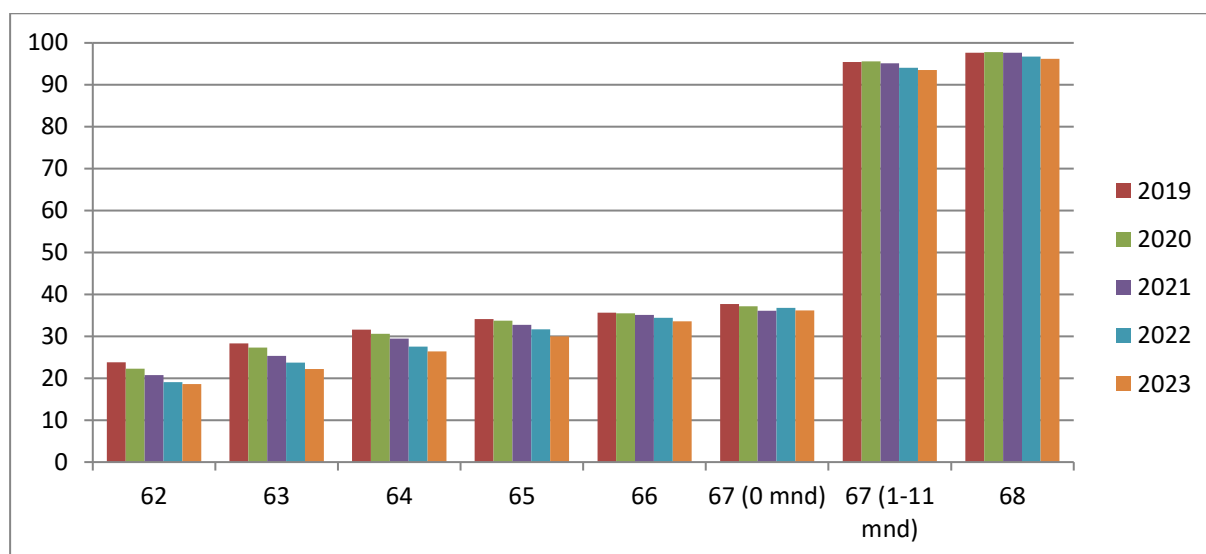
Med innføringen av fleksibel alderspensjon fra 62 år økte antall mottakere i alderen 62–66 år som andel av befolkningen i de første årene etter 2011 og fram til 2016. I de senere årene har uttaksandelene falt gradvis, se figur 1.1. Et utviklingstrekk de siste årene er at en lavere andel tar ut alderspensjon ved første mulighet. Mens 23,8 prosent tok ut alderspensjon ved 62 år i 2019, var andelen redusert til 18,6 prosent i 2023. Antall mottakere av alderspensjon som andel av befolkningen har falt mest ved de laveste uttaksalderne i perioden 2019–2023.

Pensjonsreformen har gitt mulighet til å øke den årlige pensjonen ved å ta ut alderspensjon etter 67 år. Uttak av alderspensjon i folketrygden kan ikke kombineres med offentlig AFP, pensjon til gjenlevende ektefelle fra folketrygden eller 100 prosent uføretrygd. Personer som mottar disse ytelsene, går over på alderspensjon ved 67 år og 1 måned. I figur 1.1 er det derfor

skilt mellom andelen som mottar alderspensjon ved 67 år og 0 måneder og andelen som mottar alderspensjon ved 67 år og 1–11 måneder.

Ved utgangen av 2023 var det 6,5 prosent i alderen 67 år og 1–11 måneder som ikke mottok alderspensjon. Om lag 0,5 prosent av befolkningen over 67 år i Norge anslås å ikke ha rett til alderspensjon. Dette gjelder blant annet personer som har innvandret til Norge etter 67 år. Selv om et fåtall utsetter uttaket til etter 67 år har andelen økt noe over tid. Andelen 68-åringer som ikke har tatt ut alderspensjon har økt, fra 2,4 prosent i 2019 til 3,8 prosent i 2023.

Figur 1.1 Mottakere av alderspensjon 62–68 år ved utgangen av året som andel av befolkningen. Prosent

For 62-åringer regnes 11/12 med i nevneren, da man først kan ta ut pensjon måneden etter man fyller 62 år.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Selv om alderspensjon kan tas ut gradert, velger de fleste å ta ut 100 prosent alderspensjon, og den gjennomsnittlige uttaksgraden øker med alder. Om lag dobbelt så mange menn som kvinner starter uttak av alderspensjon ved alder 62–66 år. En del av forklaringen på den store kjønnsforskjellen er at flere menn har tilstrekkelig opptjening for å kunne starte uttak i dette aldersintervallet, samt at en større andel av kvinnene mottar uføretrygd eller offentlig AFP.

Tabell 1.2 viser gjennomsnittlig uttaksgrad blant nye mottakere av alderspensjon i alderen 62–66 år. I 2023 var gjennomsnittlig uttaksgrad på 84,5 prosent, mens gjennomsnittlig utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad, var om lag 254 900 kroner. For kvinner var den gjennomsnittlige utbetalte alderspensjon korrigert for uttaksgrad i alderen 62–66 år 239 200 kroner i 2023. Tilsvarende tall for menn var 263 000 kroner.

Majoriteten av menn som tar ut alderspensjon mellom 62 og 66 år, 64 prosent, starter uttak av alderspensjon ved 62 år. Ellers er uttak om lag jevnt fordelt for aldersgruppene 63–66 år.

For kvinner er vanligste uttaksalder også 62 år, og 51 prosent tar ut alderspensjon ved denne alderen.

Tabell 1.2 Nye mottakere av alderspensjon 62–66 år i 2023. Gjennomsnittlig uttaksgrad, gjennomsnittlig alderspensjon* og gjennomsnittlig utbetalt alderspensjon korrigert for uttaksgrad

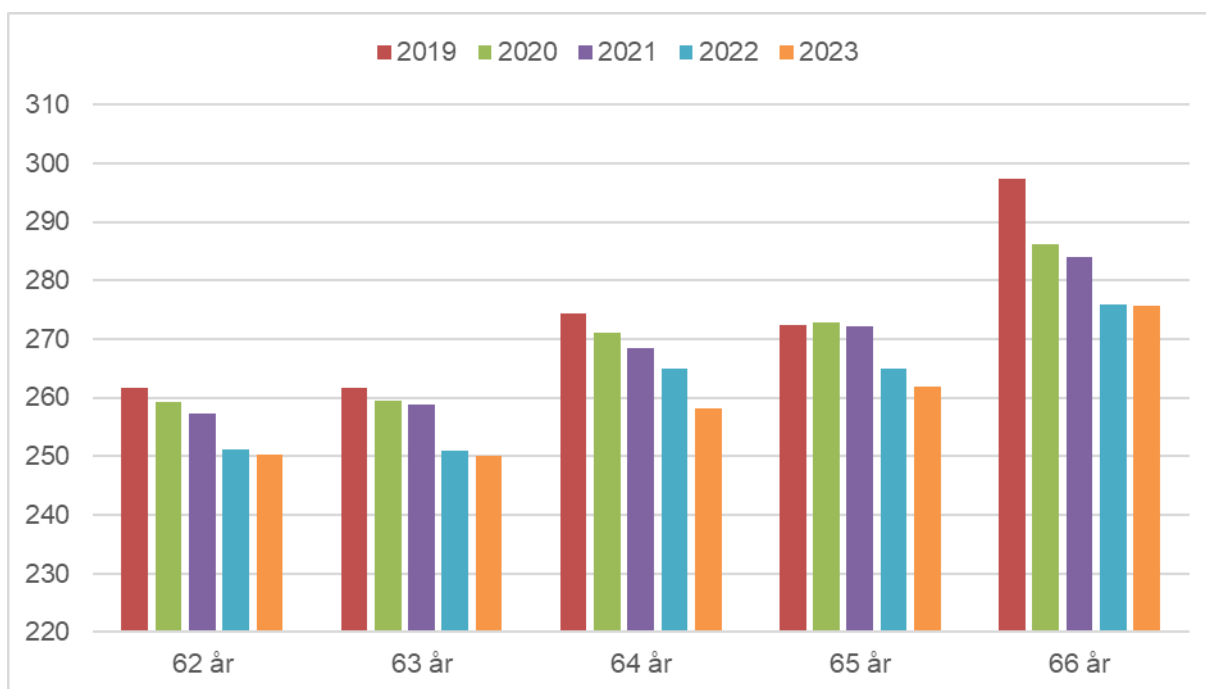
		Antall	Gjennomsnittlig uttaksgrad. Pst.	Gjennomsnittlig utbetalt pensjon i kroner	Gjennomsnittlig utbetalt pensjon i kroner korrigert for uttaksgrad
Kvinner	62-66	9 155	82,1	198 451	239 159
	62	4 650	76,1	176 518	230 569
	63	1 160	79,6	190 659	235 685
	64	973	85,3	209 605	242 713
	65	1 397	89,5	228 736	253 333
	66	975	95,1	240 348	253 574
Menn	62-66	17 443	85,8	227 302	262 967
	62	11 108	84,0	217 791	258 167
	63	1 936	84,2	220 257	258 649
	64	1 532	88,0	238 577	268 271
	65	1 669	90,3	245 706	269 103
	66	1 198	93,9	276 171	293 588
Totalt	62-66	26 598	84,5	217 466	254 850
	62	15 758	81,8	206 128	250 369
	63	3 096	82,5	209 217	250 084
	64	2 505	87,0	227 233	258 264
	65	3 066	89,9	237 978	261 921
	66	2 173	94,4	260 204	275 753

* Gjennomsnittlig alderspensjon er beregnet uten etterbetalinger.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Figur 1.2 viser utviklingen i gjennomsnittlig alderspensjon korrigert for uttaksgrad fra 2019 til 2023 for uttak i alderen 62 til 66 år. Gjennomsnittlig alderspensjon i perioden er noe redusert ved de fleste uttaksaldre og de fleste år. Nedgangen i gjennomsnittlig alderspensjon henger sammen med levealderjusteringen av pensjoner. Det innebærer at yngre årskull må stå lenger i arbeid for å oppnå samme pensjonsnivå som eldre årskull når levealderen øker. Både opptjeningseffekten og uttakseffekten bidrar til at årlig pensjon blir høyere ved utsatt uttak. Det er årsaken til at det høyeste nivået på alderspensjonen, korrigert for uttaksgrad, er ved 66 år.

Figur 1.2 Gjennomsnittlig alderspensjon* korrigert for uttaksgrad for nye mottakere 62–66 år i årene 2019–2023. Tusen 2023-kroner

*Gjennomsnittlig alderspensjon er beregnet uten etterbetalinger.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Figur 1.3 viser hvor stor andel av befolkningen som oppfylte vilkåret for å ta ut minst 20 prosent alderspensjon ved utgangen av årene 2019–2023. Figuren omfatter hele befolkningen i alderen 62–66 år.

Figuren viser at andelen med mulighet til uttak av alderspensjon har økt. I 2023 kunne 63 prosent av befolkningen i aldersgruppen 62–66 år ta ut minst 20 prosent alderspensjon. Det er en økning på 5 prosentpoeng siden 2019. Økningen skyldes hovedsakelig at flere kvinner nå kvalifiserer for uttak av alderspensjon³. Andelen kvinner i aldersgruppen 62–66 som ikke oppfylte vilkårene for uttak av alderspensjon ble i perioden 2019–2023 redusert fra 8 til 4 prosent. En liten nedgang i andelen som har uføretrygd, etterlattepensjon eller offentlig AFP har også bidratt til at andelen som kan ta ut alderspensjon fra folketrygden har økt noe.

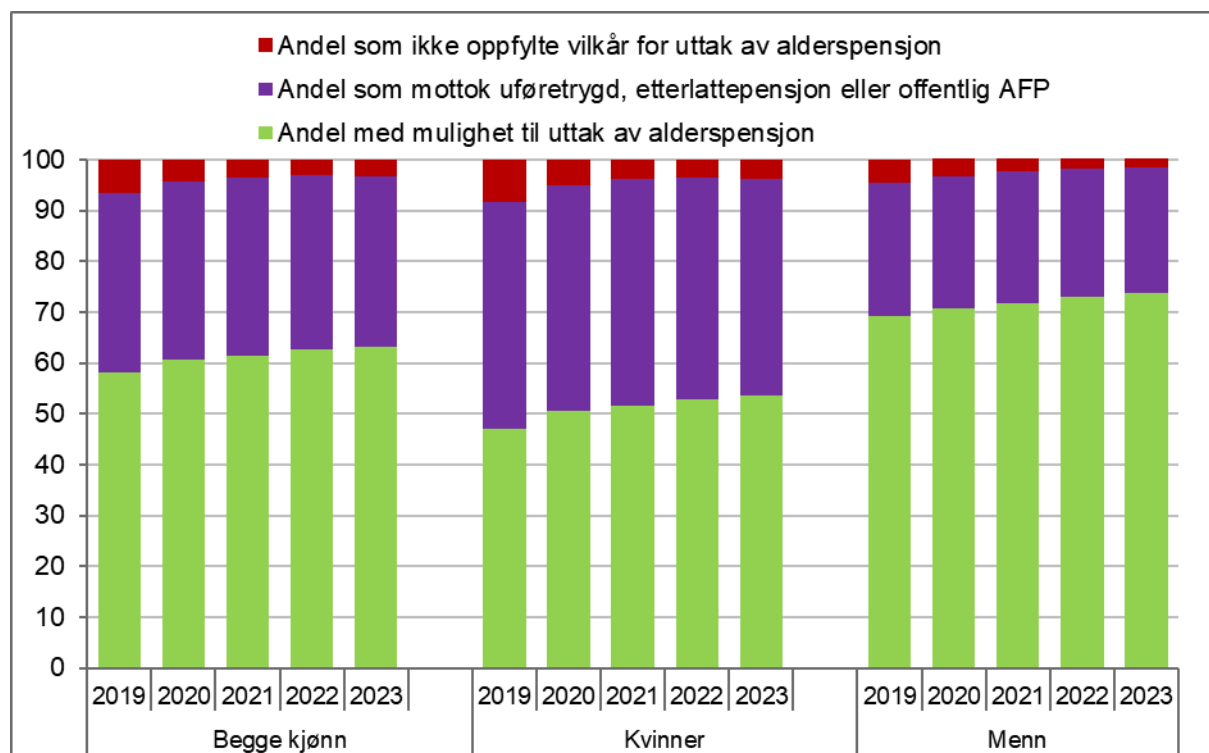
Ved utgangen av 2023 var 54 prosent av kvinnene i aldersgruppen 62–66 år, anslått å ha mulighet til å ta ut tidlig alderspensjon, mot 47 prosent i 2019. Tilsvarende var 74 prosent av mennene i alderen 62–66 år, anslått å ha mulighet til å ta ut tidligpensjon, mot 69 prosent i 2019.

For de som ikke kan ta ut alderspensjon mellom 62 og 66 år er den viktigste årsaken at de allerede mottar ytelser fra andre ordninger, særlig uføretrygd. I tillegg er det en del som har for lav opptjening til å kunne ta ut alderspensjon før 67 år. En del av de som ikke oppfyller

³ At andelen kvinner som ikke oppfyller vilkårene for uttak går såpass mye ned, skyldes sannsynligvis nye opptjeningsregler. I figuren vurderes andelen som kan ta ut 20 prosent alderspensjon. Ettersom garantipensjonen kun avkortes mot 80 prosent av inntektspensjonen, i stedet for full avkorting slik det er med de gamle opptjeningsreglene, bidrar det trolig til den store reduksjonen av andelen kvinner som ikke oppfyller vilkårene.

vilkårene for uttak, vil være personer som jobber i offentlig sektor, og som dermed har mulighet til å ta ut offentlig AFP i stedet. Reduksjonen i andelen som mottar uføretrygd har bidratt til at flere kan ta ut fleksibel alderspensjon. De særskilte økningene for enslige minstepensjonister i perioden har isolert sett bidratt til at noen færre har tilstrekkelig opptjening til å kunne ta ut fleksibel alderspensjon.

Figur 1.3 Andel av befolkningen 62–66 år som hadde muligheten til uttak av 20 prosent alderspensjon, som allerede mottok uføretrygd*, etterlattepensjon eller offentlig AFP, og som ikke oppfylte vilkår for uttak av alderspensjon**. Prosent. Tall ved utgangen av årene 2019–2023

* Inkluderer bare personer som mottok over 80 prosent uføretrygd, siden uføretrygd med lavere grad kan kombineres med uttak av alderspensjon.

** Personer som ikke hadde tilstrekkelig høy pensjonsopptjening til uttak av 20 prosent alderspensjon.

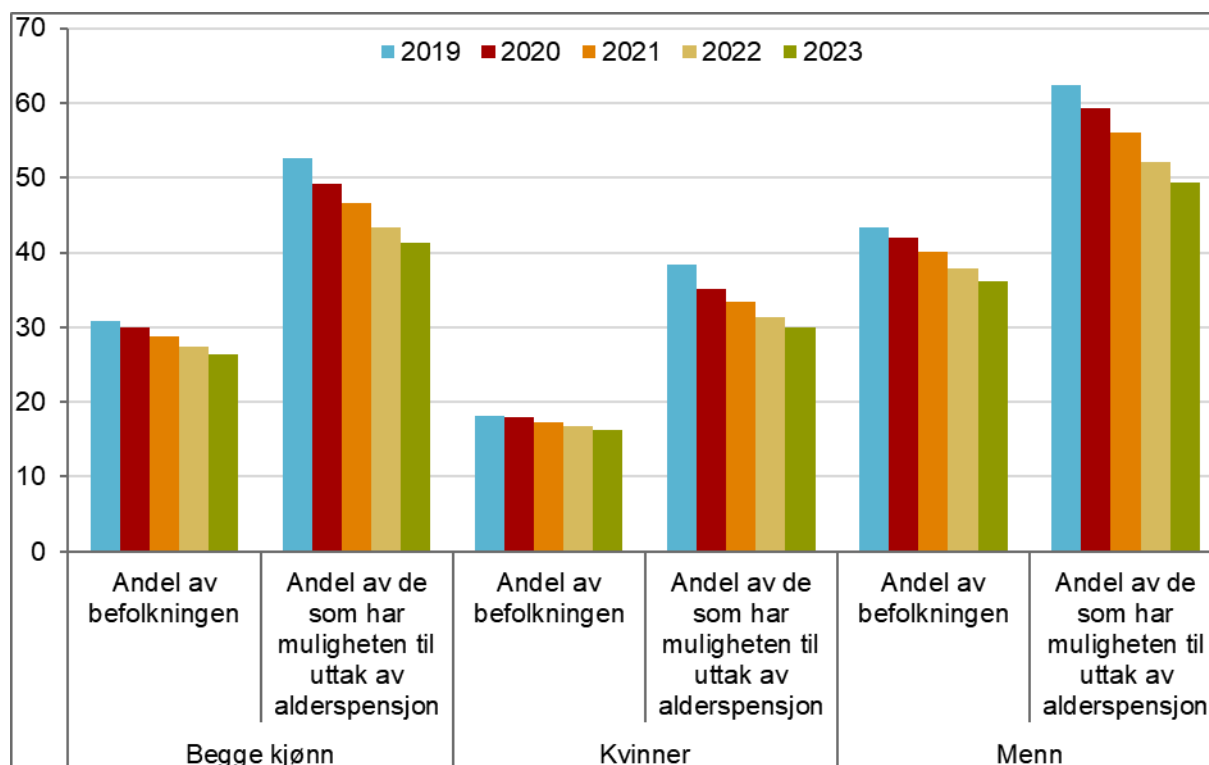
Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Figur 1.4 viser antall mottakere av alderspensjon i aldersgruppen 62–66 år, som andel av befolkningen og som andel av de som har mulighet til å ta ut alderspensjon. I 2023 hadde 26 prosent av befolkningen i alderen 62–66 år tatt ut alderspensjon. Av de som hadde mulighet til å ta ut alderspensjon før 67 år hadde 41 prosent gjort det. Det tilsvarer en nedgang på 12 prosentpoeng fra 2019.

Det er store kjønnsforskjeller i uttaksmønsteret; en større andel menn enn kvinner tar ut tidligpensjon. I 2023 hadde 16 prosent av kvinner i alderen 62–66 år tatt ut alderspensjon, og blant de med mulighet for tidlig uttak var det 30 prosent som gjorde det. Blant menn var det 36 prosent av de mellom 62–66 år som hadde tatt ut alderspensjon, og blant dem med mulighet for uttak var det 49 prosent som gjorde det.⁴

⁴ Se tabell A.2–A.4 i vedlegg 3 for en oversikt over hvor mange som har tatt ut alderspensjon på ulike alderstrinn under 67 år som andel av hvor mange som er anslått å kunne ta ut alderspensjon, totalt og fordelt på kvinner og

Figur 1.4 Mottakere av alderspensjon 62–66 år som andel av befolkningen* og som andel av de som har mulighet til å ta ut alderspensjon**, etter kjønn. Prosent

* 62-åringene er kun medregnet fra måneden etter fylte 62 år. I tillegg er 67-åringene medregnet i måneden ved fylte 67 år.

** Oppfyller vilkårene for uttak av minst 20 prosent alderspensjon.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Tabell 1.3 viser status to måneder før overgang til alderspensjon for nye alderspensjonister som tok ut alderspensjon ved henholdsvis 62–66 år, 67 år, over 67 år og samlet i 2023. Statistikken gjelder for alderspensjonister bosatt i Norge. Tabellen viser at de som starter uttak av pensjon i alderen 62–66 år i hovedsak var arbeidstakere som ikke mottok noen ytelse (81 prosent). For nye alderspensjonister ved 67 år kommer den største gruppen fra uføretrygd. Personer som starter uttak av alderspensjon etter 67 år, er i hovedsak arbeidstakere.

Antall nye alderspensjonister var 63 300 i 2023. Av de som startet uttak av alderspensjon i 2023, var om lag 40 prosent i alderen 62–66 år, 56 prosent 67 år og vel 3 prosent over 67 år.

menn. I tabell A.5–8A7 er det gitt en nærmere oversikt over hvem som ikke oppfyller vilkårene fordelt på sektor, næring og yrke.

Tabell 1.3 Nye mottakere av alderspensjon⁵ fordelt på status to måneder før de tok ut alderspensjon for aldersgruppen 62–66 år, ved 67 år, over 67 år og samlet, 2023 Andel i prosent

	62–66 år	67 år	Over 67 år	Samlet
Arbeidstakere uten ytelse	80,5	15,7	69,1	43,5
Arbeidstakere med ytelse*	5,6	7,5	0,5	6,5
Uføretrygd	0,7	42,8	0,0	24,4
AFP fra offentlig sektor	0,1	18,0	0,0	10,2
Andre ytelser**	1,6	2,2	0,0	1,9
Annet***	11,7	13,8	30,5	13,5
Antall	25 379	35 713	2 197	63 289

* Gjelder arbeidstakere som samtidig mottar bl.a. uføretrygd, AFP i offentlig sektor, dagpenger, arbeidsavklaringspenger og pensjon til etterlatte.

** Andre ytelser omfatter bl.a. dagpenger, arbeidsavklaringspenger og pensjon til etterlatte.

***Annet omfatter bl.a. mottakere av tjenestepensjon (særalderspensjon) som ikke er i arbeid, selvstendig næringsdrivende, mottakere av sosialhjelp, samt hjemneværende som blir forsørget av ektefelle/partner.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

1.2 Utgifter til alderspensjon og gjennomsnittlig alderspensjon

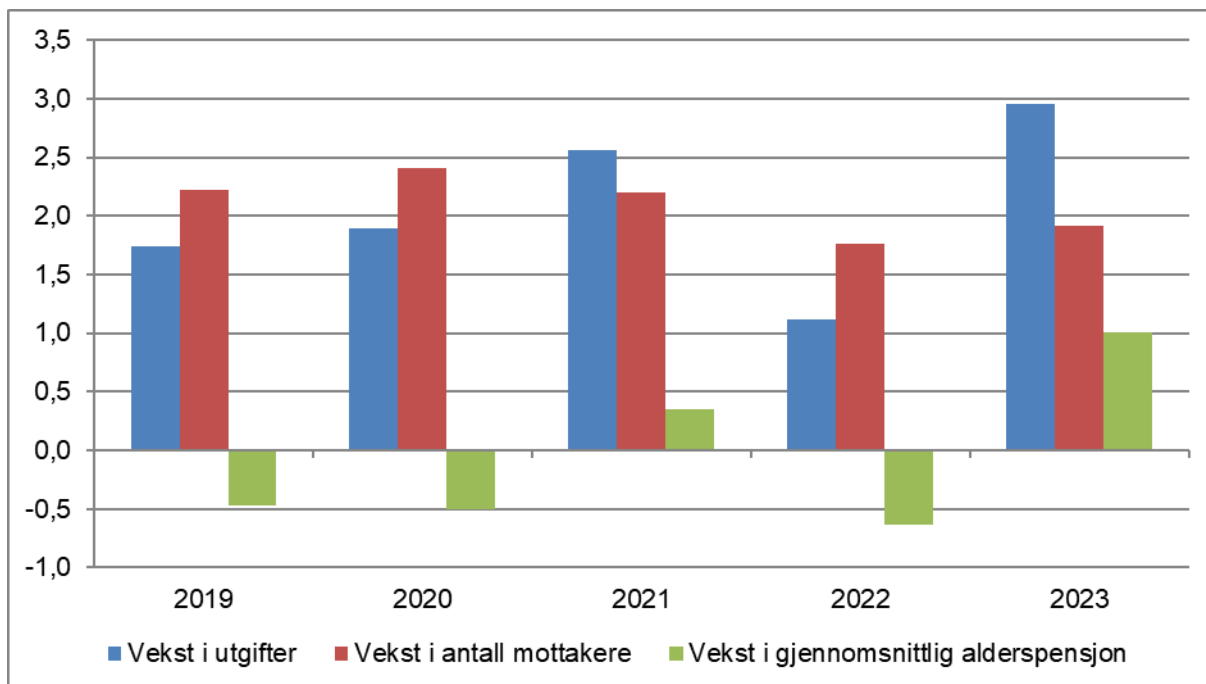
Folketrygdens utgifter til alderspensjon utgjorde om lag 297 mrd. kroner i 2023. Utgiftene har økt betydelig i de senere årene, og veksten var spesielt sterk i 2023, se figur 1.5.

Utgiftsveksten, målt i fast G, skyldes i hovedsak at det har blitt flere mottakere av alderspensjon. Gjennomsnittlig alderspensjon målt i fast G har, med unntak av i 2021 og 2023, hatt en svak nedgang⁶. Den sterke utgiftsveksten i 2023 skyldes både en vekst i antall alderspensjonister og en vekst i gjennomsnittlig alderspensjon. Veksten i gjennomsnittlig alderspensjon i 2023 målt i fast G skyldes i hovedsak at reguleringen av alderspensjon var høyere enn veksten i grunnbeløpet dette året.

⁵ Tabellen inkluderer kun nye mottakere bosatt i Norge.

⁶ En lengre tidsserie for utviklingen i antall alderspensjonister og utgiftsutviklingen er gitt i tabell A.1 i vedlegg 3.

Figur 1.5 Prosentvis vekst i utgifter til alderspensjon, gjennomsnittlig antall mottakere og gjennomsnittlig alderspensjon. Utgifter og gjennomsnittlig pensjon målt i fast G

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har anslått mer- og mindreutgifter til folketrygdens alderspensjon sammenlignet med om pensjonsreformen ikke hadde blitt gjennomført, se figur 1.6. Det er store samspillseffekter mellom de ulike komponentene av pensjonsreformen som gjør det krevende å anslå effekten av hver komponent separat. Anslagene er beregnet i en mikrosimuleringsmodell, og anslagene kan avvike noe fra tidligere år som følge av forbedringer og oppdateringer av modellen. De ulike komponentene i reformen er definert som følger:

- Fleksibel pensjon er de samlede endringer i utgifter knyttet til at den enkelte selv kan velge når pensjonen skal tas ut mellom 62 og 75 år. Dette inkluderer følgende effekter:
 - Merutgiftene til personer som tar ut pensjonen før den gamle aldersgrensen på 67 år, og de senere innsparingene etter 67 år ved at denne gruppen får livsvarig lavere alderspensjon.
 - Innsparinger som følge av at enkelte utsetter pensjonsuttaket til etter den gamle aldersgrensen på 67 år og senere merutgifter som følge av at denne gruppen får livsvarig høyere alderspensjon
- Levealdersjustering innebærer at alderspensjonen blir justert ut fra forventet levealder for hvert årskull. Effekten angir innsparingen som følge av levealdersjusteringen forutsatt uttak av alderspensjon ved 67 år.
- Endret regulering er innsparing for pensjon som følge av at pensjoner under utbetaling som hovedregel reguleres lavere enn lønnsveksten. Effekten av den ekstraordinære reguleringen i 2021 inngår i denne komponenten og bidrar til å redusere innsparingen noe.
- Skjermingstillegg er effekten av innføringen av delvis skjerming av uføres alderspensjon mot levealdersjusteringen for årskullene født 1944 til 1953.

Innsparingselementene i pensjonsreformen får økende betydning over tid. Anslag fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at utgiftene til alderspensjon i 2032 blir om lag 44 mrd. kroner (9 prosent) lavere enn uten pensjonsreformen målt i 2023-kroner.⁷ Det første året da pensjonsreformen anslås å ha bidratt til en reduksjon i utgiftene til alderspensjon var i 2021 med 2,3 mrd. kroner. Det er videre anslått at pensjonsreformen i 2022 har bidratt til å redusere utgiftene til alderspensjon med 6,2 mrd. kroner og i 2023 med 9,0 mrd. kroner.

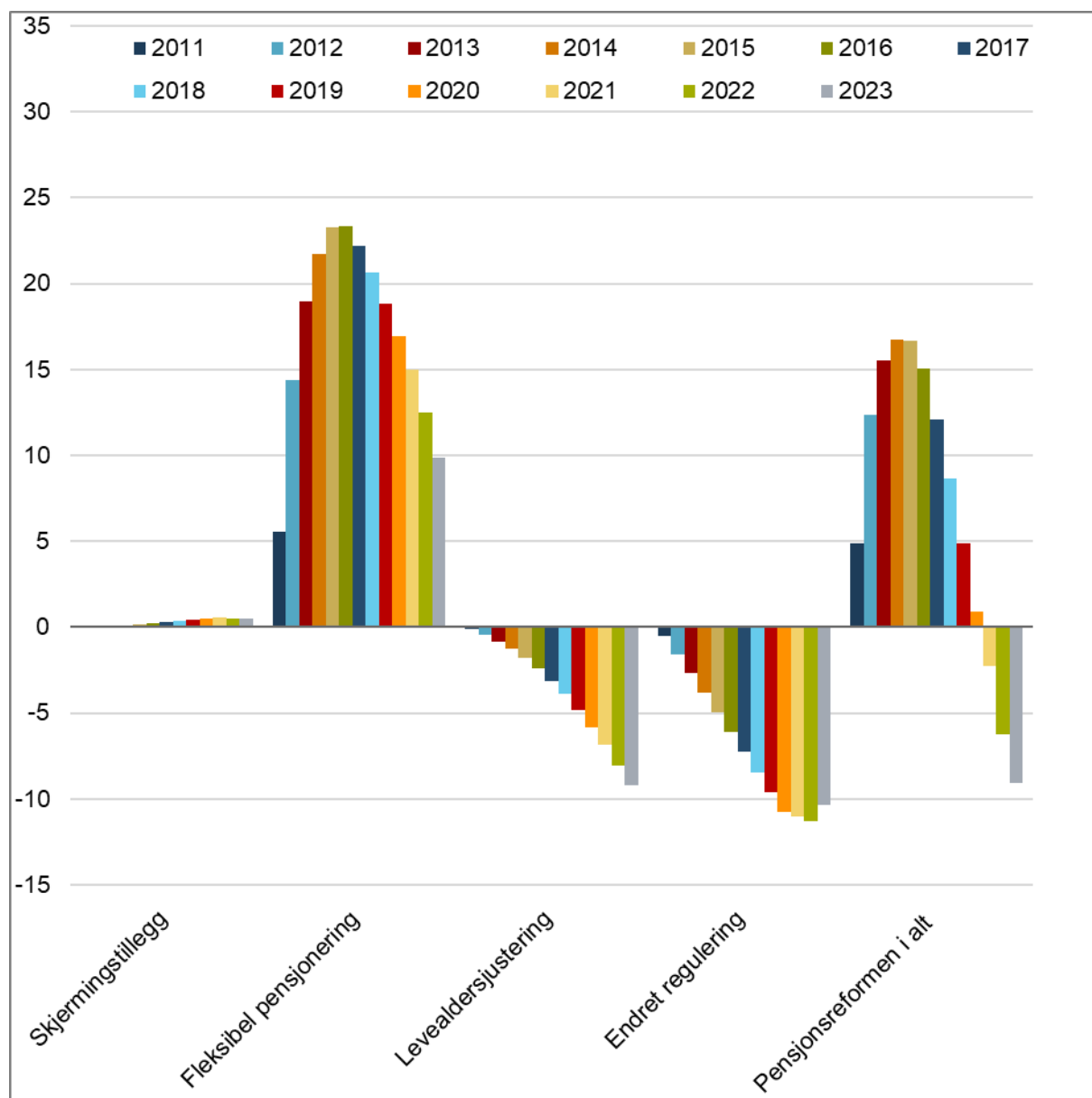
Innsparinger som følge av pensjonsreformen var de første årene særlig knyttet til ny regulering av pensjon under utbetaling, som gjelder alle alderspensjonister. Ny regulering er anslått å ha gitt innsparinger på 10,4 mrd. kroner i 2023 sammenliknet med om alderspensjonen hadde vært lønnsregulert fra 2011. Innsparingene av ny regulering er noe lavere i 2023 enn i 2022, og de nye reguleringsreglene fra 2022 ga et gunstigere resultat for pensjonistene i 2023 enn om pensjonene hadde vært lønnsregulert.

Innsparingen som følge av levealdersjusteringen begrenses av at de første årskullene etter pensjonsreformen er delvis skjermet for effekten av levealdersjusteringen. I 2023 er utgiftsreduksjonen som følge av levealdersjusteringen anslått til 9,2 mrd. kroner.

Blant de ulike komponentene i pensjonsreformen, har fleksibel pensjonering vært det elementet som fram til nå har bidratt klart mest til merutgifter ved at mange har tatt ut alderspensjonen tidlig. Merutgiftene til alderspensjon fra folketrygden pga. fleksibel pensjonering økte gradvis fra 2011 til 2016. Fra 2017 har disse merutgiftene avtatt år for år, og i 2023 var merutgiftene anslått til 9,9 mrd. kroner. Økte utgifter som følge av tidlig uttak vil over tid motvirkes av reduserte utgifter som følge av lavere livsvarige utbetalinger til de som tok ut tidlig. Denne effekten, som følge av nøytrale uttaksregler, vil komme over mange år. Det forventes at de økte utgiftene på grunn av tidlig uttak fortsatt vil dominere i flere år.

⁷ Utviklingstrekk i folketrygden 2012–2032. NAV-rapport 8/2023.

Figur 1.6 Utgiftsvirkninger av pensjonsreformen målt i fast G (Gjennomsnittlig G i 2023 = 116 239 kroner). Milliarder kroner

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

1.3 Utvikling i alderspensjon

Tabell 1.4 viser utviklingen i alderspensjon fra folketrygden i årene 2019–2023. I 2023 fikk alderspensjonister utbetalt om lag 288 200 kroner i gjennomsnittlig årlig pensjon (før skatt) fra folketrygden.

Gjennomsnittlig alderspensjon hadde en god utvikling i 2023, og økte både mer enn lønnsveksten og i realverdi når en tar hensyn til prisstigningen.. Gjennomsnittlige alderspensjonen både målt i faste lønninger og målt i kjøpekraft er litt høyere i 2023 enn i 2019.

Tabell 1.4 Gjennomsnittlig alderspensjon 2019–2023

	Gjennomsnittlig pensjon i løpende kroner	Gjennomsnittlig pensjon i G*	Gjennomsnittlig pensjon, deflatert med lønn	Gjennomsnittlig pensjon, deflatert med G	Gjennomsnittlig pensjon, deflatert med KPI
2019	244 622	2,474	286 404	287 608	286 193
2020	248 278	2,462	281 967	286 155	286 846
2021	258 696	2,470	283 851	287 163	288 843
2022	269 504	2,455	283 518	285 350	284 492
2023	288 237	2,480	288 237	288 237	288 237

*Årsgjennomsnittet av G.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet og SSB (KPI).

Alderspensjon fra folketrygden reguleres årlig med virkning fra 1. mai. Alderspensjon under utbetaling, satsene for minste pensjonsnivå og garantipensjonen har siden 2011 og frem til 2021 blitt regulert i tråd med reguleringsreglene innført med pensjonsreformen som innebar at pensjon under utbetaling ble regulert med veksten i G, og deretter fratrukket 0,75 prosent. Minste pensjonsnivå og garantipensjonen ble regulert med lønnsveksten fratrukket effekten av levealdersjusteringen.

Reglene for regulering av pensjon og minstenivåene ble endret i 2021, og er varig lagt om fra og med 2022 og reguleres nå med gjennomsnittet av lønns- og prisveksten.

Tabell 1.5 viser årlig endring i realverdi av alderspensjon målt på ulike måter og for ulike grupper over perioden 2019–2023. Øverst i tabellen angis lønnsvekst, G-vekst og prisvekst (KPI). Grunnbeløpet skal følge lønnsveksten over tid, men kan i enkelte år avvike som følge av at trygdeoppgjørene baserer seg på et anslag på lønnsveksten i inneværende år. G-veksten korrigeres i de årlige trygdeoppgjørene for avvik mellom anslått og faktisk lønnsvekst de siste to årene.

Som det går fram av tabell 1.5 har det gjennomgående vært en relativt svak reallønnsvekst de siste årene. Som følge av at lønnsveksten inngår i reguleringen av alderspensjon har det gitt en tilnærmet flat utvikling i gjennomsnittlig alderspensjon over perioden, 0,3 prosent. Med unntak av 2022 har realveksten i alderspensjon vært svakt positiv.

Minstepensjon for enslige har i perioden hatt en noe bedre utvikling, sammenlignet med alderspensjonen særlig som følge av ekstraordinære økninger i minstenivået. Minstepensjonen for gifte har hatt en svakere utvikling (om lag som for de over minstenivå) som følge av at det ikke er gitt ekstraordinære satsøkninger for gifte i perioden. 2023 var et godt år for alderspensjonistene og både de med gjennomsnittlig alderspensjon og de med minstestytelser fikk økt kjøpekraft.

Tabell 1.5 Anslag for endring i realverdi av pensjonen for ulike grupper av alderspensjonister i perioden 2019–2023. Prosent

	2019	2020	2021	2022	2023	Gjen- nom- snitt 2018– 2023
Nominell årslønnsvekst	3,5	3,1	3,5	4,3	5,2	3,9
Nominell vekst i gjennomsnittlig G	3,2	2,0	3,8	4,8	5,9	3,9
Prisvekst (KPI)	2,2	1,3	3,5	5,8	5,5	3,6
Reallønnsvekst deflatert med KPI	1,3	1,8	0,0	-1,4	-0,3	0,3
<i>Gjennomsnittlig alderspensjon*</i>						
Nominell vekst	2,7	1,5	4,2	4,2	7,0	3,9
Realvekst deflatert med G	-0,5	-0,5	0,4	-0,6	1,1	0,0
Realvekst deflatert med KPI	0,5	0,2	0,7	-1,5	1,4	0,3
<i>Den enkelte alderspensjonist**</i>						
Nominell vekst	2,4	1,2	3,8	4,1	6,9	3,7
Realvekst deflatert med G	-0,7	-0,7	0,0	-0,7	1,0	-0,2
Realvekst deflatert med KPI	0,2	-0,1	0,3	-1,6	1,3	0,0
<i>Minstepensjon for enslige</i>						
Nominell vekst***	3,2	4,1	5,8	5,3	8,8	5,4
Realvekst deflatert med G	0,0	0,7	1,9	0,4	2,8	1,2
Realvekst deflatert med KPI	1,0	1,4	2,2	-0,5	3,1	1,4
<i>Minstepensjon for gifte</i>						
Nominell vekst	2,5	1,4	3,9	4,1	6,9	3,8
Realvekst deflatert med G	-0,6	-0,6	0,1	-0,7	1,0	-0,2
Realvekst deflatert med KPI	0,3	0,1	0,4	-1,6	1,3	0,1

* Utviklingen i gjennomsnittlig alderspensjon påvirkes av at nye alderspensjonister kommer til, at noen dør, og at en del kan få endret pensjon som følge av økt pensjonsopptjening mv.

** Utviklingen i alderspensjon for den enkelte alderspensjonist som har pensjon utover minstepensjonen, og ikke påvirkes av andre endringer i pensjonen enn den årlige reguleringen.

*** Sats for 2020 ble besluttet endret i 2021 (bakover i tid), verdien for 2020 er derfor oppdatert.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

1.4 Alderspensjon til tidligere uføre

Ny uføretrygd i folketrygden ble innført 1. januar 2015. For å ha rett på uføretrygd fra folke-trygden må inntektsevnen være nedsatt med minst 50 prosent – eller 40 prosent dersom man mottar arbeidsavklaringspenger når krav om uføretrygd settes fram.

Uføre gis opptjening til alderspensjon i folketrygden for tiden man mottar uføretrygd. Det gis årlig opptjening på grunnlag av inntekten den uføre ville hatt dersom personen ikke hadde blitt ufør. Opptjening av alderspensjon til uføre i ny folketrygd opphører ved 62 år. I gammel folketrygd, som gjelder fullt ut frem til og med 1953-kullet og delvis gjelder de som er født i 1954–1962, tjener uføre opp alderspensjon til 67 år. Personer med gradert uføretrygd som

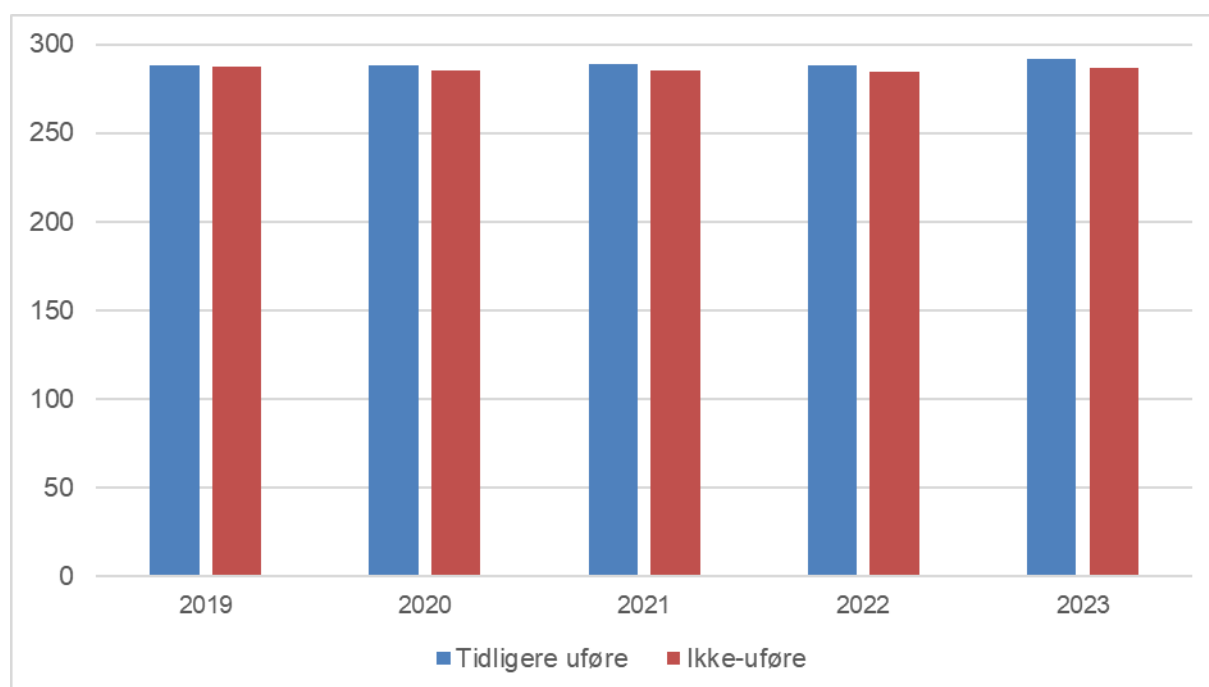
fortsetter i arbeid, vil øke pensjonsbeholdningen sin frem til de slutter i jobb. Uføre overføres fra uføretrygd til alderspensjon når de fyller 67 år.

Figur 1.7 viser gjennomsnittlig alderspensjon for tidligere uføre og tidligere arbeidsføre alderspensjonister. Figuren inkluderer *alle* alderspensjonister, som i 2023 utgjorde i overkant av 1 million personer. Nivået på alderspensjonen for de to gruppene alderspensjonister er tilnærmet lik og utgjør om lag 290 000 kroner. I perioden 2019–2023 har nivået på alderspensjonen vært om lag uendret.

Uføre overføres, som nevnt, til alderspensjon ved 67 år, og opptjeningen opphører ved 62 år i ny opptjeningsmodell. Blant dagens uføre alderspensjonister har imidlertid det store flertallet kun opptjening fra gammel opptjeningsmodell. I 2023 var det tre årskull (1954, 1955 og 1956) som hadde delvis opptjening fra ny opptjeningsmodell (hhv. 10, 20 og 30 prosent av samlet pensjon). Arbeidsføre kan, i motsetning til uføre, selv beslutte når de vil starte uttak av pensjon, gitt at de har en pensjonsopptjening utover minste pensjonsnivå. Det innebærer at gruppen tidligere arbeidsføre alderspensjonister består av personer som har startet uttaket ved ulik alder. Gruppen tidligere uføre alderspensjonister består derimot av en gruppe som alle fikk utbetalt alderspensjon fra 67 år, samt at opptjeningen deres opphørte ved 67 år. Det betyr at det er større spredning i uttaksalder blant tidligere arbeidsføre alderspensjonister, sammenlignet med tidligere uføre alderspensjonister, selv om mange av dagens alderspensjonister startet uttak av alderspensjon før fleksibelt uttak fra 62 år ble innført.

I tillegg er gruppen tidligere arbeidsføre betydelig større enn gruppen tidligere uføre alderspensjonister, og de to gruppene er henholdsvis om lag 729 000 personer og om lag 308 000 personer.

Figur 1.7 Gjennomsnittlig alderspensjon for tidligere uføre og tidligere arbeidsføre for årene 2019–2023.* Tusen 2023-kroner

* Utbetalinger i 2021 inkluderer ikke etterbetalinger av satsøknninger for minstepensjon med virkning bakover i tid, samt etterbetalinger knyttet til andre trinn i reguleringen i 2021. Ytelsene ville blitt høyere med disse etterbetalingene inkludert.

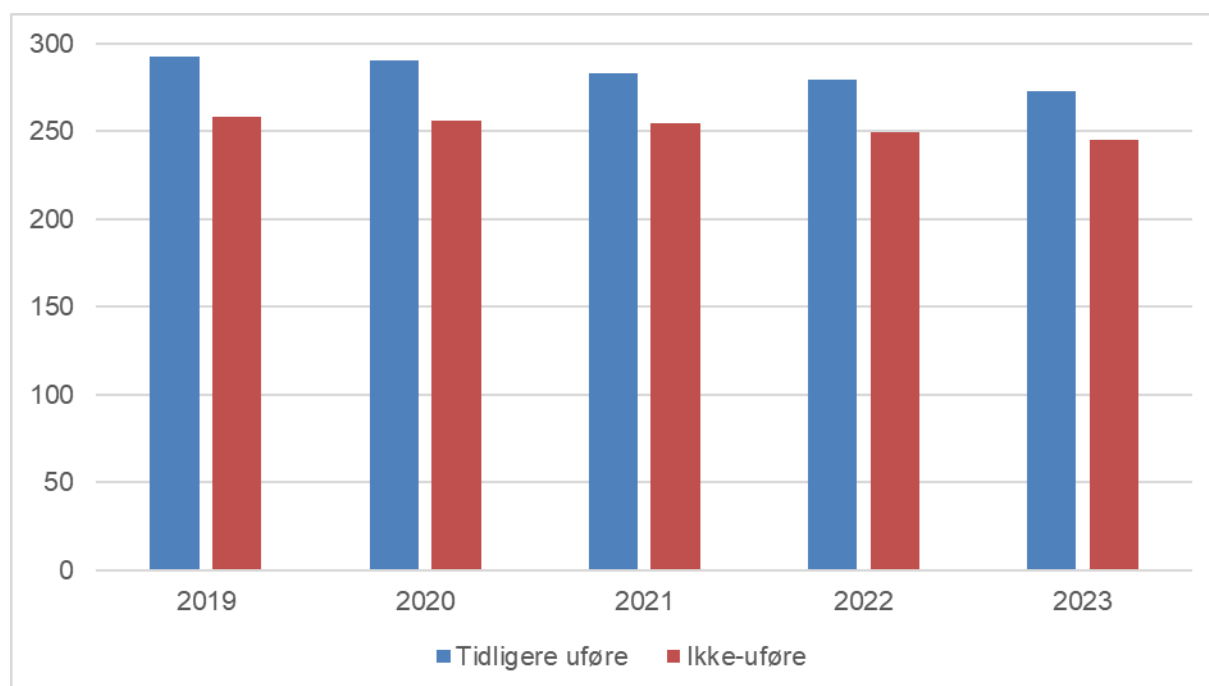
Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Figur 1.8 viser gjennomsnittlig alderspensjon for tidligere uføre og arbeidsføre nye alderspensjonister. Av figuren går det frem det at gjennomsnittlig alderspensjon for uføre i hele perioden 2019–2023 var høyere enn pensjonen til arbeidsføre. Gjennomsnittlig alderspensjon ble redusert noe i perioden for begge gruppene og var i 2023 på henholdsvis om lag 273 000 kroner for tidligere uføre, og 245 000 kroner for arbeidsføre.

Gruppen tidligere arbeidsføre alderspensjonister utgjør om lag 51 000 personer årlig, mens de tidligere uføre utgjør om lag 18 000 personer. Til forskjell fra figur 1.7, består gruppene i figur 1.8 utelukkende av nye alderspensjonister, altså arbeidsføre personer som startet uttak av pensjon for første gang, og uføre som ble overført fra uføretrygd til alderspensjon ved 67 år.

En forklaring på at gjennomsnittlig alderspensjon er lavere for tidligere arbeidsføre alderspensjonister relativt til tidligere uføre, skyldes særlig fleksibel alderspensjon før 67 år. I hele perioden fra 2019 har de fleste arbeidsføre hatt muligheten til å ta ut pensjon fra 62 år, mens uføre ikke har blitt overført til alderspensjon før ved 67 år. Samtidig vil også andre faktorer som kjønn og opptjeningshistorikk påvirke gjennomsnittlig pensjonsnivå i gruppene.

Figur 1.8 Gjennomsnittlig alderspensjon for tidligere uføre og tidligere arbeidsføre nye alderspensjonister for årene 2019–2023. Tusen 2023-kroner

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

2 Helserelaterte ytelser og dagpenger over 62 år

Kapittelet presenterer utviklingen i andelen mottakere av uføretrygd over 62 år, samt utviklingen i mottak av arbeidsavklaringspenger (AAP), sykepenger og dagpenger under arbeidsløshet for samme aldersgruppe. Disse ytelsene er – i tillegg til alderspensjon – de sentrale ytelsene til livsopphold i denne aldersgruppen. Avsnitt 2.1 til 2.4 omtaler utviklingen i mottak av de ulike ytelsene hver for seg, mens avsnitt 2.5 ser på utviklingen for disse ytelsene samlet.

2.1 Uføretrygd

I desember 2023 mottok 26,4 prosent av befolkningen i aldersgruppen 62–66 år uføretrygd⁸, se tabell 2.1. Dette er 1,8 prosentpoeng lavere enn i 2019. I denne aldersgruppen har det vært en gradvis nedgang i andelen mottakere av uføretrygd over lang tid, også før pensjonsreformen fra 2011. Andelen mottakere av uføretrygd i aldersgruppen 62–66 år var omtrent 40 prosent i 2000, og 35 prosent i 2010.

Andelen mottakere av uføretrygd øker med alderen. Mens 24 prosent av 62-åringene mottok uføretrygd, mottok om lag 28 prosent av 66-åringene uføretrygd i 2023. Deler av nedgangen siden 2020 skyldes trolig lavere overgang fra arbeidsavklaringspenger (AAP). Lavere overgang fra AAP skyldes at avklaringer av AAP-mottakere har blitt forsinket som følge av pandemien og det vanskelige arbeidsmarkedet i starten av pandemien, samt midlertidige regelendringer der mange har fått forlenget maksimal varighet på AAP. Videre åpnet regelverksendringer for AAP i 2022 for at personer som går til maks av AAP perioden, kan fortsette i ny periode dersom de fortsatt oppfyller vilkårene til AAP. Det er også sannsynlig at en redusert avklaring under koronapandemien førte til flere mottakere med lengre varighet.⁹

Tabell 2.1 Andel mottakere av uføretrygd ved utgangen av året, 2019–2023. Prosent

Alder	2019	2020	2021	2022	2023
62	25,2	25,3	24,9	24,6	24,0
63	27,0	26,2	26,3	25,9	25,4
64	28,2	27,9	27,1	27,2	26,6
65	30,0	29,1	28,7	27,9	27,9
66	30,8	30,5	29,6	29,0	28,3
Totalt 62–66 år	28,2	27,8	27,3	26,9	26,4
Totalt 18–66 år	10,1	10,2	10,2	10,2	10,2

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Fram til 2015 var regelverket slik at uføregraden ble redusert dersom arbeidsinntekten oversteg en fastsatt grense. Fra og med 2015 skal utbetalingen av uføretrygd reduseres, mens uføregraden beholdes slik at uføre automatisk kan få tilbake sin opprinnelige innvilgede uføretrygd dersom arbeidsforsøket skulle vise seg å bli kortvarig. Samtidig ble regelverket

⁸ «Uføretrygd skal sikre inntekt til personer som har fått inntektsevnen varig nedsatt med minst halvparten på grunn av varig sykdom, skade eller lyte. Uføretrygden tilsvarer 66 prosent av tidligere inntekt, dvs. gjennomsnittlig inntekt i de tre beste av de fem siste kalenderårene forut for uføretidspunktet»

⁹ NAVs statistikknotat om arbeidsavklaringspenger per 31.12. 2023.

lagt om slik at det ikke lenger var noen terskeeffekt, verken på skatte- eller ytelsessiden, som kunne føre til at man tapte økonomisk på å øke arbeidsinntekten.

Gjennomsnittlig uføregrad for nye uføretrygdde i alderen 62–66 år har over tid ligget mellom 89 prosent og 91 prosent. Det er ikke noen tendens til at uføregraden for nye uføre har blitt redusert etter uførereformen i 2015. Uføregraden for nye uføre avhenger av inntektsevnen som er lagt til grunn ved innvilgelse av uføretrygd. Ikke alle graderte uføre er imidlertid i jobb, og også en del uføre med 100 prosent uføregrad jobber. Uføregrad er dermed ikke et fullgodt mål på hvor mye uføre jobber ved siden av uføretrygden.

Koronapandemien førte ikke til noen økning i antall eldre uføre, men flere langtidsledige vil kunne gi en økning på sikt. Dette vil imidlertid ta flere år, og utviklingen i antall uføretrygdde vil være betinget av hva som skjer i arbeidsmarkedet, samt utviklingen i antall mottakere av arbeidsavklaringspenger. Antallet uføretrygdde henger tett sammen med utviklingen i midlertidige helseytelser, særlig arbeidsavklaringspenger. Over tid har mellom 70 og 90 prosent mottatt arbeidsavklaringspenger før innvilgelse av uføretrygd. Andelen med overgang fra AAP avtar med alderen, mens andelen som kommer rett fra sykepenger øker med alderen. Derfor må betydningen koronapandemien har hatt for tilgangen til uføretrygd analyseres på bakgrunn av utviklingen i arbeidsavklaringspenger, men også ses i lys av antall mottakere av sykepenger og dagpenger.

På lengre sikt vil også utviklingen i arbeidsmarkedet være avgjørende for hvor mange som vil få innvilget uføretrygd. Det vil i noen tilfeller være gråsoner mellom helseproblemer og arbeidsmarkedsproblemer, og flere studier har funnet positive sammenhenger mellom arbeidsledighetsnivå og overgangen til uføretrygd (se for eksempel Bragstad og Hauge (2008)).

2.2 Arbeidsavklaringspenger

I desember 2023 mottok 3,3 prosent i aldersgruppen 62–66 år arbeidsavklaringspenger. Andelen mottakere av arbeidsavklaringspenger i aldersgruppen 62–66 år har steget i årene som fulgte pensjonsreformen. I 2010 ble de tre midlertidige helserelaterte ytelsene attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad erstattet av arbeidsavklaringspenger. Ved innføringen i 2010 var andelen mottakere av arbeidsavklaringspenger på 1,9 prosent. Etter 2014 har det skjedd en gradvis nedgang i andelen mottakere av arbeidsavklaringspenger fram til 2019. Pandemien førte til noe oppgang i andelen med arbeidsavklaringspenger, bl.a. som følge av endring i regelverket nevnt over. Andelen mottakere har økt fra 2,3 prosent i 2019 til 3,3 prosent i 2023, se tabell 2.2. Økningen har skjedd for alle ettårige alderstrinn blant de mellom 62 og 66 år. Andel mottakere av arbeidsavklaringspenger faller med alder. Mens 3,9 prosent av 62-åringene mottok arbeidsavklaringspenger, mottok 2,7 prosent av 66-åringene arbeidsavklaringspenger i 2023.

Tabell 2.2 Andel mottakere av arbeidsavklaringspenger ved utgangen av året, 2019–2023. Prosent

Alder	2019	2020	2021	2022	2023
62	2,8	3,2	3,6	3,8	3,9
63	2,7	2,9	3,3	3,5	3,7
64	2,3	2,6	2,9	3,2	3,3
65	2,0	2,1	2,6	2,9	3,0
66	1,8	1,9	2,1	2,4	2,7
Totalt 62–66 år	2,3	2,6	2,9	3,2	3,3
Totalt 18–66 år	3,4	3,6	3,8	4,0	4,2

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Innvilgede arbeidsavklaringspenger er alltid beregnet som en 100 prosent ytelse. Det foretas altså ingen gradering av arbeidsavklaringspengene. Reduksjonen i utbetalingen foretas ut fra tid med inntektsgivende arbeid (faktisk eller forventet), som mottaker melder fra til Arbeids- og velferdsetaten.

I 2022 var det, sammenlignet med 2021, en økning for alle aldersgrupper, der den største relative økningen var for gruppen 60 år og eldre. Økt tilgang til AAP og en høy andel som fortsatte på ytelsen, førte til at en forventet reduksjon i antall AAP-mottakere mot slutten av 2022 ikke slo til. De siste forlengelsene som følge av koronapandemien løp ut 31. oktober 2022. Det var forventet at en del av disse ville avklares enten til arbeid eller til uføretrygd, samt at endringer i regelverket for AAP åpnet for vurdering av ny periode eller unntak fra varighetsbestemmelsen på 3 år. Svært mange i denne gruppen mottok fortsatt AAP ved utgangen av året, ifølge Arbeids- og velferdsdirektoratet. Den økte tilgangen kan skyldes at trenden med redusert arbeidsledighet etter koronapandemien har avtatt noe. Økende ledighet er forbundet med økt tilgang til AAP, og det kan tenkes at personer med redusert arbeidsevne vil merke konsekvensene av økende ledighet tidlig.¹⁰

I løpet av 2023 økte antallet AAP-mottakere. Antallet helt nye mottakere har økt, og færre slutter på AAP enn før koronapandemien. Ifølge NAVs statistikknotat om arbeidsavklaringspenger er det spesielt to ting som virker å forklare utviklingen i løpet av 2023. For det første framstår det som om det fortsatt er et høyt sykdomstrykk i befolkningen, som resulterer i en økning i antallet som starter på AAP. Den andre årsaken er regelverksendringene i 2022 som åpnet for en ny periode dersom de fortsatt oppfyller vilkårene til AAP. Det er også sannsynlig at en redusert avklaring under koronaperioden førte til flere mottakere med lengre varighet¹¹.

Tabell 2.3 og tabell 2.4 viser at andelen i aldersgruppen 62–66 år med henholdsvis dagpenger og sykepenger økte under pandemien, og noen av disse vil trolig ha gått over på AAP når retten til dagpenger eller sykepenger var brukt opp.

I flere undersøkelser er det funnet at økende arbeidsledighet gir økt tilstrømming til AAP (Kann m.fl. 2016, Lima 2016, Lande 2019). Det er ulike årsaker til dette. For det første blir det vanskeligere å komme inn på arbeidsmarkedet i nedgangskonjunkturer, særlig for personer med dårlig helse. Det vil også være en del personer i arbeidslivet med svak helse som får problemer med å skaffe seg ny jobb dersom de mister den gamle. Økende

¹⁰ NAVs statistikknotat om arbeidsavklaringspenger per 31.12.2022.

¹¹ NAVs statistikknotat om arbeidsavklaringspenger per 31.12.2023.

arbeidsledighet blant eldre kan også føre til at flere vil ta ut alderspensjon tidligere enn planlagt.

2.3 Sykepenger

Andelen mottakere av sykepenger i aldersgruppen 62–66 år har økt fra 3,6 til 3,9 prosent fra 2019 til 2022, se tabell 2.3.¹² Andelen mottakere av sykepenger økte for alle alderstrinn mellom 62 og 66 år i 2022.

Tabell 2.3 Andel mottakere av sykepenger ved utgangen av året, 2019–2022. Prosent

Alder	2019	2020	2021	2022
62	4,5	4,9	4,6	4,9
63	4,1	4,5	4,1	4,4
64	3,9	4,0	3,8	4,2
65	2,9	3,3	3,0	3,3
66	2,6	2,7	2,7	2,9
Totalt 62–66 år	3,6	3,9	3,7	3,9
Totalt 18–66 år	3,7	4,0	3,9	4,3

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Gradert sykmelding benyttes når arbeidstakeren er delvis arbeidsufør. Sykepengene kan graderes ned til 20 prosent. Nær en firedel av sykefraværstilfellene er gradert, og bruken av gradert sykmelding øker med alder.

Arbeidstakere mellom 67 og 70 år har rett til sykepenger fra arbeidsgiver i arbeidsgiverperioden på 16 kalenderdager, i tillegg til sykepenger fra NAV i ytterligere 60 dager. Noen grupper arbeidstakere, herunder statsansatte, har dessuten avtaler om at arbeidsgiver dekker sykepenger i inntil ett år også for ansatte mellom 67 og 70 år.

Det legemeldte sykefraværet var markant høyere i 2020 enn i årene før. Dette skyldes i hovedsak sykmelding på grunn av mistenkt eller bekreftet Covid-19, samt fravær knyttet til pålagt karantene og risiko for alvorlig sykdom (Dahl, m.fl. 2021). Det har vært en betydelig økning i antall dagpengemottakere som går over på sykepenger, og dette kan komme til å øke ytterligere når mange går mot slutten av dagpengerperioden. Det legemeldte sykefraværet økte videre fra 2021 til 2022, og fra 2022 til 2023.¹³

2.4 Dagpenger

I desember 2023 mottok 0,8 prosent i aldersgruppen 62–66 år dagpenger, se tabell 2.4. Andelen som mottok dagpenger i denne aldersgruppen var på 1,1 prosent i 2019. Fra 2019 til 2020 doblet andelen seg som følge av koronapandemien. I 2021 falt andelen som mottok dagpenger for alle alderstrinn mellom 62 og 65 år. Andelen økte for 66-åringene. I 2022 falt andelen som mottok dagpenger ved utgangen av året i aldersgruppen 62–66 år ned på et lavere nivå enn før pandemien, og andelen har forblitt lav i 2023.

¹² Tall for mottak av sykepenger for året 2023 ferdigstilles sommeren 2024.

¹³ NAVs sykefraværstatistikk – årsstatistikk.

Dagpenger beregnes i utgangspunktet som om mottakeren var helt arbeidsledig. Når mottaker delvis er i arbeid, vil dagpengene reduseres. Det har i forbindelse med rapporten ikke blitt innhentet nærmere opplysninger om gradering av dagpenger i aldersgruppen 62–66 år.

Tabell 2.4 Andel av befolkningen som mottar dagpenger ved utgangen av året, 2019–2023. Prosent

Alder	2019	2020	2021	2022	2023
62	1,0	2,4	1,7	0,7	0,7
63	1,1	2,5	1,8	0,7	0,8
64	1,2	2,4	2,0	0,8	0,8
65	1,2	2,1	2,0	0,8	0,9
66	0,9	1,8	2,1	0,8	0,8
Totalt 62–66 år	1,1	2,3	1,9	0,8	0,8
Totalt 18–66 år	1,3	3,5	2,0	0,9	1,1

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Samtidig som andelen 62–66-åringene som mottok dagpenger økte kraftig i 2020, og forble nokså høy i 2021, holdt andelen nye mottakere av alderspensjon i samme aldersgruppe seg likevel stabil. Andel mottakere av alderspensjon av de som kan ta ut alderspensjon ved utgangen av året har også fulgt den nedgående trenden fra tidligere år, se figur 1.1. Den økte andelen med dagpenger i årene 2020 og 2021 medførte altså ikke en tydelig økning i antall som tar ut alderspensjon.

2.5 Samlet mottak av helserelaterte ytelser og dagpenger

Siden begynnelsen av 1990-tallet har det vært en betydelig nedgang i mottak av helserelaterte ytelser og dagpenger i alderen 62–66 år. Andelen som mottok en livsoppholdsytelse i denne aldersgruppen, har falt fra nær 50 prosent i 1992 til 34 prosent i 2019. Bedre helsetilstand, høyere utdanningsnivå blant de eldre i arbeidsstyrken, samt forbedringer i det fysiske arbeidsmiljøet kan være med å forklare utviklingen, men det har også vært til dels store endringer i inntektssikrings- og pensjonsordningene i perioden.

Tabell 2.5 viser utviklingen i andelen som mottar en helserelatert ytelse og/eller dagpenger i perioden 2019–2022.¹⁴ En og samme person kan motta mer enn én ytelse fra folketrygden. Tallene i tabellen er justert for dobbelttelling, slik at en person som eksempelvis mottar gradert uføretrygd i kombinasjon med graderte sykepenger telles som én mottaker.

¹⁴ Samlet tall for 2023 vil først foreligge når tall for mottak av sykepenger ferdigstilles sommeren 2024.

Tabell 2.5 Andel av befolkningen (bosatte) som mottok uføretrygd, AAP, sykepenger og/eller dagpenger ved utgangen av året, 2019–2022. Prosent

Alder	2019	2020	2021	2022
62	32,5	34,6	33,5	32,8
63	33,9	34,9	34,5	33,4
64	34,6	35,9	34,8	34,4
65	35,3	35,7	35,4	34,0
66	35,4	36,2	35,8	34,4
Totalt 62–66 år	34,3	35,4	34,8	33,8
Totalt 18–66 år	18,0	20,6	19,4	18,9

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Utviklingen med reduksjon i mottak av ytelse blant de eldste har fortsatt etter pensjonsreformen. Tabellen viser at andelen som mottar en ytelse i aldersgruppen 62–66 år økte noe under pandemien. Andelen økte med 1,1 prosent fra utgangen av året i 2019 til utgangen av året 2020. Fra 2020 til 2021 falt andelen igjen, men ikke helt ned på nivået fra 2019. Fra 2021 til 2022 har andelen fortsatt å falle, og var lavere i 2022 enn i 2019. Under pandemien økte andelen mottakere av AAP, sykepenger og dagpenger, mens andelen med uføretrygd fortsatte å falle. Etter pandemien er andelen mottakere av AAP og sykepenger høyere enn før pandemien, mens andelen mottakere av uføretrygd og dagpenger er lavere enn før pandemien. Tabell 2.5 viser situasjonen ved utgangen av året i 2022, på grunn av at tall for mottak av sykepenger i 2023 ferdigstilles sommeren 2024.

Pensjonsreformen muliggjorde avgang fra arbeidslivet og uttak av alderspensjon fra 62 år, under forutsetning av tilstrekkelig pensjonsopptjening. Mange som med det gamle regelverket ikke ville ha mulighet til pensjonering før fylte 67 år, fikk med reformen dermed mulighet til tidligere avgang. Isolert sett vil dette trekke i retning av en lavere andel som mottar de aktuelle ytelsene, både fordi noen etter reformen kan ha valgt avgang fra arbeidslivet før helseproblemene eller ledigheten inntraff (og dermed ikke ha rett til helserelaterte ytelse eller dagpenger), men også fordi noen med helseutfordringer kan ha valgt å ta ut alderspensjon framfor å søke om en annen ytelse. For eksempel vil uføretrygd innebære en mulig langvarig avklarings- og søknadsprosess, og tidliguttak av alderspensjon vil av den grunn kunne framstå som det beste alternativet til tross for at tidliguttak gir et lavere alderspensjonsnivå, siden pensjonsformuen spres over flere år.

Før pensjonsreformen ville de som ikke hadde en tidligpensjonsordning normalt bli alderspensjonister fra 67 år. Majoriteten av arbeidstakerne hadde imidlertid rett til avtalefestet pensjon (AFP). Analyser har vist at AFP-ordningen i offentlig sektor, samt den gamle AFP-ordningen i privat sektor, medførte en dreining i avgangen fra arbeidslivet gjennom uføretrygd og andre helserelaterte ytelse til avgang gjennom AFP-ordningen (Bratberg m.fl. 2000). Blant de som ikke hadde rett til AFP var det imidlertid mange som forlot arbeidslivet via helserelaterte ytelse før overgang til alderspensjon.

Analyser viser at andelen yrkesaktive 61-åring som mottar uføretrygd eller arbeidsavklaringspenger i alderen 62–66 år, har gått vesentlig ned både i privat og offentlig sektor etter pensjonsreformen. Utviklingen varierer imidlertid mellom ulike grupper. Blant ansatte i private AFP-bedrifter som ikke fyller vilkåret for å ta ut alderspensjon fra fylte 62 år, har det vært en betydelig økning i mottak av AAP og uføretrygd, men gruppen utgjør en liten andel av populasjonen og påvirker derfor i liten grad den samlede andelen mottakere av helserelaterte ytelse blant de eldste (Jacobsen, 2018).

Nedgangen i andelen med uføretrygd etter fylte 62 år henger trolig sammen med bedre helse, høyere utdanningsnivå, bedre fysisk arbeidsmiljø og mer positive holdninger til seniorer i arbeidslivet. Samtidig er det etter pensjonsreformen flere som har fått muligheten til å ta ut alderspensjon fra 62 år og det kan ha bidratt til nedgangen i uføreandelen. Andre forhold som kan ha bidratt til en nedgang i uføreandelen for de eldste, kan være økt sysselsetting blant de eldre over tid. Ifølge Haga og Lien (2017) har sysselsettingen økt særlig mye for aldersgruppa 62–66 år i perioden fra 2009 til 2016 som følge av pensjonsreformen.

3 Pensjonsordninger i privat sektor

Det samlede pensjonssystemet beskrives ofte som bestående av tre deler: folketrygden, tjenstepensjon og individuell pensjonssparing. Dette kapitlet beskriver tjenstepensjon i privat sektor, individuell pensjonssparing og privat AFP. Kapitlet presenterer utviklingen i antall medlemmer og mottakere av ulik type tjenstepensjon og privat AFP. Disse ytelsene gir – i tillegg til alderspensjon fra folketrygden – et tillegg til pensjonsinntekt for denne aldersgruppen. Avsnitt 3.1 omtaler tjenstepensjon i privat sektor, avsnitt 3.2 privat AFP, mens avsnitt 3.3 er på omfang og nivå av uføredekning etter tjenstepensjonsloven.

3.1 Tjenstepensjon i privat sektor

Arbeidsgivere i privat sektor må i dag ha en tjenstepensjonsordning for sine ansatte som sikrer arbeidstakerne i virksomheten opptjening av alderspensjon.¹⁵ Pensjonsordningen skal oppfylle minstekravene i *lov om obligatorisk tjenstepensjon (OTP)* som trådte i kraft 1. januar 2006.

Fra 1. januar 2022 ble det innført opptjening fra første krone og første dag i private tjenstepensjonsordninger, jf. Prop. 223 L (2020–2021) og Lovvedtak 22 (2021–2022). Etter utløpet av en overgangsperiode frem til 30. juni 2022 er minstekravet til årlig innskudd 2 prosent av lønn mellom 0 og 12 G. Nedre aldersgrense for hvem som skal omfattes er flyttet fra 20 år til 13 år som i folketrygden. Også arbeidstakere med lavere stillingsandel enn 20 prosent skal omfattes av tjenstepensjonsordningen. Alle ansatte skal meldes inn i ordningen når lønnsinntekten overstiger grensen for rapporteringspliktig lønn til skattemyndighetene via ordningen.

Det er visse unntak fra kravet om å ha tjenstepensjonsordning som innebærer at små foretak, herunder selvstendig næringsdrivende mv. ikke omfattes.

Lov om obligatorisk tjenstepensjon gjelder ikke arbeidsgivere som har pensjonsordning i henhold til lov eller tariffavtale for statlig eller kommunalt ansatte, se omtale i kapittel 4.

Det er i dag tre rammelover som regulerer tjenstepensjonsprodukter som tilfredsstiller minimumskravene i OTP-loven og som gis skattefavourisering. Arbeidsgiver skal i alle tilfeller tegne forsikring som gir rett til innskuddsfritak ved uførhet. Det er innenfor arbeidsgivers styringsrett å velge type tjenstepensjonsprodukt og ordningens utforming innenfor reglene i rammelovene. Foretak som omfatter 15 eller flere medlemmer skal opprette en styringsgruppe for pensjonsordningen på minst tre personer. Minst én av personene skal velges av og blant medlemmene. Noen få av ordningene i privat sektor er tariffbaserte, men det er unntaksvis.

Stortinget vedtok i april 2019 lovforslaget om egen pensjonskonto i innskuddspensjonsordninger, jf. Prop. 40 L (2018–2019), Innst. 224 L (2018–2019) og Lovvedtak 52 (2018–2019). Vedtaket, som trådte i kraft 1. januar 2021, innebærer at pensjonskapitalbevis fra tidligere medlemskap i innskuddsordninger samles og overføres til den nåværende arbeidsgivers pensjonsordning, med mindre den enkelte aktivt reserverer seg mot å samle midlene, eller velger forvaltning hos annen leverandør. Målet med egen pensjonskonto er å få en mer effektiv forvaltning av pensjonsmidlene og å redusere forvaltnings- og administrasjonskostnadene. Det er også et mål med egen pensjonskonto at den enkelte skal få mer oversikt over den pensjonen de har opptjent og få bedre mulighet til innvirkning på egen pensjon.

¹⁵ Det er visse unntak fra kravet om å ha tjenstepensjon for små foretak, jf. § 1 i loven.

3.1.1 Utforming av private kollektive tjenestepensjonsordninger

Fram til 2001 hadde alle virksomheter med skattefavourisert kollektiv tjenestepensjon ytelsesordninger. Fra 2001 ble slike ordninger regulert i *lov om foretakspensjon*. Innskuddsordninger etter *lov om innskuddspensjon* ble først lovregulert, og gitt skattefavourisering, fra 2001. Innskuddspensjon ble et foretrukket produkt etter innføring av OTP-loven, både ved nytegning og ved overgang fra eksisterende ytelsesordninger. I 2014 ble det innført et tredje skattefavourisert tjenestepensjonsprodukt i privat sektor; såkalte hybridordninger etter *lov om tjenestepensjon*.

I en *ytelsesordning* er pensjonsnivået definert i pensjonsavtalen («pensjonsplanen»). Ytelsesordningene sikter inn mot et nivå på tjenestepensjonen som sammen med folketrygden skal utgjøre en gitt andel av medlemmets sluttlønn. Typisk sikter ytelsesordningene på et nivå for samlet pensjon på for eksempel 66 prosent av sluttlønnen, inklusive en «beregnet folketrygd» dersom man står i jobb til «opptjeningsalder» som normalt er 67 år.¹⁶ Ytelsesordningene er nettoordninger, som innebærer at pensjonsutbetalingene fra ytelsesordningen ikke endres dersom faktisk folketrygd blir lavere (eller høyere) enn «beregnet folketrygd», og faktisk samlet pensjon avviker derfor fra nivået i pensjonsavtalen. Det samlede nivået i pensjonsavtalen er dermed et ambisjonsnivå, ikke et garantert nivå.

Opptjent ytelsesbasert alderspensjon utgjør en så stor del av pensjonsnivået definert i pensjonsplanen som medlemmets pensjongivende tjenestetid utgjør i forhold til den tjenestetid som kreves for rett til full pensjon (lineær opptjening). Den pensjongivende tjenestetiden som kreves for rett til full alderspensjon, beregnes for det enkelte medlem og utgjør tiden fra medlemmet er opptatt i pensjonsordningen og til medlemmet når opptjeningsalderen. Tjenestetiden skal være minst 30 år, men ikke mer enn 40 år.

Pensjonsnivået i pensjonsplanen i de private ordningene gjelder ved uttak fra opptjeningsalder, som normalt er 67 år, men pensjonen kan tas ut fleksibelt fra 62 år. Pensjonen omregnes da i henhold til en forventet utbetalingstid. Utbetalingsperioden er angitt i pensjonsavtalen og er som regel livsvarig, men kan også være opphørende. I de tilfellene hvor alderspensjonen er opphørende, kan likevel ytelsen ved uttak omregnes til en livsvarig ytelse, etter pensjonsinnretningens dødelighetstariff, men ikke motsatt.

Den årlige premien som arbeidsgiver betaler til en ytelsesordning beregnes på bakgrunn av forventet levealder og det benyttes en beregningsrente for avkastningen de innbetalte midlene forventes å få fram til utbetaling. Sparedelen av premien akkumuleres i en «premiereserve», og pensjonsleverandøren har ansvar for, hvert år, å tilføre premiereserven en årlig avkastning i samsvar med beregningsrenten (årlig avkastningsgaranti). I ytelsesordninger vil lønnsvekst innebære økt pensjonsforpliktelse også for avlagt tjenestetid. Renteoverskudd på premiereserve for pensjoner under utbetaling, skal tilføres pensjonistenes overskuddsfond som skal benyttes til oppregulering av pensjonene.¹⁷ Prosentvis tillegg til pensjonene i det enkelte år kan som hovedregel ikke overstige den prosentvise økningen av folketrygdens grunnbeløp (G) i året. Perioder med høy lønnsvekst og lavt renteoverskudd har ført til økte pensjonskostnader for virksomhetene. Økt oppmerksomhet om hvilken betydning dette har for

¹⁶ For «beregnet folketrygd» legges det til grunn full opptjeningstid i folketrygden med inntekt lik sluttlønnen i tjenestepensjonsordningen, etter avtale mellom livsforsikringsselskaper som tilbyr lov om foretakspensjon. Det er anledning til å sette «opptjeningsalderen» høyere enn 67 år, jf. § 4.1 (1) i lov om foretakspensjon.

¹⁷ Før renteoverskudd tilføres premiereserven, har pensjonsleverandøren anledning til å foreta avsetninger for å sikre framtidig avkastningsgaranti. De kan også søke om tillatelse til eller bli pålagt å benytte avkastningsoverskudd til å finansiere underdekning som følge av endringer i forutsetninger i beregningsgrunnlaget. Den siste bestemmelsen ble sist benyttet for å dekke den underbalansen som oppsto etter at pensjonsleverandørene i 2014 gikk over til nytt dødelighetsgrunnlag i kollektiv pensjonsforsikring (K2013).

arbeidsgivers premiekostnader til ytelsesordninger har igjen ført til lukking av ytelsesordninger, eventuelt fortsatt opptjening forbeholdt de eldste ansatte, og overgang til innskuddspensjon. Ved lukking eller avvikling av ytelsesordningene, eller når arbeidstakere fratrer, utstedes fripoliser som bevis på opptjent pensjon. Siden verdijustering av opptjent pensjon fra tidligere arbeidsforhold (fripoliser) forutsetter avkastning utover rentegarantien, har lave renter over tid gitt lite meravkastning utover garantert rente. Det er bakgrunnen for at opptjent pensjon i fripoliser har vært regulert lavere enn lønn, og også til dels prisutviklingen.

I en *innskuddsordning* er et årlig innskudd definert i pensjonsavtalen, normalt som en prosentandel av den enkeltes lønn. Om det i innskuddsplanen er fastsatt medlemsinnskudd, så kan dette ikke være høyere enn 4 prosent av medlemmets lønn opptil 12 G og innskuddet må ikke overstige foretakets innskudd. Den årlige avkastningen legges til innskuddene, og samlet oppspart kapital betales ut i et fastsatt antall år fra uttakstidspunktet. Innskuddsordningene utbetaler pensjon i en tidsbegrenset periode og ved død tilfaller gjenstående pensjonskapital de etterlatte. Pensjonen kan tas ut fleksibelt fra 62 år, og den må utbetales over minst 10 år og minst til fylte 77 år. Kravet om utbetaling til fylte 77 år kan fravikes dersom årlig utbetaling blir lavere enn 20 prosent av G. Tilsvarende krav til utbetalingstid gjelder for opphørende ytelsesordninger. Det enkelte medlem kan ved uttak av pensjon velge at pensjonskapitalen skal konverteres til en pensjonsforsikringsavtale etter lov om foretakspensjon, men dette er ikke vanlig.

For innskuddsordninger ble kravet til ansettelsestid på 12 måneder for rett til opptjent pensjon opphevet fra 1. januar 2021, samtidig med innføringen av egen pensjonskonto. Fra 1. januar 2021 fikk alle arbeidstakere, med unntak av de som reserverte seg innen 1. mai 2021, egen pensjonskonto. Samlingen av pensjonskapitalbevis på egen pensjonskonto skjer automatisk. Ifølge tall fra Finans Norge var det ved utgangen av mars 2024 registrert 2 069 000 pensjonskontoer med 466,1 milliarder kroner. I tillegg er det 111 000 pensjonskontoer med selvvalgt leverandør med samlede midler på 37,7 mrd. kroner.

Det er flere viktige forskjeller mellom ytelses- og innskuddsordninger. Arbeidstakerne har gjerne lagt vekt på at risikoen er fordelt på ulik måte: I *ytelsesordningene* har arbeidstakerne stor grad av sikkerhet for hva pensjonen vil bli, men bedriftene står overfor usikre framtidige kostnader, blant annet knyttet til utviklingen i levealderen og oppregulering av tidligere opptjente rettigheter. I *innskuddsordningene* bærer arbeidstakerne risikoen, blant annet ved at størrelsen på den oppsparte kapitalen avhenger av en usikker avkastning, men kan selv velge spareprofiler med høy, moderat eller lav risiko. Hvor mye den enkelte får i innskuddspensjon avhenger både av årlig innbetaling og avkastning i spareperioden. Arbeidstakernes kompensasjon for å bære risikoen er at gevinsten ved god avkastning også tilfaller arbeidstakeren.

En annen forskjell mellom ytelses- og innskuddsordninger er at innskuddsordningene i hovedsak er spareordninger hvor den oppsparte kapitalen normalt tilfaller arvingene ved dødsfall, mens avsatte midler til alderspensjon i ytelsesordningene ved dødsfall tilfaller forsikringskollektivet, altså de andre medlemmene av ordningen (dødelighetsarv). Dette trekker isolert sett i retning av at de nødvendige premiene for å nå et gitt alderspensjonsnivå er lavere i ytelsesordningene enn i innskuddsordningene.

Tjenestepensjon etter *lov om tjenestepensjon* omtales ofte som en hybridpensjon fordi den kombinerer elementer fra både ytelses- og innskuddspensjoner. Arbeidsgiver betaler hvert år et innskudd, fastsatt i prosent av lønnen til den enkelte, og innskuddene akkumuleres i en «pensjonsbeholdning» som medlemmet har rett på å få med seg etter 12 måneders tjenestetid. Arbeidsgiver velger om pensjonsordningen skal være med eller uten individuelt investeringsvalg. Av alle ansatte med hybridordning er det 30 prosent som er tilknyttet en ordning uten investeringsvalg. I disse ordningene tar arbeidsgiver en viss risiko for avkastningen på pensjonsmidlene, ved at det garanteres at pensjonsbeholdningen i opptjeningstiden ikke kan

reduseres nominelt selv om faktisk avkastning i et år skulle bli negativ.¹⁸ Alternativt kan arbeidsgiver velge å garantere at pensjonsbeholdningen årlig skal reguleres i takt med lønnsveksten (alminnelig lønnsvekst eller lønnsveksten i foretaket). I ordninger hvor arbeidstaker har investeringsvalg, er det ingen avkastningsgarantier.

I hybridordninger skal pensjonsbeholdningen tilføres en «faktisk dødelighetsarv» (midler som frigjøres dersom medlemmer dør før pensjonsbeholdningen er utbetalt). Utbetalingen av pensjon kan avtales livsvarig eller opphørende. Omregningen til årlig pensjon skal ta utgangspunkt i forventet gjenstående levetid i pensjonsleverandørens beregningsgrunnlag på uttakstidspunktet. Utbetalt pensjon skal enten reguleres med faktisk avkastning på pensjonsmidlene eller på samme måte som i folketrygden, det vil si med et gjennomsnitt av lønns- og prisvekst.

De tre ulike pensjonsordningene i privat sektor har derfor svært ulik karakter:

- Innskuddsordningene er spareordninger, i hovedsak uten forsikringselement, der pensjonen normalt betales ut i en tidsbegrenset periode og der gjenværende midler etter personer som dør tilfaller arvingene.
- Hybridpensjon kombinerer elementer fra innskuddsordningene (i opptjeningsperioden) og ytelsesordninger (i utbetalingsperioden). Pensjonsrettighetene i hybridpensjon kan reguleres med alminnelig lønnsvekst eller med avkastning. Der det ikke er valgt individuelt investeringsvalg, er det satt et minimumskrav om nullgaranti på avkastningen. Det tilføres dødelighetsarv i inn- og utbetalingsperioden. Pensjonen utbetales livsvarig eller tidsbegrenset, og opphører tidligst fra 80 år forutsatt at ytelsen har vært utbetalt i ti år.
- Ytelsesordningene er forsikrede pensjonsytelser hvor ytelsen utgjør en viss prosent av den ansattes sluttlønn. Ytelsene utbetales normalt livsvarig. Det er krav om balanseføring av forpliktelsene for foretaket.
- For alle ordningene ligger det imidlertid et forsikringselement i obligatorisk innskuddsfritak ved uførhet.

I privat sektor er det ikke lovpålagte krav om uførepensjon, og det varierer om den ansatte i tillegg til en alderspensjonsytelse er dekket av pensjonsytelser til uføre. Uførepensjonen i privat sektor ble lagt om med virkning fra 1. januar 2016. Før omleggingen ble uførepensjonen beregnet som en ytelsesbasert alderspensjon, avkortet for tjenestetid. Etter omleggingen er ytelsen tilpasset ny uføretrygd i folketrygden og kan maksimalt utgjøre summen av 25 prosent av G (begrenset til 6 prosent av medlemmets lønn) og 3 prosent av medlemmets lønn inntil 12 G. Uførepensjonen kan omfatte et tillegg på inntil 66 prosent av medlemmets lønn mellom 6 og 12 G. Maksimalrammen for uførepensjon fra privat tjenstepensjon tilsvarer uførepensjonen i offentlig tjenstepensjonen som ble etablert fra 1. januar 2015.

Bestemmelser om uførepensjonen i private tjenstepensjonsordninger er i dag regulert i tjenstepensjonsloven. Uførepensjonen beregnes, i motsetning til offentlig tjenstepensjon, uten avkorting for tjenestetid, med unntak av oppsatt rett til uførepensjon som avkortes med tjenestetid. Uførepensjon reduseres mot uførepensjon fra fripoliser og oppsatte rettigheter¹⁹ i offentlig tjenstepensjon.

¹⁸ Det er også mulig å ha avkastningsgarantier i innskuddspensjonsordninger, men det er ikke krav om nullgaranti slik som i ordninger etter lov om tjenstepensjon. Enkelte leverandører av innskuddspensjon tilbyr investeringsporteføljer med avkastningsgaranti.

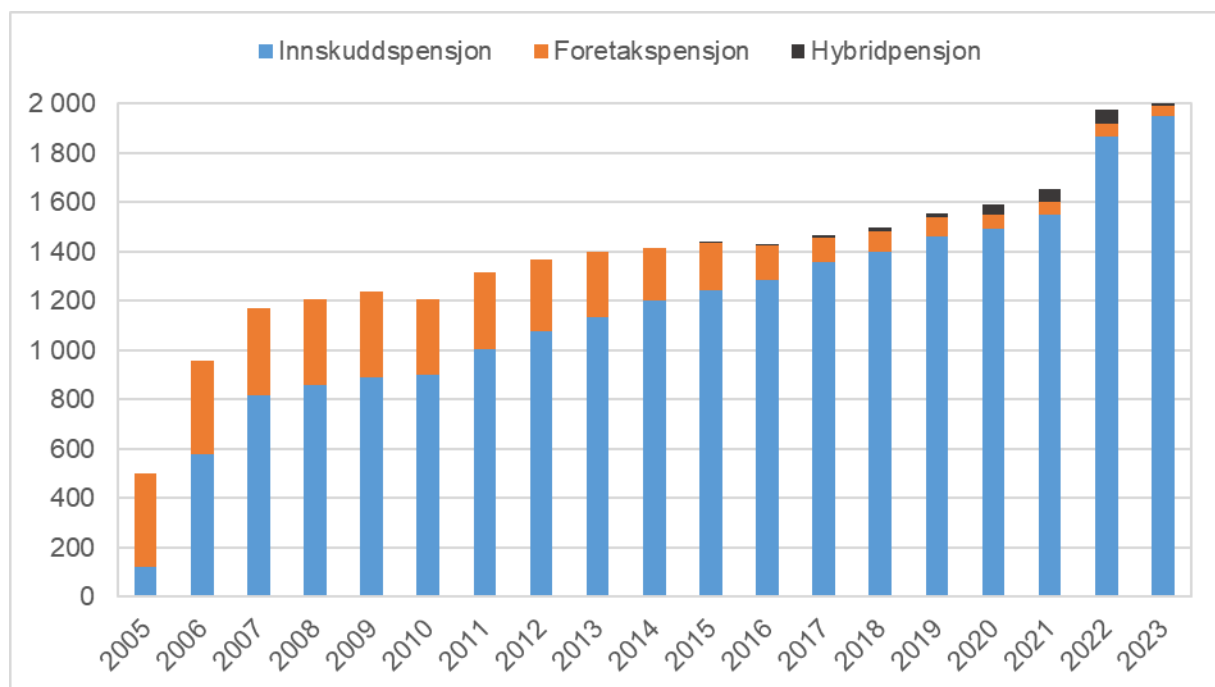
¹⁹ Ved et jobbytte fra en arbeidsgiver med en tjenstepensjonsordning i et gitt livsforsikringsselskap til en arbeidsgiver med tjenstepensjonsordning i et annet livsforsikringsselskap, vil man som tidligere medlem i en tjenstepensjonsordning ha tjent opp pensjonsrettigheter. Dette omtales som oppsatt pensjon.

3.1.2 Medlemmer av privat kollektiv tjenestepensjon

Ifølge tall fra Finans Norge, og som vist i figur 3.1, var det ved utgangen av 2023 over to millioner arbeidsforhold med tjenestepensjon. Det var registrert 1 947 300 forsikrede med innskuddsordning og 46 500²⁰ forsikrede med ytelsesordning.²¹ I hybridpensjonsordninger etter lov om tjenestepensjon, som først ble etablert i markedet fra 2015, var det 71 400 forsikrede ved utgangen av 2023. Andelen forsikrede med innskuddspensjon er altså betydelig: i 2023 var 94,3 prosent forsikret med innskuddspensjon, 2,2 prosent med ytelsespensjon og 3,5 prosent med hybridpensjon. Pensjonskasseforeningen oppgir at det ved utgangen av 2022²² var 165 000 premiebetalende medlemmer/uførepensjonister og 120 000 fripoliser/oppsatte rettigheter.

Før obligatorisk tjenestepensjon ble innført fra 2006, var ytelsesordninger dominerende, selv om lov om innskuddspensjon kom i 2001. Mens det i 2005 var 380 000 medlemmer i ytelsesordninger mot 120 000 i innskuddsordninger, var antall medlemmer i innskuddsordninger 820 000 mot 350 000 i ytelsesordninger i 2007, se figur 3.1. En tilsvarende utvikling med avvikling av ytelsesordninger framgår også av tall fra Pensjonskasseforeningen som viser at antall arbeidstakere med medlemskap i en privat pensjonskasse i perioden fra utgangen av 2006 til utgangen av 2016 ble redusert fra 135 000 til 29 000 personer.

Figur 3.1 Antall medlemmer i ordninger etter lov om innskuddspensjon, lov om foretakspensjon og lov om tjenestepensjon. Tusen personer

Kilde: Finans Norge.

²⁰ Av de 46 500 forsikrede med ytelsesordning, er det kun 17 100 forsikrede der opptjening av alderspensjonsrettigheter inngår.

²¹ Antall forsikrede gjelder pensjoner der pensjonsutbetalingen ikke har startet. Statistikken over antall forsikrede vil i hovedsak tilsvare antall arbeidstakere med privat tjenestepensjon, men det er også mulig å være medlem i to tjenestepensjonsordninger samtidig, for eksempel ved to deltidsstillinger.

²² Pensjonskasseforeningen hadde ikke utarbeidet tall for 2023 da denne rapporten ble utarbeidet.

De vel 800 000 arbeidstakere som i 2006–2007 ble innlemmet i en innskuddsordning, var i all hovedsak ansatt i virksomheter som ikke hadde tjenestepensjonsordning fra før. I tiden fra 2005 og fram til i dag har mange ytelsesordninger blitt avviklet og erstattet med innskuddsordninger. I tillegg har nyetablerte virksomheter valgt innskuddsordninger. Den brede omleggingen fra en ytelsesordning til en innskuddsordning har skjedd enten ved at nyansatte ikke tas inn i ordningen, ved at alle går ut av ordningen, eller ved at bare de med få år igjen til pensjonsalder forblir medlemmer i ordningen.

Den betydelige omleggingen fra ytelsesordning til innskuddsordning har igjen resultert i en særlig sterk vekst i antall fripoliser, dvs. rettigheter opparbeidet i ytelsesordninger man ikke lenger er medlem av. Antall rettigheter opparbeidet i innskuddsordninger man ikke lenger er medlem av, har også økt over tid, men ikke like sterkt som veksten i antall fripoliser. Avhengig av hyppighet av jobbskifte, omlegging av ordning osv. kan en og samme person ha flere fripoliser, pensjonskapitalbevis eller en kombinasjon av begge deler. Med innføring av egen pensjonskonto fra 1. januar 2021, kan arbeidstakere med innskuddspensjon samle tidligere og nåværende opptjening på en felles konto.

Det er visse unntak fra kravet om å ha tjenestepensjon som gjelder for små foretak, herunder næringsdrivende. De som har unntak fra kravet i OTP kan likevel velge å opprette en tjenestepensjonsordning med gunstige skattefordeler. I tillegg kan det inngås avtale om individuell pensjonsordning; såkalt individuell pensjonssparing som er skattebegunstig, eller livrente. Se nærmere omtale i avsnitt 3.1.6.

3.1.3 Forsikringsforpliktelser i private kollektive tjenestepensjonsordninger

Ifølge Finans Norge var den samlede forsikringsforpliktelsen for kollektiv pensjon i privat sektor 940 milliarder kroner ved utgangen av 2023. Av den samlede forsikringsforpliktelsen utgjorde fripoliser 346 milliarder kroner, aktive innskuddsbaserte ordninger 315 milliarder kroner, pensjonskapitalbevis 203 milliarder kroner, aktive ytelsesbaserte ordninger 54 milliarder kroner og forpliktelser etter tjenestepensjonsloven utgjorde 12,8 milliarder kroner til alderspensjon og 10,7 milliarder kroner til uførepensjon. Innskuddsordningene omfatter nå 94,3 prosent av aktive medlemmer i kollektiv tjenestepensjonsordninger og over halvparten av opptjente pensjonsrettigheter er tilknyttet innskuddsordningene. Ved utgangen av 2023 utgjorde forsikringsforpliktelsene i aktive innskuddsbaserte ordninger og medregnet pensjonskapitalbevis 55 prosent.

Det ble innbetalt 58,5 milliarder kroner til private tjenestepensjonsordninger i 2023 ifølge Finans Norge. Innbetalingene til ytelsesordninger var 5,1 milliarder kroner. Innbetalingene til innskuddsordning er på 47,7 milliarder kroner og har økt med 13,3 prosent fra 2022 til 2023. Innbetalt premie til pensjonsordninger etter tjenestepensjonsloven (de såkalte hybridordningene) fordeler seg mellom alderspensjon og uførepensjon. Innbetalinger til ordninger etter tjenestepensjonsloven utgjorde ved utgangen av 2023 om lag 5,7 milliarder kroner, hvorav 2,9 milliarder kroner er knyttet til sparing til alderspensjon.

3.1.4 Ytelsesnivået i private kollektive tjenestepensjonsordninger

Tjenestepensjonslovene er rammelover som angir maksimale grenser for skattefavoredert innskudd eller ytelse. Finans Norge utarbeider årlig statistikk over hvordan foretakene tilpasser seg med hensyn til innskuddssatser og ytelsesnivå.

Innskuddspensjon

Ved utgangen av 2023 var som nevnt 94,3 prosent av medlemmene i private tjenestepensjonsordninger dekket av en innskuddspensjonsordning. De maksimale innskuddsgrensene i

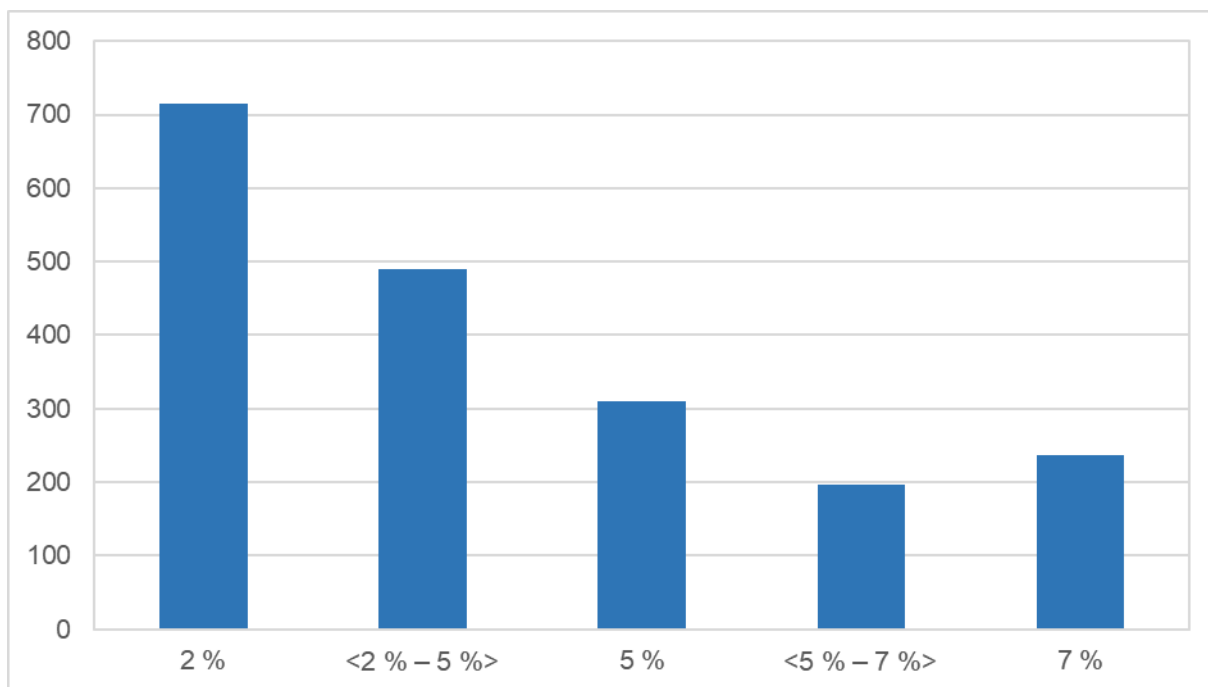
innskuddspensjonsloven økte fra 1. januar 2014 fra 5 prosent av lønn mellom 1 G og 6 G og 8 prosent av lønn mellom 6 G og 12 G, til 7 prosent av lønn inntil 12 G og et tilleggsinnskudd på 18,1 prosent av lønn mellom 7,1 G og 12 G. Fra 1. januar 2022 ble det innført opptjening fra første krone og første dag i private tjenestepensjonsordninger. Virksomhetene i privat sektor fikk frist til 30. juni 2022 med å tilpasse pensjonsordningene til de nye reglene. Minstekravet for innskuddspensjonsordninger etter lovendringen er fortsatt 2 prosent av lønn, men fra 30. juni 2022 skal innskuddet altså være fra første krone.

Finans Norge har innhentet nivå på innskuddssatser fra leverandører av innskuddspensjon. Figur 3.2 illustrerer hvordan forsikrede fordeler seg etter nivået på innskuddssatsen i ordningen, for inntekt opp til 12 G. Figuren viser at 37 prosent (713 000) av de forsikrede har en ordning med 2 prosent innskudd av inntekt opp til 12 G. Videre har 25 prosent (490 000) av de forsikrede innskuddssatser mellom 2 prosent og 5 prosent, 16 prosent (311 000) har en ordning med 5 prosent innskudd, 10 prosent (197 000) har innskuddssatser mellom 5 prosent og 7 prosent, og 12 prosent (237 000) har en ordning med maksimal innskuddssats på 7 prosent for inntekt opp til 12 G.

Ved sammenligning av ulike nivåer på innskuddssatser er det relevant om det innbetales medlemsinnskudd til ordningen. For eksempel vil en ordning med innskuddssats på 4 prosent, hvor arbeidstaker innbetaler halvparten, for den ansatte ha den samme verdien som en 2 prosent ordning. Finans Norge har spurt selskapene om hvor vanlig det er med medlemsinnskudd. Ikke alle selskapene har kunnet levere tall for dette, men blant de som har svart er det i underkant av 10 prosent av medlemmene som er med i en ordning med medlemsinnskudd. Andelen varierer imidlertid forholdsvis mye mellom de ulike selskapene.

Senest 30. juni 2022 måtte alle foretak ha tilpasset innskuddsordningen til de nye kravene i OTP-loven og innskuddspensjonsloven. Det innebærer at alle ordninger ved utgangen av 2022 var lagt om med innskudd fra 0 G. Fra 30. juni 2022 var det heller ikke mulig å fastsette en høyere aldersgrense enn 13 år for å være medlem av en tjenestepensjonsordning. Før lovendringen kunne arbeidstakere under 20 år kunne unntas. Det er heller ikke mulig å holde arbeidstakere med lavere stillingsgrad enn 20 prosent utenfor ordningen. Videre er de strengere og særskilte medlemskapskriteriene for sesongarbeidere opphevet. At flere unge og ansatte med små deltidsbrøker også pliktes å meldes inn i en tjenestepensjonsordning, vil gi flere medlemmer i innskuddsordningene.

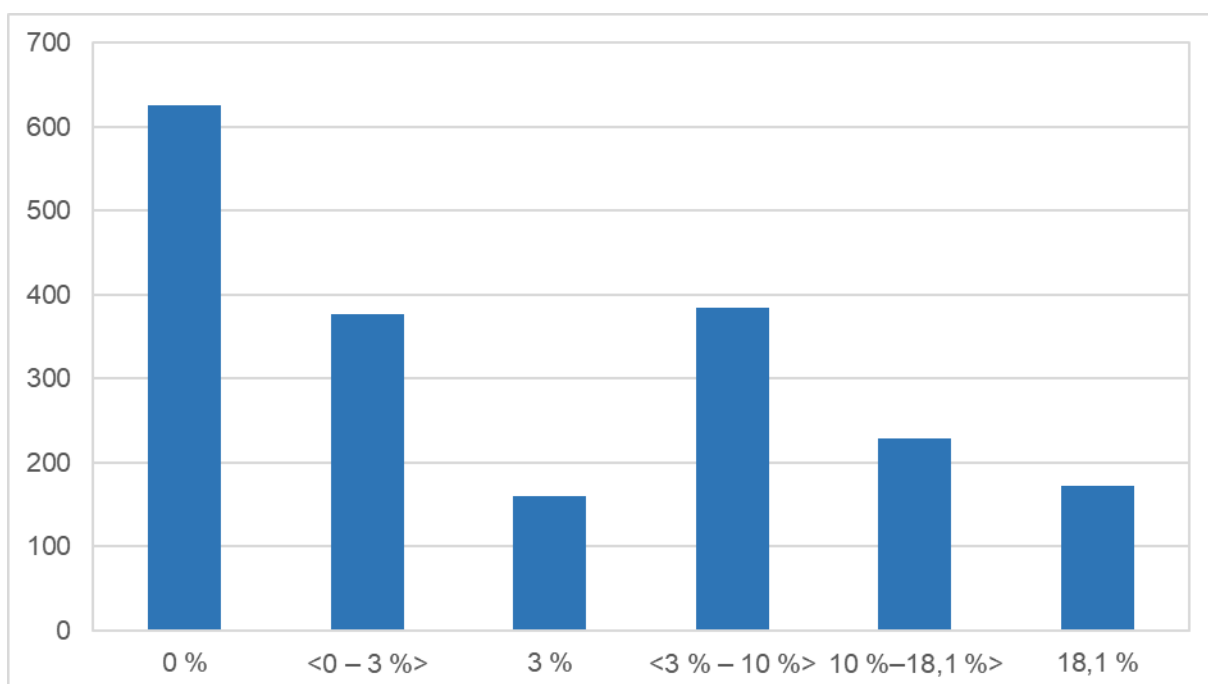
Figur 3.2 Antall forsikrede i innskuddsordninger etter sats for inntekt opp til 12 G, 2023. Tusen personer

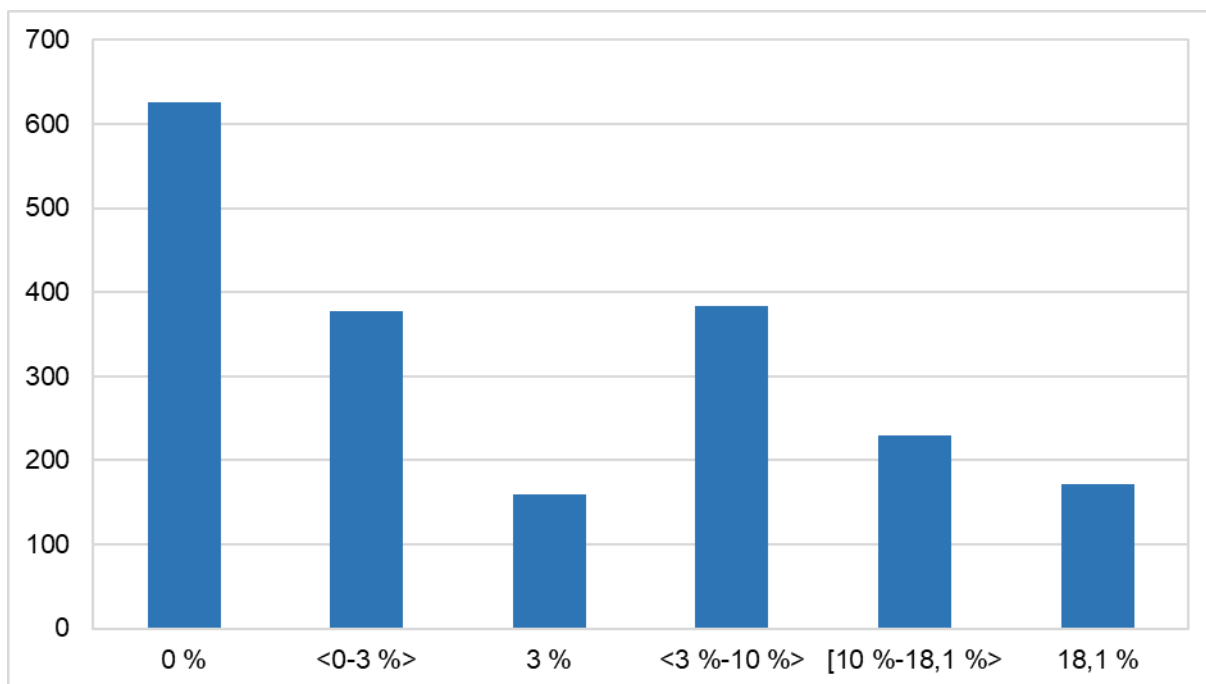

Kilde: Finans Norge.

Figur 3.3 viser at mange forsikrede ikke er tilknyttet en ordning med tilleggsinnskudd (625 000 og 32 prosent av antall forsikrede) for inntekt mellom 7,1 og 12 G. I figuren inngår alle som omfattes av innskuddsordningen, også de med inntekt under 7,1 G, selv om disse ikke får tilleggsinnskudd så lenge inntekten er under 7,1 G. Finans Norge har ikke statistikk som viser andelen av de forsikrede med lønn over 7,1 G som er medlem i en innskuddsordning som gir innskudd over 7,1 G.

Figur 3.3 Antall forsikrede i innskuddsordninger etter sats for tilleggsinnskudd (i prosent av inntekt mellom 7,1 og 12 G), 2023. Tusen personer

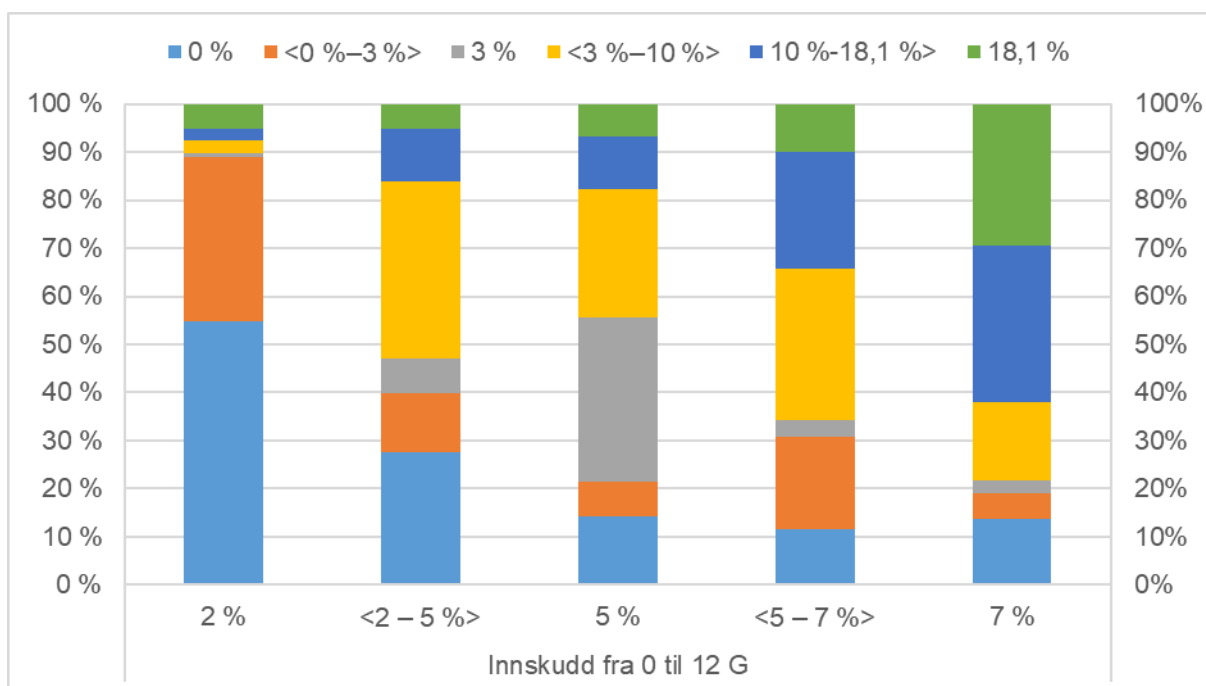

Kilde: Finans Norge.

Figur 3.4 viser prosentfordelingen av tilleggssatsen for inntekt mellom 7,1 og 12 G etter sparesatsen for inntekt opp til 12 G for medlemmer av innskuddsordninger.

Figur 3.4 Prosentfordeling av tilleggssats etter sats for inntekt opp til 12 G, 2023

Kilde: Finans Norge.

Tallene fra Finans Norge viser at det er en samvariasjon mellom høy grunnsats og høy tilleggssats. Blant de som har valgt syv prosent sats for innskudd mellom 0 og 12 G er bildet mer delt, da det både er mange som ikke er omfattet av en ordning med tilleggsinnskudd (14 prosent) og mange som har tilleggsinnskudd på 18,1 prosent (30 prosent). Om inntektene i virksomheten ikke overstiger 7,1 G så vil tilleggsinnskudd uansett ikke slå inn. Generelt kan nivået på innskuddssatsene avhenge av blant annet virksomhetenes kostnadsevne,

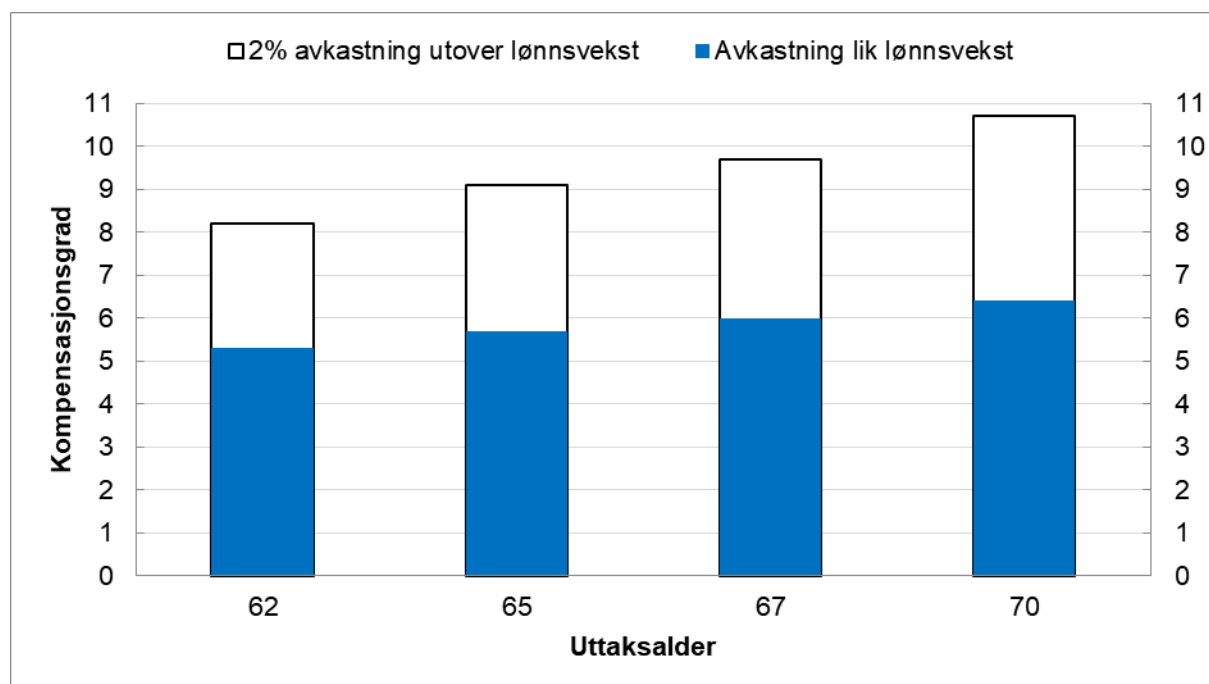
konkurransesituasjonen i bransjen og hvordan virksomheten vurderer fordelingen av samlet godtgjørelse i form av lønn, pensjon og andre ansattgoder.

Størrelsen på den årlige pensjonsutbetalingen fra innskuddsordninger er avhengig av nivået på innskuddet, det vil si av hvor mye som spares hvert år, av avkastningen på pensjonskapitalen og av uttaksalder/lengden på utbetalingstiden.

Figur 3.5 viser kompensasjon i forhold til lønn ved uttak av pensjon fra 62, 65, 67 og 70 år. Det er lagt til grunn en minimumsordning med 2 prosent. Det er antatt jevn inntekt på 5 G i opptjeningsperioden. 22 år er startalder for opptjening av tjenstepensjon, dvs. 40 års opptjening ved uttak fra 62 år og 45 år ved uttak fra 67 år. I figuren er det antatt at innskuddspensjonen opphører etter 15 år, siden det i regelverket er krav om at inntektspensjonen minst må utbetales til fylte 77 år, og det følger da at minst 15 års utbetalingsperiode vil gjelde ved uttak fra 62 år.

Figuren viser at uttak fra fylte 67 til 82 år i en minimumsordning gir 5 prosent kompensasjonsgrad om avkastningen i opptjeningsperioden følger den alminnelige lønnsutviklingen. En årlig avkastning på 2 prosent utover lønnsvekst, øker kompensasjonsgraden i innskuddsordningen med nesten 4 prosentpoeng ved uttak fra 67 år.

Figur 3.5 Beregnet kompensasjonsgrad* fra innskuddspensjon med sparing tilsvarende 2 prosent innskudd. Ved ulike uttaksaldre og samtidig avgang. Inntekt 5 G. 15 års utbetaling

* Kompensasjonsgrad ved opptjening av tjenstepensjon fra 22 år til uttak av pensjon. Innskuddspensjonsordning med 2 prosent innskuddssats, avkastning lik alminnelig lønnsvekst (blå søyler). Transparente søyler viser to prosent meravkastning utover alminnelig lønnsvekst. Utbetaling over 15 år.

Kilde: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Ettersom innskuddsordningene i praksis utbetales over en fastsatt tidsperiode, for eksempel over 15 år, vil årlig utbetaling være høyere i denne femtenårsperioden sammenlignet med om ytelsen ved uttak ble omregnet til en forsikret, livsvarig ytelse. Om pensjonskapitalen omgjøres til en livsvarig ytelse fra uttaksalder 67 år, så vil innskuddspensjon gi en ytelse tilsvarende 5,5 prosent for kvinner og 6,3 prosent for menn. Dette er lite utbredt i dag, men en eventuell omregning av innskuddspensjon til en livsvarig årlig pensjon skal beregnes med

utgangspunkt i forventet gjenstående levetid i det forsikringstekniske beregningsgrunnlaget som benyttes for omregning til individuelle pensjonsforsikringer.

Ytelsespensjon

Finans Norge har innhentet tall fra sine medlemsselskaper på hva som er avtalt kompensasjonsgrad i ytelsesordninger etter foretakspensjonsloven. Ved utgangen av 2022 hadde 16 prosent av ytelsesordningene en pensjonsplan med et pensjonsnivå høyere enn 67 prosent. Om lag 42 prosent hadde en 66-prosentordning, og en like stor andel hadde en lavere kompensasjonsgrad enn dette. Tallene fra Finans Norge dekker kun om lag halvparten av alle forsikrede med aktiv ytelsespensjonsordning, men gir likevel en indikasjon på nivået for ytelsesordningene. De fleste ytelsesordninger med aktive medlemmer er trolig lukkede ordninger forbeholdt ansatte med mindre enn 15 år igjen til pensjonsalder.

3.1.5 Uttak av pensjon fra private kollektive tjenestepensjonsordninger

Blant dagens pensjonister er det klart flere som mottar ytelsespensjon enn innskuddspensjon. Andelen alderspensjonister med utbetalt innskuddspensjon var 21 prosent i 2023. Lov om innskuddspensjon ble innført i 2001, og omfanget av innskuddspensjon tiltok først da lov om obligatorisk tjenestepensjon ble innført i 2006.

I 2023 ble det utbetalt 19,5 milliarder kroner til pensjonsmottakere. 83 prosent av dette var knyttet til ytelsesordninger eller fripoliser. Gjennomsnittlig utbetalt beløp er høyere for ytelsespensjon enn for innskuddspensjon, noe som trolig har sammenheng med at de som går av med alderspensjon fra en virksomhet med ytelsesordning i gjennomsnitt har flere opptjeningsår enn for mottakere av innskuddspensjon. Antall mottakere, totalt utbetalt beløp og gjennomsnittlig utbetalt beløp i 2023 fra ytelsesordninger, fripoliser, innskuddspensjon og hybridpensjon er vist i tabell 3.1 nedenfor. Innskuddspensjon ble først innført i 2001, og mange av ordningene som ble innført tidlig og som nå er under utbetaling hadde minimumsinnskuddssats. Det er derfor naturlig at nivået på utbetalt ytelse er lavere for innskuddspensjon enn for de andre ordningene.

Tabell 3.1 Utbetalte private tjenestepensjoner (uten private pensjonskasser), 2023

	Antall mottakere	Totalt utbetalt beløp i mrd. Kroner 1)	Gjennomsnittlig utbetalt beløp i kroner
Ytelsespensjon ¹	19 543	1,8	92 105
Fripolise	388 072	14,4	37 107
Innskuddspensjon	109 624	3,3	30 103
Hybridpensjon ²	470	0,034	72 000
Sum	517 574	19,5	

Merk at én og samme person kan ha vært medlem av ulike tjenestepensjonsordninger og dermed være mottaker av flere av pensjonsytelsene i tabellen ovenfor.

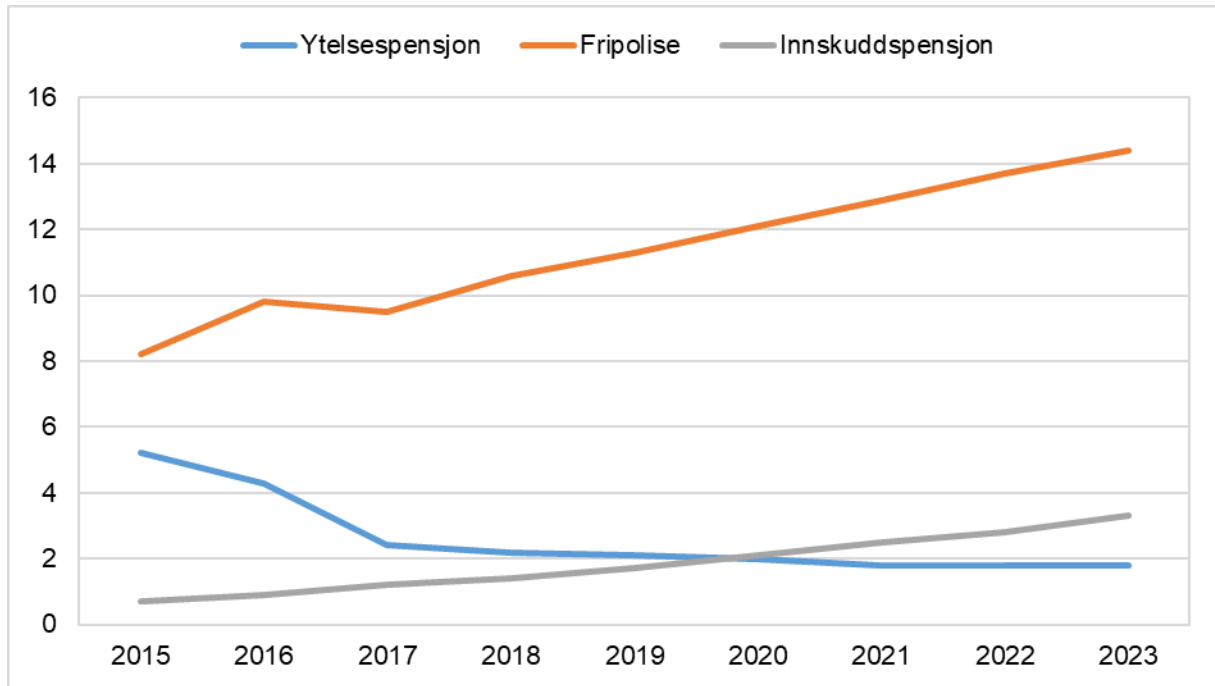
¹ For ytelsespensjon (etter lov om foretakspensjon) og fripolise inkluderer tallene utbetalinger av både alderspensjon og etterlattepensjon til ektefelle/samboer og barn.

² For hybridpensjon (etter tjenestepensjonsloven) inkluderer tallene for utbetalinger både alderspensjon og uførepensjon.

Kilde: Finans Norge.

Utviklingen i totalt utbetalt beløp for private tjenstepensjoner er vist i figur 3.6. I perioden fra 2015 til 2023 har utbetalt beløp for ytelsespensjon falt, mens utbetalt beløp for innskuddspensjon gradvis har økt. Også utbetalt beløp fra fripoliser er høyere i 2023 enn i 2022, noe som skyldes at antall mottakere har økt fra 378 705 til 388 072.

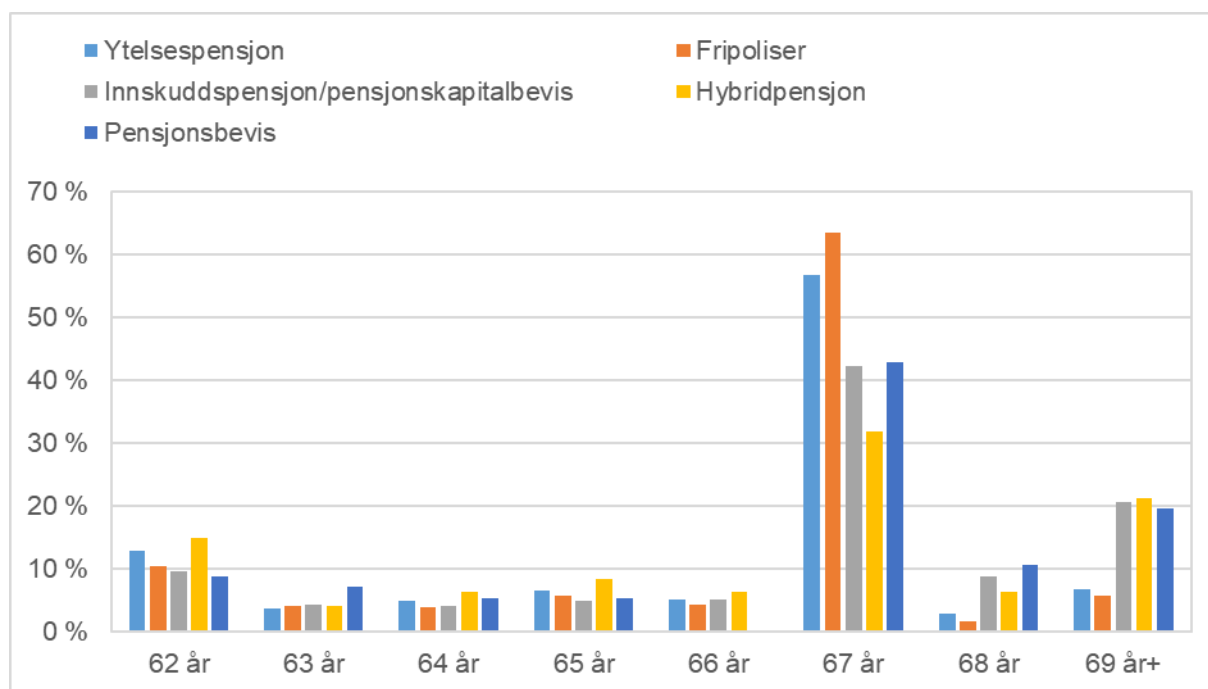
Figur 3.6 Utvikling i totalt utbetalt beløp for private tjenstepensjoner (eks. private pensjonskasser). Milliarder kroner

Kilde: Finans Norge.

Tjenstepensjon kan tas ut fleksibelt fra 62 år. Det er ikke et vilkår at tjenstepensjon må tas ut samtidig med uttak av alderspensjon fra folketrygden, slik det er for privat AFP. Figur 3.7 viser aldersfordelingen for de som startet uttak av alderspensjon fra private tjenstepensjonsordninger i 2023.

Figur 3.7 Aldersfordeling for uttak av alderspensjon fra private tjenstepensjonsordninger, 2023. Prosent

Kilde: Finans Norge.

Som for tidligere år, er det i de private tjenstepensjonsordningene mest vanlig å starte uttaket av alderspensjon ved 67 år i alle ordninger. Andelen som tar ut pensjon ved 67 år fra hybridordninger er noe lavere enn andelen som tar ut fripoliser og ytelsespensjon fra 67 år. Enkelte ytelser, som for eksempel uføretrygd fra folketrygden gis fram til 67 år. Dette betyr at noen av de som starter uttak av alderspensjon fra 67 år, tidligere kan ha mottatt uføretrygd fra folketrygden, eventuelt i kombinasjon med uførepensjon fra tjenstepensjonsordningen. Av den grunn er det ikke nødvendigvis slik at alle har tatt et aktivt valg om å starte uttak av alderspensjon ved 67 år.

Blant de som var medlem av en fripolisordning på uttakstidspunktet, tok 63 prosent av nye alderspensjonister ut alderspensjon ved 67 år, 10 prosent tok ut ved 62 år og kun 6 prosent tok ut ved 69 år.

Blant de som var medlem av en ytelsesordning på uttakstidspunktet, tok 57 prosent ut alderspensjonen ved 67 år, mens 13 prosent tok ut alderspensjon ved 62 år. Av alderspensjonene fra innskuddspensjon/pensjonskapitalbevis ble 42 prosent tatt ut ved 67 år, mens 10 prosent ble tatt ut ved 62 år. 21 prosent ble tatt ut når mottakeren var 69 år eller eldre.

Lov om tjenstepensjon ble først gitt virkning fra 2014, og hittil er det få personer som har tatt ut alderspensjon fra hybridordning. Som det framkommer av tabell 3.1, var det få personer som tok ut hybridpensjon i 2023.

3.1.6 Frivillige og individuelle pensjonsordninger

Det er individuelle ordninger med særlige skattefordeler (såkalte IPS-ordninger) som den enkelte oppretter for seg selv som er mest utbredt. Individuell pensjonssparing som omfattes av skattemessig gunstig behandling følger Lov om individuell pensjonsordning og er nærmere regulert i forskrift til skatteloven, se § 6-47 A i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring av skatteloven. Disse reglene regulerer bl.a. hvem som kan tilby og hvem som kan inngå avtale om skattefaviserte pensjonsordninger, og setter rammer for

at ordningene og avtalene skal kvalifisere til skattemessig gunstig behandling. Avtale om individuell sparing til pensjon kan, i tillegg til alderspensjon, omfatte forsikring som gir rett til innskuddsfritak ved uførhet.

I 2017 kom det en ny ordning for skattefavoredert individuell sparing til pensjon (IPS). Ordningen erstattet den tidligere ordningen med individuell pensjonssparing (gammel IPS), som ble stengt for nytegning 1. november 2017. Utover skattlegging av uttak, ble skattlegging av den nye ordningen lik skattlegging av den gjeldende gamle IPS-ordningen (og den tidligere IPA-ordningen, individuell pensjonsavtale). Innestående beløp i ordningen er unntatt fra formuesskatt, og avkastning skattlegges ikke i oppsparingstiden. Forsikringsforpliktelsene for IPA og for IPS er på henholdsvis 30,9 og 17,5 milliarder kroner (9,2 mrd. i IPS og 8,4 mrd. i IPS 2008²³) ved utgangen av 2023. Totalt utgjorde innbetalt premie til IPS-ordninger ved utgangen av 2023 904 millioner kroner (866 mill. i IPS og 38 mill. i IPS 2008). Dersom en i samme inntektsår innbetaler både til den gamle IPS-ordningen og til den nye IPS-ordningen, samordnes fradragene etter de to ordningene. Samlet fradrag kan ikke overstige 15 000 kroner for inntektsåret 2023.²⁴

Andre ordninger uten særskilte skattefordeler kan også inngås. Enten med bedriften som forsikringstaker/betaler, eller med den ansatte som begunstiget. Når bedriften er forsikringstaker, betaler den ansatte ikke skatt i innbetalingstiden og utbetalt pensjon beskattes som pensjonsinntekt. Alternativt kan det være den ansatte selv som står som forsikringstaker og forsikret, mens bedriften kompenserer den ansatte for innbetalt premie. I dette tilfellet beskattes kompensasjonen for innbetalt premie som lønn, mens avkastning beskattes i utbetalingstiden som kapitalinntekt.

Enkelte private virksomheter oppretter egne pensjonsordninger for enkeltansatte med særskilte funksjoner eller stillinger. Det kan være for eksempel være ordninger for ledere eller for en gruppe. Individuelle og kollektive lederpensjoner kommer i ulike former og har ulike funksjoner, men har det til felles at de faller utenfor de rammene som tjenstepensjonslovene definerer.

3.2 AFP i privat sektor

3.2.1 Utformingen av ny AFP i privat sektor

LO og NHO inngikk i lønnsoppgjøret 2. april 2008 en avtale om en ny avtalefestet pensjon (AFP) tilpasset den nye alderspensjonen i folketrygden. Etter avtaleinngåelsen sluttet YS, Virke, Spekter og Finans Norge seg til avtalen.

Ny AFP trådte i kraft parallelt med ny alderspensjon i folketrygden fra 1. januar 2011. Avtalen innebar at ordningen ble lagt om fra en tidligpensjonsordning, med utbetaling over maksimalt fem år, til en ordning med et nøytralt, livsvarig påslag til folketrygden. For å ha rett på AFP, må arbeidstaker oppfylle et sett av vilkår som framgår av AFP-tilskottsloven²⁵ og av vedtektene for ordningen. Sentrale vilkår er at arbeidstakeren på uttakstidspunktet og i de tre foregående årene må ha vært ansatt og reell arbeidstaker i en AFP-bedrift, og ved 62 år ha arbeidet i minst syv av de ni siste årene i en AFP-bedrift. Videre er det et krav om at man ikke kan motta uføretrygd etter fylte 62 år. Før 67 år kan AFP bare tas ut dersom alderspensjonen

²³ IPS 2008 er ordninger etablert etter IPS-regelverket fra 2008, mens IPS er ordninger etablert etter regelverket fra november 2017.

²⁴ Se forskrift til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14, § 6-47-3.

²⁵ Lov av 19. februar 2010 om statstilskott til arbeidstakere som tar ut avtalefestet pensjon i privat sektor (AFP-tilskottsloven).

fra folketrygden og den livsvarige delen av AFP minst tilsvarer minstepensjonsnivå ved 67 år. For å ta ut AFP er det samtidig krav om uttak av alderspensjon. Etter at uttaket av AFP har startet er det likevel mulig å stanse uttaket av alderspensjon.

AFP beregnes som 0,314 prosent av årlig pensjonsgivende inntekt opp til en øvre grense på 7,1 G fram til 62 år. Etter 40 år med jevn inntekt målt i G, vil AFP-grunlaget tilsvare 12,56 prosent av inntekten. AFP-ytelsen levealdersjusteres ved at ytelsen divideres med det samme forholdstallet som i alderspensjon i folketrygden. Uttaksreglene er nøytrale, noe som betyr at årlig pensjon er høyere desto senere den tas ut. Årlig pensjon øker imidlertid ikke dersom uttaket utsettes etter fylte 70 år.

Personer som tar ut AFP før 67 år får en høyere utbetaling i perioden fram til 67 år (tonivå-uttak). Siden reglene er nøytralt utformet, motsvares dette av at den livsvarige delen av AFP blir tilsvarende lavere.

Personer født før 1963, som helt eller delvis har opptjening i folketrygden etter gamle regler, får også et kompensasjonstillegg. Det er blant annet begrunnet med at personer som følger gamle opptjeningsregler i folketrygden har dårligere muligheter til å kompensere for virkningen av levealdersjusteringen. Kompensasjonstillegget er størst for 1953-kullet og trappes gradvis ned for etterfølgende årskull. Reglene for uttak av kompensasjonstillegget er også nøytralt utformet.

Staten yter tilskott til AFP i privat sektor etter AFP-tilskottsloven. Staten dekker en tredel av de løpende utbetalingene av AFP-ytelsen, mens resten dekkes av medlemsbedriftene gjennom en avgift på lønnsgrunlaget i bedriftene. Det særskilte kompensasjonstillegget dekkes i sin helhet av staten. I 2022 innebar dette at staten dekket om lag 44 prosent av utbetalingene til privat AFP.²⁶

Det fulgte av avtalen mellom LO og NHO fra tariffoppgjøret i 2008 at overgangen til ny AFP skulle evalueres. Resultatene fra evalueringsarbeidet er sammenfattet i rapporten «Evaluering av AFP i privat sektor» avgitt av LO og NHO den 7. desember 2017 (NHO & LO, 2017). Evalueringen bekreftet at AFP-ordningen, etter omleggingen, i hovedsak har fungert som forutsatt, men det ble også pekt på noen utfordringer. Kvalifiseringsvilkårene bidrar til at arbeidstakere opplever ordningen som uforutsigbar. Noen arbeidsgivere opplever at de betaler mye i forhold til hva de ansatte får igjen fra ordningen.

I tariffoppgjøret i 2018 kom LO og NHO til enighet om å utrede alternativer til den gjeldende AFP-ordningen, jf. tariffpartenes protokoll 8. april 2018. Daværende Arbeids- og sosialdepartementet og Finansdepartementet bisto partene i utredningsarbeidet. Av protokollen fremgår det at et felles mål for en fremtidig AFP-ordning er at det skal være bedre samsvar mellom tid i AFP-bedrift og hva man får utbetalt i pensjon. Utredningsarbeidet er dokumentert i rapporten: «Utredning av en mulig reformert AFP-ordning i privat sektor» som ble publisert 12. mai 2021 (NHO & LO, 2021). I rapporten beskrives en skisse til en modell som et utgangspunkt for en reformert AFP-ordning. Utredningsarbeidet identifiserte et mulig handlingsrom og har etablert rammene for løsninger som balanserer ulike hensyn. Et krav om en reformert AFP-ordningen i privat sektor er så langt ikke brakt inn i tariffoppgjøret.

²⁶ Arbeids- og velferdsdirektoratet.

3.2.2 Mottakere av AFP og gjennomsnittlig ytelse

AFP-ordningen omfatter ansatte i bedrifter som er dekket av en tariffavtale som har AFP som en del av avtalen. Det er likevel en del private virksomheter med tariffavtale som ikke er med i AFP-ordningen.²⁷

Beregninger utført av Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at om lag 55 prosent av alle arbeidstakere i privat sektor på 61 år var tilknyttet en AFP-bedrift i 2016. AFP-dekningen øker med antall ansatte i bedriften. En rapport som evaluerte AFP i privat sektor viser at omtrent 6 av 10 ansatte i bedrifter med mellom 50 og 100 ansatte, og i overkant av 7 av 10 ansatte i bedrifter med mer enn 100 ansatte, har AFP.²⁸ Omtrent 60 prosent av de ansatte i privat sektor arbeider imidlertid i bedrifter med færre enn 50 ansatte, og for disse er AFP-dekningen betydelig lavere. At dekningsgraden øker med bedriftsstørrelsen må ses i sammenheng med at tariffdekningen øker med antall ansatte i virksomheten. AFP-dekningen varierer også mellom næringer, og høyest dekning er det innen næringene bergverksdrift og utvinning, finansierings- og forsikringsvirksomhet og industri.

Ny AFP gjelder for alle som er født i 1948 eller senere og som tok ut AFP etter 1. januar 2011.²⁹ Gammel AFP ble gradvis faset ut i løpet av årene 2011–2015, og ved utgangen av 2015 hadde alle i privat sektor ny AFP. Nedgangen i antall personer med gammel AFP har blitt mer enn motsvart av økningen i antall personer med ny AFP, slik at antall personer som har tatt ut AFP i privat sektor samlet sett har økt fra 2011 til 2020.

Ifølge Arbeids- og velferdsdirektoratet, var det om lag 124 000 personer som mottok AFP i privat sektor per desember 2023, noe som innebærer en økning på 9 prosent sammenliknet med samme tidspunkt i 2022. Blant disse var 63 prosent 67 år eller mer.

Ved utgangen av 2023 var 28 prosent av mottakerne av privat AFP kvinner, og 72 prosent var menn. Den relativt lave kvinneandelen gjenspeiler at nesten 2 av 3 arbeidstakere i privat sektor er menn.³⁰ Sett opp imot andelen kvinner som arbeider i privat sektor, er kvinner likevel underrepresentert blant mottakere av AFP, og kvinneandelen har gått ned fra 31 prosent i 2010. Dette skyldes blant annet at det kreves tilstrekkelig høy opptjening for å ta ut alderspensjon før 67 år. Andelen kvinner som kan ta ut 100 prosent alderspensjon før 67 år vil trolig øke framover, som følge av at kvinner i yngre årskull gjennomgående har høyere yrkesdeltakelse sammenliknet med kvinner i eldre årskull.

I årene fra 2015 har antall mottakere av privat AFP økt med 9 000–10 000 per år. Ved utgangen av 2023 var det 11 329 nye mottakerne av AFP. De fleste av de nye mottakerne velger å ta ut AFP ved 62 år. For nye mottakere av privat AFP i alderen 62–66 år var gjennomsnittlig ytelse 81 061 kroner i 2023, se tabell 3.2. Personer som tar ut AFP før 67 år mottar et tidsbegrenset tillegg på 19 200 kroner per år. Den livsvarige delen av pensjonen, dvs. AFP uten det tidsbegrensede tillegget, utgjorde i gjennomsnitt 62 402 kroner i 2023.

²⁷ Dette kan gjelde private virksomheter som er med i SPK. Et annet eksempel er private barnehager som i tillegg til en privat tjenstepensjon også har en egen AFP-ordning fra 62 til 67 år som ligner ordningen i offentlig sektor.

²⁸ Evaluering av AFP i privat sektor, Rapport fra arbeidet 7. desember 2017, NHO og LO.

²⁹ Personer født i 1944–1947 kunne ta ut ny AFP, forutsatt at de ikke hadde tatt ut gammel AFP før 1. januar 2011.

³⁰ Kilde: Indikatorer for kjønnslikestilling, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.2 Gjennomsnittlig AFP-ytelse for nye mottakere, 2023

År	Antall	Gjennomsnittlig pensjon	Gjennomsnittlig pensjon uten tidsbegrenset tillegg
Kvinner	3 275	74 736	56 130
Menn	8 054	83 540	64 860
Totalt	11 329	81 061	62 402

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

3.2.3 Muligheten til uttak av pensjon før 67 år med og uten AFP

For å kunne ta ut alderspensjon fra folketrygden før 67 år, er det et krav at den opptjente pensjonen minst må tilsvare minste pensjonsnivå ved 67 år. For de med rett til privat AFP, kan den livsvarige delen av denne ytelsen medregnes.

For å illustrere pensjonsopptjeningen som er nødvendig for å tilfredsstille vilkårene for uttak av alderspensjon før 67 år, kan det forutsettes jevn inntekt i et gitt antall år. Nødvendig pensjonsopptjening gir da et nivå på nødvendig årsinntekt. I tabell 3.3 er nødvendig årsinntekt for å kvalifisere for 100 prosent uttak av alderspensjon, med og uten AFP, illustrert for aldrene 62 til 66 år for 1962- og 1965-kullet. Det er forutsatt jevn inntekt i 40 år ved 62 år.

Nødvendig årsinntekt er høyest ved uttak fra 62 år, og reduseres ved senere uttak. De som ikke har AFP, må ha vesentlig høyere inntekt enn de som kan regne med AFP i prøvingen mot kravet. Dette kan illustreres ved å se på en person født i 1962 som har hatt jevn opptjening fra fylte 22 år. Om AFP ikke inkluderes i kravet, må vedkommende ha en inntekt på 633 000 2023-kroner for å kunne gå av ved 62 år. Hvis vedkommende derimot er omfattet av AFP i privat sektor, er det tilstrekkelig med en inntekt på 332 000 kroner for å kvalifisere til uttak ved fylte 62 år. For en person født i 1965 er inntektskravet med de samme forutsetningene henholdsvis 617 000 kroner uten AFP og 301 000 kroner med AFP.

Tabell 3.3 Krav til årlig inntekt for å kunne gå av med 100 prosent alderspensjon, 2023-kroner

Alder	Virksomhet med AFP		Virksomhet uten AFP	
	1962	1965	1962	1965
62	332 000	301 000	633 000	617 000
63	256 000	233 000	533 000	477 000
64	188 000	171 000	401 000	347 000
65	123 000	112 000	259 000	224 000
66	61 000	55 000	126 000	109 000

Merknad: Det er forutsatt oppstart i arbeid ved 22 år og jevn inntekt målt i 2023-kroner (G = 116 239 kroner).

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Ved 20 prosent uttak, vil de som har opptjening fra det nye pensjonssystemet oppfylle opptjeningsvilkåret selv med lave inntekter ettersom garantipensjonen bare blir redusert med 80 prosent av inntektpensjonen. Selv om en slik pensjon alene ikke vil være tilstrekkelig for å sikre livsopphold, vil det kunne gi mulighet for å trappe ned i en lavere stillingsandel.

Beregningene i tabell 3.3 forutsetter at personen har hatt en jevn inntekt fra fylte 22 år. Ved senere oppstart i arbeidslivet enn 22 år, er det nødvendig med en høyere årlig inntekt for å

kunne gå av med 100 prosent alderspensjon ved samme alder. Dersom alderen for oppstart i arbeid forskyves fra 22 år til 27 år, øker kravet til årlig inntekt for å gå av ved fylte 62 år med 13 prosent for de som er født i 1962 og omfattet av AFP.

Anslag fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at en høy andel av de sysselsatte kan ta ut alderspensjon fra folketrygden før 67 år. Andelen av de ansatte i privat sektor som er født i 1962 som anslås å kunne ta ut 100 prosent alderspensjon er vist i tabell 3.4. Andelene som kvalifiserer for uttak av gradert alderspensjon vil være høyere enn i tabellen. I anslagene er det antatt at alle ansatte i bedrifter i privat sektor som er medlem av AFP-ordningen har rett på ny privat AFP. Ulike individuelle kvalifiseringsvilkår innebærer at ikke alle vil kunne ta ut privat AFP, blant annet er det krav om tilknytning til en AFP-bedrift i 7 av de 9 siste årene før fylte 62 år.

Tabell 3.4 Andel av ansatte i privat sektor som i 2023 anslås å kvalifisere for uttak av 100 prosent alderspensjon blant 1962-kullet. Prosent

Alder	Virksomhet med AFP		Virksomhet uten AFP	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
62	95	94	68	33
63	96	96	82	59
64	98	97	88	82
65	99	98	92	92
66	100	99	97	96

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Av ansatte i bedrifter med AFP, er det for 1962-kullet anslått at 95 prosent av mennene og 94 prosent av kvinnene kan ta ut alderspensjon fra 62 år. Ettersom utsatt uttak øker årlige pensjonsutbetalinger, øker også andelen som kvalifiserer for uttak med alderen. Ansatte i bedrifter uten AFP fikk med pensjonsreformen mulighet til å gå av med pensjon før 67 år. Blant kvinnene i denne gruppen er andelen som kan ta ut pensjon anslått til 33 prosent ved 62 år, og den øker til 96 prosent ved 66 år. Den store forskjellen mellom andelen kvinner som anslås å kvalifisere for uttak av 100 prosent alderspensjon i virksomheter med og uten AFP skyldes at AFP-ytelsen for mange er avgjørende for å oppfylle kravet for tidliguttak. I tabell 3.5 presenteres tilsvarende tall for andelen ansatte i privat sektor i 1965-kullet som anslås å kunne ta ut 100 prosent alderspensjon.

Tabell 3.5 Andel av ansatte i privat sektor som i 2023 anslås å kvalifisere for uttak av 100 prosent alderspensjon blant 1965-kullet. Prosent

Alder	Virksomhet med AFP		Virksomhet uten AFP	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
62	95	94	67	39
63	97	95	83	73
64	99	97	89	89
65	99	98	94	93
66	100	99	99	97

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Andelen som kan ta ut 100 prosent alderspensjon øker raskt med alderen, særlig for de som ikke har AFP. Både blant kvinner og menn er det anslått at 80–90 prosent av de ansatte uten

AFP kan ta ut alderspensjon ved 64 år. Ved 62 og 63 år er andelene i hovedsak lavere enn dette, og særlig for kvinner. For både kvinner og menn med rett til AFP er andelen som oppfyller vilkårene gjennomgående høy ved alle aldre, mellom 93 og 100 prosent.

Andelene som kan ta ut 100 prosent alderspensjon er for det meste nokså like både for 1962- og 1965-kullet for de fleste aldre, både i virksomheter med og uten AFP. Årsaken er at begge årskullene er fullt ut eller nesten fullt ut omfattet av ny opptjeningsmodell i folketrygden. Den mest markante forskjellen er at en noe høyere andel kvinner uten rett til AFP født i 1965 enn i 1962, oppfyller vilkåret ved 62–64 år. Det er trolig flere effekter som bidrar til dette: At 1965-kullet er fullt ut omfattet av nye opptjeningsregler og 1962-kullet bare 90 prosent, som gir lavere minstenivå for 1965-kullet og at dette kullet i større grad kan dra nytte av den gradvise avkortingen av garantipensjonen mot inntektpensjonen. Sannsynligvis har kvinner født i 1965 også noe høyere pensjonsopptjening enn de født 1962.

Alleårsregelen gjør at gjennomsnittlig opptjening øker mer med økende avgangsalder i ny enn i gammel opptjeningsmodell i folketrygden, der de med 40 års opptjening kan få full opptjening allerede ved 62 år. Andelen som kan ta ut 100 prosent alderspensjon øker derfor raskt med alderen, særlig for de som ikke har AFP. Både blant kvinner og menn er det anslått at tilnærmet 90 prosent av de ansatte uten AFP kan ta ut alderspensjon ved 64 år.

3.3 Uføredeknning i privat sektor

Finans Norge har bistått departementet med en selskapsundersøkelse for statistikk over antall personer med uføredeknning eller uførepensjon etter tjenstepensjonsloven. Undersøkelsen ble gjennomført våren 2022 blant seks forsikringsselskap som tilbød uføredeknning etter tjenstepensjonsloven. Disse var DNB, Storebrand, Nordea, Sparebank 1, Gjensidige og Danica, her rangert etter antall aktive uføredeknninger fra flest til færrest.

Selskapene rapporterte blant annet tall for antall aktive forsikrede med uføredeknning og samlet var det cirka 781 500 forsikrede våren 2022. Siden det ved utgangen av 2022 var nesten to millioner arbeidsforhold med tjenstepensjon er det trolig 40-50 prosent av arbeidstakere i privat sektor som vil få utbetalt en uføreytelse i tilfeller av uførhet. I den samme undersøkelsen spurte også Finans Norge selskapene om minstekrav til uførhet og antall uførepensjonister i ordningene. Alle selskapene rapporterer at virksomhetene i regelverket for ordningen har fastsatt et lavere minstekrav til uføregrad enn minstekravet i folketrygden. I alle avtalene er minstekravet til uføregrad 20 prosent, altså det samme som i de offentlige tjenstepensjonsordningene. Videre er det svært uvanlig at avtalene har en tilleggsatts som kompensere for at det ikke ytes uførepensjon fra folketrygden, dvs. uføregrad under 50 prosent mv. Selskapet som har høyest andel medlemmer med en slik dekning oppgir syv prosent. Antall mottakere av uførepensjon totalt sett var 13 900 personer (eksklusiv DNB) og av disse var det bare om lag fem prosent som mottok uførepensjon med lav uføregrad.

4 Pensjonsordninger i offentlig sektor

Ansatte, og tidligere ansatte, i offentlig sektor har rett til offentlig tjenstepensjon i tillegg til alderspensjon fra folketrygden. Dette kapitlet gir en kort beskrivelse av pensjonsordningene for offentlig ansatte og presenterer statistikk for mottakere av pensjon, pensjonsutgifter og avgangsmønster i offentlig sektor.

Det presenteres statistikk fra noen av de største leverandørene av offentlig tjenstepensjon; Statens pensjonskasse (SPK), Kommunal landspensjonskasse (KLP) og Oslo pensjonsforsikring (OPF).

4.1 Utforming av pensjonsordningene i offentlig sektor

4.1.1 Innledning

Det er nå to ulike pensjonsregimer for ansatte i offentlig sektor. Personer som er født før 1963 har avtalefestet pensjon (AFP) som en tidligpensjonsordning i alderen 62–66 år. De som har aldersgrense 70 år kan ta ut alderspensjon fra de offentlige tjenstepensjonsordningene fra 67 år. Alderspensjonen er en bruttoordning som garanterer et samlet nivå på alderspensjonen fra folketrygden og tjenstepensjonsordningen. Personer med særaldersgrense kan ta ut alderspensjon fra tjenstepensjonsordningen inntil tre år før særaldersgrensen dersom summen av alder og tjenestetid er minst 85 år (85-årsregelen). Verken AFP eller tjenstepensjon før 67 år kan kombineres med alderspensjon fra folketrygden.

Personer som er født fra og med 1963 har fått nye regler for alderspensjon fra de offentlige tjenstepensjonsordningene og for AFP i offentlig sektor. Disse tjener opp alderspensjon i den nye ordningen fra 2020, og de som er født i 1963 kan ta ut alderspensjon som er opptjent med nye regler fra 2025. Alle som nå har fylt 62 år og har tatt ut pensjon har dermed fått pensjonen beregnet med reglene som gjelder for personer som er født før 1963.

Et bredt flertall på Stortinget ble 29. februar enige om en avtale som innebærer en rekke endringer i pensjonssystemet. Blant annet ble det avtalt at aldersgrensene i folketrygden skal øke i små skritt fra og med 1964-kullet. Endringene vil tidligst få virkning fra 2026. Også aldersgrensene i de offentlige pensjonsordningene må tilpasses endringene i folketrygden.

Partene i offentlig sektor kom 25. august 2023 til enighet om nye pensjonsregler for personer som har særaldersgrense og som er født fra og med 1963, se nærmere omtale i avsnitt 4.5. De avtalte reglene innebærer at personer med særaldersgrense får et «særalderspåslag» som er et påslag til livsvarig alderspensjon som kommer på toppen av ordinær pensjon. Avtalen innebærer videre at tidligpensjonsordningen avvikles fra og med 1965-kullet for de som har aldersgrense 65 år, samt at 85-årsregelen, som muliggjør avgang tre år før særaldersgrensen, fases ut. De avtalte reglene innebærer også at særaldersgrensene og utbetalingsperioden for tidligpensjon flyttes oppover i takt med økningen av aldersgrensene i folketrygden.

4.1.2 Ordningene for personer født før 1963

Alderspensjonen fra offentlige tjenstepensjonsordninger omtales som en bruttoordning fordi tjenstepensjonsordningen garanterer et gitt nivå på samlet pensjon fra folketrygden og tjenstepensjonsordningen. Bruttogarantien er 66 prosent av pensjonsgrunnlaget (sluttlønnen), begrenset oppad til 12 G, for de som har full tjenestetid. Netto alderspensjon fra offentlig tjenstepensjonsordning fra 67 år blir beregnet ved at det gjøres et fradrag for folketrygden i bruttopensjonen, såkalt samordning. Fradraget for folketrygden skjer etter regler som er definert i samordningsregelverket. For personer født før 1963 gis alderspensjon før 67 år, såkalt særalderspensjon, kun til personer som har særaldersgrense, dvs. lavere aldersgrense

enn 70 år. Nivået på særalderspensjonen tilsvarer bruttopensjonsnivået, dvs. 66 prosent av sluttlønnen ved full tjenestetid.

AFP fra 62 år – såkalt folketrygdberegnet AFP – blir beregnet som gammel uførepensjon fra folketrygden pluss et AFP-tillegg på 20 400 kroner. Fra 65 år kan AFP beregnes som en bruttopensjon, dvs. som 66 prosent av sluttlønnen, dersom dette gir en høyere ytelse enn folketrygdberegnet AFP.

Fram til 2015 ble uførepensjon fra offentlige tjenstepensjonsordninger langt på vei beregnet på samme måte som alderspensjonen. Fra 1. januar 2015 er uførepensjonen tilpasset ny uføretrygd i folketrygden og beregnes som en nettoytelse, det vil si uavhengig av uføretrygden fra folketrygden.

4.1.3 Ordningene for personer født fra og med 1963

Alle år i arbeid gir opptjening av påslagspensjon, og pensjonen skal som hovedregel kunne tas ut fleksibelt fra 62 år til 75 år, uten at pensjonen blir avkortet mot arbeidsinntekt. Påslagspensjon tjenes opp med en grunnsats på 5,7 prosent av pensjonsgrunnlaget i inntektsintervallet 0–12 G, og en tilleggssats på 18,1 prosent i inntektsintervallet 7,1–12 G. Påslagspensjonen akkumuleres i en beholdning og reguleres og levealdersjusteres på samme måte som alderspensjon fra folketrygden. De som hadde opptjening i bruttordningen før 1963, har fått en oppsatt pensjonsrett fra bruttoordningen dersom samlet tjenestetid er minst tre år.

Reglene for ny AFP i offentlig sektor ble vedtatt av Stortinget våren 2024, jf. Prop. 35 L (2023–2024), Innst. 231 L (2023–2024) og Lovvedtak 51 (2023–2024). Ny offentlig AFP blir en livsvarig pensjon som kommer i tillegg til alderspensjonen. AFP i offentlig sektor skal beregnes som 4,21 prosent av årlig pensjonsgivende inntekt i folketrygden opp til 7,1 G i alderen 13–61 år. Ny AFP skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 til 70 år.

4.1.4 Kort om pensjonsordningene i SPK, KLP og OPF

De to klart største leverandørene av offentlig tjenstepensjon er SPK og KLP.

SPK er leverandør av tjenstepensjonsordningen for ansatte i staten og skoleverket. I tillegg er mange innen forskningssektoren, forskjellige forvaltningsvirksomheter og flere andre virksomheter, for det meste innen offentlig sektor, medlemmer.

I 2023 var det om lag 305 000 yrkesaktive medlemmer i SPK, mens antall pensjonister var 331 000. Tallene inkluderer alle ordningene SPK administrerer og forvalter, samt såkalte utbetalingspensjoner og refusjonspensjoner.³¹ Medlemstallene inkluderer dermed følgende ordninger: Ordningen for tilsatt i staten, Den norske opera, høyesterett, ledsagere i utenriks-tjenesten, pensjonsordningen for apotek, sametingsrepresentanter, stortingsrepresentanter, statsråder, statskassen og fosterforeldre.

De fleste kommuner, fylkeskommuner, helseforetak og bedrifter med tilknytning til offentlig sektor har inngått avtale om offentlig tjenstepensjon for sine ansatte hos KLP. I 2023 var det nærmere 473 000 yrkesaktive medlemmer i KLP. Medlemsmassen i KLP er delt inn i fem risikofellesskap – også kalt utjevningfelleskap – etter hvilken arbeidsgiver medlemmene er registrert ansatt hos eller hvilken yrkesgruppe de tilhører. Premien utjevnes i henhold til tariffavtalen i de ulike risikofellesskapene. De fem risikofellesskapene er:

³¹ Utbetalingspensjoner er pensjoner som utbetales av SPK når SPK er siste ordning medlemmet har vært del av. Refusjonspensjoner er pensjoner som utbetales av andre offentlige tjenstepensjonsordninger når medlemmet har hatt en annen ordning som den siste, og som SPK refunderer deler av utbetalingen til, jf. Overføringsavtalen.

- Fellesordningen for fylkeskommuner
- Fellesordningen for kommuner og bedrifter
- Fellesordningen for statlige helseforetak
- Pensjonsordningen for sykepleiere
- Pensjonsordningen for sykehusleger

Fellesordningen for kommuner og bedrifter er det klart største risikofellesskapet. Det er også noen kommunalt og fylkeskommunalt ansatte som har offentlig tjenstepensjon gjennom kommunale og fylkeskommunale pensjonskasser.

Oslo Pensjonsforsikring (OPF) er leverandør av offentlig tjenstepensjon for ansatte i Oslo kommune, Oslo universitetssykehus og en rekke andre helseforetak i Oslo-området. Ansatte i aksjeselskap som Sporveien, Ruter, Oslo Nye Teater m.m., som eies av Oslo kommune, er også medlemmer av OPF.

4.2 Antall mottakere av pensjon

Dette avsnittet presenterer statistikk over antallet mottakere av pensjon fra SPK, KLP og OPF i perioden 2019–2023. Statistikken er delt opp i ulike pensjonsprodukter og viser antall mottakere av alderspensjon, uførepensjon, særalderspensjon, AFP og etterlattepensjon. Mottakere av uførepensjon og etterlattepensjon inkluderer kun de som er 62 år eller eldre og mottar disse ytelsene. Alderspensjonen utbetales tidligst fra 67 år, og de som mottar pensjon fra en særaldersgrense før 67 år mottar da særalderspensjon.

4.2.1 Antall mottakere av pensjon i SPK

Tabell 4.1 viser antall mottakere av pensjon fra SPK ved utgangen av årene 2019–2023. Statistikken som blir presentert i dette og kommende avsnitt omfatter kun ordningen «3010 Statens pensjonskasse» og inkluderer kun utbetalingspensjoner.

Antall mottakere av alderspensjon fortsatte å øke i 2023, og det var ved utgangen av året 12,4 prosent flere alderspensjonister enn i 2019. Antall mottakere av etterlatte- og særalderspensjon har også økt marginalt i perioden, men antall særalderspensjonister økte med 2,1 prosent fra 2022 til 2023. Nedgangen i antallet som mottok uførepensjon fortsatte i 2023 og det var 11,6 prosent færre enn i 2019. Antall mottakere av AFP, både tjenstepensjonsberegnet og folketrygdberegnet AFP, er lavere i 2023 enn i 2019, og nedgangen har vært størst blant mottakere av tjenstepensjonsberegnet AFP.

Tabell 4.1 Antall mottakere av pensjon fra SPK ved utgangen av året

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	164 909	170 871	176 029	180 749	185 432
Uførepensjon fra 62 år	10 714	10 332	9 940	9 667	9 468
Særalderspensjon (til 67 år)	6 595	6 706	6 699	6 654	6 793
Folketrygdberegnet AFP	4 676	4 577	4 487	4 384	4 268
Tjenstepensjonsberegnet AFP	7 105	6 812	6 863	6 596	6 296
Etterlattepensjon fra 62 år	40 484	40 865	41 202	41 542	41 834

Merk: En person kan ha ulike ytelser løpende samtidig.

Kilde: SPK.

4.2.2 Antall mottakere av pensjon i KLP

Tabell 4.2 viser antall mottakere av ulike pensjonsytelser fra KLP i årene 2019–2023. Med unntak av uførepensjon og særalderspensjon, har det vært en økning i antall mottakere av samtlige ytelser fra KLP i perioden. Fra 2019–2023 har antall mottakere av alderspensjon økt med 15,1 prosent, og i 2023 mottok nærmere 152 000 personer alderspensjon. Antall mottakere av folketrygd- og tjenstepensjonsberegnet AFP har økt med henholdsvis 4,5 og 9,3 prosent siden 2019. Siden 2019 har antallet som mottar etterlattepensjon økt med 3,8 prosent. Antall mottakere av særalderspensjon var på sitt høyeste i 2020, og falt med 3,8 prosent fra 2022 til 2023. Antall mottakere av uførepensjon har vært fallende i hele femårsperioden, og i 2023 var det 7,6 prosent færre uførepensjonister enn i 2019.

Tabell 4.2 Antall mottakere av pensjon fra KLP ved utgangen av året*

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	131 903	136 642	140 635	146 690	151 807
Uførepensjon fra 62 år	13 702	13 469	13 049	12 965	12 663
Særalderspensjon (til 67 år)	10 251	10 400	9 800	9 848	9 469
Folketrygdberegnet AFP	9 467	9 714	10 039	10 150	9 889
Tjenstepensjonsberegnet AFP	2 846	2 929	2 913	2 924	3 112
Etterlattepensjon fra 62 år	18 865	19 030	19 094	19 298	19 591

* KLP har funnet en feil i tidligere publiserte tall, og antall pensjonister er derfor lavere enn i fjorårets rapport.

Kilde: KLP.

4.2.3 Antall mottakere av pensjon i OPF

Tabell 4.3 viser antall mottakere av ulike ytelser fra OPF ved utgangen av årene 2019–2023. I perioden har antall mottakere av alderspensjon økt med hele 31,8 prosent. Det har også vært en klar økning i antall mottakere av uførepensjon og etterlattepensjon på henholdsvis 13,4 og 13,6 prosent. Økningen i antallet med uføretrygd skiller OPF fra SPK og KLP. For folketrygdberegnet AFP har antall mottakere blitt lavere hvert år etter 2019, og i 2023 var det 12,5 prosent færre med folketrygdberegnet AFP enn i 2019. Det var også færre særalderspensjonister i 2023 enn i 2019, selv om antallet økte fra 2022 til 2023.

Tabell 4.3 Antall mottakere av pensjon fra OPF ved utgangen av året

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	25 040	26 956	28 765	30 782	32 992
Uførepensjon fra 62 år	2 584	2 708	2 744	2 892	2 930
Særalderspensjon (til 67 år)	1 503	1 395	1 348	1 324	1 369
Folketrygdberegnet AFP	503	527	517	498	440
Tjenstepensjonsberegnet AFP	607	626	638	643	665
Etterlattepensjon fra 62 år	3 544	3 724	3 782	3 837	4 026

Kilde: OPF.

4.3 Utbetalinger

Dette avsnittet presenterer statistikk over utbetalinger av pensjon fra de tre offentlige tjenestepensjonsleverandørene SPK, KLP og OPF. Alle tallene i dette avsnittet er deflatert med endringen i gjennomsnittlig grunnbeløp i folketrygden (G).

4.3.1 Utbetalinger SPK

Tabell 4.4 viser årlige utbetalinger av pensjon fra SPK korrigert for veksten i grunnbeløpet, fordelt etter pensjonstype. Tallene for uførepensjon og ektefellepensjon inneholder kun utbetalinger til de som er 62 år og eldre.

Alderspensjon er den klart største utbetalingsposten i SPK og er også den posten som har økt mest i kroner og prosent i perioden 2019–2023. I prosent økte utgiftene til alderspensjon med om lag 11 prosent. Særalderspensjon er den utbetalingsposten som har hatt nest høyest prosentvis økning i perioden med 3,4 prosent. Det har samtidig vært en reduksjon i utgiftene til tjenestepensjonsberegnet og folketrygdberegnet AFP på henholdsvis 8,5 og 7,5 prosent fra 2019 til 2023. Utgiftene til uførepensjon er redusert med 24,4 prosent, mens utgiftene til etterlattepensjon er om lag uendret.

Tabell 4.4 Utbetaling av pensjon fra SPK fordelt etter pensjonstype. Millioner 2023-kroner (deflatert med G)

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	17 444	17 938	18 408	18 844	19 339
Uførepensjon fra 62 år	870	805	743	695	658
Særalderspensjon (til 67 år)	2 907	2 966	3 016	3 002	3 005
Folketrygdberegnet AFP	1 418	1 379	1 354	1 335	1 311
Tjenestepensjon beregnet AFP	2 804	2 709	2 712	2 697	2 565
Etterlattepensjon	4 026	4 025	4 020	4 024	4 047

Kilde: SPK.

Tabell 4.5 viser gjennomsnittlig utbetalt årlig pensjon og gjennomsnittlig utbetalt årlig pensjon korrigert for uttaksgrad i årene 2019–2023 i SPK. Gjennomsnittlig utbetalt pensjon viser faktisk gjennomsnittlig utbetalt pensjon fra SPK per mottaker, mens gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad reflekterer hva utbetalingen ville ha vært dersom pensjonsgraden var 100 prosent. Gjennomsnittlig utbetalt pensjon, både med og uten korreksjon for uttaksgrad, er avhengig av opptjeningstid og lønnshistorikk.

De høyeste ytelsene utbetalt av SPK er særalderspensjon og AFP, både folketrygd- og tjenestepensjonsberegnet AFP. Dette gjelder både dersom man ser på faktisk utbetalt pensjon og pensjon korrigert for pensjonsgrad. De høyeste ytelsene, særalderspensjon og AFP, er ytelser som alene skal gi inntektssikring og som ikke gis som supplement til folketrygden. De øvrige ytelsene, alderspensjon, uførepensjon og etterlattepensjon, er ytelser som supplerer folketrygden og er derfor gjennomgående lavere.

Med unntak av særalderspensjon og uførepensjon, har de andre utbetalingene vært relativt stabile siden 2018 når det korrigeres for uttaksgrad. Nedgangen i gjennomsnittlig utbetalt uførepensjon henger trolig sammen med omleggingen av uføreordningen i 2015. Den nye uføreordningen i de offentlige tjenestepensjonsordningene, som en økende andel uførepensjonister omfattes av, gir lavere ytelse enn de gamle reglene.

Tabell 4.5 Gjennomsnittlig utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad i SPK for årene 2019–2023. * 2023-kroner (deflatert med G)

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	127 311	126 156	128 341	126 925	130 480
Uførepensjon fra 62 år	96 868	94 287	92 511	89 792	88 793
Særalderspensjon (til 67 år)	492 216	493 460	509 301	513 165	532 936
Folketrygdberegnet AFP	312 533	315 622	321 782	319 501	326 163
Tjenestepensjonsberegnet AFP	380 373	384 089	394 616	395 777	399 817
Etterlattepensjon fra 62 år	110 983	110 761	112 291	112 001	115 080
Gjennomsnittlig utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	127 798	126 527	128 676	127 278	130 765
Uførepensjon fra 62	161 857	159 825	154 933	148 538	145 133
Særalderspensjon (til 67 år)	497 643	498 631	514 477	517 759	537 906
Folketrygdberegnet AFP	376 159	373 894	376 827	373 684	379 239
Tjenestepensjonsberegnet AFP	433 892	434 871	441 180	438 791	444 465
Etterlattepensjon fra 62 år	110 993	110 761	112 291	112 001	115 080

* Oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner inngår ikke.

Kilde: SPK.

Forskjellen i utbetalingene mellom gjennomsnittlig utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad er relativt små, med unntak av uførepensjon. De små forskjellene viser at de fleste pensjonistene tar ut 100 prosent pensjon. Forskjellen i utbetalingene er imidlertid relativt stor for uførepensjon og delvis for folketrygdberegnet AFP. Det viser at flere av de som mottar disse ytelsene ikke har 100 prosent uføregrad og/eller ikke tar ut full ytelse.

Tabell 4.6 viser median utbetalt årlig pensjon og median utbetalt årlig pensjon korrigert for uttaksgrad i SPK i årene 2019–2023. Tabellen viser at gjennomsnittet er høyere enn medianen for alle ytelsene, bortsett fra for tjenestepensjonsberegnet AFP hvor *median* ytelse er høyere enn *gjennomsnittlig* utbetalt ytelse. Differansen mellom median og gjennomsnittlig utbetalt ytelse er størst for uføretrygd når vi korrigerer for uttaksgrad. I 2023 var gjennomsnittlig ytelse korrigert for uttaksgrad 57 700 kroner høyere enn median utbetalt ytelse korrigert for uttaksgrad. Når gjennomsnittet er høyere enn medianen betyr det at de som har høyest ytelse har en god del høyere ytelse enn medianen. Dette er trolig personer som fikk uførepensjonen beregnet med de reglene som gjaldt før 2015.

Tabell 4.6 Median utbetalt pensjon og median utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad i SPK for årene 2019–2023. 2023-kroner (deflatert med G)

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	118 767	117 146	118 606	116 751	119 436
Uførepensjon fra 62 år	89 371	86 027	84 099	80 426	77 952
Særalderspensjon (til 67 år)	491 405	489 275	503 488	503 128	520 110
Folketrygdberegnet AFP	360 632	362 890	366 686	363 595	370 488
Tjenestepensjonsberegnet AFP	401 759	402 391	411 423	411 165	416 034
Etterlattepensjon fra 62 år	95 593	94 989	95 974	95 203	97 176
Median utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	119 049	117 326	118 792	116 967	119 604
Uførepensjon fra 62	101 447	97 451	93 443	89 174	87 432
Særalderspensjon (til 67 år)	492 759	490 423	504 886	504 233	521 838
Folketrygdberegnet AFP	384 123	381 465	385 841	381 574	386 448
Tjenestepensjonsberegnet AFP	438 653	435 120	440 149	435 801	441 031
Etterlattepensjon fra 62 år	95 600	94 989	95 974	95 203	97 176

Kilde: SPK.

4.3.2 Utbetalinger KLP

Tabell 4.7 viser årlige utbetalinger av pensjon fra KLP korrigert for endringer i grunnbeløpet, fordelt etter pensjonstype. Tallene for uførepensjon og ektefellepensjon inneholder kun utbetalinger til de som er 62 år og eldre. Vi ser at alderspensjon er den klart største posten, og er også den som har økt mest i kroner fra 2019 til 2023. Utgiftene til alderspensjon har økt med vel 19 prosent i perioden.

Utgiftene til folketrygd- og tjenestepensjonsberegnet AFP har økt med henholdsvis 7,4 og 10,9 prosent fra 2019. Utgiftsøkningen for AFP er høyere enn økningen i antall mottakere og indikerer at gjennomsnittlig ytelsesnivå har økt. Siden 2019 har utbetalingene til etterlattepensjon økt med 8,5 prosent, mens utbetalingene til særalderspensjon har blitt redusert med 2,5 prosent. Utbetalingene til uførepensjon i 2023 var 15,1 prosent lavere enn utbetalingene i 2019. Nedgangen skyldes reduksjonen i antall uføre.

Tabell 4.7 Utbetaling av pensjon fra KLP fordelt etter pensjonstype. Millioner 2023-kroner (deflatert med G)

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	11 282	11 737	12 181	12 990	13 450
Uførepensjon fra 62 år	883	849	810	783	750
Folketrygdberegnet AFP	2 825	2 898	2 660	2 780	2 755
Særalderspensjon (til 67 år)	2 607	2 702	2 831	2 839	2 799
Tjenestepensjonsberegnet AFP	1 150	1 180	1 185	1 199	1 276
Etterlattepensjon fra 62 år	1 165	1 170	1 198	1 206	1 265

Kilde: KLP.

Tabell 4.8 og tabell 4.9 viser gjennomsnittlig utbetalt pensjon, med og uten korrigering for uttaksgrad, fra 2019 til 2023 i fellesordningen for kommuner og bedrifter og pensjonsordningen for sykepleiere. Tilsvarende tabeller for risikofellesskapene fellesordningen for fylkeskommuner, pensjonsordningen for sykehusleger og fellesordningen for statlige helseforetak er plassert i vedlegg.

I fellesordningen for kommuner og bedrifter er de største utbetalingene, korrigert for uttaksgrad, utbetaling av ytelsene som ikke supplerer folketrygden. Sammenlignet med utbetalingene i SPK, er gjennomsnittlige ytelsene i fellesordningen for kommuner og bedrifter noe lavere.

Alle ytelsene i fellesordningen for kommuner og bedrifter unntatt uføretrygd og tjenestepensjonsberegnet AFP, har høyere utbetalinger i 2023 enn i 2019 når vi korrigerer for uttaksgrad. Størst har veksten vært for særalderspensjon og etterlattepensjon. For uføretrygd og folketrygdberegnet AFP er det relativt stor forskjell på tallene med og uten korreksjon for uttaksgrad. Det viser at det er mange med lav uttaksgrad som mottar disse ytelsene.

Tabell 4.8 Gjennomsnittlig utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad for årene 2019–2023 i Fellesordningen for kommuner og bedrifter i KLP.* 2023-kroner (deflatert med G)

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	74 546	74 757	76 247	76 465	75 910
Uførepensjon fra 62 år**	59 661	58 319	57 128	55 011	53 592
Særalderspensjon (til 67 år)	229 941	230 777	224 760	230 325	241 582
Folketrygdberegnet AFP	273 349	276 122	280 413	278 114	282 210
Tjenestepensjonsberegnet AFP	381 588	378 915	381 324	381 852	386 125
Etterlattepensjon fra 62 år	52 998	52 666	53 188	53 020	54 790
Gjennomsnittlig utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	74 892	75 058	76 471	76 830	76 952
Uførepensjon fra 62**	87 634	87 183	85 987	82 891	80 609
Særalderspensjon (til 67 år)	244 751	244 032	237 044	244 773	254 145
Folketrygdberegnet AFP	368 710	371 090	362 016	359 970	368 635
Tjenestepensjonsberegnet AFP	436 192	417 244	416 401	413 284	420 701
Etterlattepensjon fra 62 år	53 073	52 785	53 280	53 359	55 057

* Oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner inngår ikke.

** Oppsatte beløp for uføre korrigeres gjennom året basert på mottatte inntektsopplysninger. Det gir noe upresise beløp.

Kilde: KLP.

I pensjonsordningen for sykepleiere er den største gjennomsnittlige utbetalingen, korrigert for uttaksgrad, tjenestepensjonsberegnet AFP etterfulgt av folketrygdberegnet AFP og særalderspensjon, se tabell 4.9. Slik som utbetalingene i fellesordningen for kommuner og bedrifter, har også utbetalingene i pensjonsordningen for sykepleiere, korrigert for uttaksgrad, økt i perioden med unntak av uførepensjon og tjenestepensjonsberegnet AFP. Differansen mellom gjennomsnittlig uføreytelse og gjennomsnittlig ytelse korrigert for pensjonsgrad er større i Pensjonsordningen for sykepleiere enn i fellesordningen for kommuner og bedrifter.

Tabell 4.9 Gjennomsnittlig utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad i årene 2019–2023.* Pensjonsordningen for sykepleiere i KLP. 2023-kroner (deflatert med G)

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	109 192	109 099	111 146	113 391	114 667
Uførepensjon fra 62 år**	79 665	75 828	74 414	72 184	70 001
Særalderspensjon (til 67 år)	339 048	341 118	346 921	347 097	354 121
Folketrygdberegnet AFP	275 185	283 832	288 755	282 238	282 362
Tjenestepensjonsberegnet AFP	498 037	490 268	478 371	484 011	465 525
Etterlattepensjon fra 62 år	70 932	71 333	73 199	73 587	76 182
Gjennomsnittlig utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	109 598	109 509	111 505	113 895	115 124
Uførepensjon fra 62**	152 477	146 702	143 386	138 902	132 955
Særalderspensjon (til 67 år)	367 322	366 749	368 645	368 242	374 997
Folketrygdberegnet AFP	387 246	405 703	424 219	422 148	445 124
Tjenestepensjonsberegnet AFP	575 638	522 465	528 764	524 302	496 326
Etterlattepensjon fra 62 år	70 932	71 348	73 214	73 618	76 212

* Oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner inngår ikke.

** Utbetalingsbeløp for uføre korrigeres gjennom året basert på mottatte inntektsopplysninger. Det gir noe upresise beløp.

Kilde: KLP.

Tabell 4.10 viser median utbetalt årlig pensjon og median utbetalt årlig pensjon korrigert for uttaksgrad i årene 2019–2023 i Fellesordningen for kommuner og bedrifter. En sammenligning med tabell 4.8 viser at gjennomsnittet er høyere enn medianen for alle ytelsene unntatt særalderspensjon. Differansen mellom median og gjennomsnittlig utbetalt ytelse er størst for uførepensjon og etterlattepensjon.

Tabell 4.10 Median utbetalt pensjon og median utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad for årene 2019–2023 i Fellesordningen for kommuner og bedrifter i KLP.* 2023-kroner (deflatert med G)

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	70 027	70 002	71 350	70 655	70 287
Uførepensjon fra 62 år**	49 614	46 803	45 291	44 409	43 420
Særalderspensjon (til 67 år)	231 077	233 500	213 242	238 363	262 526
Folketrygdberegnet AFP	282 752	284 258	291 437	289 748	295 440
Tjenestepensjonsberegnet AFP	375 442	375 211	378 909	381 491	383 500
Etterlattepensjon fra 62 år	29 113	29 208	30 058	30 434	31 749
Median utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	70 289	70 247	71 534	70 838	70 622
Uførepensjon fra 62**	63 183	57 223	48 511	46 582	45 544
Særalderspensjon (til 67 år)	266 255	268 243	256 279	273 991	284 669
Folketrygdberegnet AFP	317 993	317 627	324 245	323 104	331 175
Tjenestepensjonsberegnet AFP	396 327	394 742	398 387	397 477	404 293
Etterlattepensjon fra 62 år	29 124	29 221	30 105	30 464	31 785

* Oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner inngår ikke.

** Utbetalingsbeløp for uføre korrigeres gjennom året basert på mottatte inntektsopplysninger. Det gir noe upresise beløp.

Kilde: KLP.

Tabell 4.11 viser median utbetalt årlig pensjon og median utbetalt årlig pensjon korrigert for uttaksgrad i Pensjonsordningen for sykepleiere i årene 2019–2023. Tabellen viser at gjennomsnittet er høyere enn medianen for alle ytelsene når vi korrigerer for uttaksgrad, med unntak av særalderspensjon. Differansen mellom median og gjennomsnittlig utbetalt ytelse er størst for uførepensjon.

Tabell 4.11 Median utbetalt pensjon og median utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad i årene 2019–2023.* Pensjonsordningen for sykepleiere i KLP. 2023-kroner (deflatert med G)

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	104 673	103 885	105 594	105 504	106 896
Uførepensjon fra 62 år	74 501	65 132	55 821	49 607	49 067
Særalderspensjon (til 67 år)	377 871	379 896	392 108	389 978	396 217
Folketrygdberegnet AFP	303 110	309 001	317 861	315 630	317 677
Tjenestepensjonsberegnet AFP	511 234	498 039	498 332	485 383	466 981
Etterlattepensjon fra 62 år	58 979	59 080	60 808	61 016	62 673
Median utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	104 805	104 009	105 705	105 617	106 890
Uførepensjon fra 62	97 613	87 954	79 088	67 084	50 983
Særalderspensjon (til 67 år)	401 609	400 477	409 136	404 205	411 624
Folketrygdberegnet AFP	347 035	343 668	352 183	353 088	360 566
Tjenestepensjonsberegnet AFP	526 740	508 719	521 738	509 169	483 588
Etterlattepensjon fra 62 år	58 979	59 080	60 808	61 016	62 673

* Oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner inngår ikke.

** Utbetalingsbeløp for uføre korrigeres gjennom året basert på mottatte inntektsopplysninger. Det gir noe upresise beløp.

Kilde: KLP.

4.3.3 Utbetalinger OPF

Tabell 4.12 viser årlige utbetalinger av pensjon fra OPF fordelt etter pensjonstype (korrigert for veksten i grunnbeløpet). Tallene for uførepensjon og ektefellepensjon inneholder kun utbetalinger som utbetales til de som er 62 år og eldre. Også i OPF er den største utgiftsposten alderspensjon, og i perioden 2019–2023 har utgiftene økt med 18 prosent. Utgiftene har økt mer enn økningen i antall mottakere over perioden, og det viser at gjennomsnittlig utbetalt alderspensjon har økt.

Også utgiftene til tjenestepensjonsberegnet AFP har økt i perioden, og særlig de siste to årene. I 2023 var utbetalingen 10 prosent høyere enn i 2019.

Utgiftene til de andre ytelsene har gått ned i perioden. Størst har nedgangen vært for uførepensjon der utgiftene i 2023 var 15,6 prosent lavere enn i 2019. Utgiftene til særalderspensjon og folketrygdberegnet AFP er begge redusert med vel 10 prosent, mens utgiftene til etterlattepensjon er 7,2 prosent lavere i 2023 enn i 2019.

Tabell 4.12 Utbetalinger av pensjon fra OPF i årene 2019–2023 fordelt etter pensjonstype. Millioner 2023-kroner (deflatert med G)

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	1 823	1 908	1 993	2 062	2 150
Uførepensjon fra 62 år	448	427	408	391	378
Folketrygdberegnet AFP	299	279	277	271	268
Særalderspensjon (til 67 år)	168	171	166	162	151
Tjenestepensjonsberegnet AFP	248	248	252	262	273
Etterlattepensjon fra 62 år	315	307	316	295	292

Kilde: OPF.

Tabell 4.13 viser gjennomsnittlig utbetalt pensjon for årene 2019–2023 i OPF.³² Som i KLP og i SPK, er de største utbetalingene i OPF de ytelsene som ikke supplerer folketrygden.

Alle ytelsene unntatt alderspensjon, er lavere i 2023 enn i 2019, men endringene er relativt små, unntatt for uførepensjon som er redusert med 14,2 prosent.

Tabell 4.13 Gjennomsnittlig utbetalt pensjon fra OPF for årene 2019–2023. 2023-kroner (deflatert med G)

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	101 571	101 484	102 111	102 530	102 295
Uførepensjon fra 62 år	68 378	66 177	63 323	60 766	58 842
Særalderspensjon (til 67 år)	274 139	286 850	279 618	273 435	277 202
Folketrygdberegnet AFP	214 944	210 883	211 571	213 139	175 378
Tjenestepensjonsberegnet AFP	251 487	258 946	249 503	246 578	211 293
Etterlattepensjon fra 62 år	79 480	80 744	78 534	81 050	75 823

Kilde: OPF.

4.4 Uttaksmønstre

Dette avsnittet belyser uttaksmønsteret i offentlig sektor. Avsnittet viser uttaksrater for AFP, uføreandeler og uttaksalder for alderspensjon, for medlemmer av SPK, KLP og OPF.

Formålet er å belyse om pensjoneringsadferden har endret seg de siste årene. Ettersom medlemsmassen og omfanget av særaldersgrenser er ulikt i de ulike risikofelleskapene i KLP, presenteres avgangsrate for de ulike risikofelleskapene separat.

4.4.1 Uttaksmønstre SPK

SPK har beregnet uttakskandeler for AFP. Med uttakskandeler menes antall som har tatt ut AFP i prosent av hvor mange som kunne tatt ut. De som kunne tatt ut AFP er definert som summen av aktive på avtaler med AFP og de som har tatt ut AFP.

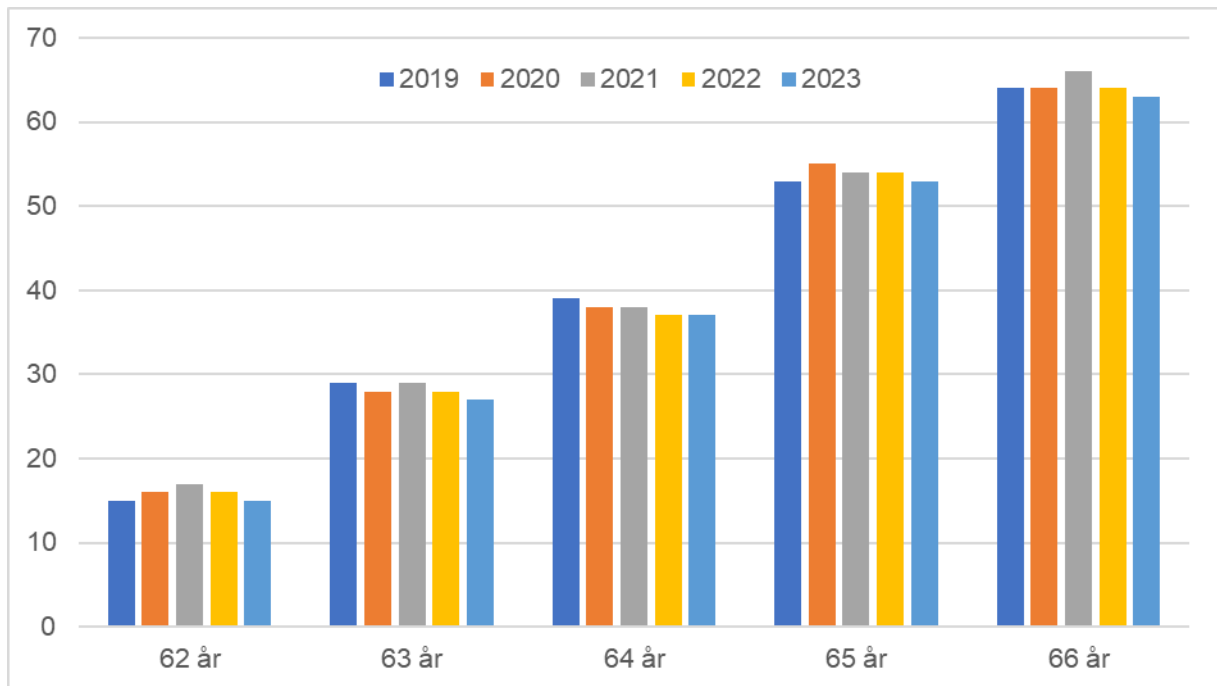
Figur 4.1 og figur 4.2 viser andelen som har tatt ut AFP ved ulike aldre for kvinner og menn. Figurene inkluderer de som har tatt ut AFP etter alder, målt ved utgangen av året. Det innebærer at personer som for eksempel har tatt ut AFP mens de er 62 år, men har fylt 63 år innen

³² OPF har ikke anledning til å oppgi gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad. De har heller ikke anledning til å oppgi median utbetalt pensjon.

utgangen av året, vil inngå i tallene for uttak ved 63 år. Denne periodiseringen innebærer at AFP-ratene for 62-åringer er lavere enn den faktiske andelen som tar ut AFP før de fyller 63 år. Periodiseringen er imidlertid lik for alle år, så AFP-ratene gir likevel informasjon om utviklingen over tid.

Figur 4.1 viser uttaksandelene for AFP for kvinner i SPK. Uttaksandelen er økende med alder. Andelen som tar ut AFP ved de ulike uttaksalderne har vært relativt stabil i perioden, men det har vært svak tendens til lavere uttaksandeler de siste årene. Andelen som tar ut ved 62 år var i 2023 tilbake på nivået i 2019.

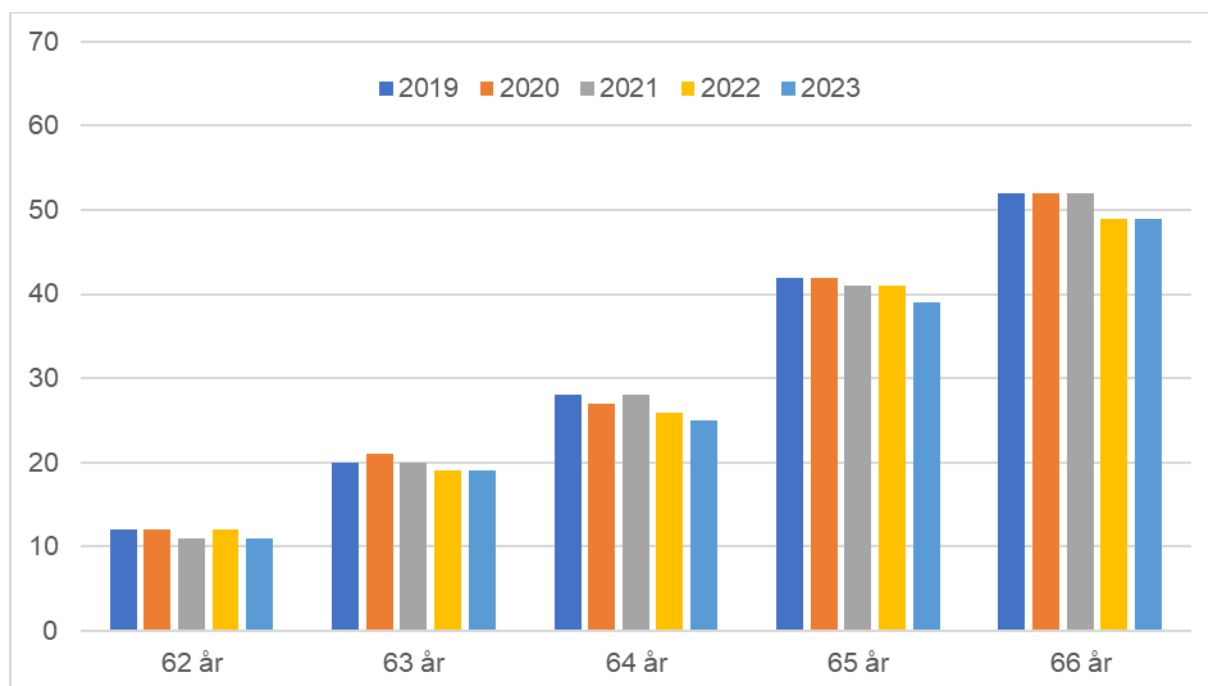
Figur 4.1 Uttaksandeler for AFP i SPK etter alder for kvinner. Prosent

Kilde: SPK.

Figur 4.2 viser uttaksandeler for AFP for menn i SPK. Figuren viser at uttaksandelen også blant menn er økende med alder, men nivåene er lavere enn for kvinner. Også blant menn har uttaksandelene gått noe ned de siste årene og denne tendensen fortsatte i 2023.

Figur 4.2 Uttaksandeler for AFP i SPK etter alder for menn. Prosent

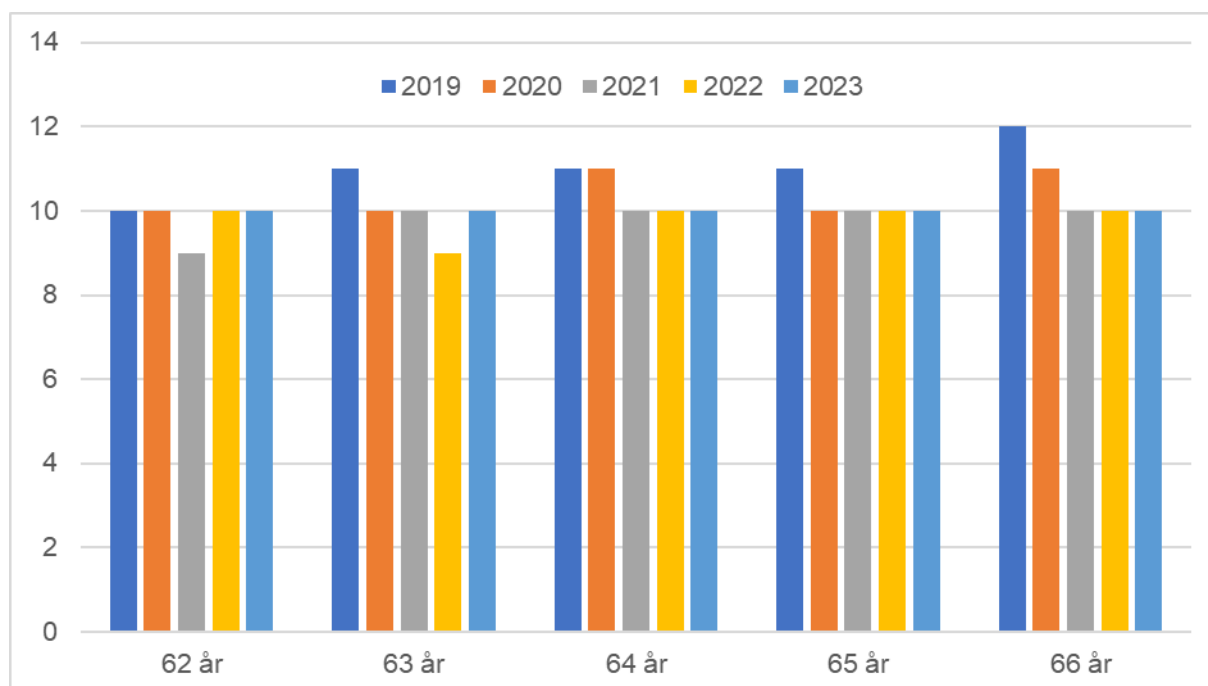
Kilde: SPK.

Figur 4.3 og figur 4.4 viser hvor stor andel av medlemsbestanden som mottok uførepensjon etter alder for årene fra 2019 til 2023. Uføreandelene er beregnet ut fra andelen av medlemsbestanden som i aldersintervallet 62–66 år var uføre ved hver alder 62, 63, 64, 65 og 66 år. Medlemsbestanden er definert som summen av aktive, oppsatte, AFP og uførepensjonister.

Andelene som mottar uførepensjon har vært relativt stabile de siste årene både for kvinner og menn i alderen 62–66 år, men nivået er litt lavere enn i første del av perioden. Uføreandelen er klart høyere blant kvinner enn menn.

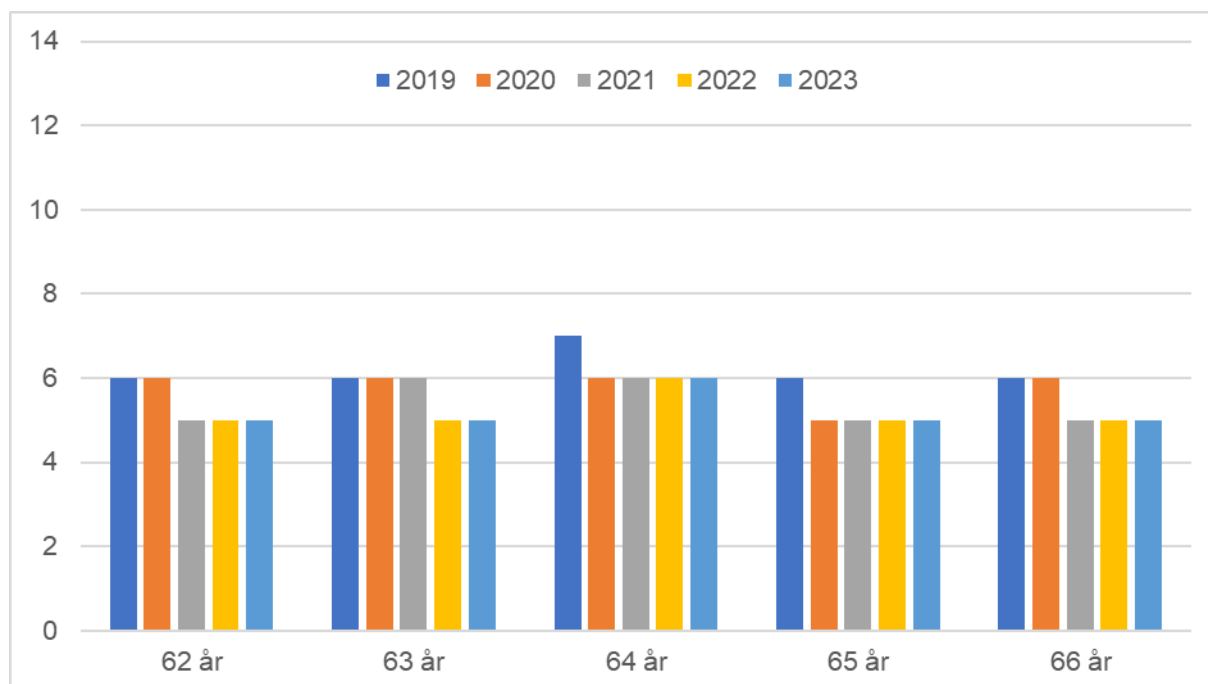
Figur 4.3 viser at blant kvinner i alderen 62–66 år, var uføreandelen i 2023 på 10 prosent på alle alderstrinn. Figur 4.4 viser at uføreandelen blant menn i 2023 lå på fem prosent på alle alderstrinn unntatt ved 64 år.

Figur 4.3 Uføreandeler i SPK etter alder for kvinner. Prosent

Kilde: SPK.

Figur 4.4 Uføreandeler i SPK etter alder for menn. Prosent

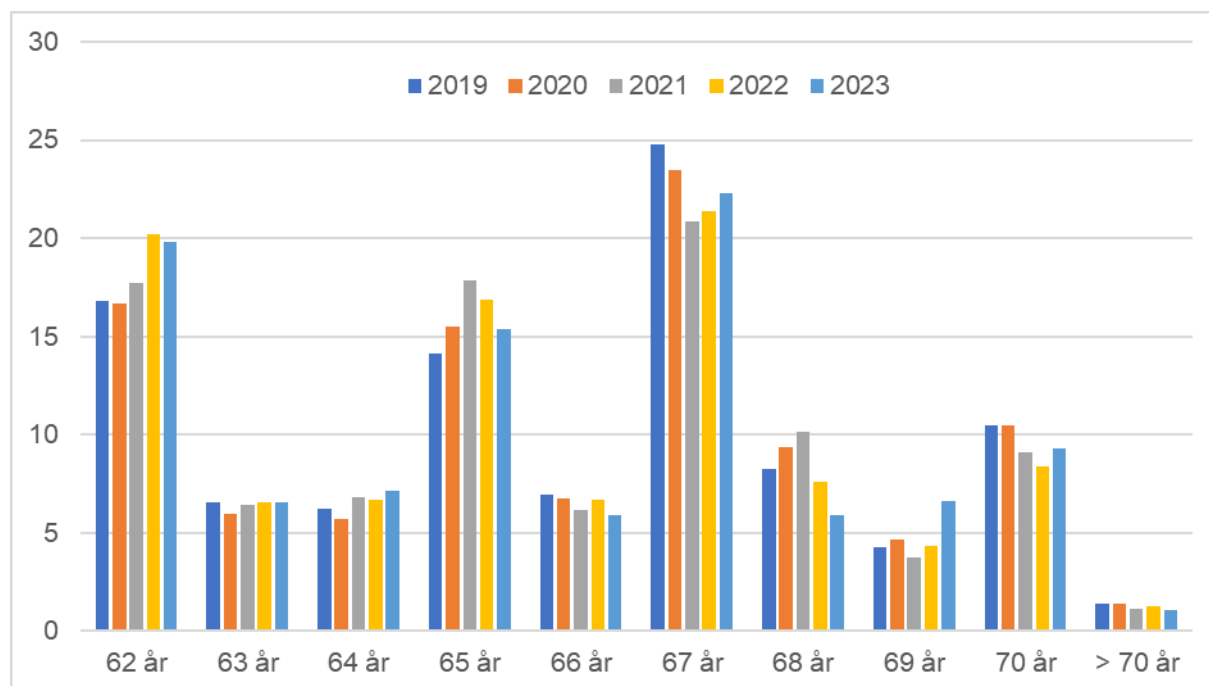
Kilde: SPK.

Figur 4.5 viser avgangsalderen til personer med aldersgrense 70 år som har tatt ut AFP eller alderspensjon som første pensjonsprodukt. Uttak i alderen 62–66 år er med AFP, mens senere uttak er med alderspensjon. Uttaksalder er faktisk alder ved uttak og ikke alderen ved utgangen av det året pensjonen ble tatt ut.

Det går fram av figuren at det er topper ved 62 år (laveste mulige uttaksalder), 65 år (mulighet for tjenestepensjonsberegnet AFP), 67 år (laveste alder for uttak av alderspensjon fra offentlig tjenestepensjonsordning) og 70 år (aldersgrensen i staten).

Figur 4.5 viser at andelen som tar ut ved 62 år har økt noe i perioden, men det var en svak nedgang fra 2022 til 2023. Uttaket ved 65 år har gått noe ned de siste to årene, men andelen er fortsatt høyere enn i 2019. Andelen som tar ut ved 67 år har økt noe de to siste årene, men er fortsatt lavere enn i 2019. Blant de som tar ut etter 67 år, er det en forskyvning fra uttak ved 68 år til uttak ved 69 år.

Figur 4.5 Alder ved førstegangsuttak av AFP eller alderspensjon i SPK for personer med aldersgrense 70 år.* Prosent

* Oppsatte alderspensjoner og personer som har mottatt uførepensjon er ikke inkludert.

Kilde: SPK.

4.4.2 Uttaksmønster KLP

KLP har beregnet uttaksandeler for AFP i alle risikofelleskapene. Med uttaksandeler menes antall som har tatt ut AFP i prosent av hvor mange som kunne tatt ut. KLP har ikke statistikk over hvem som ikke kvalifiserer for AFP. De som kunne tatt ut AFP er derfor definert som summen av aktive og de som har tatt ut AFP.

Særalderspensjonering påvirker uttaksratene for AFP ettersom de som kunne ha tatt ut AFP er definert som summen av aktive og de som har tatt ut AFP. De som går av med særalderspensjon inngår derfor ikke blant de som kan ta ut AFP. I fellesordningen for kommuner og bedrifter har en del særaldersgrense på 65 år, og noen av disse tar ut pensjon inntil tre år før særaldersgrensen etter 85-årsregelen. Uttaksandelene for AFP gir derfor ikke et fullstendig bilde av omfang og endring i tidligpensjonering for de risikofelleskapene som har et visst omfang av særaldersgrenser.

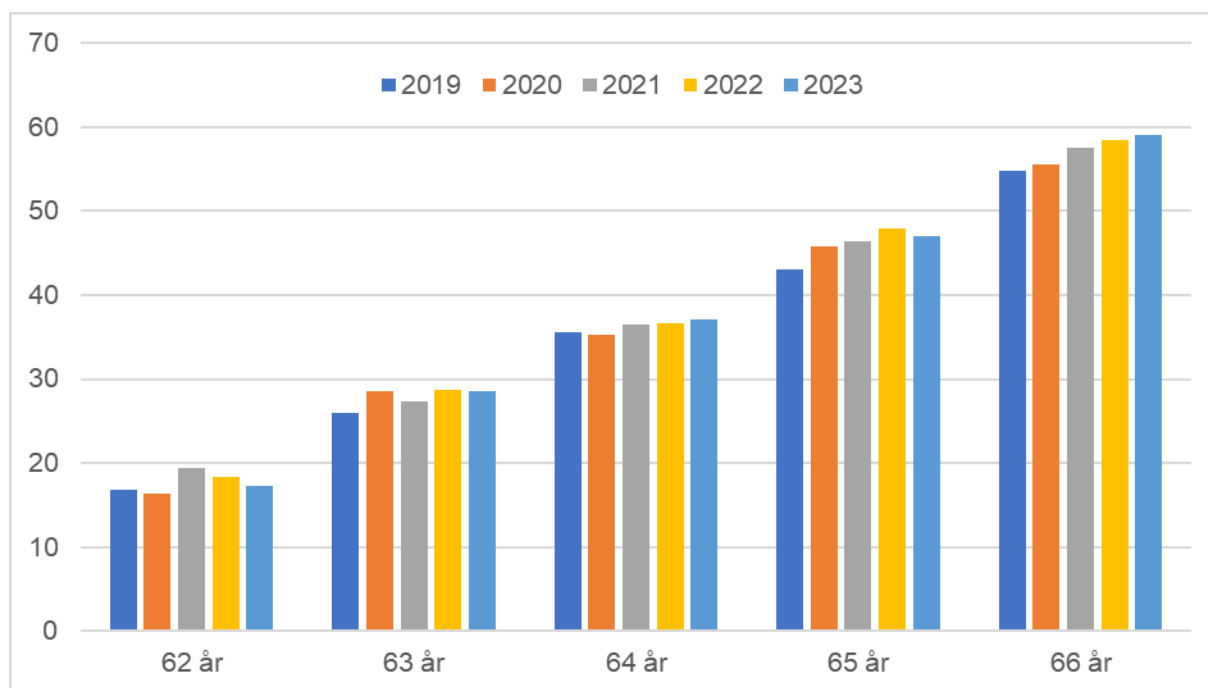
Figur 4.6 og figur 4.7 illustrerer uttaksandelene for kvinner og menn i fellesordningen for kommuner og bedrifter. Uttaksandelene er stigende med alder for begge kjønn. Andelen er beregnet på samme måte som i figur 4.1 og figur 4.2 og innebærer eksempelvis at AFP-ratene

for 62-åring er lavere enn den faktiske andelen som tar ut AFP før de fyller 63 år. Periodiseringen er lik for alle år, så AFP-ratene gir likevel informasjon om utviklingen over tid.

Figur 4.6 viser at det var små endringer i uttaksandelene for kvinner i 2023. Det var en liten nedgang i uttak ved 62 år i fellesordningen for kommuner og bedrifter, mens andelen ved 66 år økte noe.

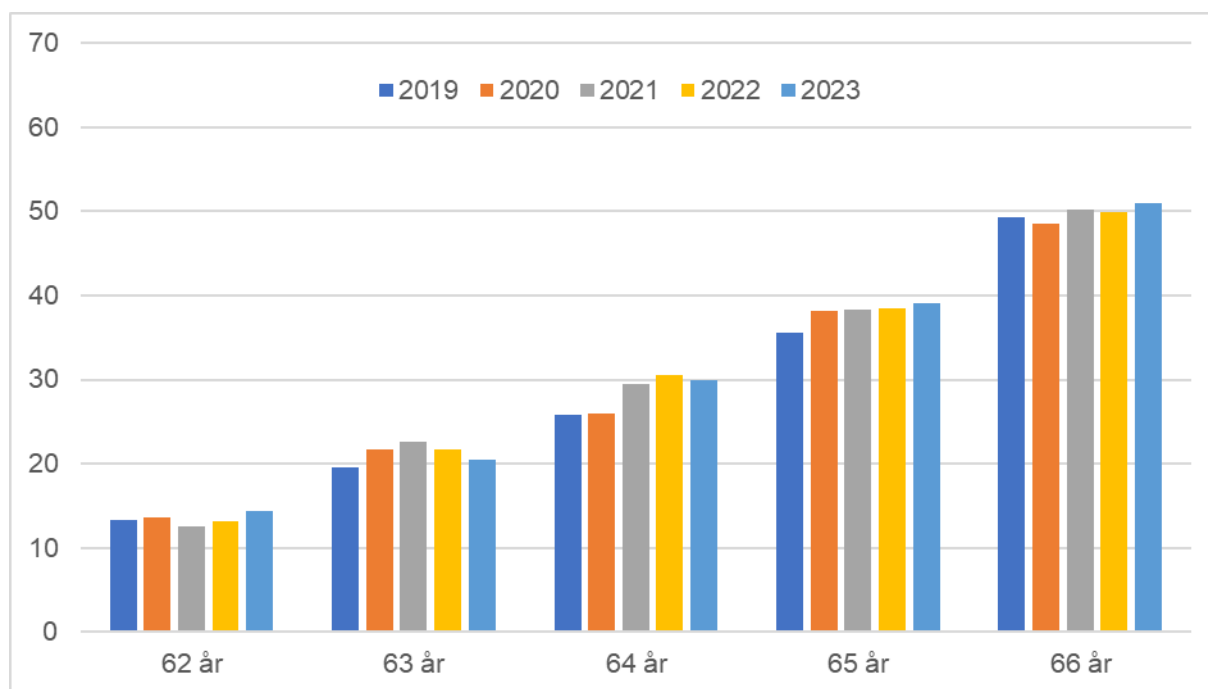
Uttaksandelene for AFP for menn er lavere enn for kvinner i fellesordningen for kommuner og bedrifter. I 2023 økte uttaksandelen for menn ved 62 år med 1,3 prosentpoeng, mens den ble redusert 1,1 prosentpoeng ved 63 år. Ved 66 år økte andelen med 1,1 prosentpoeng og kom dermed over 50 prosent, jf. figur 4.7.

Figur 4.6 Uttaksandeler for AFP i fellesordningen for kommuner og bedrifter i KLP for kvinner. Prosent

Kilde: KLP.

Figur 4.7 Uttaksandeler for AFP i fellesordningen for kommuner og bedrifter i KLP for menn. Prosent

Kilde: KLP.

I vedlegg 3 presenteres statistikk for de øvrige risikofellesskapene i KLP. Uttaksandelene for AFP varierer en god del mellom de ulike risikofellesskapene, og utviklingen over tid er også noe varierende. Både nivåforskjellene og utviklingen over tid forklares delvis av at uttak av pensjon fra særaldersgrense påvirker AFP-ratene. Særlig i pensjonsordningen for sykepleiere, hvor flertallet går av med særalderspensjon, gir uttaksandelene for AFP lite informasjon om omfang og endring i tidligpensjonering.

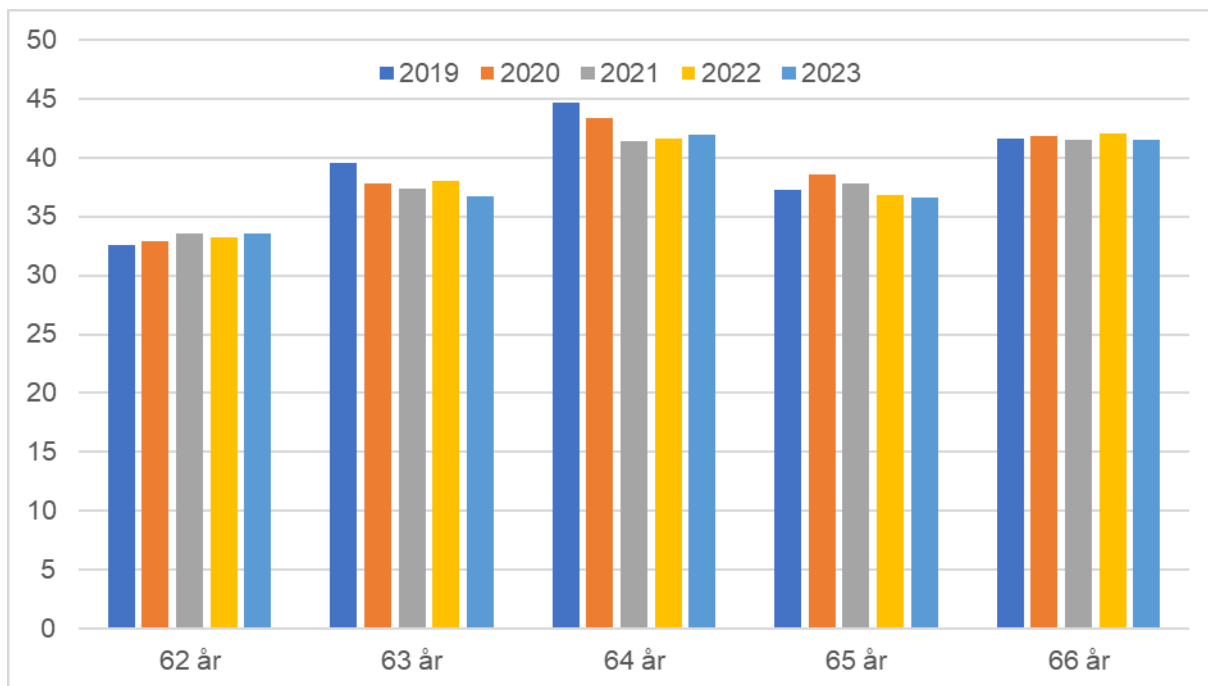
Figur 4.8 og figur 4.9 viser andelen kvinnelige og mannlige uføre av medlemsbestanden i Fellesordningen for kommuner og bedrifter. Uføreandelen er generelt vesentlig høyere blant kvinner enn blant menn. Den høyeste uføreandelen blant kvinner er ved aldrene 64 og 66 år. Dette skyldes at en del av de som er uføre ved 64 år går over på særalderspensjon fra 65 år.

Av figur 4.8 går det fram at uføreandelen blant kvinner i aldersgruppen 62–66 år har vært relativt stabil i perioden, men det er svak tendens til lavere andeler i alderen 63–65 år.

Figur 4.9 viser at det er større variasjon i uføreandelene blant menn, og uføreandelen er stigende med alder. I 2023 gikk uføreandelen ned for personer i alderen 64–66 år.

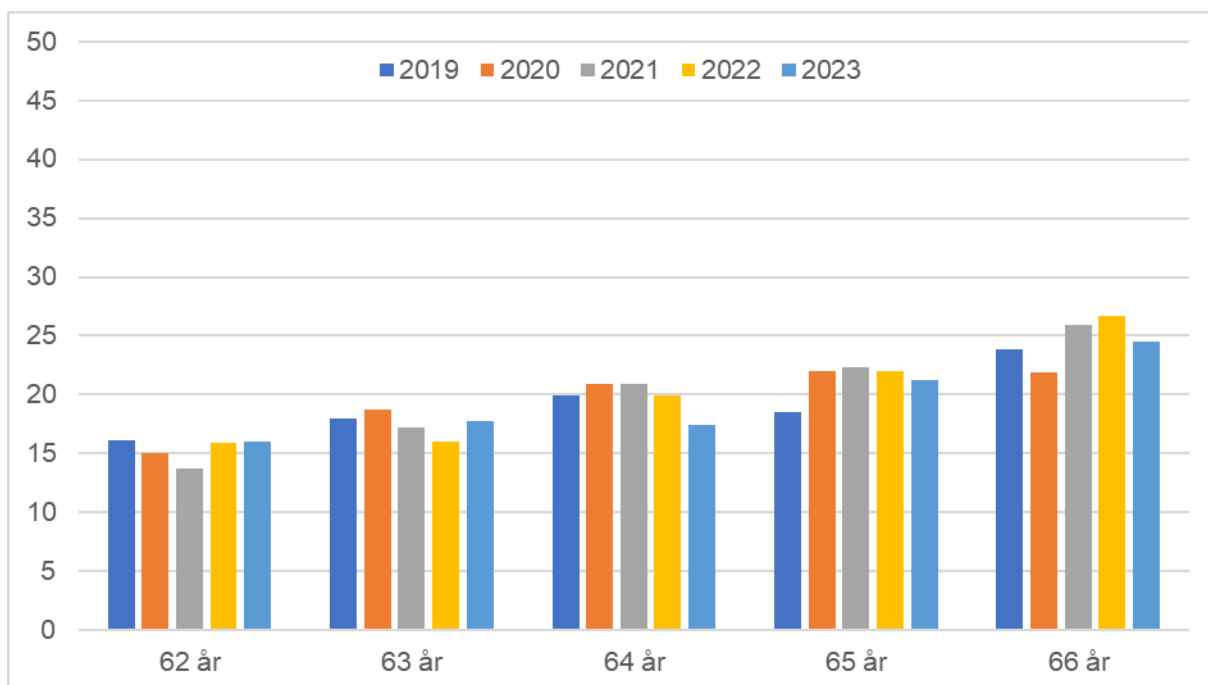
Uføreandelene for kvinner og menn i Fellesordningen for kommuner og bedrifter er betydelig høyere enn uføreandelene i SPK. Den høye andelen uføre kan ha sammenheng med ulik yrkessammensetning, særaldersgrenser, AFP og kjønnsammensetningen i fellesordningen og SPK.

Figur 4.8 Uføreandeler for kvinner i fellesordningen for kommuner og bedrifter i KLP.* Prosent

* Figuren omfatter aktive og uføre fra aktiv stilling. Oppsatte og personer med 100 prosent AFP er ikke med.
Kilde: KLP.

Figur 4.9 Uføreandeler for menn i fellesordningen for kommuner og bedrifter i KLP. Prosent

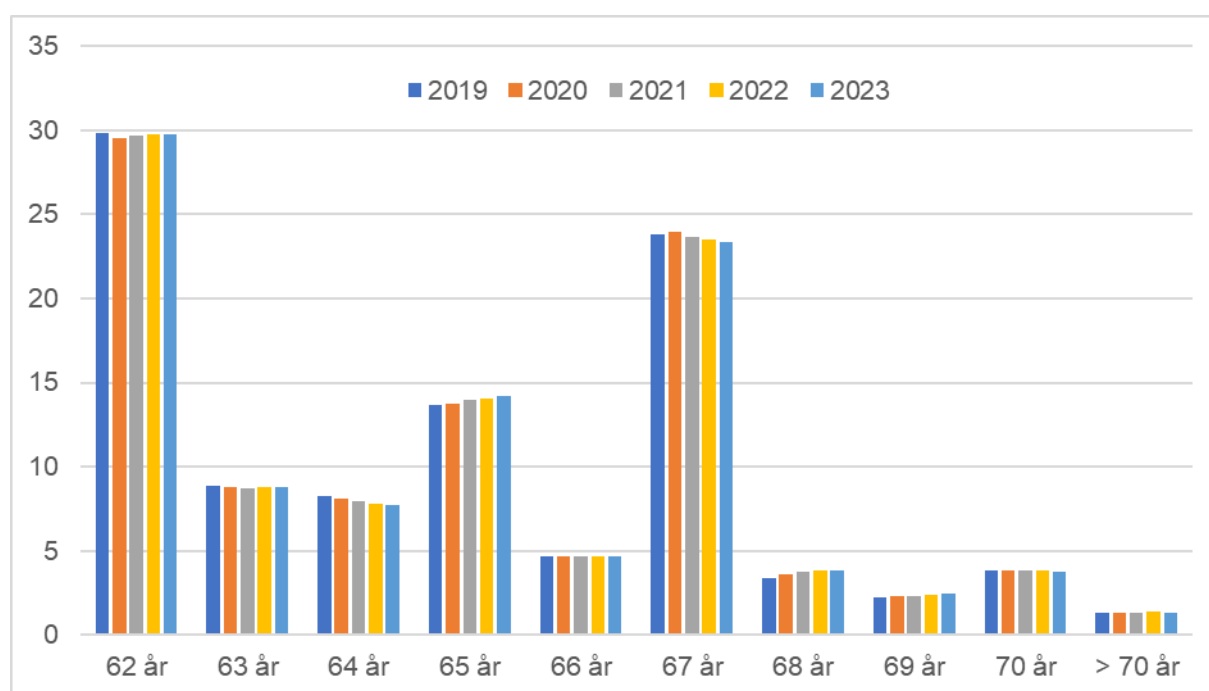

* Figuren omfatter aktive og uføre fra aktiv stilling. Oppsatte og personer med 100 prosent AFP er ikke med.
Kilde: KLP.

I vedlegg 3 vises uføreandelene etter alder i de øvrige risikofellesskapene i KLP. Når risikofellesskapene fordeles på kjønn, er populasjonene relativt små for enkelte av risikofellesskapene, og det kan derfor være vanskelig å si noe om trendene. Vi ser likevel tydelig effekten av særaldersgrenser i pensjonsordningen for sykepleiere ved at uføreandelene faller kraftig fra 65 år. Dette fallet skyldes at personer blir overført fra uførepensjon til særalderspensjon når de når særaldersgrensen.

Figur 4.10 viser alder ved førstegangsuttak av AFP eller alderspensjon i fellesordningen for kommuner og bedrifter i perioden 2019–2023. Det er klart flest som tar ut pensjon ved 62 (AFP) eller 67 år (alderspensjon), men også relativt mange som tar ut pensjon ved 65 år, trolig fordi AFP da blir beregnet som en tjenstepensjon. Tallene er ikke sammenliknbare med tallene for SPK, jf. figur 4.5, fordi tallene for KLP også omfatter personer som har tatt ut gradert AFP. Også personer som fortsatt jobber, men har tatt ut en lav andel AFP, vil dermed få registrert et førstegangsuttak, og figur 4.10 gir derfor ikke noe fullgodt inntrykk av avgangsmønsteret. Det går fram at uttaksmønsteret har vært svært stabilt i perioden 2019–2023, men det er en svak tendens til at færre tar ut ved 64 år og flere ved 65 år og også en forskyvning fra 67 til 68 år.

Figur 4.10 Alder ved førstegangsuttak av alderspensjon i fellesordningen for kommuner og bedrifter i KLP for personer med aldersgrense 70 år.* Prosent

* Oppsatte alderspensjoner og personer som har mottatt uførepensjon er ikke inkludert.

Kilde: KLP.

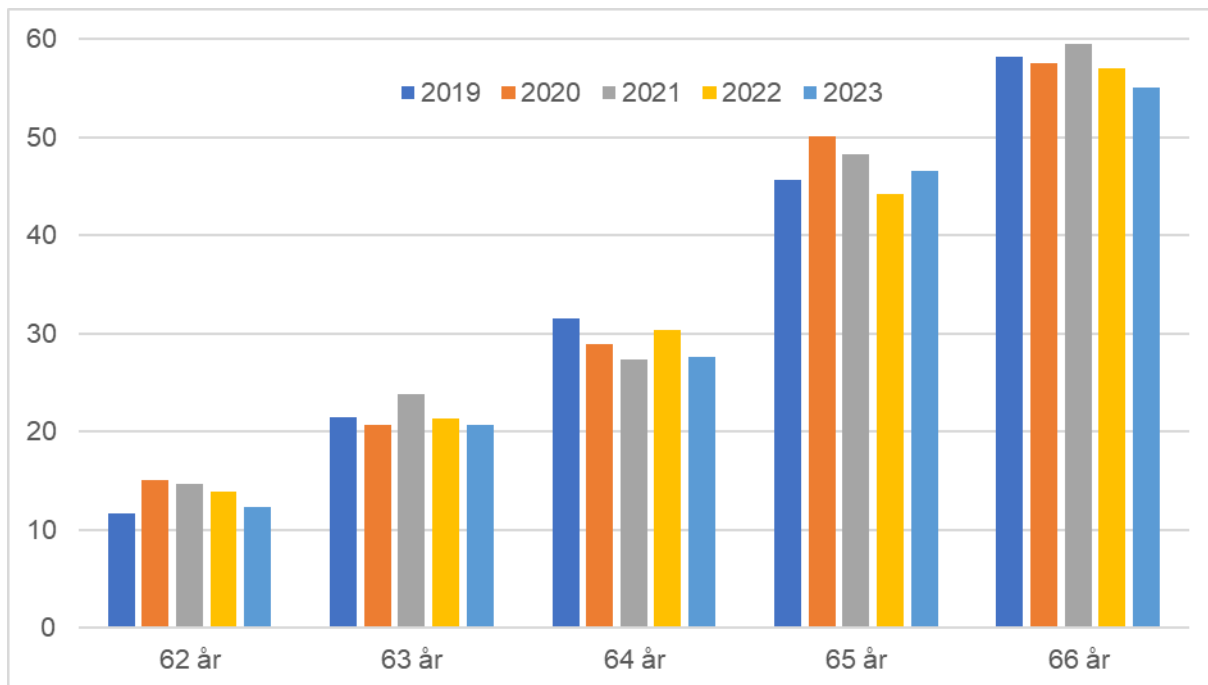
4.4.3 Uttaksmønster i OPF

OPF har beregnet uttaksandeler for AFP. Med uttaksandeler menes antall som har tatt ut AFP i prosent av hvor mange som kunne tatt ut. OPF har ikke statistikk over hvem som ikke kvalifiserer for AFP, og de som kunne tatt ut AFP er derfor definert som summen av aktive og de som har tatt ut AFP.

Figur 4.11 og figur 4.12 viser uttaksandelene for kvinner og menn i OPF. Andelene er beregnet på samme måte som vist under avsnitt om avgangsmønster i SPK og KLP, og innebærer at AFP-ratene for 62-åringene er lavere enn den faktiske andelen som tar ut AFP før de fyller 63 år.

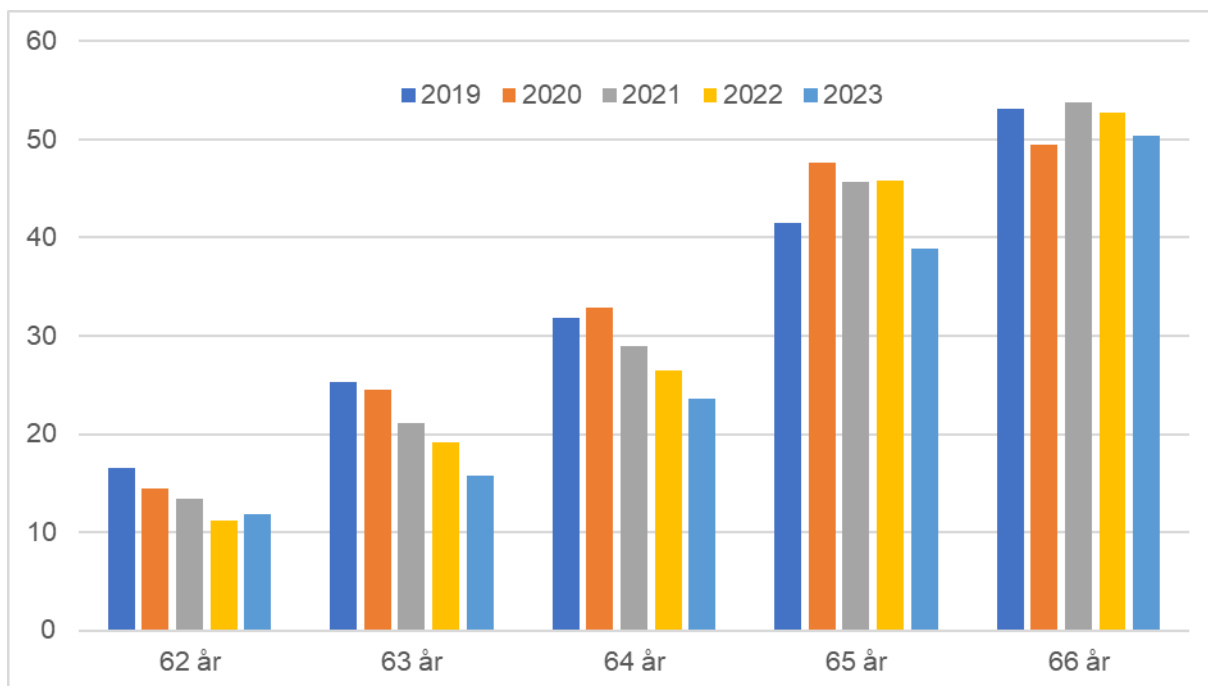
Figur 4.11 viser at uttaksandelen for AFP blant kvinner i perioden har vist en fallende tendens de siste årene, men det er noen variasjoner fra år til år. For menn viser figur 4.12 at tendensen til lavere uttak er sterkere enn for kvinner. Forskjellene mellom uttaksandene for AFP for kvinner og menn i OPF er mindre enn forskjellen i KLP og særlig SPK.

Figur 4.11 Uttaksandeler for AFP i OPF for kvinner. Prosent

Kilde: OPF.

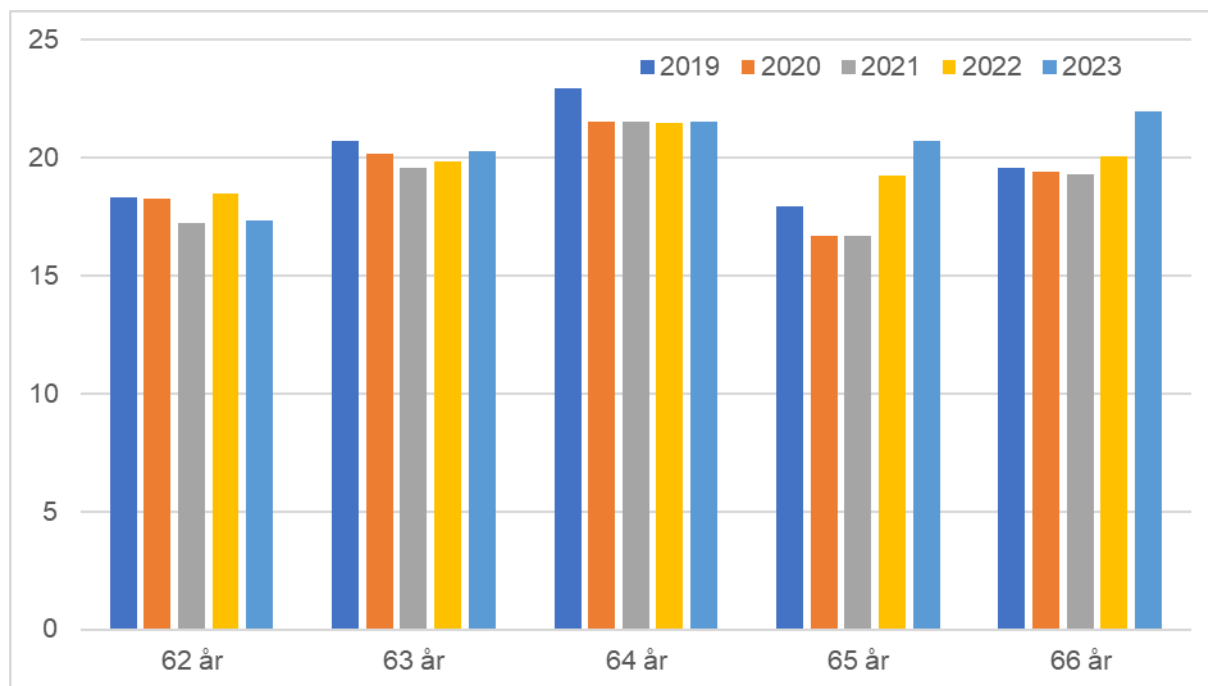
Figur 4.12 Uttaksandeler for AFP i OPF for menn. Prosent

Kilde: OPF.

Figur 4.13 og figur 4.14 viser andelen kvinnelige og mannlige uføre i OPF.³³ Uføreandelen er jevnt over noe høyere for kvinner enn for menn. Figur 4.13 viser at andelen uføre kvinner i OPF har økt en del ved 65 og 66 år de to siste årene. Ved lavere aldre har andelen vært relativt stabile. Figur 4.14 viser andelen uføre menn fra 2019 til 2023. Vi ser at andelen økte noe i 2023 i alderen 64–66 år, mens de gikk litt ned i alderen 62–63 år.

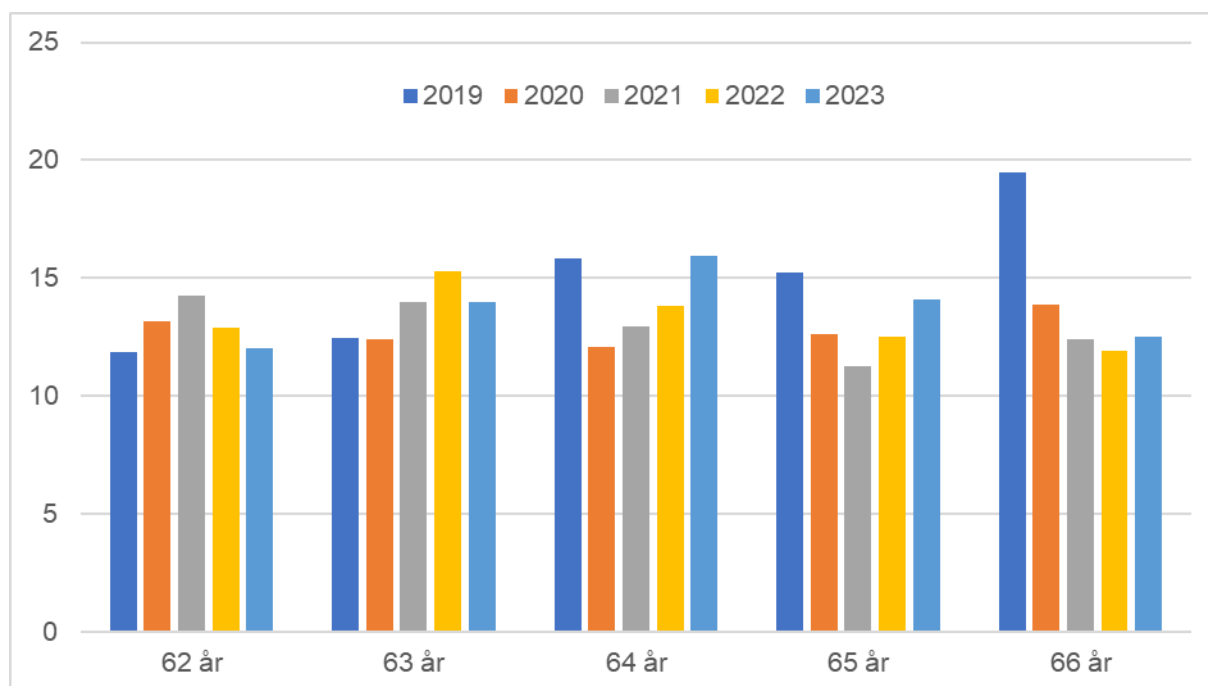
Figur 4.13 Uføreandeler i OPF for kvinner. Prosent

Kilde: OPF.

³³ Uføreandelen er beregnet ut fra andelen av medlemsbestanden som i aldersintervallet 62–66 var uføre ved hver alder 62, 63, 64, 65 og 66 år. Medlemsbestanden er definert som summen av aktive, oppsatte, AFP-pensjonister og uførepensjonister.

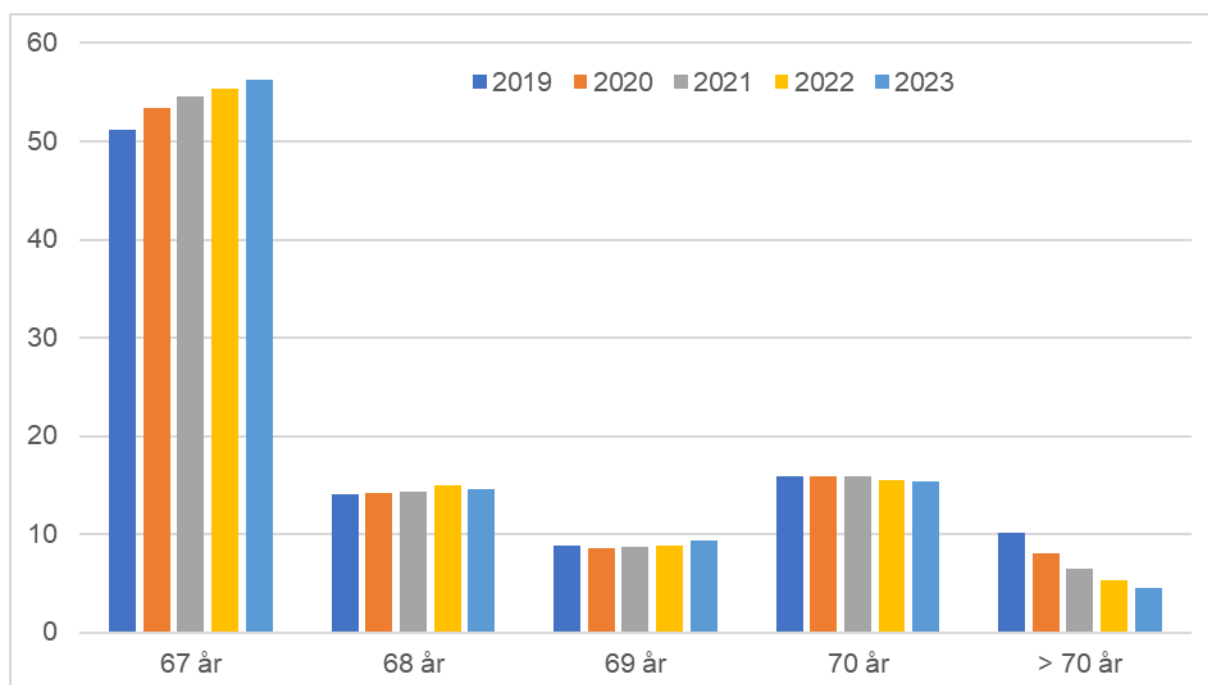
Figur 4.14 Uføreandeler i OPF for menn. Prosent

Kilde: OPF.

Figur 4.15 viser avgangsalderen til de som fremdeles var yrkesaktive ved 67 år eller hadde en oppsatt pensjon. Det er klart flest som tar ut alderspensjon ved 67 år, og andelen har økt siden 2019. Blant de som står i stilling etter 67 år er den vanligste uttaksalderen 70 år.

Figur 4.15 Alder ved førstegangsuttak av alderspensjon i OPF.* Prosent

* Oppsatte er inkludert. Personer som mottok AFP, særalderspensjon eller uførepensjon ved fylte 67 år er ikke inkludert.

Kilde: OPF.

4.5 Særaldersgrenser i offentlig sektor

Enkelte arbeidstakere har lavere aldersgrense enn 70 år, såkalt særaldersgrense, og kan ta ut alderspensjon fra tjenstepensjonsordningen inntil tre år før aldersgrensen. Tidligpensjonen/-særalderspensjonen – pensjon før 67 år – er 66 prosent av pensjonsgrunnlaget for de som har full opptjeningstid. Hvis summen av alder og tjenestetid er minst 85 år, kan den enkelte velge å fratze inntil tre år før aldersgrensen (85-årsregelen). En person med aldersgrense 65 år, kan dermed fratze ved fylte 62 år etter 85-årsregelen, dersom tjenestetiden er minst 23 år.

Partene i offentlig sektor kom 25. august 2023 fram til enighet om nye pensjonsregler for personer som har særaldersgrenser som er født fra og med 1963. De avtalte reglene innebærer at personer med særaldersgrenser får et særalderspåslag som kommer i tillegg til ordinær pensjon. Særalderspåslaget er 5,8 prosent for de som har aldersgrense 65 år, 6,5 prosent for de som har aldersgrense 63 år og 7,7 prosent for de som har aldersgrense 60 år. Avtalen innebærer videre at tidligpensjonsordningen avvikles fra og med 1965-kullet for de som har aldersgrense 65 år, samt at muligheten til å gå av inntil tre år før særaldersgrensen etter 85-årsregelen fases ut for de som har aldersgrense 60 og 63 år. De avtalte reglene innebærer også at særaldersgrensene og utbetalingsperioden for tidligpensjon flyttes oppover i takt med økningen av aldersgrensene i folketrygden.

Med virkning fra 1. juli 2021 ble plikten til å fratze ved aldersgrensen opphevet for stillinger med 60, 63 og 65 års aldersgrense i Statens pensjonskasse og pensjonsordningen for sykepleiere. Lovendringen gjelder ikke militært tilsatte i Forsvaret. Tilsvarende endring ble gjort gjeldende i Spekter-området fra 1. juli 2021 og i kommunal sektor fra 1. januar 2022. Som en del av pensjonsavtalen på Stortinget 29. februar 2024, ble det enighet om at plikten til å fratze ved særaldersgrensen ikke skal gjeninnføres.

De aller fleste med særaldersgrense er ansatt i offentlig sektor, og de vanligste særaldersgrensene er 65 og 60 år. Dette kapitlet gir en oversikt over personer under 67 år som mottar særalderspensjon fra SPK eller KLP. OPF har relativt få medlemmer med særaldersgrense, og disse omtales ikke.

Ved utgangen av 2023 var det til sammen 15 600 særalderspensjonister i SPK og KLP; 6 700 i SPK og 9 000 i KLP. Hovedbildet er at det i SPK i hovedsak er menn med aldersgrense 60 år som mottar særalderspensjon, mens det i kommunal sektor i hovedsak er kvinner med aldersgrense 65 år som mottar særalderspensjon.

4.5.1 Særaldersgrenser i SPK

Tabell 4.14 viser antall mottakere av særalderspensjon i SPK 2019–2023 og fordelingen av særalderspensjonistene etter hvilken alder de hadde ved utgangen av året. Tabellen viser at de fleste er mellom 60 og 66 år. Av de totalt 6 655 særalderspensjonistene i SPK, hadde et klart flertall, 65 prosent, en særaldersgrense på 60 år og rundt 28 prosent en aldersgrense på 65 år og 7 prosent en aldersgrense på 63 år.

Tabell 4.14 Særalderspensjonister i SPK fordelt etter alder på mottakerne. Antall

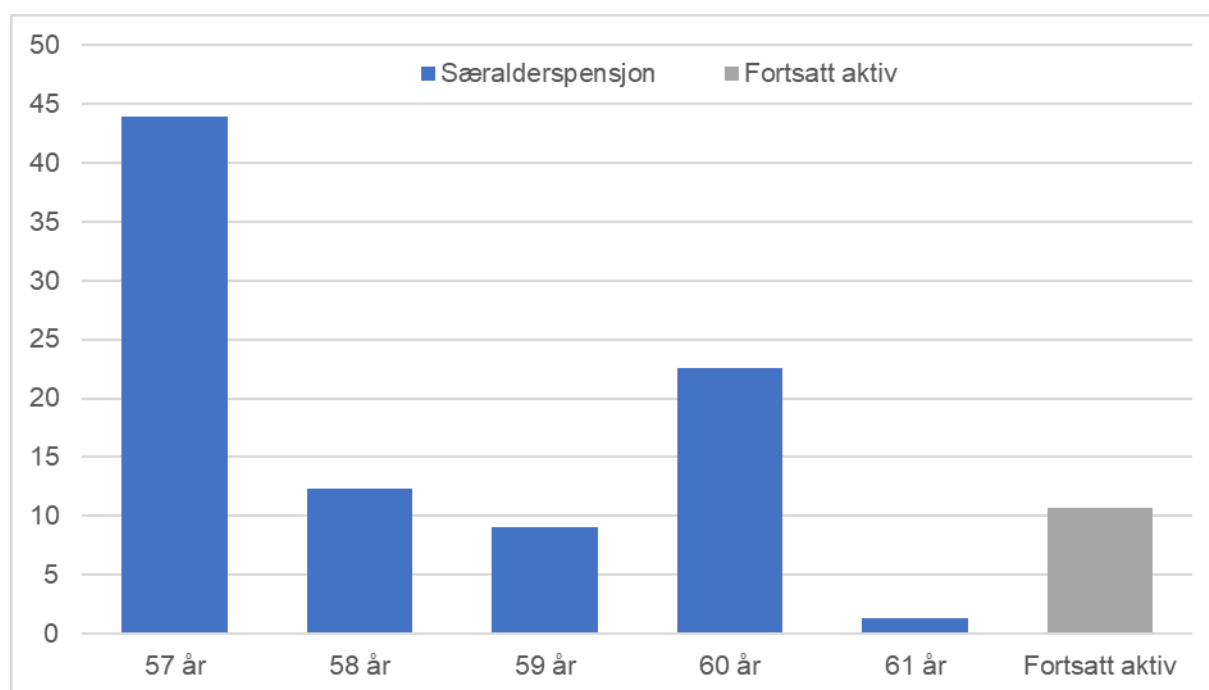
Alder	2019	2020	2021	2022	2023
57–59 år	677	623	661	683	776
60–64 år	3 339	3 264	3 217	3 104	2 960
65–66 år	2 483	2 714	2 722	2 761	2 919
Sum	6 499	6 601	6 600	6 548	6 655

Kilde: SPK.

I de følgende figurene vises uttaksmønsteret for personer med aldersgrense 60 og 65 år i SPK. Personer som har blitt uføre fra en stilling med særaldersgrense og oppsatte pensjoner inngår ikke. Det er kun pensjon der SPK er siste ordning som er inkludert, og pensjonen kan være tatt ut helt eller delvis.

Figur 4.16 viser uttaksmønsteret i SPK for personer født i 1962 som har aldersgrense 60 år. Figuren viser ved hvilken alder særalderspensjonen ble tatt ut og hvor mange som fortsatt var aktive ved utgangen av 2023, da årskullet var 61 år. Det går fram at hele 44 prosent går av når de er 57 år, altså etter 85-årsregelen. Andelen aktive 61-åringene ved utgangen av 2023 var 11 prosent, en markert økning fra 5 prosent i 2021.

Figur 4.16 Uttaksmønster for 1962-kullet med aldersgrense 60 år SPK.* Prosent

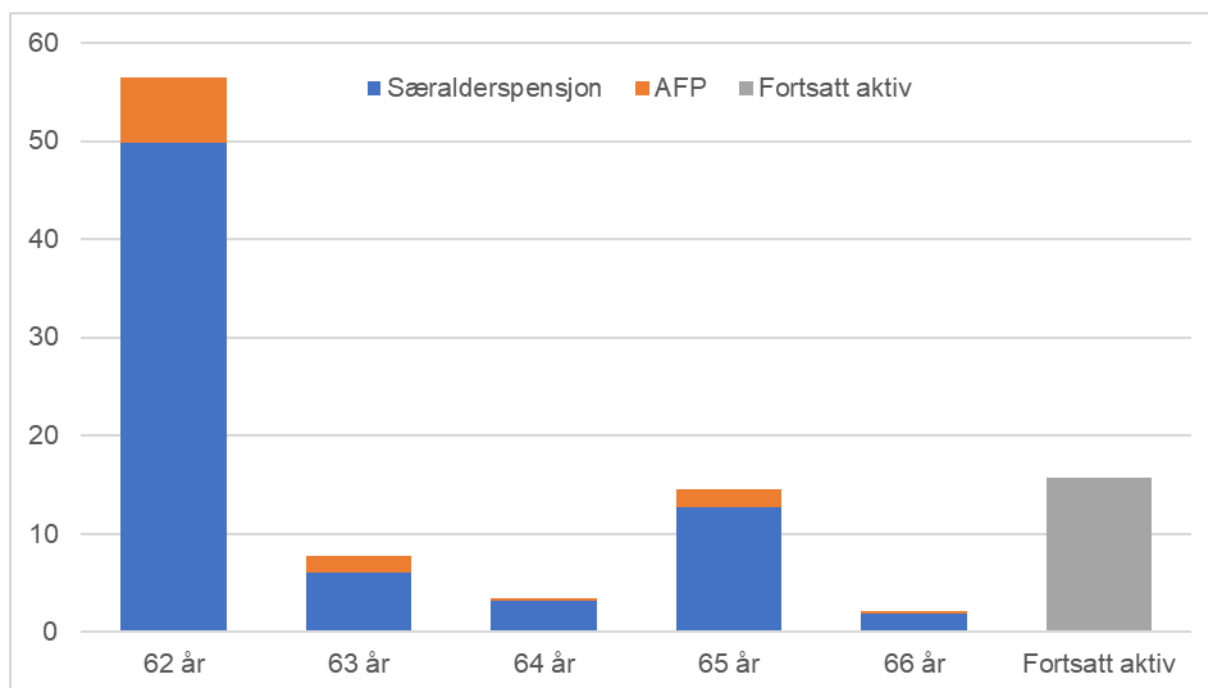

* Oppsatte og personer som har vært uføre er ikke inkludert.

Kilde: SPK.

Figur 4.17 viser uttaksmønsteret for medlemmer i SPK født i 1957 som har aldersgrense 65 år. Personer med særaldersgrense kan ta ut folketrygdberegnet AFP i stedet for særalderspensjon dersom dette gir en høyere pensjon, og figuren viser også hvordan uttaket fordeler seg på de som har tatt ut særalderspensjon og de som har tatt ut AFP. Samlet er det 11 prosent av 66-åringene som har tatt ut AFP, mens tre fjerdedeler har tatt ut særalderspensjon. Figuren viser at over halvparten har tatt ut pensjon da de var 62 år. Andelen som fortsatt var aktive ved utgangen av det året de fylte 66 år har økt fra 3,8 prosent i 2021 til 7,3 prosent i 2023.

Figur 4.17 Uttaksmønster for 1957-kullet med aldersgrense 65 år i SPK.* Prosent

* Oppsatte og personer som har vært uføre er ikke inkludert.

Kilde: SPK.

4.5.2 Særaldersgrenser KLP

Tabell 4.15 viser antall personer med særalderspensjon i ulike ordninger i KLP i perioden 2019–2023. Det går fram at antallet har gått en del ned de siste to årene. Samlet var det 8 951 særalderspensjonister i de fire største risikofellesskapene i KLP ved utgangen av 2023.

Tabell 4.15 Særalderspensjonister i KLP i ulike risikofellesskap ved utgangen av året

	2019	2020	2021	2022	2023
Fellesordningen for kommuner og bedrifter	4 372	4 446	4 463	4 188	4 002
Fellesordningen for fylkeskommuner	183	159	129	122	116
Pensjonsordningen for sykepleiere	3 892	4 119	4 178	4 054	3 970
Fellesordningen for statlige helseforetak	1 007	997	965	901	863
Sum	9 454	9 721	9 735	9 265	8 951

Kilde: KLP.

Tabell 4.16 viser fordelingen av særalderspensjonister etter aldersgrense i de ulike ordningene i KLP ved utgangen av 2023. Et stort flertall har en aldersgrense på 65 år og de fleste er i fellesordningen for kommuner og bedrifter eller pensjonsordningen for sykepleiere.

Tabell 4.16 Særalderspensjonister i KLP i ulike risikofellesskap etter aldersgrense, desember 2023. Antall

	60 år	65 år	Sum
Fellesordningen for kommuner og bedrifter	394	3 606	4 000
Fellesordningen for fylkeskommuner	0	116	116
Pensjonsordningen for sykepleiere	0	3 970	3 970
Fellesordningen for statlige helseforetak	185	678	863
Sum	579	8 370	8 949

Kilde: KLP.

Figur 4.18 viser uttaksmønsteret for personer med aldersgrense 65 år i KLP som er født i 1957 fordelt etter risikofellesskapene: Pensjonsordningen for sykepleiere, Fellesordningen for statlige helseforetak, Fellesordningen for kommuner og bedrifter og «Øvrige». «Øvrige» omfatter fellesordningene for kommuner og bedrifter og for fylkeskommuner.³⁴ Personer som har blitt uføre fra en stilling med særaldersgrense og oppsatte pensjoner inngår ikke.

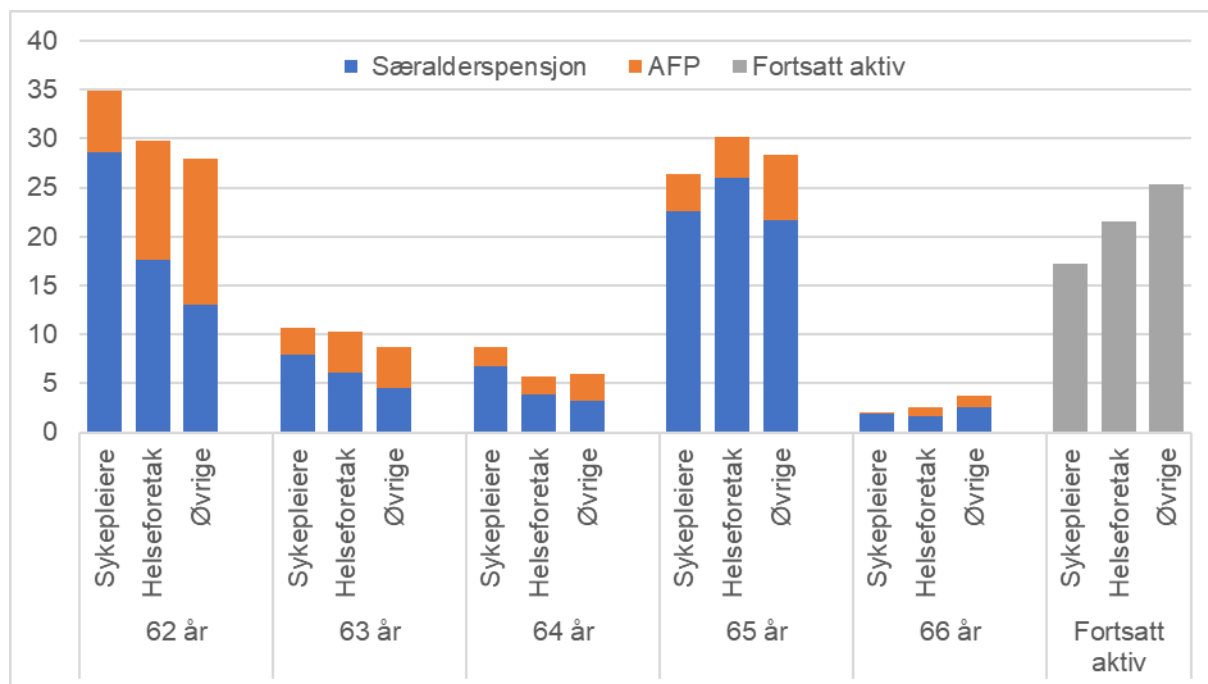
Felles for uttaksmønsteret for medlemmer i samtlige risikofellesskap er at det er tydelige toppe rundt uttaksalderne 62 og 65 år. Samtidig var en relativt høy andel fortsatt aktive ved utgangen av det året de fylte 66 år. Av figuren går det fram at andelen som tar ut pensjon ved 62 år er høyest blant medlemmer av Pensjonsordningen for sykepleiere med 35 prosent, dernest medlemmer i Fellesordningen for statlige helseforetak med 30 prosent, mens andelen er lavest blant medlemmer i kategorien «Øvrige» med 28 prosent.

Av medlemmene i sykepleierordningen valgte 15 prosent å ta ut AFP, mens 68 prosent tok ut særalderspensjon. I fellesordningene for kommuner og bedrift og for fylkeskommuner var det hele 30 prosent som benyttet seg av AFP, mens 45 prosent tok ut særalderspensjon.

Andelen som fortsatt var aktive ved 66 år er størst for medlemmer i kategorien «Øvrige», 25 prosent, dernest medlemmer i ordningen for statlige helseforetak, 21 prosent, og lavest er andelen blant medlemmer i sykepleierordningen, 17 prosent.

³⁴ KLP opplyser at de vanligste stillingene med aldersgrense 65 år i fellesordningen for kommuner og bedrifter er hjelpepleier, renholder og miljøterapeut, mens de vanligste stillingene i fellesordningen for fylkeskommuner er renholder, tannlege og fagarbeider.

Figur 4.18 Uttaksmønster for medlemmer med aldersgrense 65 år i Pensjonsordningen for sykepleiere, Fellesordningen for statlige helseforetak og «Øvrige»*, 1957-kullet. Prosent

* «Øvrige» omfatter fellesordningene for kommuner og bedrifter og for fylkeskommuner.

Kilde: KLP.

5 Yrkesaktivitet blant eldre

Et av hovedmålene i pensjonsreformen er at pensjonssystemet skal legge til rette for at flere står lenger i arbeid gjennom gode arbeidsinsentiver og fleksible regler for kombinasjon av arbeid og pensjon.

I privat sektor kan tjenestepensjon, på samme måte som alderspensjon fra folketrygden, tas ut fleksibelt og fritt kombineres med arbeidsinntekt fra 62 år. Store deler av privat sektor er i tillegg tilsluttet AFP-ordningen. Anslag fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at omtrent halvparten av de sysselsatte 61-åringene i privat sektor er ansatt i en AFP-virksomhet.

AFP i privat sektor ble fra 2011 lagt om til å være en livsvarig ytelse som gir høyere ytelse jo senere den tas ut og ytelsen kan fritt kombineres med arbeid. Det samlede pensjonsnivået i privat sektor består dermed av to eller tre ulike pensjonskomponenter med nøytrale og fleksible uttaksregler. Insentivene til å stå lenger i arbeid ble styrket for ansatte i AFP-virksomheter i privat sektor etter omleggingen av AFP-ordningen i 2011. For de øvrige i privat sektor, har pensjonsreformen ført til at alderspensjon fra folketrygden kan tas ut fem år tidligere, dvs. fra 62 år, gitt at opptjent alderspensjon overstiger et minstenivå.

Etter gamle regler kan offentlig tjenestepensjon tas ut først fra 67 år og bare dersom man jobber deltid eller slutter i offentlig stilling. De som mottar alderspensjon fra offentlig tjenestepensjon og samtidig fortsetter å jobbe i en stilling med rett til medlemskap i en offentlig pensjonsordning, vil etter gamle regler få redusert pensjon. De økonomiske insentivene til å stå i arbeid utover 62 år er derfor svake etter disse reglene. Fra og med 2020 vil alle offentlig ansatte som er født i 1963 eller senere, tjene opp sin pensjon etter nye regler, jf. Prop. 87 L (2018–2019). Ny offentlig tjenestepensjon ligner mer på pensjonen i folketrygden, og blir kalt påslagspensjon. Alle som har vært offentlig ansatt før 2020, og fortsetter i stilling som offentlig ansatt, vil få pensjonsopptjening etter både gamle og nye regler. Videre blir uttaksreglene mer fleksible for personer født i 1963 eller senere, ved at pensjonen kan tas ut fra 62 år og fritt kombineres med arbeid uten at pensjonen avkortes.

AFP i offentlig sektor er fremdeles en tidligpensjonsordning med strenge regler for avkorting mot arbeidsinntekt. En omlegging av AFP i offentlig sektor for årskullene fra og med 1963, etter mønster av AFP i privat sektor, ble omtalt i Prop. 87 L (2018–2019), men det ble ikke foreslått lovregler for ny offentlig AFP. Arbeids- og inkluderingsdepartementet la i desember 2023 fram lovforslag om ny AFP i offentlig sektor, jf. Prop. 35 L (2023–2024) Endringer i lov om avtalefestet pensjon for medlemmer av Statens pensjonskasse og enkelte andre lover (ny avtalefestet pensjon). Stortinget vedtok i mars 2024 ny AFP i offentlig sektor for personer født i 1963 eller senere, jf. Lovvedtak 51 (2023-2024). Endringene innebærer at offentlig AFP legges om etter mønster av ordningen i privat sektor, slik at også offentlig AFP kan tas ut fleksibelt og kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen avkortes.

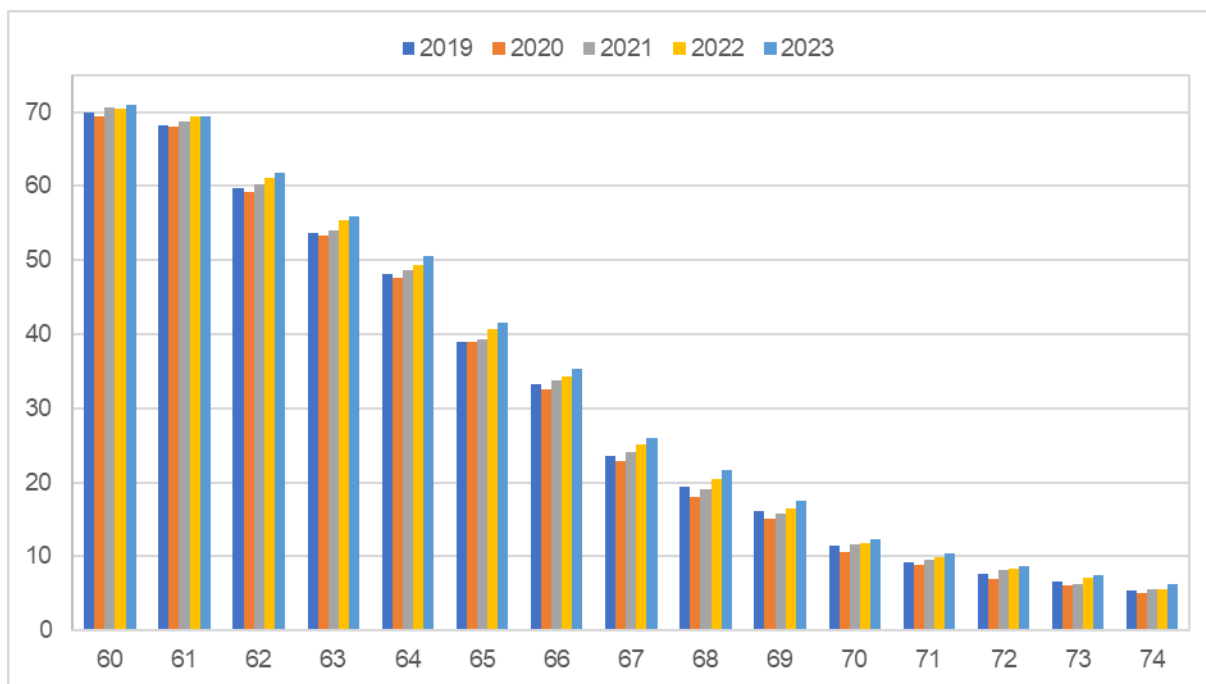
Pensjonsreformen har så langt hatt ulik effekt både på muligheten til å gå av, og på insentivene til å fortsette i arbeid, avhengig av om man ser på privat eller offentlig sektor, og avhengig av om man ser på delen av privat sektor som er tilsluttet AFP-ordningen eller ikke. I dette kapitlet ser vi derfor på utviklingen i yrkesaktivitet i offentlig sektor, i privat sektor med AFP og privat sektor uten AFP hver for seg. Etter pensjonsreformen tar mange ut alderspensjon før 67 år mens de fortsatt er i fullt arbeid. Dette kapitlet ser derfor også på utviklingen i antallet lønnstakere som kombinerer jobb og pensjon.

5.1 Utvikling i yrkesaktivitet

Etterspørselen etter arbeidskraft, og dermed sysselsettingen, varierer med konjunktur-utviklingen. Det kan derfor være vanskelig å isolere effekten av omleggingen av pensjonsordningene på yrkesaktiviteten i aldersgruppen 62 år og eldre. Ved å se på utviklingen i

yrkesaktivitet for ulike aldersgrupper, kan man likevel få en indikasjon på om pensjonsreformen har hatt betydning for utviklingen i yrkesaktivitet blant eldre. Figur 5.1 viser hvor stor andel av et årskull som er lønnstakere i alderen 60 til 74 år. Lønnstakere omfatter alle sysselsatte som mottar kompensasjon for arbeid i form av lønn og lignende. I SSBs statistikk er betegnelsen lønnstaker synonymt med betegnelsen ansatt. En lønnstaker kan være fast ansatt eller utføre tilfeldig arbeid. Videre kan en lønnstaker ha en lavere stillingsandel enn 100 prosent.

Figur 5.1 Lønnstakere 60–74 år som andel av befolkningen på samme alder. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal).

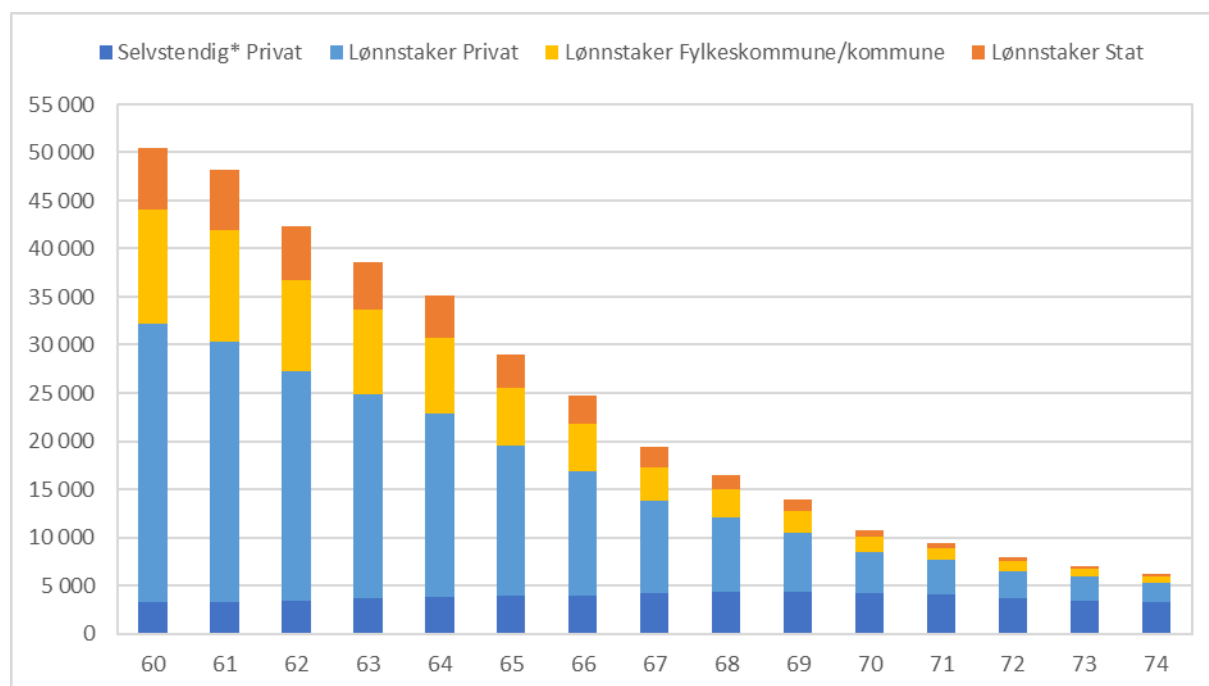
Bortsett fra for aldersgruppen 65 år, var det fra 2019 til 2020 en nedgang i andelen lønnstakere for alle aldre fra 60 til 74 år, noe som trolig hadde sammenheng med det relativt store fallet i sysselsettingen som følge av tiltakene for å begrense spredningen av covid-19. Den negative utviklingen fortsatte ikke i 2021, og i de påfølgende årene har andelen lønnstakere økt ytterligere.

Lønnstakerandelen er fallende med alderen. Blant 60-åringene i 2023 var andelen lønnstakere 70,9 prosent og tilsvarende andel for 61-åringene var 69,4 prosent. Lønnstakerandelene faller så gradvis ettersom alderen øker. For 74-åringene var lønnstakerandelen 6,2 prosent i 2023. Til sammenligning var gjennomsnittlig lønnstakerandel for befolkningen i aldersgruppen 20 til 66 år 73,9 prosent i 2023. Andelen lønnstakere blant befolkningen på 60 år og over er høyere i 2023 enn for fem år siden for alle aldersgruppene fra 60 til 74 år. Også sammenliknet med lønnstakerandelen før pensjonsreformen, er andelen høyere for alle aldersgruppene over 60 år.

Det siste året har det vært en nedgang på 0,1 prosentpoeng i andelen lønnstakere i aldersgruppen 61 år. For de resterende aldersgruppene har det vært en økning i andelen lønnstakere; fra 0,3 – 1,3 prosentpoeng. Aldersgruppene 64 og 68 år hadde begge en vekst på 1,3 prosentpoeng fra 2022 til 2023. Det var 74-åringene som hadde den største relative økningen i andelen lønnstakere, med en økning på 10,7 prosent, fra 2022 til 2023.

Figur 5.2 viser hvordan de sysselsatte (lønnstakere og selvstendig næringsdrivende) fordeler seg mellom sektorer etter alder. Ved 61 år er 56 prosent av de sysselsatte i privat sektor, 24 prosent i fylkeskommunal/kommunal sektor, 13 prosent i statlig sektor og 7 prosent er selvstendig næringsdrivende. Andelen selvstendig næringsdrivende øker med alderen. Økningen i andelen selvstendig næringsdrivende motsvares av en jevn reduksjon i andelen lønnstakere i privat, fylkeskommunal/kommunal og statlig sektor for hvert alderstrinn. Ved 70 år er 39 prosent av de sysselsatte selvstendig næringsdrivende, 40 prosent lønnstakere i privat sektor, 15 prosent i fylkeskommunal/kommunal sektor og 6 prosent i statlig sektor. Vridningen fra lønnstaker til selvstendig næringsdrivende fortsetter, og ved 74 år er 52 prosent selvstendige, 32 prosent lønnstakere i privat sektor, 12 prosent i fylkeskommunal/kommunal sektor og 4 prosent i statlig sektor.

Figur 5.2 Antall sysselsatte etter alder og sektor, 2023

* Tallene for selvstendig næringsdrivende er for 2022.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal).

Tabell 5.1 viser sysselsatte i 4. kvartal 2023 fordelt på kjønn og næring for aldersgruppene 62–66 år, 67–69 år og 70 år og over. Blant sysselsatte menn over 70 år jobber nær 20 prosent innen jordbruk, skogbruk og fiske, noe som er langt høyere enn hva som er tilfellet for menn i aldersgruppene 62–66 år og 67–69 år, der andelen er hhv. 5,5 og 9,9 prosent. Andelen sysselsatt innen jordbruk, skogbruk og fiske er generelt høy for alle aldersgruppene over 62 år sammenlignet med menn i hele befolkningen der andelen er 3,6 prosent. Videre jobber 15 prosent av sysselsatte menn over 70 år innen teknisk tjenesteyting og eiendomsdrift, 9 prosent innen bygge- og anleggsvirksomhet, 8 prosent innen transport og lagring, 7 prosent innen varehandel og 7 prosent innen personlig tjenesteyting. Andelen som er sysselsatt innen teknisk tjenesteyting og eiendomsdrift og personlig tjenesteyting øker med alderen, mens andelen innen bygge- og anleggsvirksomhet og varehandel er høyere for de yngre aldersgruppene.

Vel 30 prosent av sysselsatte kvinner som er 70 år og eldre jobber innen helse- og sosialtjenester. Andelen er noe lavere enn blant aldersgruppene 62–66 år og 67–69 år der rundt 40 prosent jobber innen denne sektoren. Også blant kvinner over 70 år jobber en betydelig andel innen jordbruk, skogbruk og fiske, 8,8 prosent, noe som er langt høyere enn for kvinner i

aldersgruppene 62–66 år og 67–69 år, der andelene er hhv. 1,7 og 3,8 prosent, og også for kvinner i hele befolkningen der andelen er 1,2 prosent. Videre jobber nær 9 prosent av kvinnene på 70 år og eldre innen næringene personlig tjenesteyting og teknisk tjenesteyting og eiendomsdrift, mens rundt 7 prosent jobber innen varehandel og undervisning. Andelen som er sysselsatt innen varehandel og undervisning faller med alderen, mens andelen som er sysselsatt innen teknisk tjenesteyting og eiendomsdrift og personlig tjenesteyting øker med alderen.

Andelen sysselsatte med uoppgitt næring øker kraftig med alderen for begge kjønn. Dette skyldes at omtrent 90 prosent i denne gruppen er selvstendig næringsdrivende.

Tabell 5.1 Sysselsatte etter kjønn, alder og næring, 2023. Totalt antall sysselsatte og prosent per næring*

	Menn			Kvinner		
	62-66 år	67-69 år	70 år +	62-66 år	67-69 år	70 år +
Totalt antall	95 357	31 638	48 201	74 442	18 176	20 609
01-03 Jordbruk, skogbruk og fiske	5,5	9,9	18,5	1,7	3,8	8,8
05-09 Bergverksdrift og utvinning	3,7	1,8	0,3	0,9	0,3	0,1
10-33 Industri	11,9	8,3	5,0	3,9	3,2	2,8
35-39 Elektrisitet, vann og renovasjon	2,3	1,4	0,6	0,6	0,2	0,1
41-43 Bygge- og anleggsvirksomhet	12,4	10,9	9,1	1,5	1,5	1,5
45-47 Varehandel, reparasjon av motorvogner	10,4	8,9	7,1	8,7	8,4	7,5
49-53 Transport og lagring	9,8	11,1	8,1	2,3	1,7	1,3
55-56 Overnattings- og serveringsvirksomhet	1,2	1,1	1,2	1,7	1,9	2,0
58-63 Informasjon og kommunikasjon	3,7	2,7	1,8	1,4	1,0	0,8
64-66 Finansiering og forsikring	2,0	0,9	0,3	2,2	0,6	0,1
68-75 Teknisk tjenesteyting, eiendomsdrift	9,1	12,3	15,4	5,7	6,6	8,7
77-82 Forretningsmessig tjenesteyting	4,3	4,2	3,4	3,7	3,1	2,4
84 Off. adm., forsvar, sosialforsikring	5,8	4,1	1,5	8,6	5,3	2,7
85 Undervisning	5,3	5,4	3,8	12,5	9,6	6,8
86-88 Helse- og sosialtjenester	7,5	8,0	6,5	38,0	41,0	32,1
90-99 Personlig tjenesteyting	3,7	5,5	7,1	5,0	7,0	8,9
00 Ikke oppgitt	1,4	3,4	10,2	1,6	4,8	13,3

* Andelene summerer seg til 100 prosent.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal).

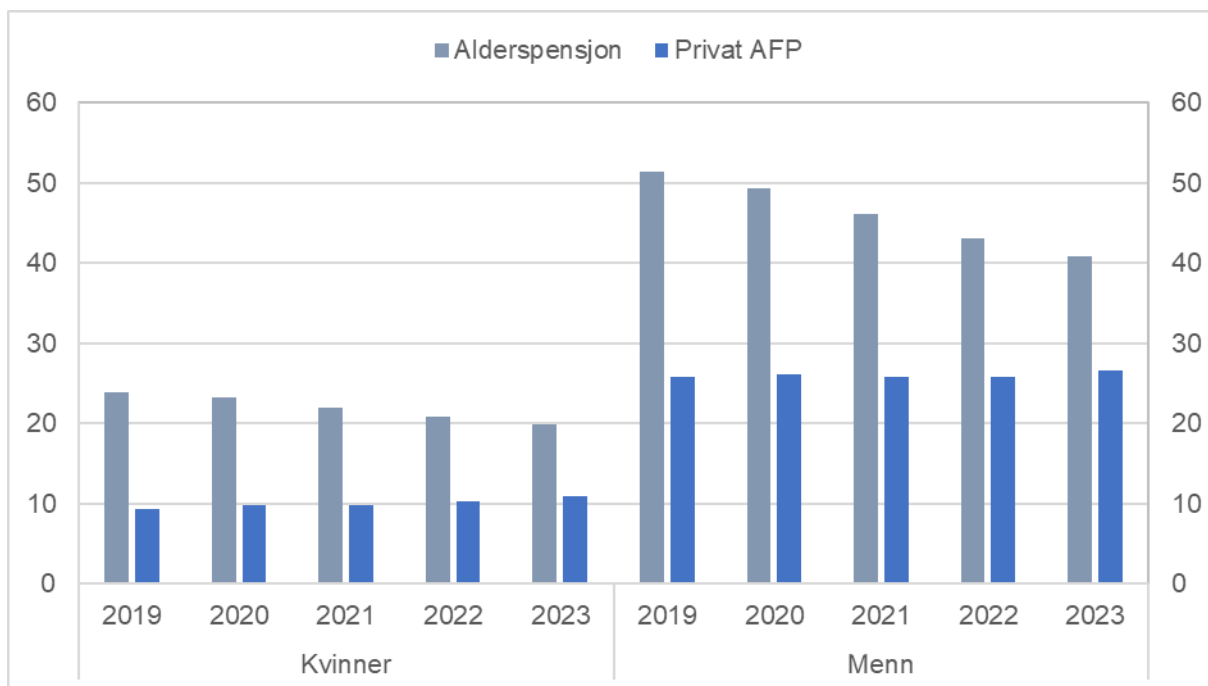
5.2 Kombinasjon av arbeid og pensjon

I dette avsnittet ser vi nærmere på lønnstakere som også mottar pensjon. Vi skiller mellom mottak av alderspensjon fra folketrygden og privat AFP. Tidligere kunne alderspensjon først mottas fra fylte 67 år, og AFP var en tidligpensjonsordning som, i likhet med uføretrygd, bare

kunne mottas dersom man hadde sluttet helt eller delvis i jobb. Fra 2011 ble både alderspensjon fra folketrygden og AFP i privat sektor lagt om. Gammel AFP i privat sektor har vært utfaset fra og med 2016.

Fra 2011 har alderspensjon fra folketrygden og ny AFP i privat sektor fritt kunne kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen avkortes. Personer som kombinerer arbeid med disse to pensjonstypene kan dermed være fullt i arbeid. Det er et vilkår for å kunne ta ut privat AFP at den enkelte tar ut minimum 20 prosent alderspensjon fra folketrygden i minst en måned, enten før eller samtidig med uttak av AFP. Etter én måned kan utbetalingen fra folketrygden endres eller stoppes, samtidig som utbetalingen av AFP fortsetter. De fleste mottar privat AFP og alderspensjon fra folketrygden samtidig.

Figur 5.3 Utvikling i andelen lønnstakere 62–66 år som kombinerer arbeid og pensjon etter pensjonstype og kjønn. Prosent

Merk: Det at ny AFP i privat sektor kan mottas sammen med alderspensjon fra folketrygden innebærer at summen av andelen lønnstakere som mottar hver enkelt av de ulike pensjonstypene overstiger andelen lønnstakere som mottar en eller flere pensjonsytelser.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal).

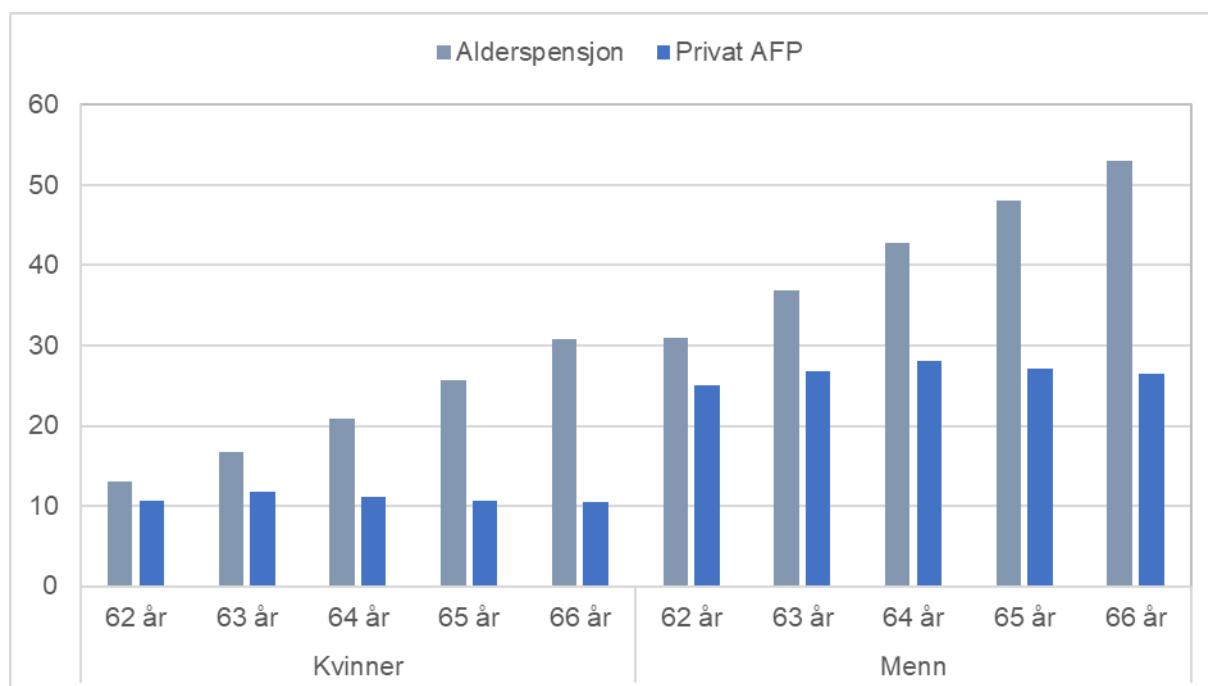
Blant mannlige lønnstakere i alderen 62–66 år, kombinerer 41 prosent arbeid med mottak av alderspensjon fra folketrygden. Andelen kvinnelige lønnstakere i den aktuelle aldersgruppen som kombinerer arbeid med alderspensjon fra folketrygden er betydelig lavere; 20 prosent. Både for menn og kvinner, har andelen som kombinerer arbeid og alderspensjon fra folketrygden falt gradvis i perioden fra 2019 til 2023, men andelen har falt noe raskere for menn.

Andelen som kombinerer arbeid og privat AFP er også høyere for menn enn for kvinner. Mens andelen er 27 prosent for menn, er den tilsvarende andelen for kvinner 11 prosent. Andelen som kombinerer arbeid og privat AFP har hatt en svak økning i perioden både for kvinner og menn.

Figur 5.4 viser andelen lønnstakere for hver alder i aldersgruppen 62–66 år som kombinerer arbeid og pensjon i 2023. Både for kvinner og menn øker andelen lønnstakere som kombinerer alderspensjon og arbeid gradvis fra 62 til 66 år. For kvinner øker andelen fra 13

prosent ved 62 år til 31 prosent ved 66 år, mens andelen for menn øker fra 31 prosent ved 62 år til 53 prosent ved 66 år. Andelen som kombinerer arbeid med uttak av privat AFP holder seg derimot på et relativt stabilt nivå fra 62 til 66 år. For kvinner ligger andelen rundt 11 prosent for alle aldre, mens den for menn er 25 prosent ved 62 år, øker til 28 prosent ved 64 år og faller deretter gradvis mot en andel på 27 prosent ved 66 år.

Figur 5.4 Andel lønnstakere som kombinerer arbeid og pensjon etter pensjonstype, kjønn og alder i 2023. Prosent

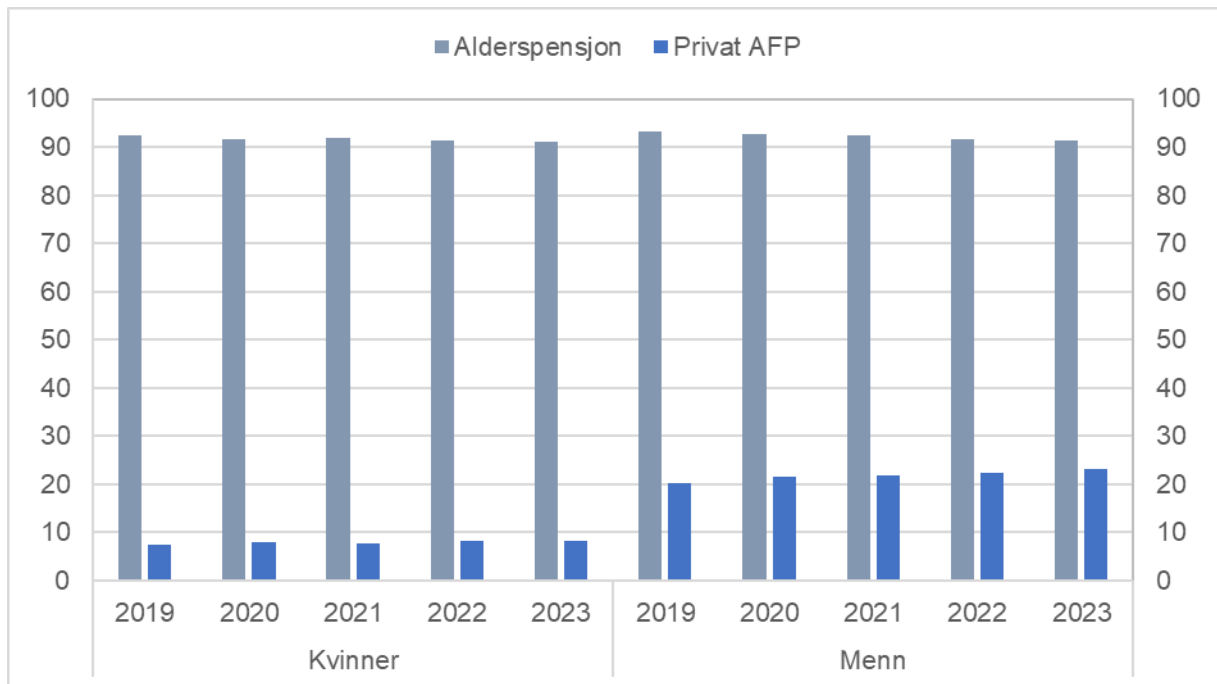

Merk: Det at ny AFP i privat sektor kan mottas sammen med alderspensjon fra folketrygden innebærer at summen av andelen lønnstakere som mottar hver enkelt av de ulike pensjonstypene overstiger andelen lønnstakere som mottar en eller flere pensjonsytelser.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal).

Utviklingen i andelen lønnstakere i aldersgruppen 67 år og over som kombinerer arbeid og pensjon etter pensjonstype og kjønn i perioden 2019 til 2023 er vist i figur 5.5. Som forventet kombinerer nesten alle lønnstakerne i denne aldersgruppen arbeid med uttak av alderspensjon fra folketrygden. Andelen lønnstakere som kombinerer arbeid med privat AFP er noe lavere enn for 62- til 66-åringene, men for aldersgruppen 67 år og eldre har det imidlertid vært en økning i andelen som kombinerer arbeid med privat AFP siden innfasingen av ny AFP i privat sektor. De siste årene har økningen imidlertid vært svakere, særlig for kvinner. Andelen lønnstakere som kombinerer arbeid med privat AFP økte fra 7,6 prosent i 2019 til 8,2 prosent i 2023 for kvinner og fra 20,2 prosent i 2019 til 23 prosent i 2023 for menn.

Figur 5.5 Utvikling i andelen lønnstakere 67 år og over som kombinerer arbeid og pensjon etter pensjonstype og kjønn. Prosent

Merk: Det at ny AFP i privat sektor kan mottas sammen med alderspensjon fra folketrygden innebærer at summen av andelen lønnstakere som mottar hver enkelt av de ulike pensjonstypene overstiger andelen lønnstakere som mottar en eller flere pensjonsytelser.

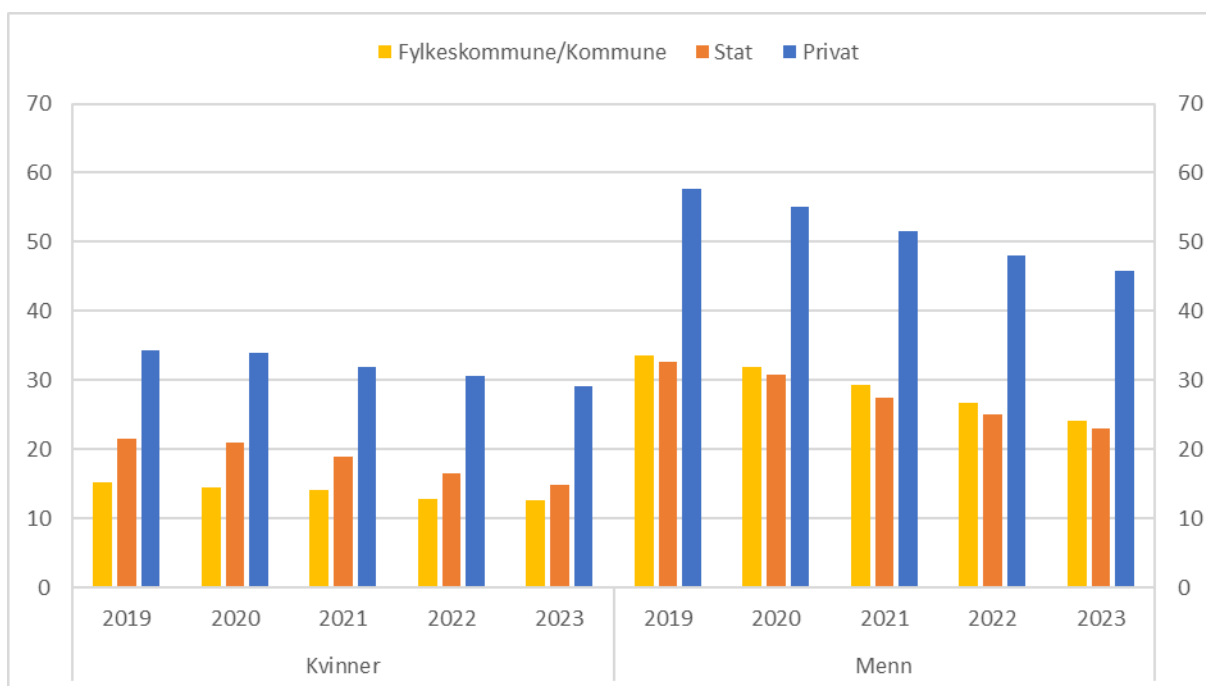
Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal).

Figur 5.6 viser utvikling i andelen lønnstakere 62–66 år som mottar alderspensjon fra folketrygden, fordelt etter sektor og kjønn. Det har i alle sektorer vært en reduksjon i andelen lønnstakere som mottar alderspensjon fra folketrygden i perioden 2019–2023, både for menn og kvinner.

Vi ser at det er langt mer vanlig å kombinere arbeid og alderspensjon i privat sektor enn i offentlig sektor, både for menn og kvinner. Dette resultatet er ikke overraskende. Selv om det i privat og offentlig sektor er lik anledning til å kombinere alderspensjon fra folketrygden med arbeidsinntekt, er det for lønnstakere i offentlig sektor svakere økonomiske insentiver til å kombinere dette med arbeid og uttak av AFP. Mens alderspensjon fra folketrygden i privat sektor kan benyttes for de som har trappet ned fra arbeidslivet, har offentlig ansatte insentiver til å bruk offentlig AFP istedenfor å starte uttaket av folketrygden.

Andelen kvinner som kombinerer arbeid og alderspensjon er lavere i kommunal sektor enn i statlig sektor. Dette kan ha sammenheng med at kvinner i kommunal sektor i gjennomsnitt har kortere yrkeskarrierer og dermed i mindre grad oppfyller vilkåret for å ta ut alderspensjon fra folketrygden før 67 år. For menn er det imidlertid liten forskjell mellom statlig og kommunal sektor.

Figur 5.6 Utviklingen i andelen lønnstakere 62–66 år som kombinerer arbeid og alderspensjon fra folketrygden etter sektor og kjønn. Prosent

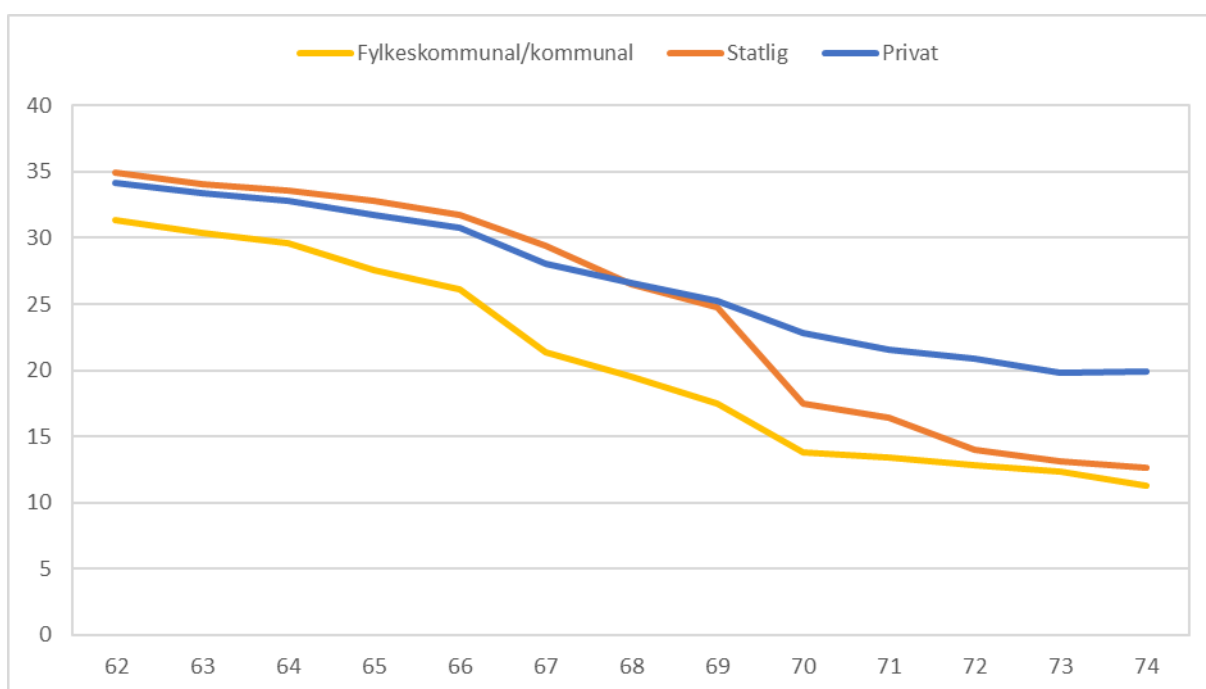
Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal).

5.3 Arbeidstid per uke

5.3.1 Arbeidstid for ansatte i ulike sektorer

Figur 5.7 viser gjennomsnittlig avtalt arbeidstid per uke for lønnstakere 62–74 år etter sektor.

Figur 5.7 Gjennomsnittlig avtalt arbeidstid per uke for lønnstakere etter alder og sektor, 2023. Timer

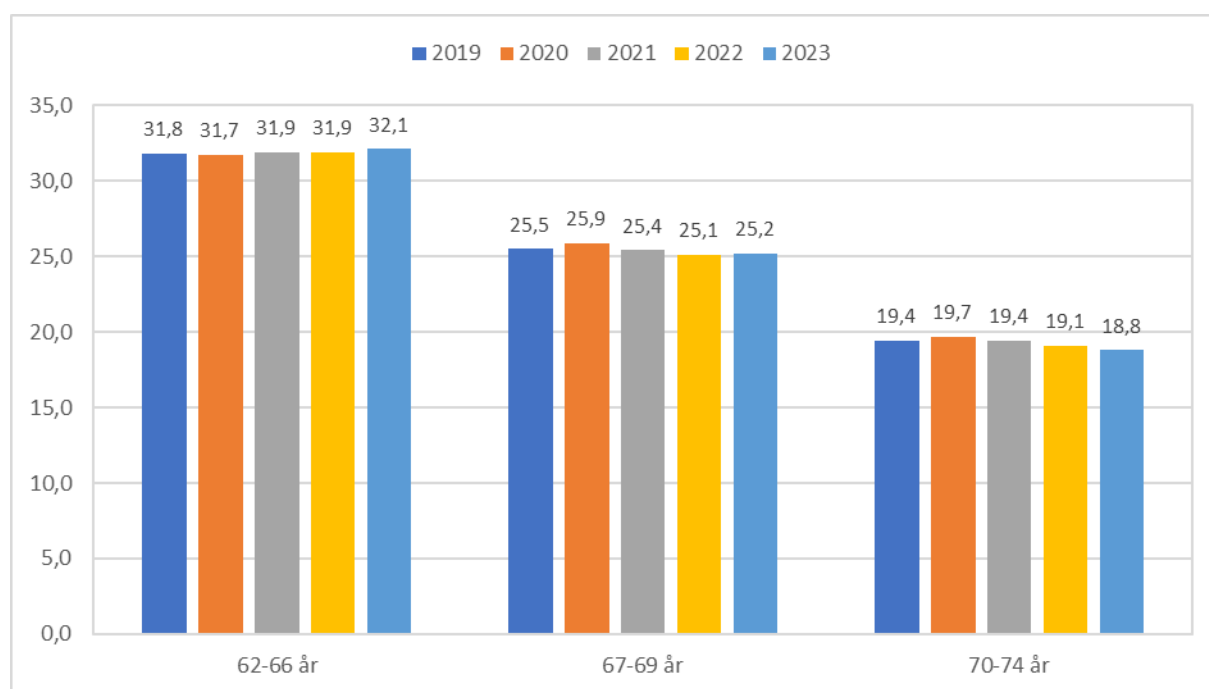

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Gjennomsnittlig avtalt arbeidstid avtar med alderen i alle sektorer. Avtalt arbeidstid er lavere i fylkeskommunal/kommunal sektor enn i privat og statlig sektor for alle aldre. Avtalt arbeidstid er noe høyere i statlig enn i privat sektor fra 62 til 67 år. Ved 68 år er gjennomsnittlig avtalt arbeidstid omtrent 26,5 timer per uke både statlig og privat sektor. Fra 69 år faller avtalt arbeidstid for ansatte i statlig sektor betydelig, og fra 72 år er avtalt arbeidstid nesten på samme nivå som for fylkeskommunal/kommunal sektor. Avtalt arbeidstid for aldersgruppene 70–74 år i privat sektor faller ikke like kraftig, og avtalt arbeidstid for denne aldersgruppen er betydelig høyere enn for samme aldersgruppe i offentlig sektor.

Figur 5.8 viser utviklingen i gjennomsnittlig avtalt arbeidstid for aldersgruppene 62–66 år, 67–69 år og 70–74 år i årene 2019 til 2023. I 2023 var gjennomsnittlig avtalt arbeidstid 32,1 timer per uke for aldersgruppen 62–66 år, 25,2 timer per uke for aldersgruppen 67–69 år og 18,8 timer per uke for aldersgruppen 70–74 år. Gjennomsnittlig avtalt arbeidstid er høyere i 2023 enn i 2019 for aldersgruppen 62–66 år, mens gjennomsnittlig avtalt arbeidstid i 2023 er noe lavere enn i 2019 for aldersgruppene 67–69 år og 70–74 år.

Figur 5.8 Utvikling i gjennomsnittlig avtalt arbeidstid per uke for lønntakere i ulike aldersgrupper. Timer

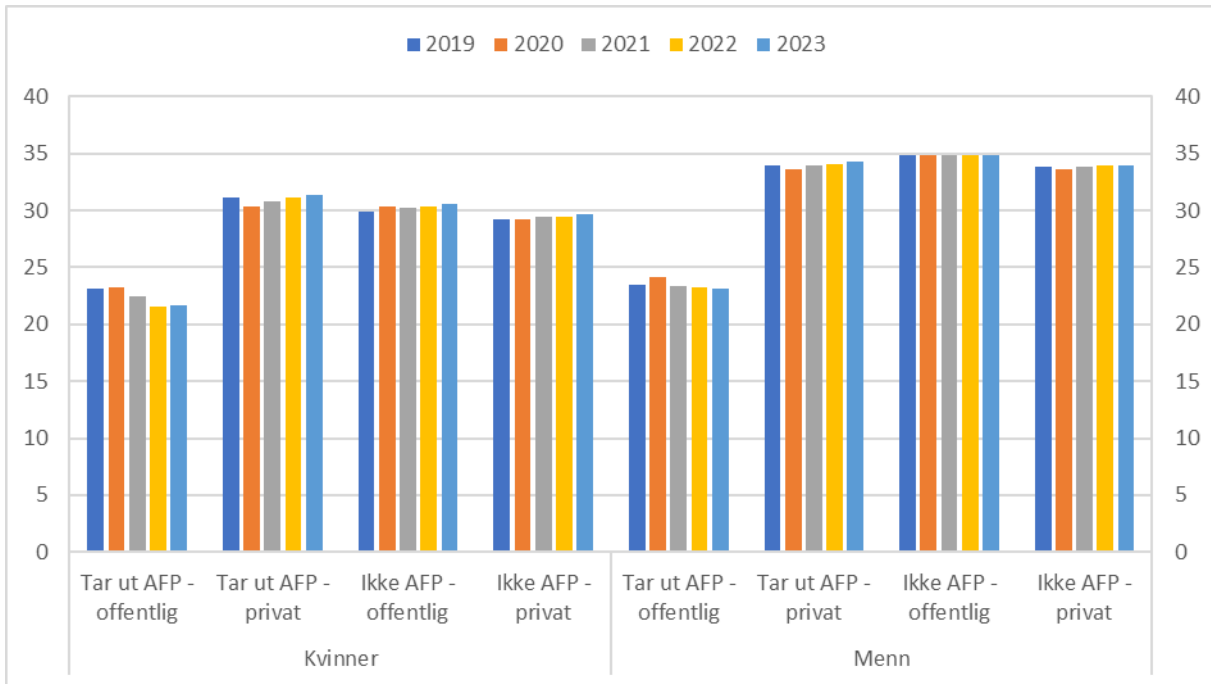
Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal).

5.3.2 Arbeidstid for ansatte i virksomheter med AFP

Historisk sett var AFP begrunnet med behovet for å gi slitne arbeidstakere en mulighet til å slutte frivillig før 67 år. Ordningen var derfor mest aktuell for arbeidstakere med fysisk tungt arbeid, og ble i privat sektor iverksatt i 1989 for arbeidsplasser med en tariffavtale. Det argumenteres fortsatt for at personer som tar ut ny AFP i privat sektor, og særlig personer med fysisk krevende arbeid, gjør dette for å kunne trappe ned arbeidsinnsatsen. I dette avsnittet ser vi derfor på arbeidstakere i alderen 62–66 år som jobber i en virksomhet med AFP, og har sammenlignet hvor mye arbeidstakere som tar ut AFP jobber sammenlignet med de som ikke tar ut AFP.

Figur 5.9 viser gjennomsnittlig arbeidstid per uke for lønntakere i alderen 62–66 år, fordelt på menn og kvinner og gruppert etter om de tar ut offentlig AFP, tar ut privat AFP eller ikke tar ut AFP.

Figur 5.9 Gjennomsnittlig arbeidstid per uke for lønnstakere 62–66 år etter uttak av AFP og kjønn. Timer

Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal).

For offentlig AFP, er det strenge avkortingsregler når AFP kombineres med arbeid. Figuren viser at de som tar ut offentlig AFP i gjennomsnitt jobber færre arbeidstimer per uke enn de som tar ut privat AFP og de som ikke tar ut AFP, noe som gjelder både for kvinner og menn.

Privat AFP kan fritt kombineres med arbeid uten at AFP avkortes. Menn i privat sektor som tar ut AFP, jobber i gjennomsnitt like mye som de som ikke tar ut AFP i privat sektor og omtrent en halv time mindre enn menn i offentlig sektor som ikke tar ut AFP. Basert på sammenligningen av gjennomsnittlig arbeidstid per uke, ser det altså ikke ut til at menn i privat sektor benytter seg av AFP for å kunne trappe ned arbeidsinnsatsen. For kvinner ser vi at de som tar ut privat AFP jobber i gjennomsnitt en knapp time mer enn de som ikke tar ut AFP i offentlig sektor og 1,7 timer mer enn de som ikke tar ut AFP i privat sektor. Heller ikke for kvinner gir sammenligningen av gjennomsnittlig arbeidstid indikasjon på at kvinner som tar ut AFP i privat sektor er personer som har behov for å redusere antallet arbeidstimer per uke – tvert imot, disse kvinnene jobber mer enn andre kvinner.

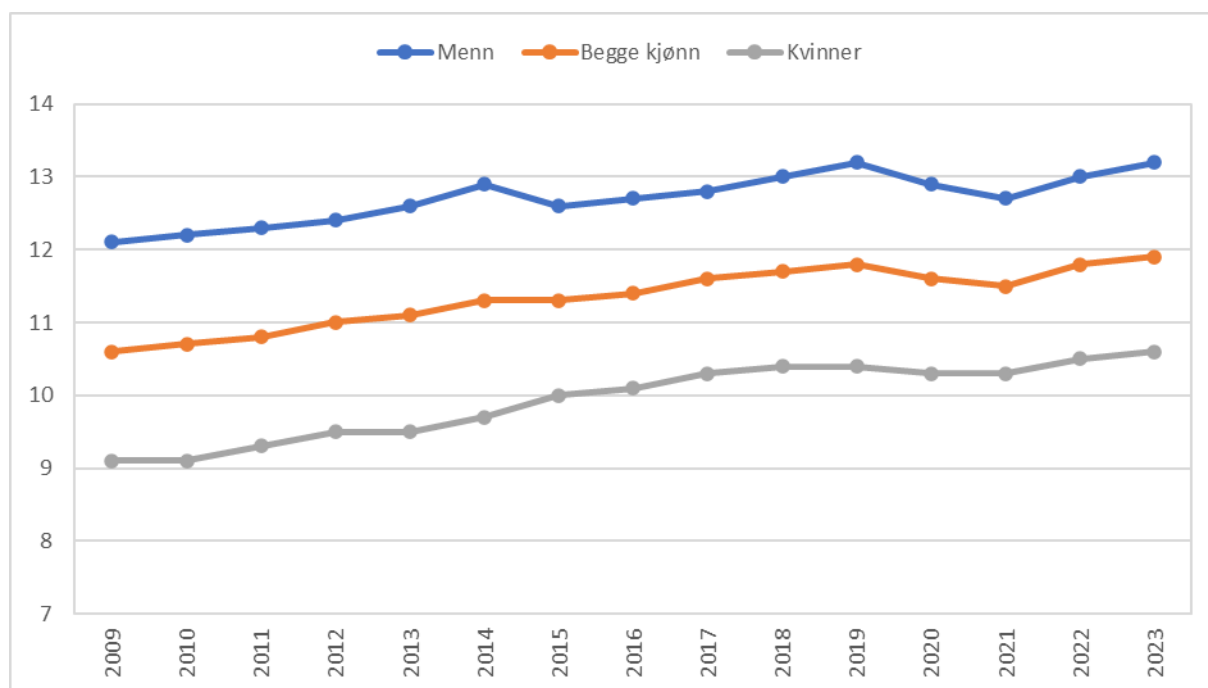
Ved å sammenligne utviklingen i gjennomsnittlig arbeidstid for kvinner og menn, ser vi at det er små endringer i perioden 2019–2023. Gjennomsnittlig arbeidstid for lønnstakere som tar ut offentlig AFP er nesten 1,5 time høyere for menn enn for kvinner. Blant de som tar ut AFP i privat sektor, er gjennomsnittlig arbeidstid omtrent tre timer høyere for menn enn for kvinner. Også for sysselsatte som ikke tar ut AFP, både i privat og offentlig sektor, er gjennomsnittlig arbeidstid høyere for menn. Blant sysselsatte som ikke tar ut AFP, jobber menn vel 4 timer mer per uke enn kvinner i samme sektor.

5.4 Forventet yrkesaktivitet

I tidligere intensjonsavtaler om et mer inkluderende arbeidsliv (IA), var økt yrkesdeltakelse blant eldre et eksplisitt delmål som ble operasjonalisert ved at forventet yrkesaktivitet etter 50 år skulle økes med ett år i perioden 2009–2018. IA-avtalen for 2019–2024 har mål om å legge til rette for at så mange som mulig kan arbeide så mye som mulig, så lenge som mulig.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har utarbeidet en indikator for *forventet yrkesaktivitet etter 50 år*. Ved beregning av indikatoren tas det hensyn til stillingsandel. Indikatoren viser forventet antall årsverk etter fylte 50 år. Merk at indikatoren er basert på sysselsetting for hele befolkningen over 50 år, inkludert de som har sluttet i arbeid før 50 år på grunn av arbeidsledighet eller dårlig helse. Hadde indikatoren tatt utgangspunkt i kun de som fremdeles er yrkesaktive ved 50 år, ville tallene vært høyere. De siste årene har det vært en klar vekst i yrkesaktiviteten blant eldre. I perioden før pensjonsreformen, fra 2001 til 2010, økte forventet yrkesaktivitet for begge kjønn med 1,3 år. De siste femten årene, dvs. fra 2009 til 2023, økte antall forventede yrkesaktive år etter 50 år for begge kjønn med 1,3 år, jf. figur 5.10. I 2023 var forventet gjenstående yrkesaktivitet for 50-åringene som et gjennomsnitt for hele befolkningen 11,9 år på fulltid.

Figur 5.10 Forventet yrkesaktivitet etter fylte 50 år. Årsverk

Merk: Nytt datagrunnlag som følge av overgang til a-ordningen fra 2015. Ytterligere endringer i datagrunnlaget fra 2015 forsterker bruddet i tidsserien. For å få en mer helhetlig tidsserie, har Arbeids- og velferdsdirektoratet justert tallene for forventet yrkesaktivitet også før 2015. Dette innebærer endring i verdiene for forventet yrkesaktivitet for alle år som inngår i figuren fra og med 2022-rapporten. Sammenlignet med tidligere års rapporter, er nivåene noe lavere, men utviklingen over tid er om lag den samme.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Figur 5.10 viser at forventet yrkesaktivitet etter 50 år er høyere for menn enn for kvinner. Økningen i forventet gjenstående yrkesaktivitet har siden 2009 vært sterkere for kvinner enn menn, og kjønnsforskjellene har dermed avtatt noe over tid. Forventet gjenstående yrkesaktivitet falt noe for både kvinner og menn i 2020. For menn fortsatt nedgangen også i 2021. Deretter har det vært en økning i forventet gjenstående yrkesaktivitet for begge kjønn. For menn er forventet gjenstående yrkesaktivitet i 2023 tilsvarende som i 2019, mens nivået for kvinner er 0,2 år høyere i 2023 enn i 2019.

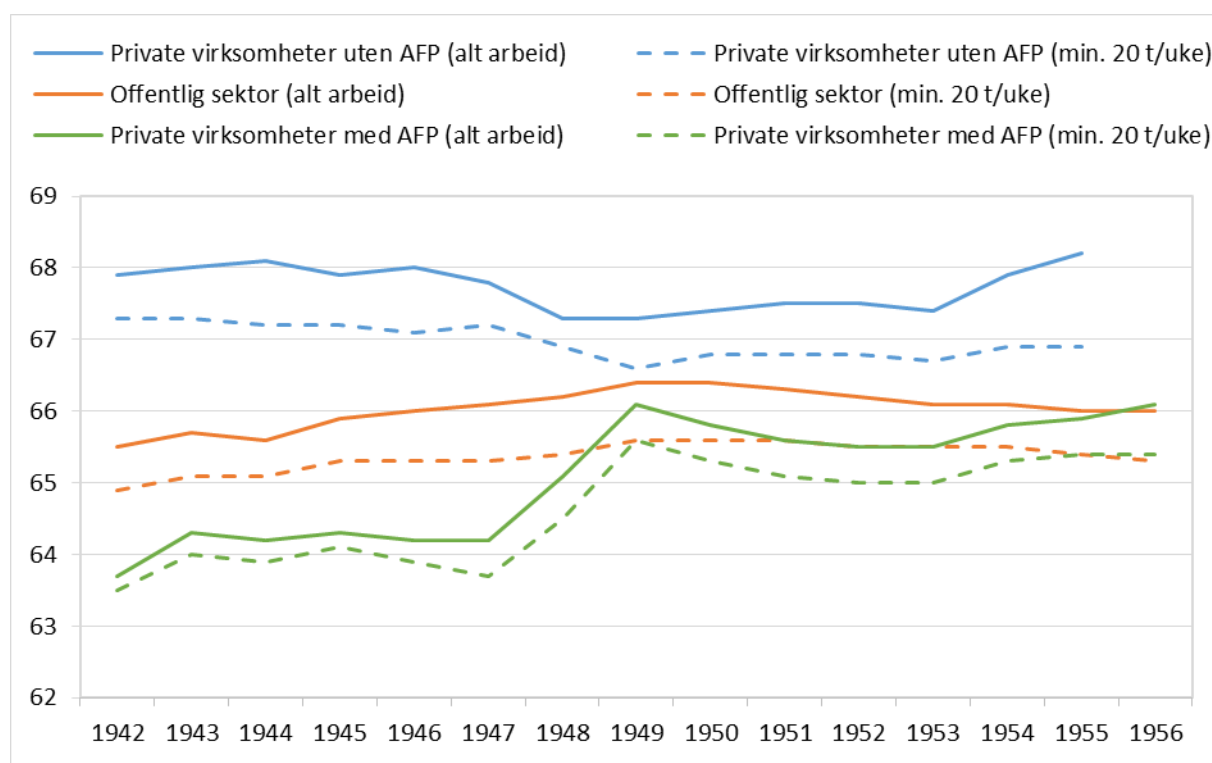
Før pensjonsreformen var den allmenne pensjonsalderen i folketrygden 67 år. En fast pensjonsalder, i kombinasjon med økning i levealder, skaper utfordringer for den økonomiske bærekraften i pensjonssystemet. Pensjonsreformen har bidratt til å styrke bærekraften ved at de framtidige pensjonsutbetalingene er knyttet opp mot utviklingen i levealder. For at yngre årskull skal opprettholde gode pensjonsnivåer, er det viktig at det er en sammenheng mellom

sysselsettingen blant eldre og utviklingen i levealder. Økt sysselsetting blant eldre vil også bidra til økt verdiskaping og økte skatteinntekter. I løpet av de siste femten årene, dvs. fra 2009 til 2023, har antallet gjenstående yrkesaktive år økt med 1,3 år for en gjennomsnittlig 50-åring. Til sammenligning økte forventet gjenstående levetid for en 50-åring i samme periode med 1,9 år. De siste 10 årene, fra 2013 til 2023, økte antall gjenstående yrkesaktive år for en 50-åring med 0,8 år, mens forventet gjenstående levetid økte med 1,3 år.³⁵

5.5 Median avgangsalder

Figur 5.11 viser median avgangsalder blant arbeidsføre i årskullene 1942–1956 fordelt på sektor og AFP-tilhørighet. Med arbeidsføre menes personer som var yrkesaktive ved 61 år, som ikke mottok uføretrygd i alderen 61–66 år og som var i live til minst fylte 67 år. Avgang er i denne sammenheng definert på to ulike måter; som null arbeidstimer i uka, dvs. alt arbeid medregnes, og når arbeidstiden faller under 20 timer i uka.

Figur 5.11 Median avgangsalder blant arbeidsføre etter sektor og fødselsår. Alt arbeid medregnes og arbeid på minst 20 timer per uke. År

Merk: Median avgangsalder blant arbeidsføre i private virksomheter uten AFP født i 1956 mangler fordi andelen i jobb ennå ikke har falt under 50 prosent slik at medianen derfor ikke kan beregnes.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

I tiden etter innføring av ny privat AFP har median avgangsalder i private virksomheter med AFP nærmet seg avgangsalderen i offentlig sektor. Median avgangsalder falt for private virksomheter med AFP fra 1949- til 1953-kullet. Dette kan skyldes overgangen til a-ordningen i 2015 da en god del personer som var registrert som arbeidstakere i Aa-registeret, antakelig feilaktig registrert, forsvant fra registeret. For 1950-kullet vil dette komme til uttrykk som avgang ved 65 år, for 1951-kullet ved 64 år, for 1952-kullet ved 63 år og for 1953-kullet ved 62 år, noe som kan ha bidratt til fallet i median avgangsalder for disse

³⁵ Kilde: Statistisk sentralbyrå, tabell 05357 Forventet gjenstående levetid, etter kjønn og alder.

årskullene sammenliknet med 1949-kullet. Median avgangsalder i privat virksomhet med AFP økte igjen fra og med 1954-kullet. For 1955-kullet var median avgangsalder tilsvarende som for offentlig sektor, mens median avgangsalder for 1956-kullet var noe høyere enn i offentlig sektor. Også i offentlig sektor har det vært en liten nedgang i median avgangsalder fra 1949- til 1956-kullet. Det har vært en liten økning for de samme kullene i privat virksomhet uten AFP, og da særlig fra 1953-kullet, og økningen er sterkest når avgang defineres som null arbeidstimer i uka. Overgangen til a-ordningen gjelder alle sektorer, og det er derfor usikkert i hvor stor grad dataomleggingen påvirker resultatene.

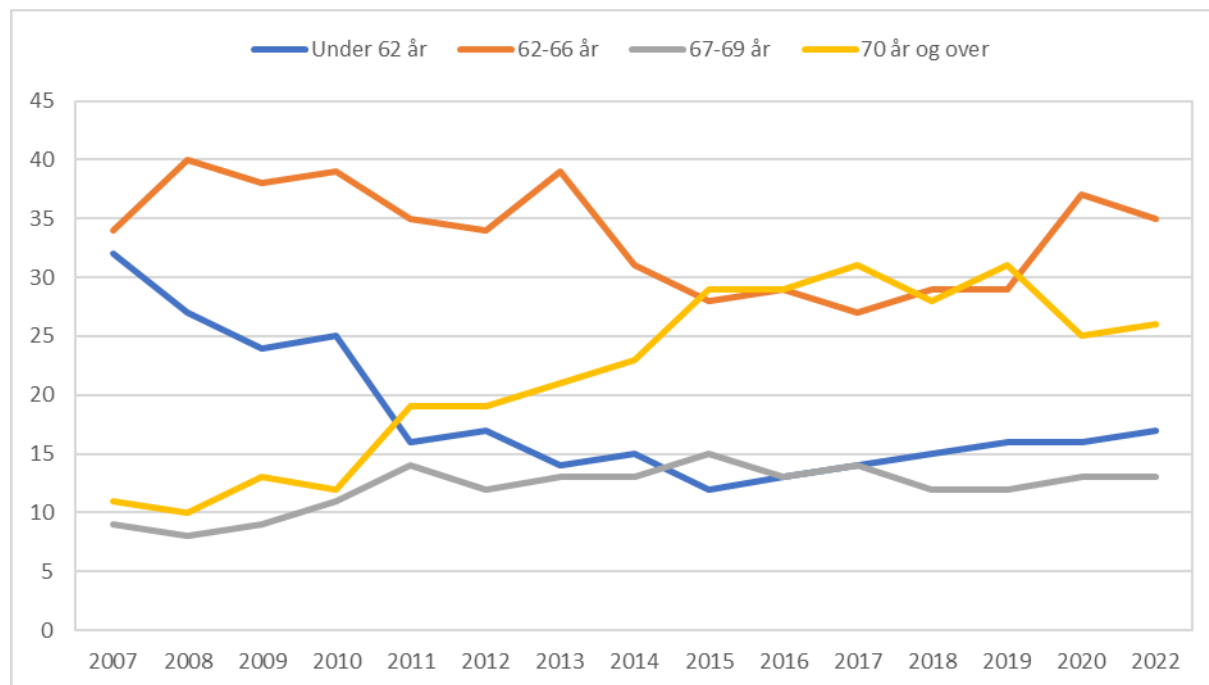
Dersom avgang defineres som når arbeidstiden faller under 20 timer i uka, er median avgangsalder noe lavere for alle sektorer. Med denne definisjonen er median avgangsalder som gjennomsnitt for alle årskullene 0,7 år lavere for privat sektor uten AFP, 0,6 år lavere for offentlig sektor, og 0,4 år lavere for privat sektor med AFP. Forskjellen noe høyere for de yngste enn for de eldste årskullene.

5.6 Tilbud og etterspørsel etter eldre i arbeidslivet

Senter for seniorpolitikk publiserer i Norsk seniorpolitisk barometer resultatene fra spørreundersøkelser rettet mot ledere og yrkesaktive som gjennomføres annethvert år. For å vurdere utviklingen i tilbud og etterspørsel etter eldre arbeidstakere over tid, gjengir vi resultatet for to av spørsmålene nedenfor. Vi ser først på ønsket avgangsalder blant de yrkesaktive, og deretter på ledernes vurdering av betydning av jobbsøkerens alder.

Figur 5.12 viser ønsket avgangsalder blant yrkesaktive, når svarene grupperes i ulike aldersintervaller.³⁶

Figur 5.12 Ønsket avgangsalder blant yrkesaktive. Prosent

Kilde: Senter for seniorpolitikk, Norsk seniorpolitisk barometer, yrkesaktive 2022.

Andelen som svarer at de ønsker å jobbe til 67 år eller eldre har økt fra 20 prosent til 39 prosent i løpet av de femten siste årene. Tilsvarende har andelen som ønsker å gå av før 62 år

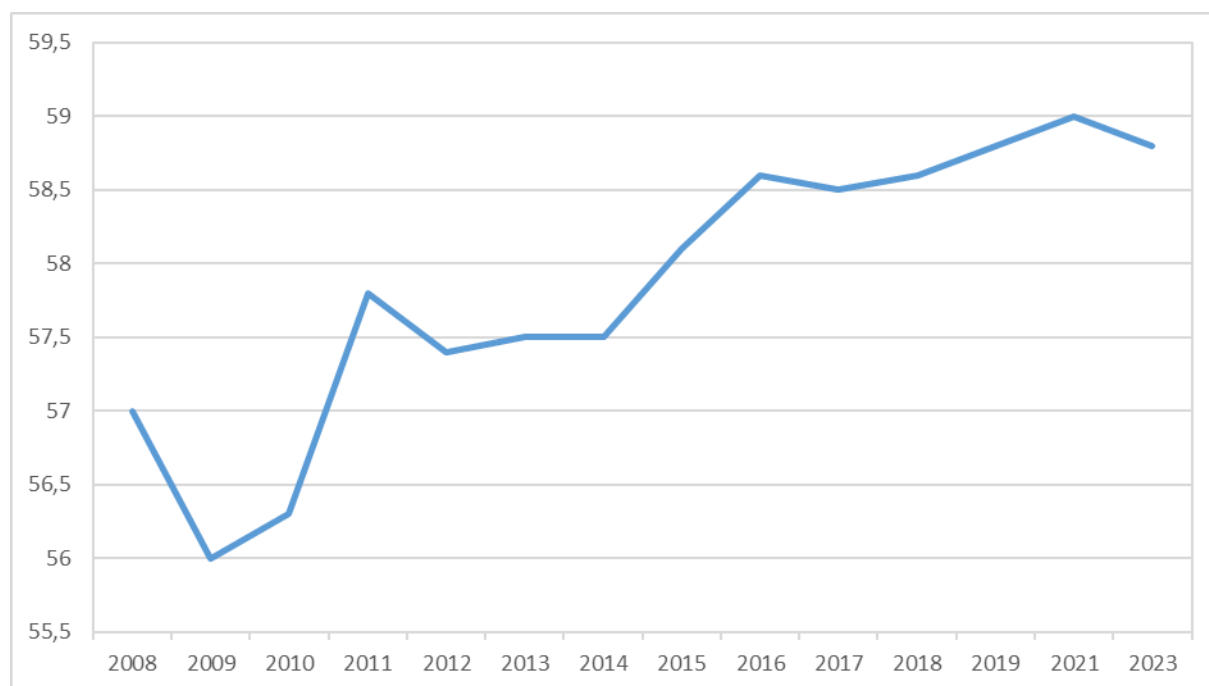
³⁶ Om lag 15 prosent har ikke besvart spørsmålet (andel ikke vist i figuren).

sunket fra 32 prosent til 17 prosent i samme periode. Andelen som ønsker å gå av før 62 år har imidlertid økt svakt siden 2015. Andelen som ønsker å jobbe til 70 år eller mer falt fra 2019 til 2020, men økte fra 2020 til 2022.

Resultatene viser at selv om ønsket avgangsalder i gjennomsnitt øker, er det ikke alle som ønsker å jobbe lenge, og 17 prosent av de yrkesaktive ønsker å gå av før fylte 62 år. Samtidig er det en betydelig andel av de yrkesaktive som ønsker å jobbe utover 67 år (39 prosent). Når vi jobber lenger, vil sannsynligvis flere være arbeidssøkende i høyere alder enn tidligere. Andelen som bytter arbeid, faller med alderen. Dette kan skyldes at den enkelte ikke ønsker å bytte jobb, men også at mobilitetshindrene øker med alderen. I den sammenheng er det interessant å se på resultatet fra spørsmålet i Norsk seniorpolitisk barometer der lederne blir spurt om hvor gammel en kvalifisert søker til en stilling skal være før lederen vil nøle med å innkalle vedkommende til intervju på grunn av alder. Resultatet er vist i figur 5.13.

Ledernes svar på spørsmålet indikerer at alder har betydning i forbindelse med jobbintervju. Alderen der gjennomsnittet av lederne vil nøle med å kalle inn en kvalifisert søker til intervju har økt over tid og lå på 59 år i 2021. I 2023 falt denne alderen til 58,8 år. Holdninger til eldre arbeidstakere blant ledere i arbeidslivet kan ha en viss påvirkning på etterspørselen etter eldre arbeidskraft. Resultatene fra Norsk seniorpolitisk barometer indikerer at en betydelig andel yrkesaktive ønsker å fortsette å jobbe etter at de har mulighet til å ta ut alderspensjon, men at det samtidig ikke er like enkelt å bli innkalt til intervju i denne alderen.

Figur 5.13 Lederes vurdering av ved hvilken alder de vil nøle med å innkalle en kvalifisert søker til intervju grunnet alder. År

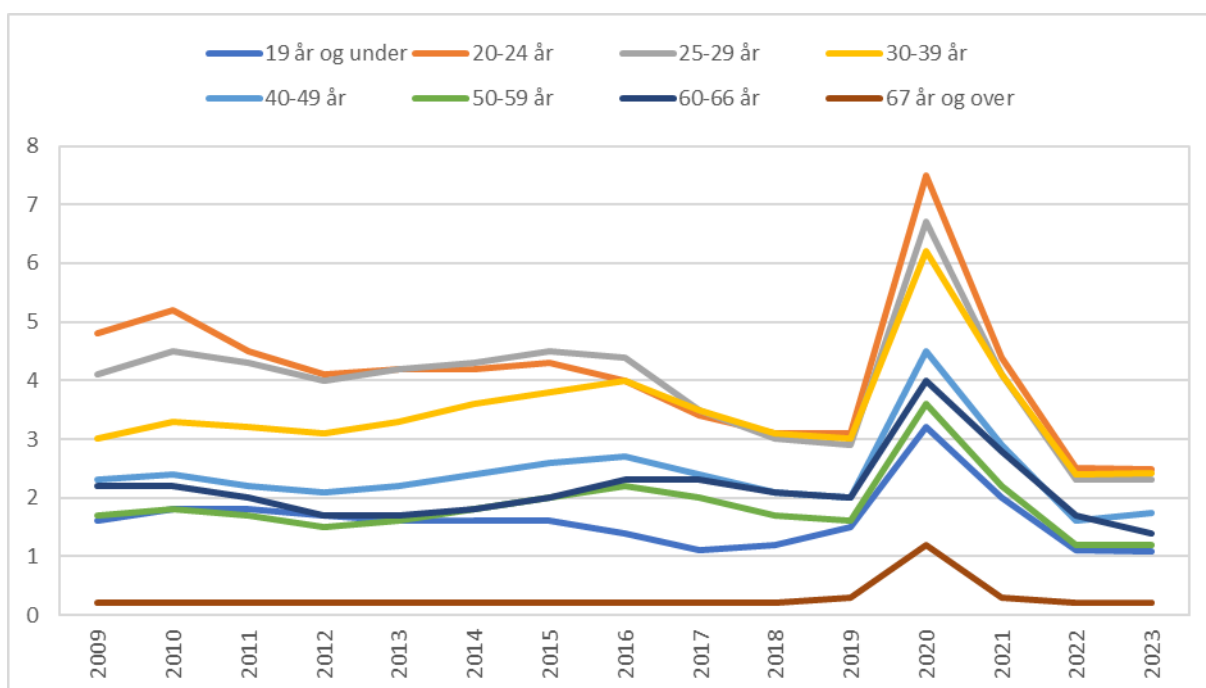
Kilde: Senter for seniorpolitikk, Norsk Seniorpolitisk barometer, ledere 2023.

Figur 5.14 viser gjennomsnittlig antall helt arbeidsledige målt som andel av arbeidsstyrken på samme alder. Andelen arbeidsledige økte markant fra 2019 til 2020 for alle aldersgrupper, og økningen var størst for de yngste aldersgruppene (20–24 år og 25–29 år). Økningen kan trolig knyttes til at det 12. mars 2020 ble satt i verk en rekke tiltak for å begrense spredningen av koronaviruset. Dette fikk store konsekvenser for arbeidsmarkedet. Svært mange sysselsatte ble permittert, og antall registrerte arbeidssøkere økte markant. På det meste var 433 000 registrert som arbeidssøkere hos NAV og det utgjorde 15 prosent av arbeidsstyrken. Etter

hvert som det ble lettet på noen av tiltakene, begynte arbeidsledigheten å gå ned mot slutten av april 2020, og denne tendensen fortsatte frem til utgangen av oktober. Mot slutten av året økte ledigheten grunnet smitteoppblomstring og nye tiltak, men økningen var mindre enn i starten av pandemien. For år 2020 sett under ett, var 142 000 (om lag 5 prosent av arbeidsstyrken) registrert helt arbeidsledige (årgjennomsnitt), en økning på om lag 125 prosent sammenliknet med år 2019. Delvis arbeidsledige og arbeidsledige på tiltak kommer i tillegg, og 2020 var også preget av at andelen delvis arbeidsledige var uvanlig høy. Det gjelder i hovedsak personer som var delvis permitterte.

Fra 2020 til 2021 falt arbeidsledigheten for alle aldersgrupper til et nivå som var noe høyere enn i 2019. Arbeidsledigheten falt ytterligere fra 2021 til 2022 for alle aldersgrupper. Fra 2022 til 2023 har arbeidsledigheten holdt seg uendret for de fleste aldersgruppene. Nivået økt svakt for aldersgruppen 40–49 år, og falt med 0,3 prosentpoeng for aldersgruppen 60–66 år. Som for tidligere år, er arbeidsledigheten høyest blant aldersgruppene 20–24 år, 25–29 år og 30–39 år. For disse aldersgruppene var det i 2023 rundt 2,5 prosent arbeidsledige målt som andel av arbeidsstyrken. Til sammenligning var arbeidsledigheten 1,4 prosent for aldersgruppen 60–66 år og 0,2 prosent for aldersgruppen 67 år og over.

Figur 5.14 Gjennomsnittlig antall arbeidsledige målt som andel av arbeidsstyrken. Prosent

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Det er altså ikke blant de eldste aldersgruppene at arbeidsledigheten er høyest. At det er relativt få arbeidsledige blant de eldste kan skyldes at flere velger å bli pensjonist heller enn arbeidssøkende, og at det derfor er flere blant de eldste som i utgangspunktet ønsker å jobbe lenger selv om dette ikke reflekteres i arbeidsledighetstallene. Etter hvert som levealderjusteringen får gradvis sterkere effekt, og flere velger å kompensere for dette ved å jobbe lenger, vil det være interessant å følge utviklingen i andelen arbeidsledige for de eldste – særlig med tanke på at en del ledere oppgir at de nøler med å innkalle eldre søkere til intervju.

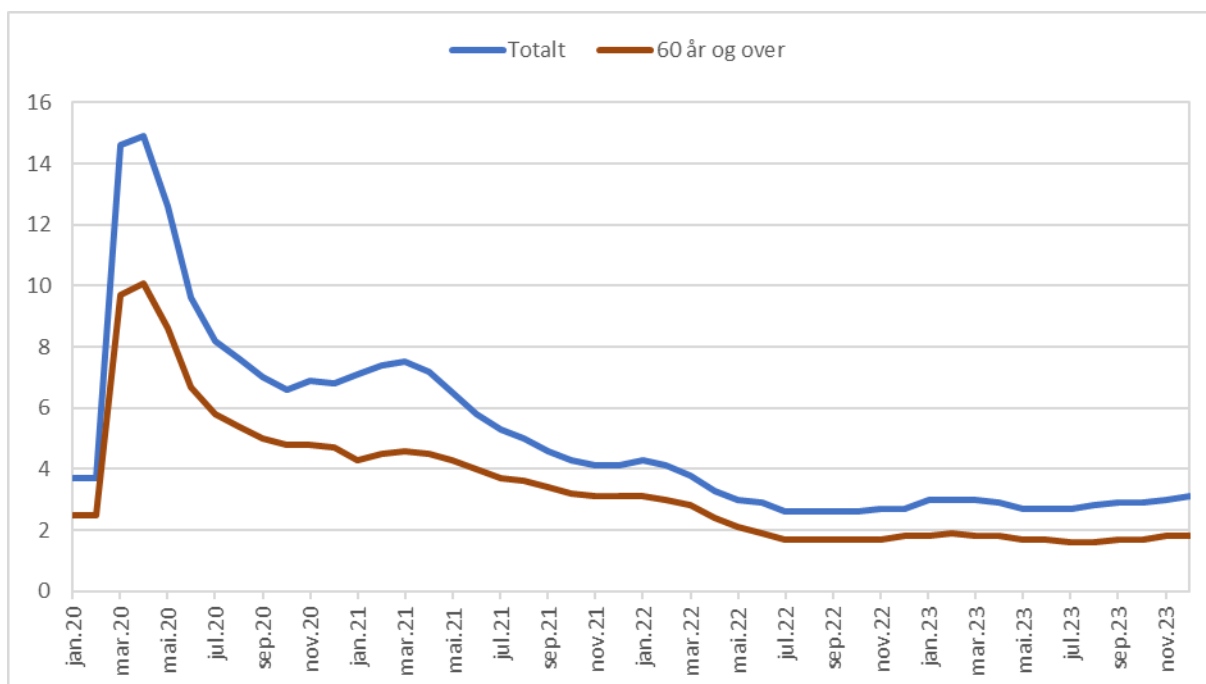
Figur 5.15 viser andelen arbeidssøkere i perioden fra januar 2020 til og med desember 2023, målt ved arbeidssøkere som andel av arbeidsstyrken. Arbeidssøkere inkluderer helt arbeidsledige, delvis arbeidsledige og arbeidsledige på tiltak. Permitterte inngår blant de helt eller delvis arbeidsledige. Arbeidsstyrken er definert som summen av sysselsatte og arbeidssøkere.

Andelen arbeidssøkere var rekordlav før koronapandemien inntraff (3,7 prosent totalt og 2,5 prosent for aldersgruppen 60 år og eldre). I løpet av mars og april 2020 steg andelen kraftig, og i april 2020 var andelen arbeidssøkere totalt sett 14,9 prosent og 10,1 prosent for aldersgruppen 60 år og eldre. Til sammenligning var andelen for aldersgruppene 20–24 år og 25–29 år på hhv. 20,5 prosent og 19,1 prosent.

Totalt sett falt andelen arbeidssøkere fra april 2020 fram mot oktober 2020, før den igjen økte noe til og med mars 2021, og deretter falt fram mot desember 2021 til 4,1 prosent. I januar 2022 økte andelen arbeidssøkere til 4,3 prosent, men falt så fram mot juli da andelen var 2,6 prosent. Resten av året holdt andelen arbeidssøkere seg stabilt, men økte svakt mot slutten av året til 2,7 prosent. I januar 2023 økte andelen arbeidssøkere til 3,0 prosent, og holdt seg der til mars. Andelen arbeidssøkere som andel av arbeidsstyrken falt så fram mot mai, da andelen var 2,7 prosent, og holdt seg der til og med juli. Andelen arbeidssøkere økte så jevnt resten av året til 3,1 prosent i desember 2023. Til sammenligning var nivået 2,8 prosentpoeng før koronakrisen.

For aldersgruppen 60 år og eldre falt andelen arbeidssøkere fram til januar 2021, før den økte svakt til og med mars 2021 og falt deretter fram mot juli 2022. Også i denne aldersgruppen holdt andelen seg stabilt høsten 2022, men økte svakt til 1,8 prosent i desember 2022. I 2023 var det en liten nedgang i andelen arbeidssøkere fra april til august, men deretter økte nivået igjen til 1,8 prosent i desember 2023. Andelen arbeidssøkere i aldersgruppen 60 år og over var 0,7 prosentpoeng lavere i desember 2023 enn nivået før koronakrisen.

Figur 5.15 Arbeidssøkere* som andel av arbeidsstyrken. Prosent

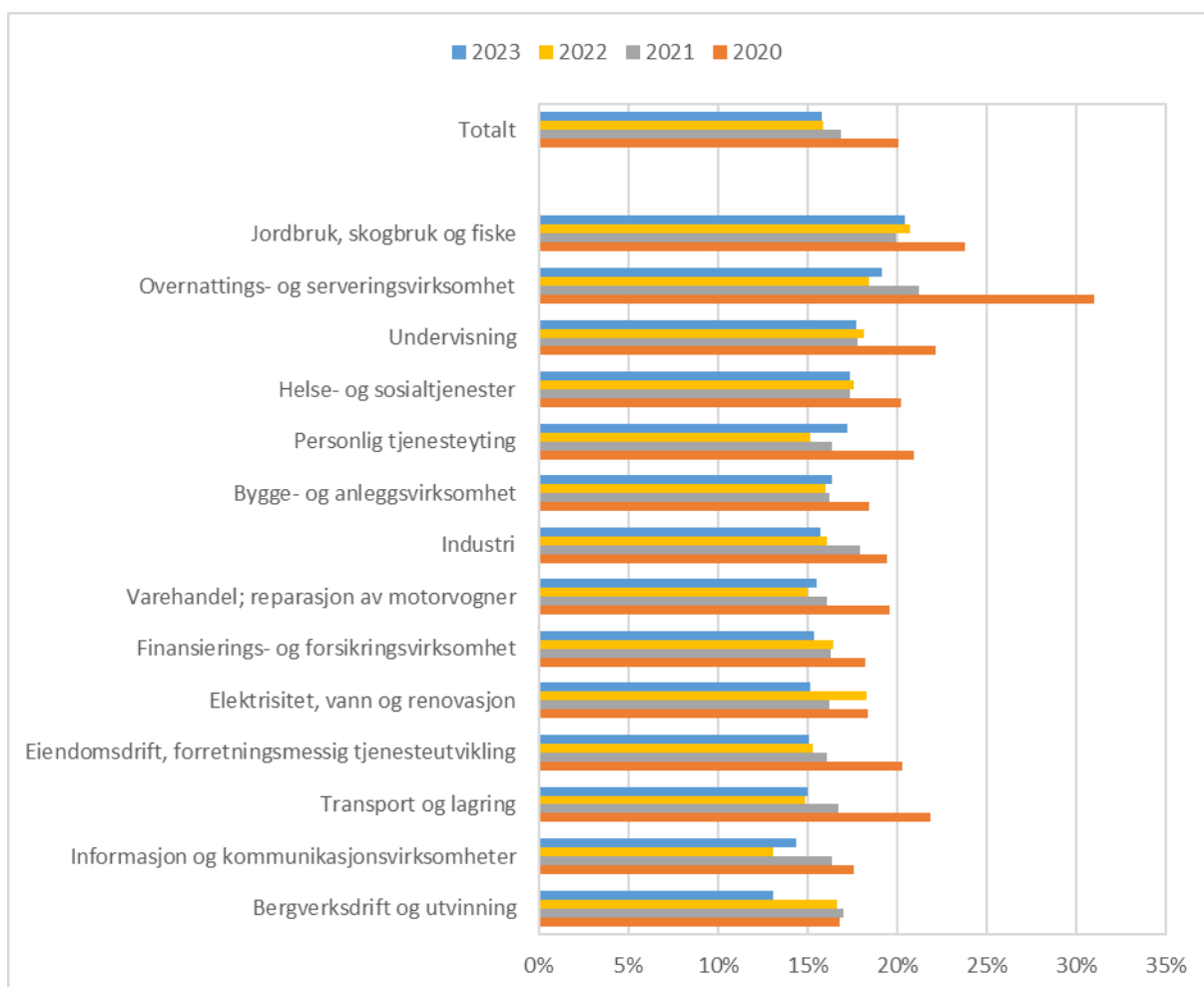

* Arbeidssøkere inkluderer personer registrert hos NAV som helt og delvis ledige og deltakere på arbeidsmarkedstiltak.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Figur 5.16 viser hvordan koronakrisen kan ha påvirket den eldre befolkningen ulikt i ulike næringer i privat sektor ved å se på andelen arbeidstakere over 60 år som ikke var i registrert arbeid ett år senere og som derfor har sluttet i jobben i løpet av det siste året. Generelt sett vil utviklingen i sysselsettingen avhenge av alderssammensetning og andre faktorer, ikke bare arbeidsmarkedet.

Figur 5.16 Andel arbeidstakere over 60 år i privat sektor som ikke var i registrert arbeid ett år senere, etter næring. Prosent

Merk: Personer som er helt permittert i inntil 3 måneder regnes som sysselsatte. Alle som har vært helt permittert i mer enn 3 måneder regnes som å ha sluttet.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

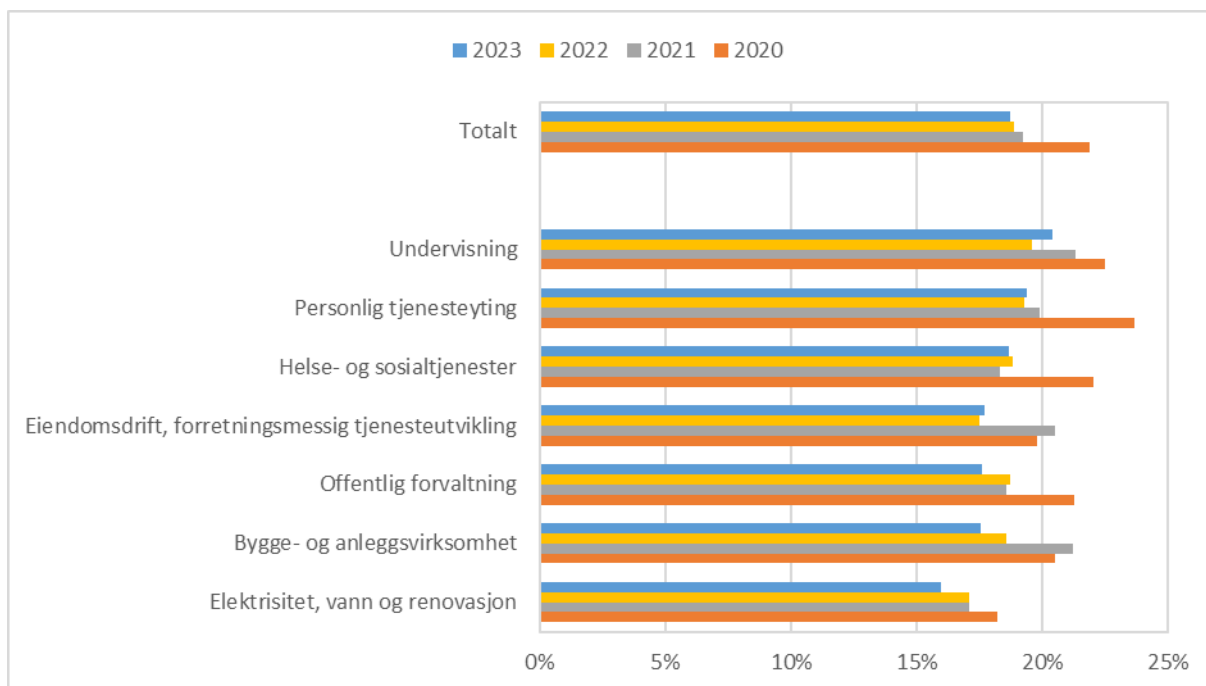
I alt var det 20 prosent av arbeidstakere over 60 år som sluttet i jobb i 2020, mens det var 17 prosent i 2021, dvs. på linje med nivået i 2019. Andelen arbeidstakere over 60 år som sluttet har siden holdt seg stabilt, og var 16 prosent både i 2022 og 2023.

Andelen arbeidstakere over 60 år som slutter i arbeid i løpet av 2023 er omtrentlig på samme nivå som i 2022 for de fleste næringer. Dette indikerer at de ekstreme utslag for enkelte næringer i 2020 var et særegent tilfelle, og det kan se ut til at dette kan ha hatt en sammenheng med ringvirkningene av koronapandemien. Næringene innen privat sektor som fra 2022 til 2023 har hatt størst endring i andelen arbeidstakere over 60 år som ikke var i registrert arbeid ett år senere er; bergverksdrift og utvinning (-3,5 prosentpoeng), elektrisitet, vann og renovasjon (-3,1 prosentpoeng), personlig tjenesteyting (2,1 prosentpoeng),

informasjon og kommunikasjonsvirksomheter (1,2 prosentpoeng) og finansierings- og forsikringsvirksomhet (-1,1 prosentpoeng).

Figur 5.17 viser den tilsvarende andelen arbeidstakere over 60 år i offentlig sektor som ikke var i registrert arbeid ett år senere, og som derfor har sluttet i jobben i løpet av det siste året, fordelt på ulike næringer.

Figur 5.17 Andel arbeidstakere over 60 år i offentlig sektor som ikke var i registrert arbeid ett år senere, etter næring. Prosent

Merk: Personer som er helt permittert i inntil 3 måneder regnes som sysselsatte. Alle som har vært helt permittert i mer enn 3 måneder regnes som å ha sluttet.

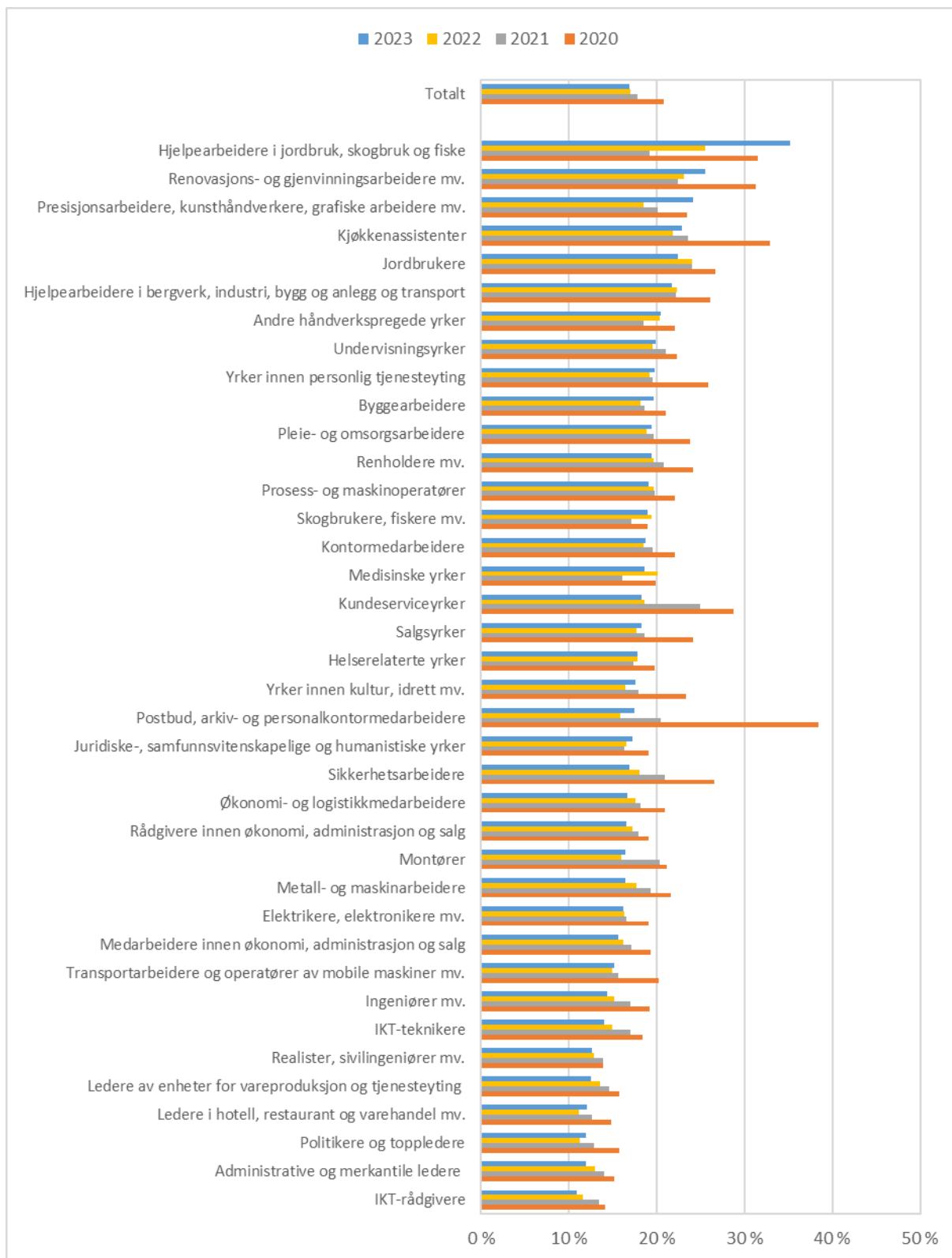
Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Andelen som sluttet å jobbe i offentlig sektor for aldersgruppen 60 år og eldre falt fra 22 prosent i 2020 til 19 prosent i 2021 og har siden holdt seg der. Også innen offentlig sektor ser det ut til at de ekstreme utslagene i 2020 var et særegent tilfelle. Næringene eiendomsdrift, forretningsmessig tjenesteutvikling og bygge- og anleggsvirksomhet skiller seg ut med en økning i andelen arbeidstakere over 60 år som sluttet i arbeid i fra 2020 til 2021. Begge disse næringene hadde imidlertid lavere nivåer enn i 2020 både i 2022 og 2023.

Næringene innen offentlig sektor som fra 2022 til 2023 har hatt størst endring i andelen arbeidstakere over 60 år som ikke var i registrert arbeid ett år senere er bygge- og anleggsvirksomhet (-1,1 prosentpoeng), elektrisitet, vann og renovasjon (-1,1 prosentpoeng) og offentlig forvaltning (-1,1 prosentpoeng).

Figur 5.18 viser andel arbeidstakere over 60 år som ikke var i registrert arbeid ett år senere, og som derfor har sluttet i jobben i løpet av det siste året, etter yrker. Yrkeskodene refererer til STYRK-08. Andelen arbeidstakere over 60 år som sluttet i jobb i 2023 var høyest innen yrket hjelpearbeidere i jordbruk, skogbruk og fiske (35 prosent) og lavest innen yrket IKT-rådgivere (11 prosent). Yrkene med størst endring fra 2022 til 2023 var hjelpearbeidere i jordbruk, skogbruk og fiske samt presisjonsarbeidere, kunsthåndverkere, grafiske arbeidere mv. som hadde en økning i andelen arbeidstakere over 60 år som slutta på henholdsvis 9,6 og 5,7 prosentpoeng. Dette er imidlertid yrker med få arbeidstakere over 60 år, henholdsvis rundt 400 og 600 personer ved utgangen av 2022.

Figur 5.18 Andel arbeidstakere over 60 år som ikke var i registrert arbeid ett år senere, etter yrke. Prosent

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

6 Inntekt blant den eldre befolkningen

Pensjonssystemets hovedformål er å sikre den enkelte et rimelig inntektsnivå i forhold til tidligere inntekt og tilvendt levestandard. I tillegg skal pensjonssystemet gi en akseptabel grunnsikring for personer som tidligere har hatt liten eller ingen tilknytning til arbeidsmarkedet.

Pensjonsreformen har gjort det mulig for folk å velge selv når de vil starte uttaket av alderspensjon fra folketrygden i intervallet 62–75 år. Samtidig er uttak av pensjon blitt frikoblet fra selve uttrede fra arbeidslivet. Denne fleksibiliteten åpner opp for å skille mellom selve pensjoneringsbeslutningen (det vil si når man skal slutte å arbeide) og uttaksbeslutningen (det vil si når man skal begynne å ta ut pensjon). Uttaksbeslutningen kan i langt større grad enn tidligere nå ses på som en finansiell beslutning. Dette har gitt den enkelte langt større mulighet til å bestemme fordelingen av pensjonsutbetalingene over livsløpet etter 62 år.

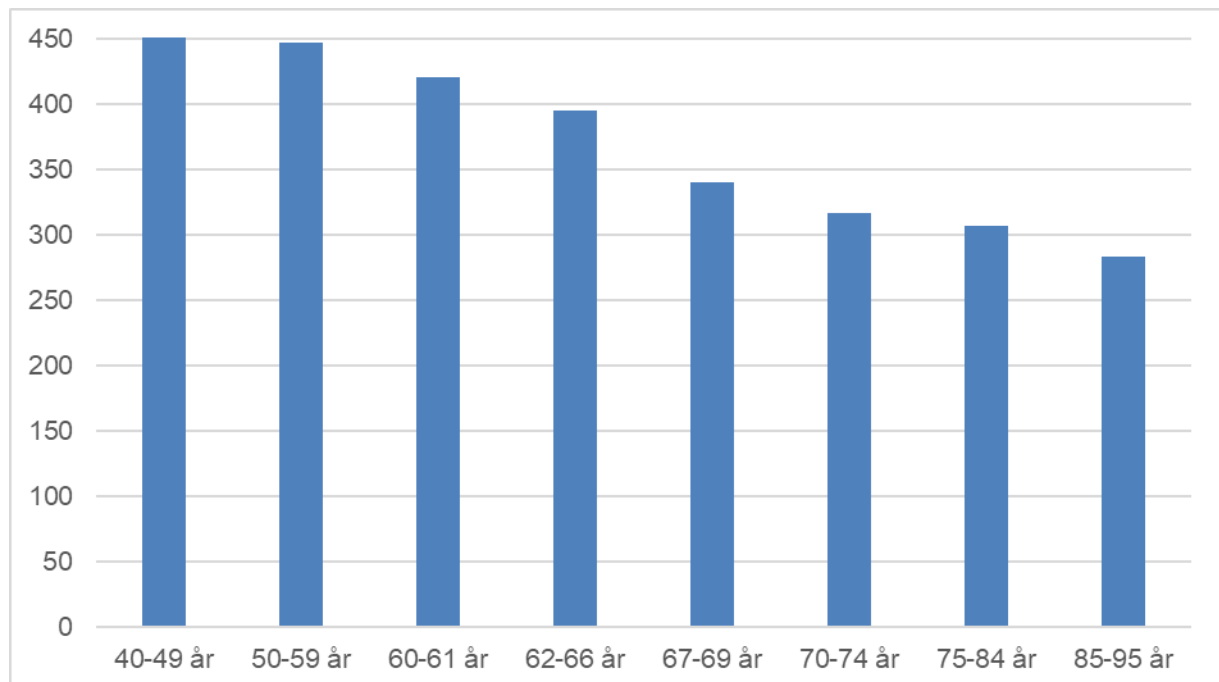
Dette kapitlet presenterer statistikk over samlet inntekt for den eldre befolkningen. Kapitlet gir både informasjon om samlet inntektsnivå, endringer i samlet inntekt over tid, lavinntekt for ulike aldersgrupper og sammensetningen av samlet inntekt for den eldre befolkningen.

6.1 Samlet inntekt og endringer i samlet inntekt

Dette avsnittet presenterer statistikk over samlet inntekt for ulike aldersgrupper og endringer i samlet inntekt over tid.

Figur 6.1 viser median inntekt etter skatt for ulike aldersgrupper i 2022. Vi ser at median inntekt er jevnt avtagende med alder, og at det er størst endring fra 62–66 år til 67–69 år, da mange trer ut av arbeidslivet i alderen 62–66 år. Mens arbeidsinntekt er hovedinntekten for aldersgruppene under 62 år, er pensjon hovedinntekten for aldersgruppene 67 år og eldre.

Figur 6.1 Median inntekt etter skatt, 2022. Tusen kroner

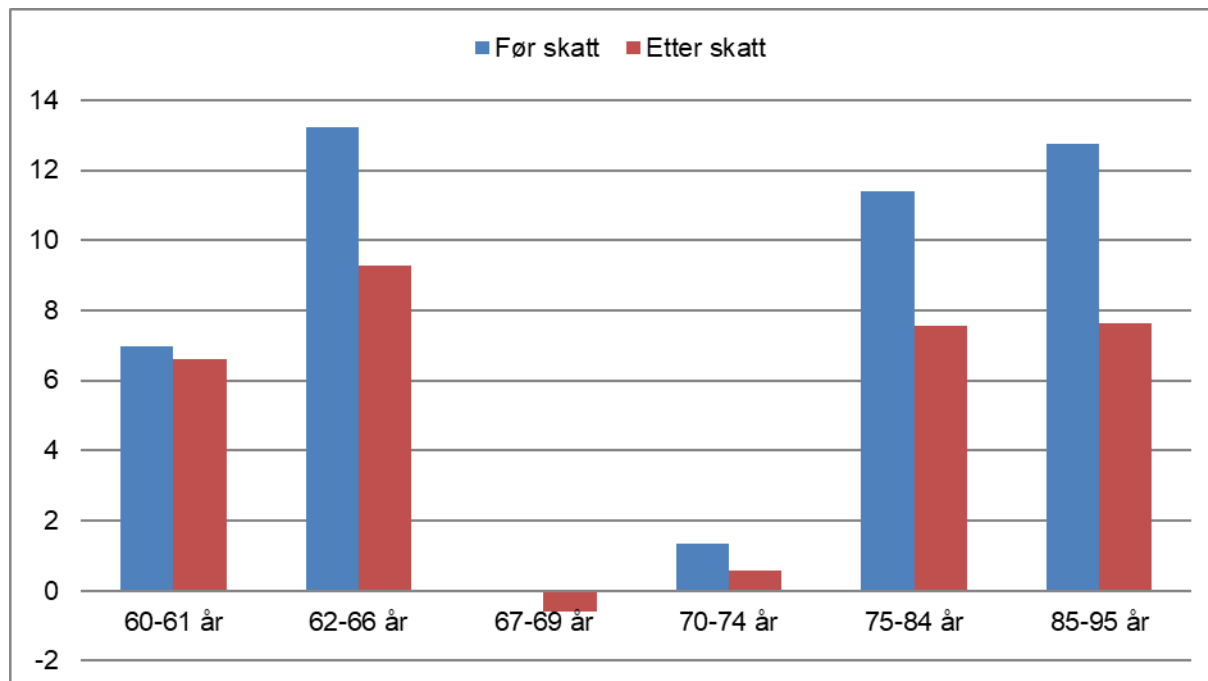

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Endringer i median samlet inntekt sier noe om hvordan kjøpekraften har endret seg for medianen i hver aldersgruppe, dvs. den personen som ligger midt i inntektsfordelingen for

den aktuelle aldersgruppen. Den eldre befolkningen (her 60 år og eldre) har samlet sett hatt en vekst i realinntekten de siste årene, men endringen i median samlet inntekt etter skatt har vært nær null for aldersgruppene 67–69 år og 70–74 år de siste ti årene, jf. figur 6.2 som viser realvekst i median samlet inntekt i perioden 2012–2022.

Figur 6.2 Realvekst i median samlet inntekt før og etter skatt, 2012–2022. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

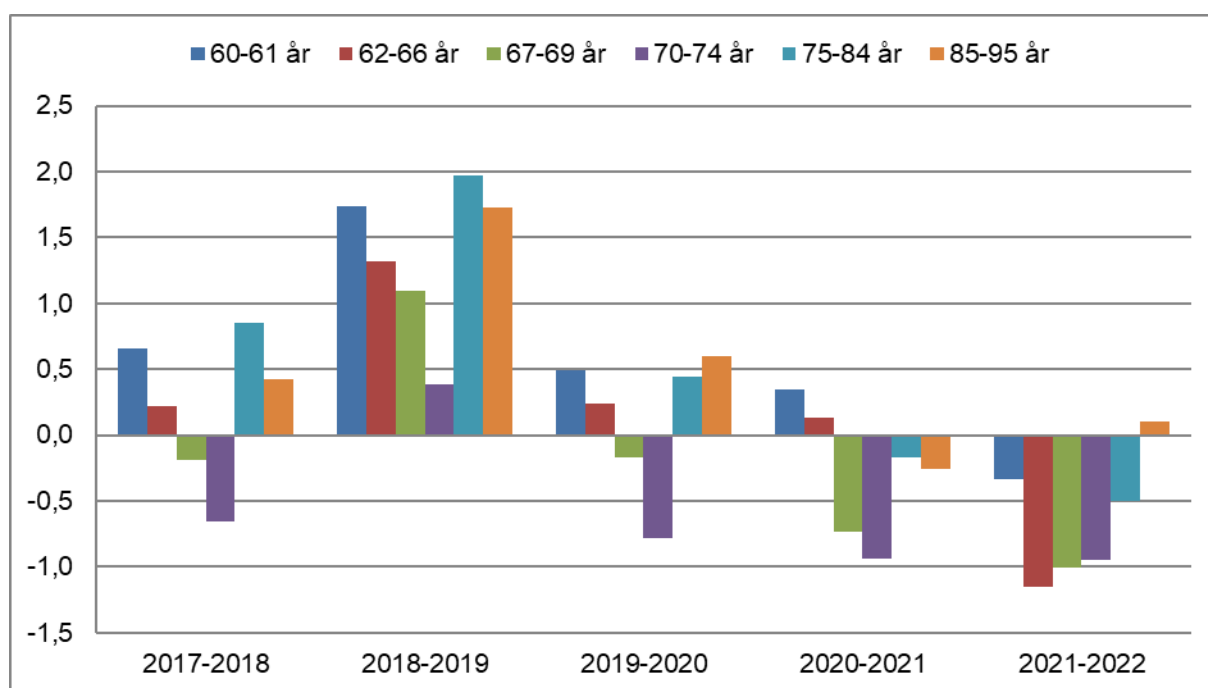
For aldersgruppen 60 år og eldre sett samlet, har realveksten i samlet inntekt etter skatt vært på om lag 3 prosent (framgår ikke av figuren). Veksten for aldersgruppen 62–66 år skyldes i stor grad økt yrkesaktivitet og at mange under 67 år tar ut pensjon mens de fortsatt er i jobb. For de eldre aldersgruppene er særlig høyere pensjoner som følge av økt pensjonsopptjening en viktig årsak, samtidig som tidlig uttak av alderspensjon og levealdersjustering trekker i motsatt retning for årskullene 1944 og yngre. Økte minstenivåer har også bidratt til realvekst i perioden, noe som slår ut spesielt i de eldste aldersgruppene hvor andelen minstepensjonister er høyere.

I følge det Tekniske beregningsutvalget (NOU 2024: 6) har den nominelle veksten i gjennomsnittlig alderspensjon avtatt i årene 2012–2017. I årene 2018–2021 økte den, med unntak av i 2020, hvor veksten var den laveste i tiårsperioden. Etter pensjonsreformen i 2011 og fram til 2019 var veksten i gjennomsnittlig alderspensjon lavere i aldersgruppene 62–66 år og 67–69 år enn for gruppen 70–74 år. Denne utviklingen må ses i sammenheng med innfasingen av mulighet for tidlig uttak av alderspensjon. 1949-kullet var 61 år ved inngangen til 2011, og dermed første årskull som kunne ta ut alderspensjon fra fylte 62 år. I årene 2016–2018 (da 1949-kullet var i alderen 67–69 år) var veksten særlig lav i gruppen 67–69 år. Det må ses i sammenheng med at denne kohorten erstattet en kohort som ikke hadde hatt mulighet for tidlig uttak av alderspensjon. Veksten i alderspensjon for gruppen 70–74 år lå over gjennomsnittet for alle i perioden 2012–2016, men har vært lavere de senere årene. De som mottar alderspensjon i aldersgruppen 62–66 år har betydelige yrkesinntekter, og mange fortsetter i arbeid samtidig som de tar ut alderspensjon.

Skattereglene behandler pensjon gunstigere enn yrkesinntekt. For eksempel er trygdeavgiften lavere, og det er et fradrag i inntektsskatt og trygdeavgift for pensjonister opp til et visst beløp på pensjonsinntekten, som er dimensjonert slik at minstepensjonister uten andre inntekter ikke betaler skatt. Skattefradraget trappes ned med størrelsen på pensjonen. Dette kombinert med et progressivt skattesystem, der progressiviteten i skattereglene for pensjon er ekstra sterk, gjør at veksten i inntekt før og etter skatt varierer noe mellom de ulike aldersgruppene.

Selv om det samlet sett har vært realvekst i median inntekt etter skatt over tiårsperioden 2012–2022 for den eldre befolkningen, har den årlige veksten vært varierende. Figur 6.3 viser årlig realvekst i median inntekt etter skatt for personer 60–95 år, fra 2017 til 2022.

Figur 6.3 Årlig realvekst i median samlet inntekt etter skatt for personer 60–95 år, 2017–2022. Prosent

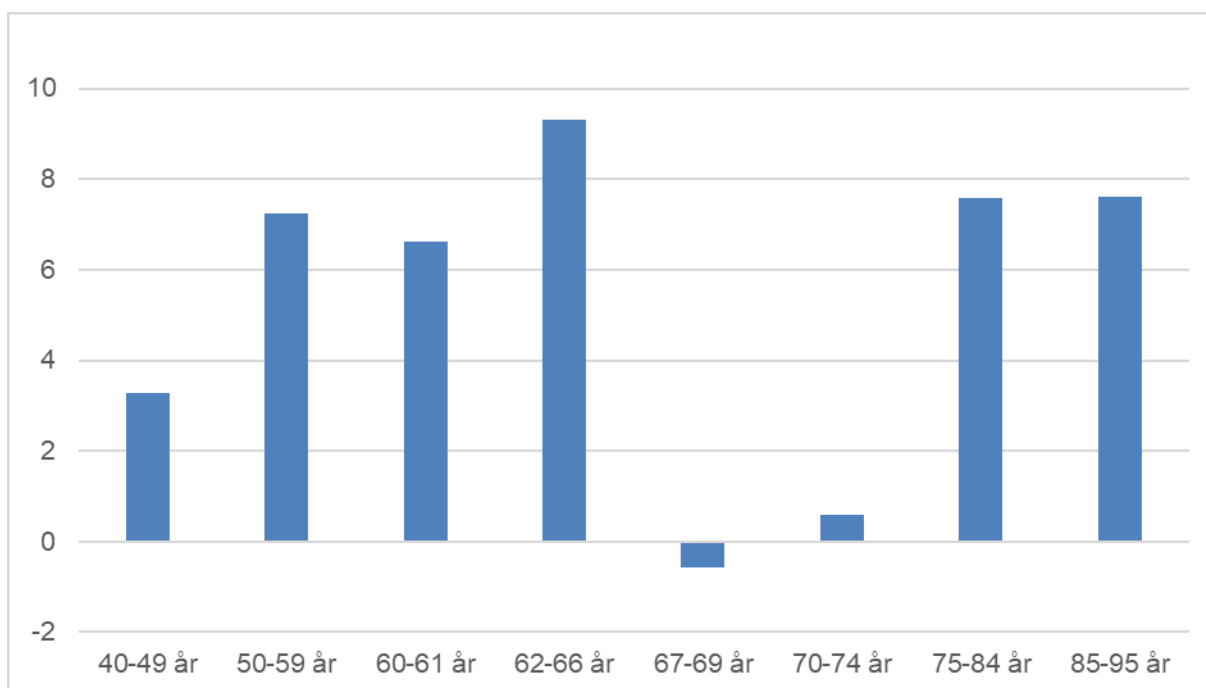
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Som det går fram av figuren var årlig realvekst i inntekt etter skatt svak eller avtagende fra 2017 til 2018, og i årene 2019–2022. Dette har sammenheng med økende prisvekst i perioden. Innfasingen av muligheten til uttak av pensjon før 67 år har også bidratt til lavere årlig vekst i alderspensjon fra folketrygden. TBU 2024 viser at utviklingen i gjennomsnittlig alderspensjon siden 2011 har vært svak for aldersgruppen 62–66 år. Et flertall av disse har imidlertid hatt yrkesinntekt ved siden av alderspensjonen slik at utviklingen i samlet inntekt for denne gruppen har vært god. De som tar ut alderspensjon før 67 år får imidlertid lavere årlig alderspensjon resten av livet enn om de hadde ventet med uttak til 67 år. Innfasing av de som har mulighet til uttak fra 62 år gir derfor isolert sett utslag i lavere årlig vekst i gjennomsnittlig alderspensjon for aldersgruppene 67–69 år og 70–74 år de seneste årene.

Figurene over gir informasjon om utviklingen i samlet inntekt for den eldre befolkningen, men sier ikke noe om hvordan utviklingen for den eldre befolkningen har vært sammenlignet med befolkningen ellers. Ved å sammenligne utviklingen i kjøpekraft for den eldre befolkningen med utviklingen for den øvrige befolkningen, får vi et bilde av hvordan utviklingen for den eldre befolkningen har vært relativt til andre aldersgrupper.

Figur 6.4 viser realveksten i median samlet inntekt etter skatt for utvalgte aldersgrupper i perioden 2012–2022. Realveksten i median inntekt etter skatt har vært sterkest i aldersgruppen 62–66 år, noe som må ses i sammenheng med at mange i denne aldersgruppen kombinerer arbeid og pensjon. Aldersgruppene 75 år og eldre hatt om lag samme økning i kjøpekraften de siste ti årene som aldersgruppen 50–59 år, og sterkere enn aldersgruppen 40–49 år. For aldersgruppene 67–69 år og 70–74 år er veksten nær null i perioden. Dette må ses i sammenheng med at årskullene 1944–1949 som fikk mulighet til tidlig uttak av alderspensjon fra 2011 nå i stor grad har hatt avgang fra arbeid. Uttaksmønsteret for disse årskullene medfører isolert sett lavere inntekt når en sammenlikner med inntektsnivået for de som er født 10 år tidligere og som ikke hadde mulighet til uttak av alderspensjon før 67 år.

Figur 6.4 Realvekst i median samlet inntekt etter skatt, 2012–2022. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

6.2 Inntekt etter husholdningstype

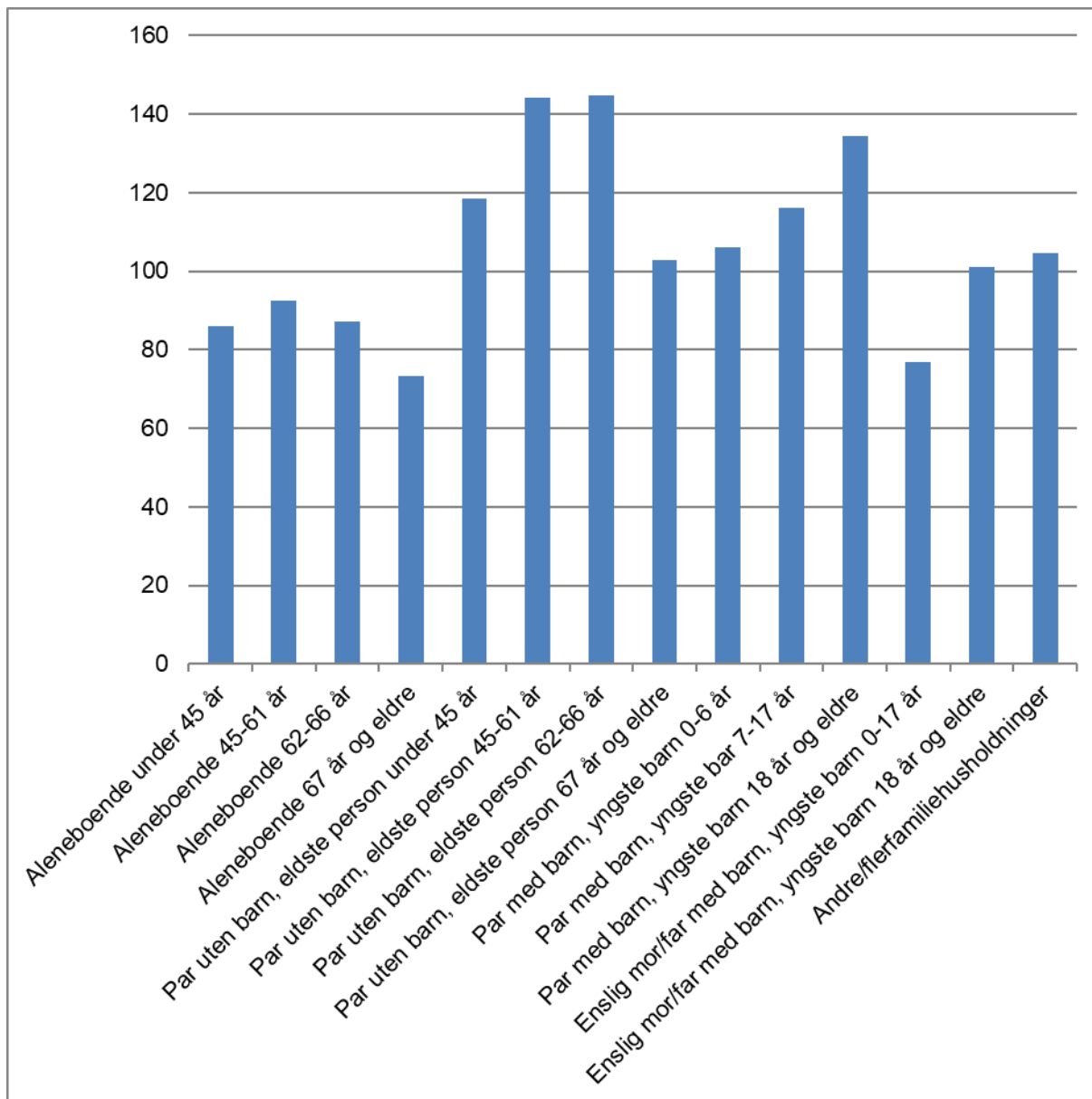
Så langt har inntekt og endringer i inntekt for den eldre befolkningen blitt presentert ved å se på hele befolkningen innenfor gitte aldersintervall. Ved å se på inntekt innenfor ulike husholdninger, får vi i tillegg et bilde av hvordan inntekt fordeler seg mellom ulike husholdningstyper. For å kunne sammenligne levestandard på tvers av husholdningstyper, er det nødvendig å justere for husholdningsstørrelse. En mye brukt metode for kunne sammenligne den økonomiske levestandarden til husholdninger av ulik sammensetning og størrelse, er å omregne husholdningsinntektene til inntekt per forbruksenhet.

En slik omregning skal ta hensyn til både at store husholdninger trenger større inntekter enn små husholdninger for å ha tilsvarende økonomisk velferd, men også at store husholdninger oppnår stordriftsfordeler ved å kunne dele på fellesutgifter. I tallene som presenteres her er den såkalte EU-skalaen benyttet ved omregning til inntekt per forbruksenhet.³⁷

³⁷ Ifølge denne skalaen vil første voksne husholdningsmedlem få vekt lik 1, neste voksne få vekt lik 0,5 mens barn får vekt lik 0,3. En husholdning på to voksne og to barn vil dermed få en samlet forbruksvekt på 2,1.

Figur 6.5 illustrerer median inntekt per forbruksenhet for ulike husholdningstyper i prosent av median inntekt for alle husholdningstyper.³⁸

Figur 6.5 Median inntekt etter skatt per forbruksenhet for ulike husholdningstyper som andel av inntekt etter skatt per forbruksenhet for hele befolkningen, 2022. Prosent

Merknad: Studenthusholdninger er utelatt i beregningen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Har en husholdningskategori en prosentandel over 100, betyr det at medianen i denne kategorien har høyere levestandard enn medianen i befolkningen som helhet. Tilsvarende betyr en prosentandel under 100 at medianen innenfor den aktuelle kategorien har lavere levestandard enn medianen i hele befolkningen.

(1+0,5+0,3+0,3). Dette betyr at for at denne husholdningen skal ha samme økonomisk velferd som en som bor alene, må den ha en husholdningsinntekt som er 2,1 ganger større enn den som bor alene.

³⁸ Studenthusholdninger er utelatt.

Aleneboende og enslige med barn har lavere median inntekt per forbruksenhet enn par, og lavest inntekt har aleneboende over 67 år. Videre har par uten barn hvor eldste i husholdningen er over 67 år, lavere inntekt enn yngre par uten barn, men disse husholdningstypene har likevel høyere levestandard enn alle aleneboende. Par med barn har bedre levestandard jo eldre barna er, og disse husholdningene har bedre levestandard enn en husholdning med enslig forsørger og barn i samme alder.

Husholdningstypene som har lavest levestandard er aleneboende over 67 år og enslige med barn under 18 år, mens de med høyest kjøpekraft er par uten barn hvor den eldste i husholdningen er mellom 45 og 67 år.

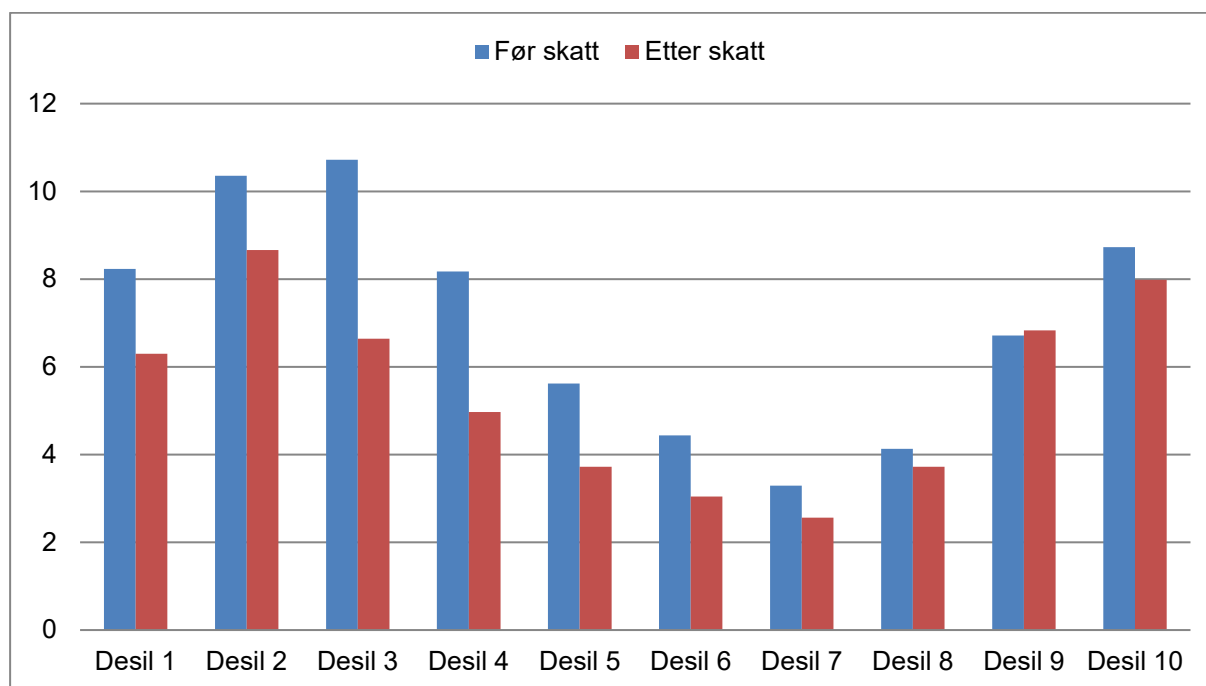
6.3 Inntektsfordeling og lavinntekt

Figurene i forrige avsnitt som viser endringer i median samlet inntekt sier noe om hvordan kjøpekraften har endret seg for medianen i hver aldersgruppe eller husholdningstype. Det er også interessant å se hvordan endringen i samlet inntekt har vært for grupper med ulikt inntektsnivå, ettersom dette sier noe om hva som har skjedd med fordelingen av samlet inntekt.

En måte å måle inntektsfordeling på er å dele befolkningen inn i ulike grupper basert på størrelsen på inntekten, og måle hvordan inntekten i de forskjellige gruppene har utviklet seg. En ofte brukt grupperingsenhet er en desilfordeling. En desilfordeling for samlet inntekt betyr at populasjonen er delt i 10 grupper, slik at hver gruppe inneholder like mange personer. Desil 1 referer da til den gruppen med de 10 prosentene med lavest inntekt, desil 2 referer til de 10 prosentene med nest lavest inntekt, osv.

Figur 6.6 viser hvordan økningen i kjøpekraft for den eldre befolkningen er fordelt på ulike desiler. Den eldre befolkningen er desilfordelt etter inntekt etter skatt i 2012 og 2022, og det er derfor ulike personer i hvert desil i 2012 og 2022. Det har vært realveksten i inntekt etter skatt for alle desiler i perioden. Økningen i kjøpekraft har vært relativt sterk i de to øverste desilene, altså blant de 20 prosentene med høyest samlet inntekt. Realinntektsveksten har også vært høyere blant de med lavest samlet inntekt. De tre laveste desilene har alle hatt en realvekst i median samlet inntekt etter skatt på 6–9 prosent i perioden, mot 3–5 prosent for desil 4–8.

Figur 6.6 Realvekst i median samlet inntekt før og etter skatt for personer 62 år og eldre fordelt på desil, 2012–2022. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Når realveksten i samlet inntekt har vært sterk blant de med høyest samlet inntekt, kan det fange opp at en del høytlønnede kombinerer full jobb og full pensjon. Når realveksten også har vært god for de med lavest samlet inntekt, reflekterer dette trolig økningen i minstepensjonen i perioden. Minste pensjonsnivå, både for ektepar/samboende og for enslige, har økt mye i perioden 2012–2022, jf. kapittel 7.

Selv om det har vært høyere realvekst i inntekt etter skatt i de lavere desilene sammenlignet med desilene i midten av fordelingen, er det fortsatt en del eldre, og særlig blant de aller eldste, som lever med lavinntekt. Hvor mange som har lavinntekt og hvordan lavinntekt fordeler seg på aldersgrupper varierer avhengig av hvordan en måler lavinntekt.

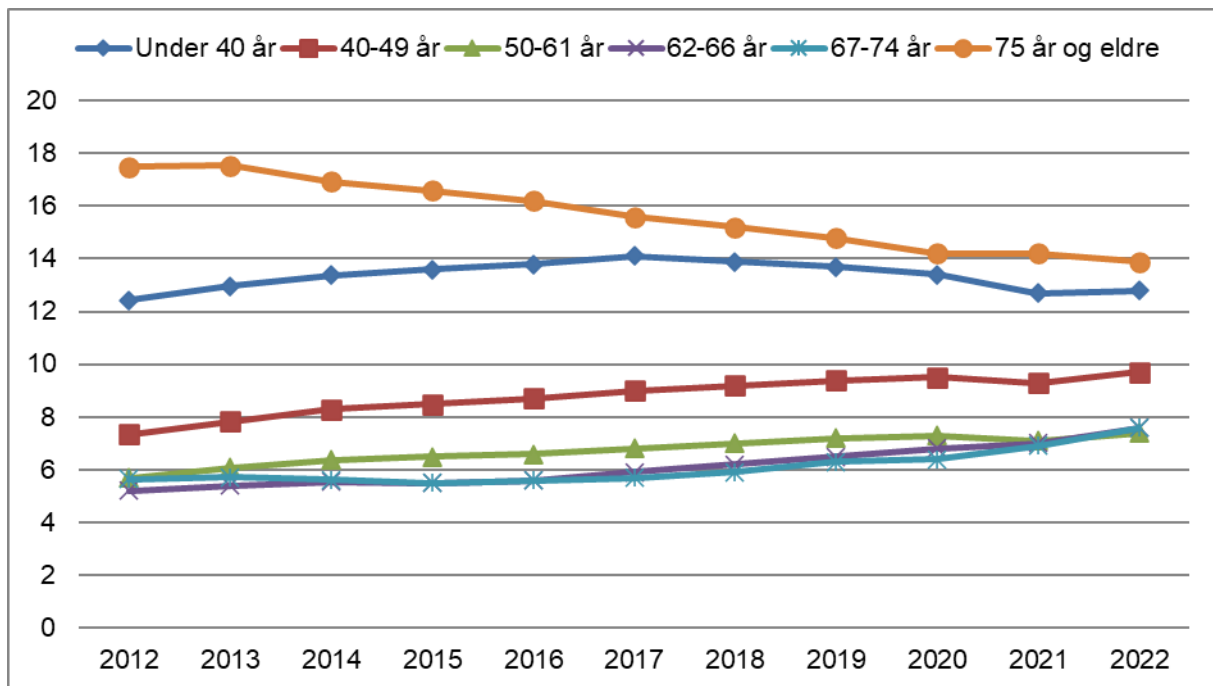
En mye brukt metode for å belyse forekomsten av lavinntekt er å se på hvor mange personer som tilhører en husholdning som har en inntekt betydelig lavere enn det som er den typiske inntekten i samfunnet. Selv om det er vanskelig å ha en bestemt oppfatning om hva som menes med «betydelig lavere», og/eller hva som er «den typiske inntekten» i samfunnet, er det vanlig å definere en slik lavinntektsgrense ut fra en relativ avstand til medianinntekten i befolkningen, og ofte settes denne til 60 prosent av medianinntekten. Husholdningsinntekter beregnes ved å vekte for stordriftsfordeler (ekvivalensvekt), og så defineres lavinntekt som de som faller under en bestemt andel av medianinntekten for alle landets husholdninger.

Figur 6.7 illustrerer andelen i ulike aldersgrupper som har lavinntekt fra 2012 til 2022. Lavinntekt er her målt ved den såkalte EU-skalaen, hvor lavinntekt er definert som et beløp som tilsvarer 60 prosent av medianinntekten i hele befolkningen.

Blant de som er 75 år og eldre er andelen med lavinntekt høyere enn blant de yngre aldersgruppene i hele perioden, men andelen har falt fra 17,5 prosent i 2012 til 13,9 prosent i 2022. Blant alle aldersgruppene som er yngre enn 75 år har andelen med lavinntekt økt i perioden. I aldersgruppen 62–66 år har andelen med lavinntekt økt fra 5,2 prosent i 2012 til 7,6 prosent i 2022, mens andelen har økt fra 5,6 prosent til 7,6 prosent i aldersgruppen 67–74 år. Samlet sett har andelen i befolkningen med lavinntekt økt fra 10,1 prosent til 10,9 prosent i perioden

2012–2022. Andelen med lavinntekt i befolkningen samlet sett har falt noe de siste årene, fra en topp på om lag 11,2 prosent i 2017.

Figur 6.7 Andel personer i husholdninger med lavinntekt 2012–2022, etter alder. Prosent

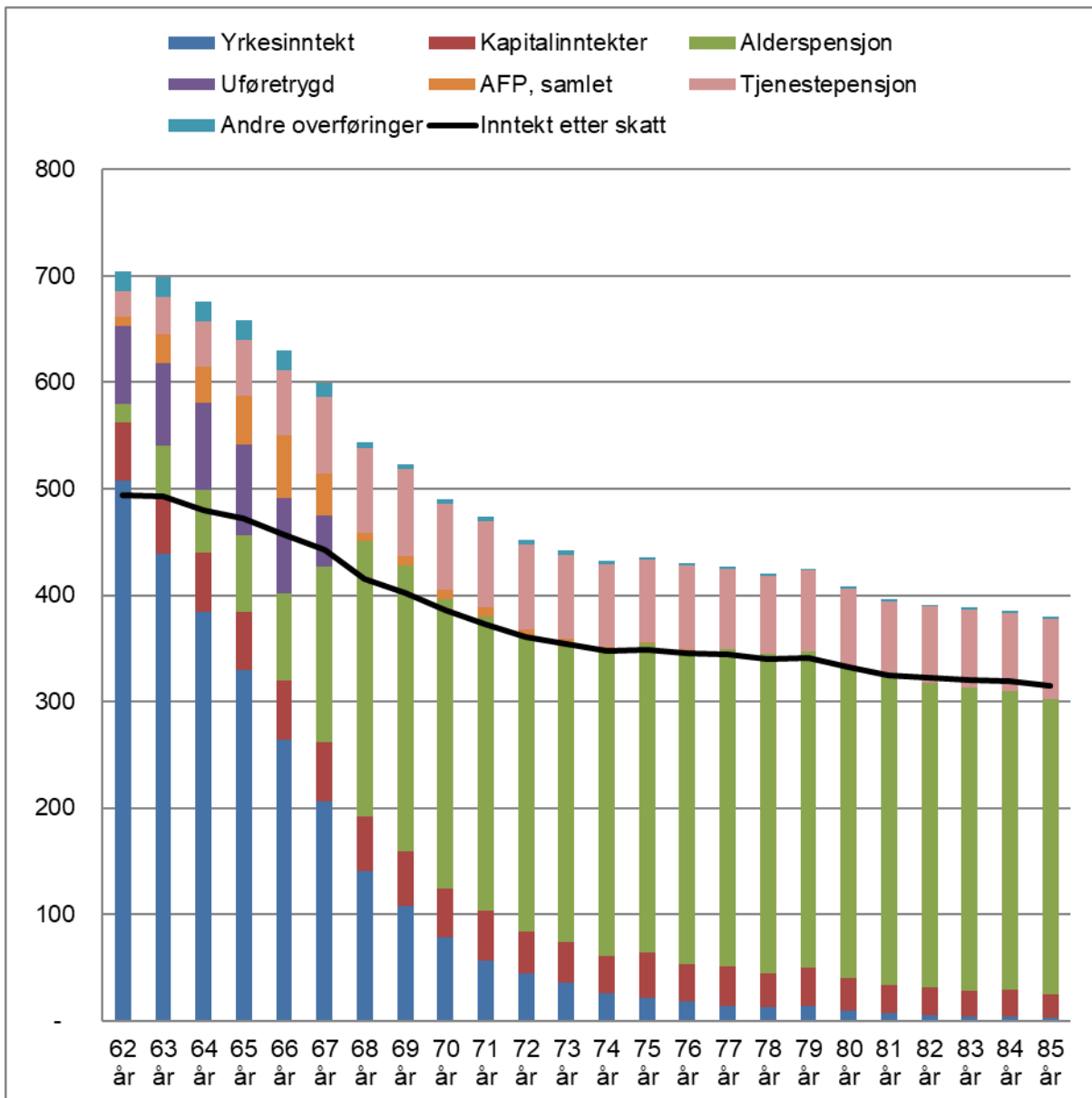
Merknad: Studenthusholdninger er utelatt.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

6.4 Sammensetningen av inntekt

Figur 6.8 illustrerer sammensetningen av samlet inntekt for alle som var 62 år eller eldre i 2022, fordelt etter alder.

Figur 6.8 Sammensetning av gjennomsnittlig inntekt før skatt for personer 62–85 år, 2022. Tusen kroner

Merknad: Alderspensjon inkluderer kun alderspensjon fra folketrygden. Alderspensjon fra supplerende ordninger inngår i kategoriene *Privat og offentlig AFP* og *Tjenestepensjon*. *Andre overføringer* inkluderer blant annet økonomisk sosialhjelp, supplerende stønad og barnetrygd.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Samlet inntekt er stort sett fallende med økt alder. 62-åringene hadde en gjennomsnittlig inntekt på rundt 704 000 kroner før skatt, mens tilsvarende nivå for 75-åringene var rundt 435 000 kroner. Skattereglene behandler pensjonsinntekt lempeligere enn yrkesinntekt og dette kombinert med et progressivt skattesystem gjør at inntektsforskjellene mellom aldersgruppene er mindre etter skatt sammenlignet med før skatt. Yrkesinntekt er summen av lønnsinntekter og netto næringsinntekter i løpet av kalenderåret. 62-åringenes inntekt etter skatt utgjorde 70 prosent av samlet inntekt før skatt i 2022, mens tilsvarende andel for 75-åringene var 80 prosent.

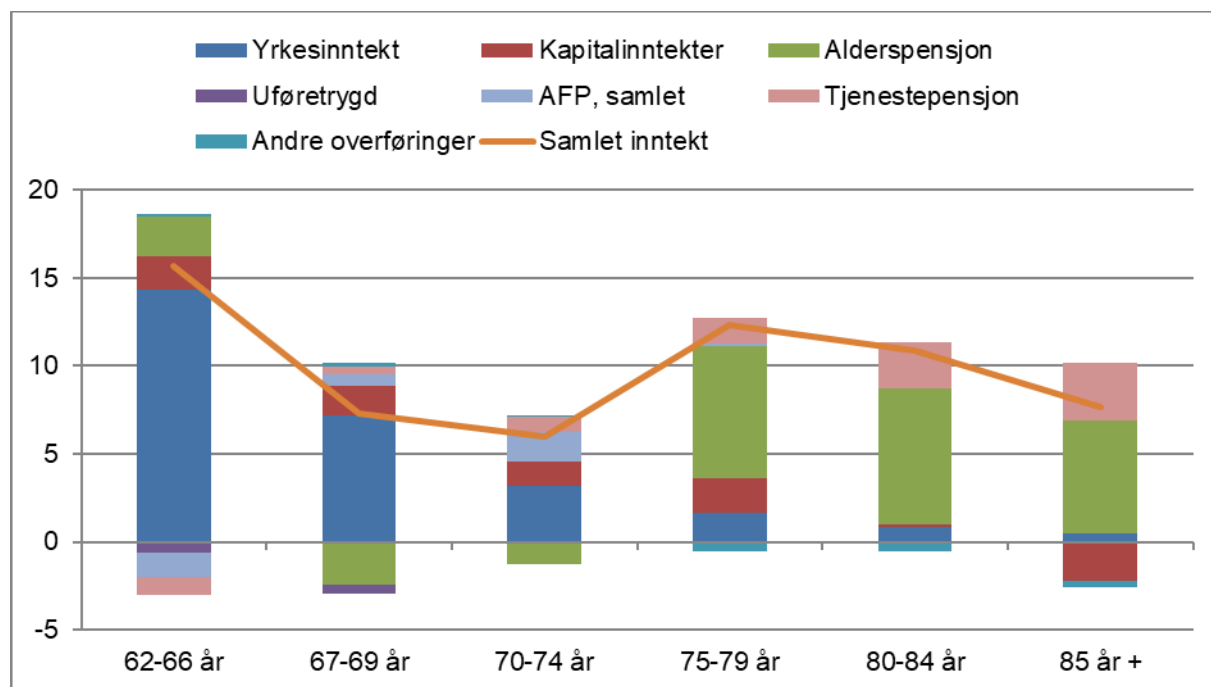
Yrkesinntekten utgjør den viktigste inntektskomponenten fram til fylte 67 år. Fra 65-års alder utgjør imidlertid yrkesinntekten under halvparten av samlet inntekt. For 67-åringene utgjør

yrkesinntekt og alderspensjon fra folketrygden hhv. 34 prosent og 28 prosent av samlet inntekt.

Figur 6.9 viser prosentvis endring i gjennomsnittlig samlet inntekt og inntektskomponentenes del av endringen i perioden 2012–2022. Vi ser at gjennomsnittlig inntekt har økt i perioden, med 6–7 prosent for aldersgruppene 67–69 år og 70–74 år, 8–12 prosent for aldersgruppene 75 år og eldre, og 16 prosent for aldersgruppen 62–66 år. Inntektsveksten varierer for de ulike inntektskomponentene. For aldersgruppene under 75 år har veksten i alderspensjon vært svak eller negativ, noe som må ses i sammenheng med årskullene som var yngre enn 75 år i 2022 (det vil si årskullene 1948 og yngre) har hatt mulighet til tidlig uttak av alderspensjon med tilhørende lavere pensjonsnivåer når en sammenlikner med eldre årskull uten samme mulighet for tidliguttak av folketrygden.

For aldersgruppen 62–66 år har økt yrkesinntekt bidratt sterkest til økningen i samlet inntekt. Også for aldersgruppen 67–69 år har yrkesinntekt i stor grad bidratt til økningen i samlet inntekt. For de over 75 år er det økning i alderspensjon som har bidratt mest til veksten i samlet inntekt. Kapitalinntekter har også bidratt til inntektsvekst for aldersgruppene 62–79 år.

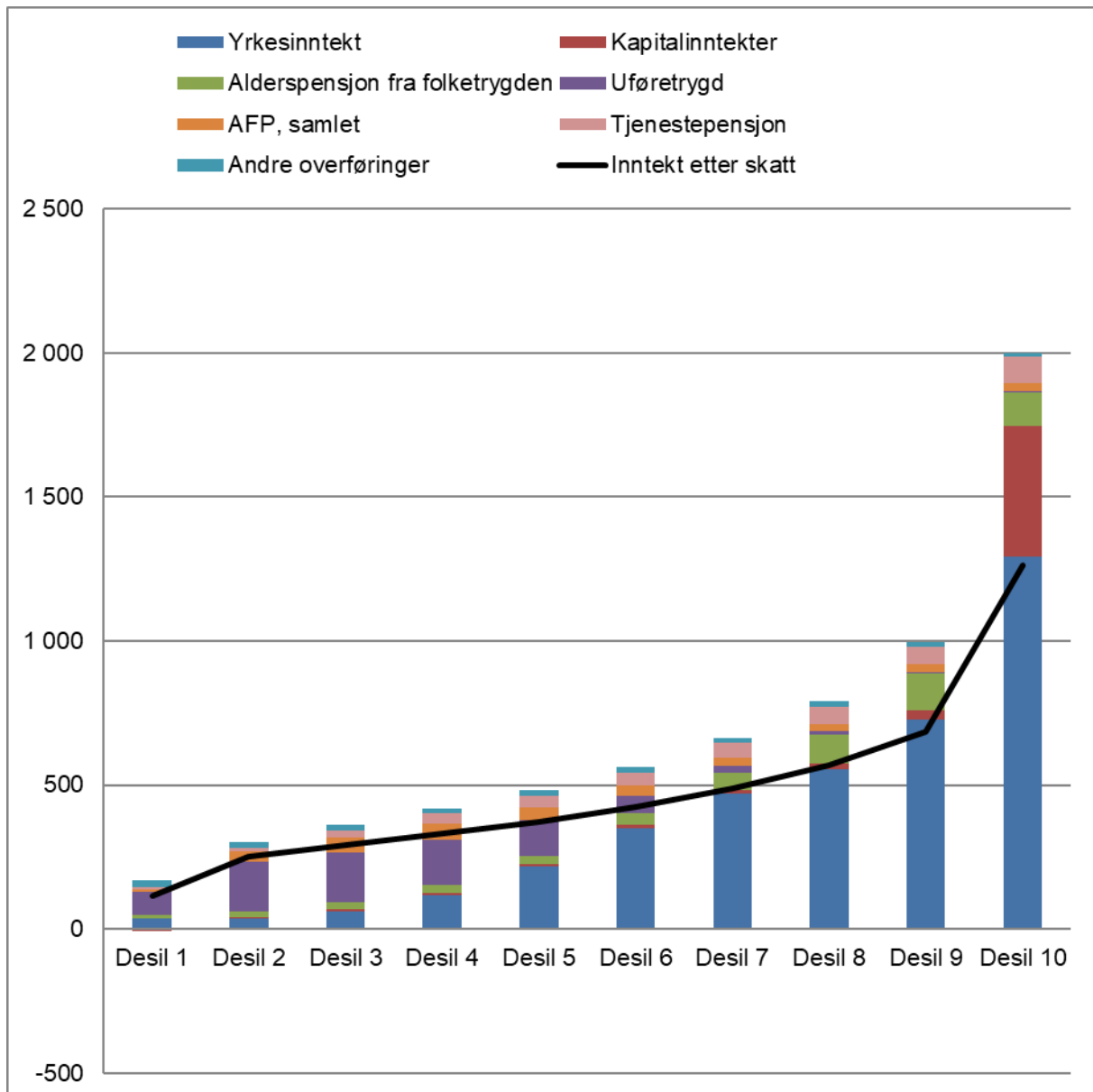
Figur 6.9 Prosentvis realvekst i samlet inntekt før skatt og inntektskomponentenes del av endringen, 2012–2022

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.10 illustrerer sammensetningen av samlet inntekt etter skatt for aldersgruppen 62–66 år i 2022, desilfordelt etter inntekt etter skatt.

Figur 6.10 Inntektssammensetning for personer 62–66 år, desilfordelt etter inntekt etter skatt. Gjennomsnitt, 2022. Tusen kroner

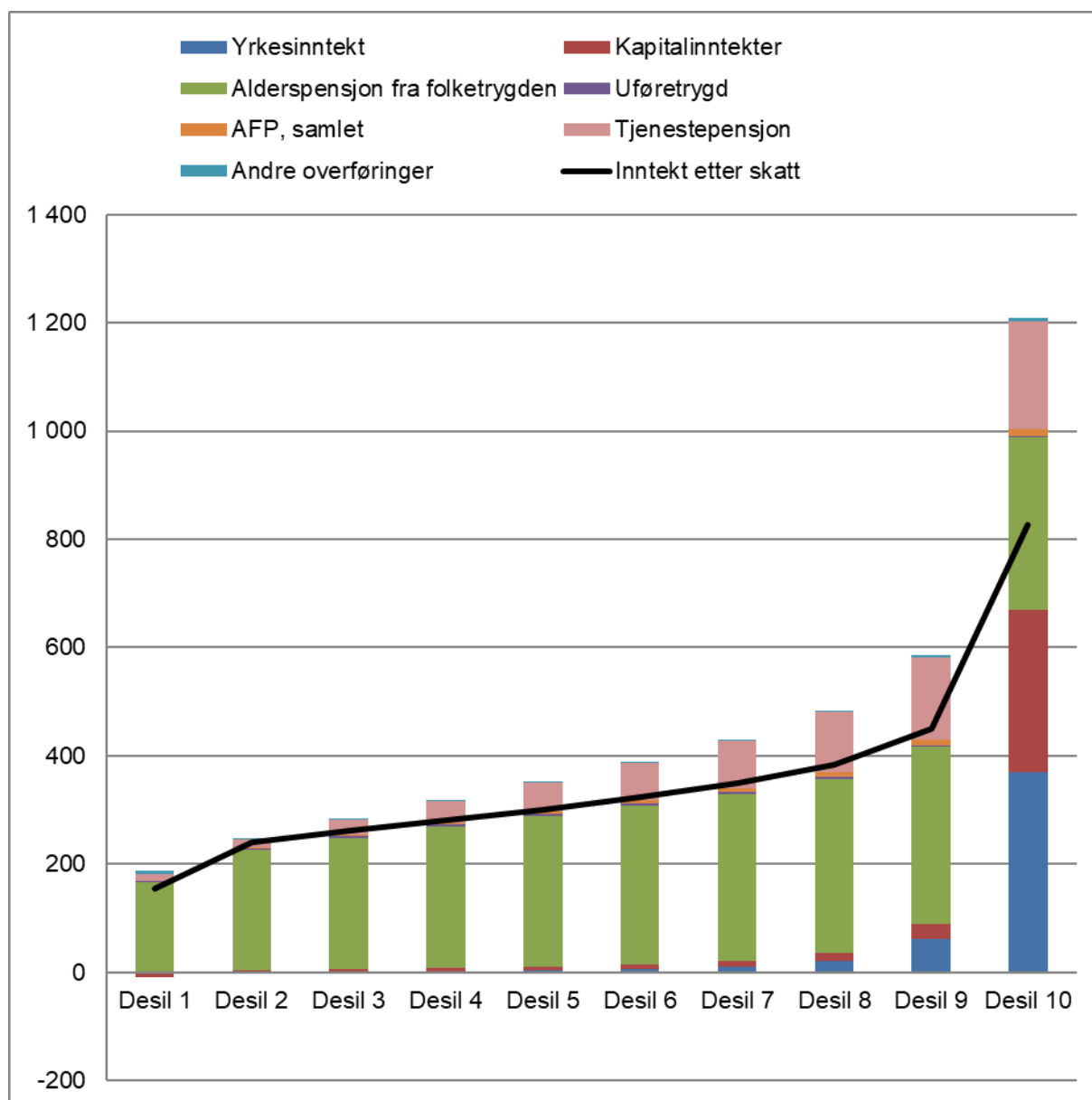

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

For de fire laveste desilene i aldersgruppen 62–66 år er det uføretrygd som utgjør den største delen av samlet inntekt. De som mottar full uføretrygd kan ikke samtidig ta ut alderspensjon eller ha yrkesinntekt utover inntektsgrensen på 0,4 G (fribeløpet). Fra og med desil 5 er det yrkesinntekt som utgjør den klart største andelen av samlet inntekt. For den desilen som har høyest inntekt etter skatt, utgjør også kapitalinntekter en vesentlig del av samlet inntekt, om lag 23 prosent. For desil 1 er kapitalinntekten imidlertid marginalt negativ, altså er kapitalkostnadene (som gjeldsrenter) dominerende i denne desilen. Selv om nivået på alderspensjonen øker for hvert desil, er alderspensjonens bidrag til samlet inntekt relativt lik blant de seks laveste desilene, med en andel på rundt 6–7 prosent. Alderspensjonens bidrag til samlet inntekt er størst for desil 8 og 9 med en andel på om lag 13 prosent. Bidraget til samlet inntekt som kommer fra tjenestepensjon og AFP utgjør om lag 9 prosent for desil 1, om lag en femdel for desil 2–5, og er for desil 6–10 avtagende med inntekt, målt som andel av samlet inntekt.

Figur 6.11 illustrerer sammensetningen av samlet inntekt etter skatt for personer 67 år og eldre i 2021, desilfordelt etter inntekt etter skatt.

Figur 6.11 Inntektssammensetning for personer 67 år og eldre, desilfordelt etter inntekt etter skatt. Gjennomsnitt, 2022. Tusen kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

For personer som er 67 år eller eldre er det alderspensjon som er den dominerende inntektskomponenten for alle inntektsgrupper, men andelen den utgjør av samlet inntekt avtar med inntekt. For de fire laveste desilene utgjør alderspensjon over 80 prosent av samlet inntekt. For den høyeste desilen er alderspensjonens andel av samlet inntekt om lag 26 prosent. I motsetning til aldersgruppen 62–66 år, øker AFP og tjenestepensjonenes bidrag til samlet inntekt med inntekt. Dette kommer av at tjenestepensjon utgjør typisk en stor andel av samlet pensjon for høytlønnede. Det som virkelig skiller den desilen med høyest inntekt etter skatt, fra de andre gruppene, er at de har betydelig høyere yrkes- og kapitalinntekt. Kapitalinntekt er marginalt negativ for desil 1.

Pensjonsreformen åpner som kjent for muligheten til å kombinere alderspensjon fra folketrygden uavkortet med arbeidsinntekt fra 62 år. Også tjenestepensjon og AFP i privat sektor

kan nå fritt kombineres med arbeid. At ytelsene ikke avkortes mot arbeidsinntekt gjør at uttreten fra arbeidslivet og uttak av pensjon nå kan betraktes som to uavhengige beslutninger.

Det var i alt 306 530 personer i aldersgruppen 62–66 år ved utgangen av 2022. Disse kan deles inn i fire grupper på bakgrunn av ulike kombinasjoner av yrkestilknytning og alderspensjon. Alderspensjon referer her til uttak av alderspensjon fra folketrygden og ikke tidligpensjon som offentlig AFP og alderspensjon fra særaldersgrense.

- 136 347 personer (44 prosent) var yrkesaktive uten å ta ut alderspensjon. I denne gruppen inngår også personer som tok ut tjenstepensjon og offentlig AFP dersom de fortsatt er helt eller delvis i arbeid.
- 72 587 personer (24 prosent) kombinerte alderspensjon og yrkesinntekt, og her finner vi også personer som tok ut AFP og tjenstepensjon fra privat sektor.
- 83 924 personer (27 prosent) tok verken ut alderspensjon eller var yrkesaktive. Her finner vi personer som kan ha mottatt uføretrygd, tjenstepensjon og/eller offentlig AFP.
- 13 672 personer – altså kun 4 prosent av alle i aldersgruppen – var helt uten yrkesinntekt og tok ut alderspensjon fra folketrygden.

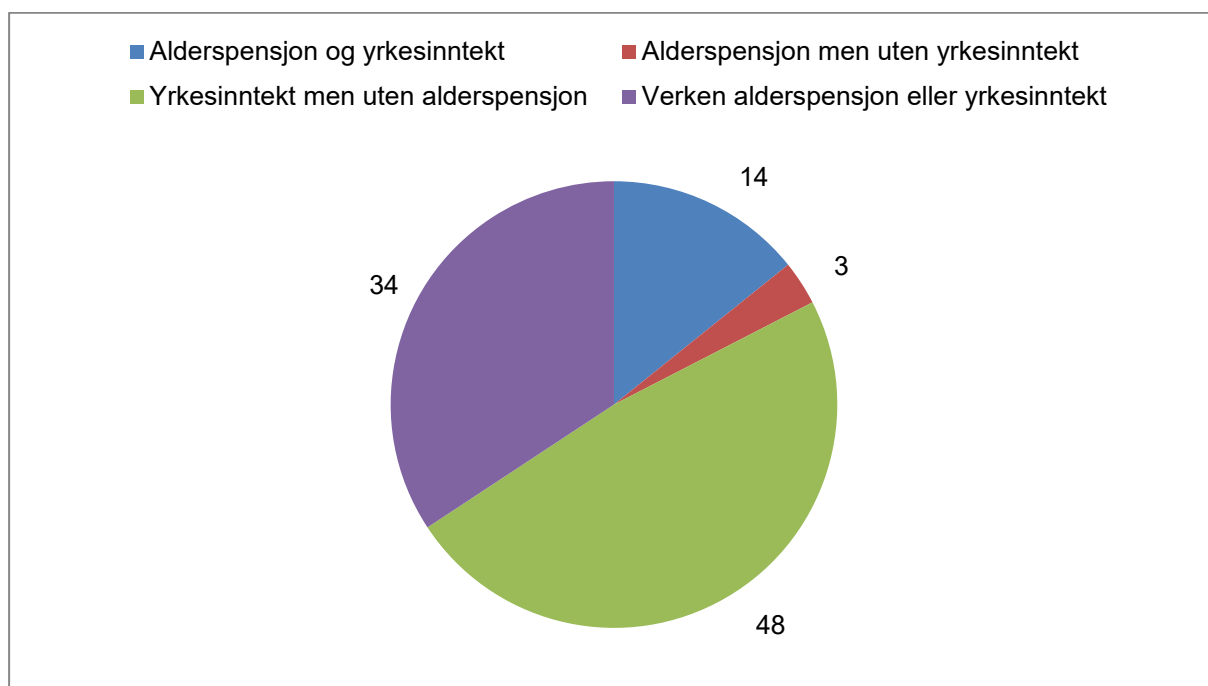
Figur 6.12 og figur 6.13 viser hvordan hhv. menn og kvinner i aldersgruppen 62–66 år fordeler seg når det gjelder yrkesinntekt og mottak av alderspensjon i 2022.

Figur 6.12 Andel menn 62–66 år med alderspensjon og/eller yrkesinntekt, 2022. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.13 Andel kvinner 62–66 år med alderspensjon og/eller yrkesinntekt, 2022. Prosent

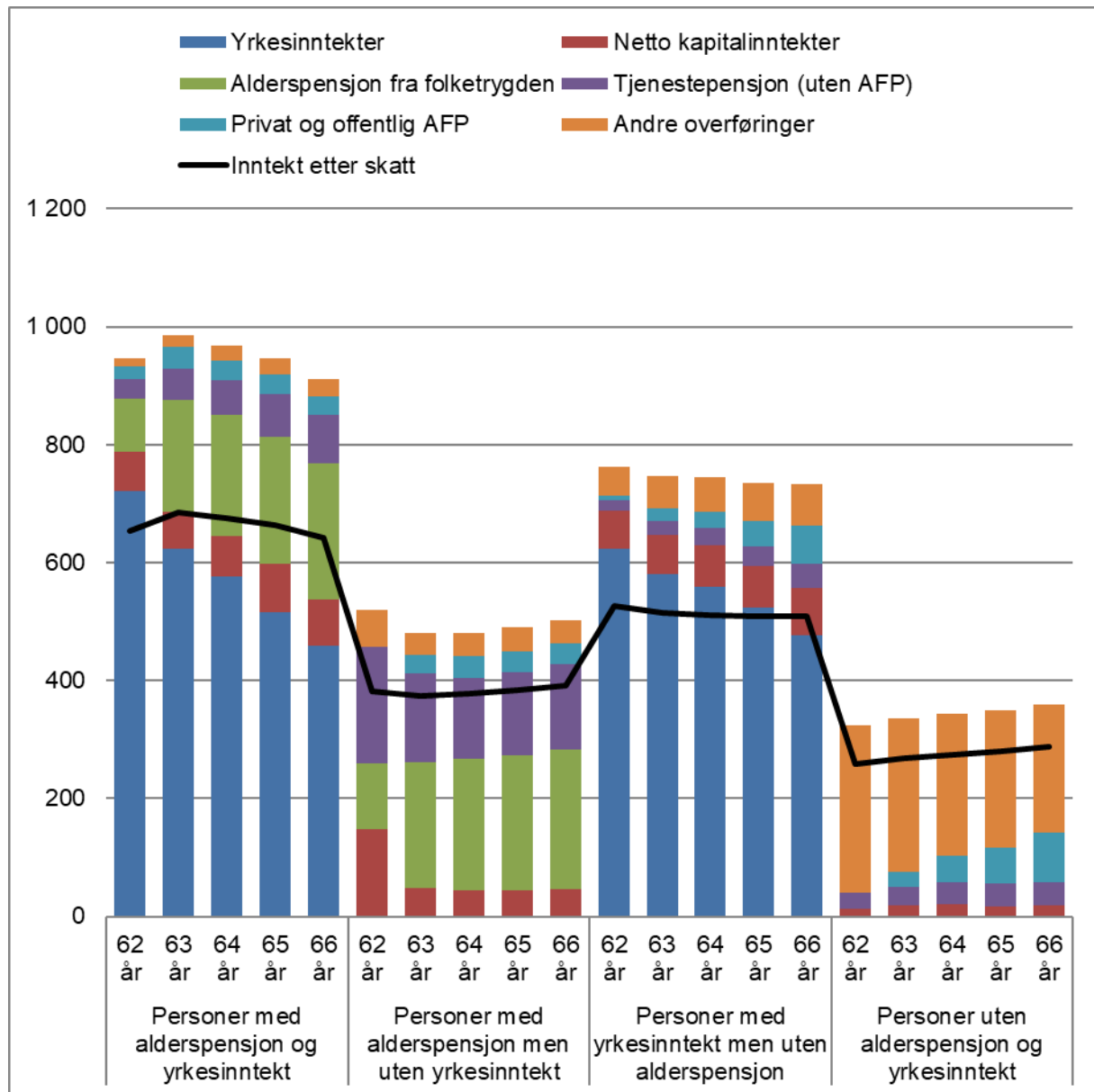

Det var flere kvinner enn menn i aldersgruppen 62–66 år som hadde yrkesinntekt uten å ta ut alderspensjon i 2022, samtidig som vi ser at det var langt flere menn enn kvinner som hadde en kombinasjon av alderspensjon og yrkesinntekt. Det var om lag 65 prosent flere kvinner enn menn som verken hadde alderspensjon eller yrkesinntekt. I den lille gruppen som tok ut alderspensjon, men ikke hadde yrkesinntekt, var det klart flest menn.

I figur 6.14 ser vi hvordan inntektsnivået og sammensetningen av inntekt er for grupper som har ulik status når det gjelder uttak av alderspensjon og fortsatt yrkesinntekt.

Gjennomsnittlig samlet inntekt blant de som mottok både alderspensjon og yrkesinntekt var langt høyere enn for øvrige i aldersgruppen 62–66 år. Blant de med både alderspensjon og yrkesinntekt var gjennomsnittlig inntekt om lag 900 000–1 000 000 kroner i 2022. Siden de som ikke mottok alderspensjon har utsatt pensjonsuttaket, vil de få høyere årlige pensjonsutbetalinger når de senere tar ut alderspensjon enn dersom de hadde mottatt alderspensjon i 2022. Noen i denne gruppen har imidlertid ikke høy nok pensjonsopptjening til å kvalifisere for tidliguttak. Motsatt vil de som mottar alderspensjon få lavere årlige pensjonsutbetalinger enn de ville ha fått dersom de hadde utsatt pensjonsuttaket.

Figur 6.14 Sammensetningen av gjennomsnittlig samlet inntekt før skatt for alderspensjonister og øvrige personer i alderen 62–66 år, 2022. Tusen kroner

Merknad: Andre overføringer inkluderer uføretrygd i tillegg til blant annet økonomisk sosialhjelp, supplerende stønad og barnetillegg.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Gruppen som kun mottok alderspensjon, og ikke yrkesinntekt, har høyest gjennomsnittlig tjenestepensjon og høyest gjennomsnittlig alderspensjon fra folketrygden. Gruppen som verken har yrkesinntekt eller mottar alderspensjon består i hovedsak av uføre og personer som mottar offentlig AFP. Denne gruppen har klart lavere samlet inntekt enn de øvrige gruppene.

Den gjennomsnittlige *yrkesinntekten* for de som både mottar alderspensjon og yrkesinntekt er høy, og om lag på samme nivå som i gruppen som har yrkesinntekt, men som ikke mottar alderspensjon. Ettersom dette er samlet inntekt gjennom hele året, skiller ikke tallene på personer som har skiftet status i løpet av året. Gjennomsnittlig yrkesinntekt for de som både mottar alderspensjon og yrkesinntekt er klart høyest blant 62-åringene med en gjennomsnittlig

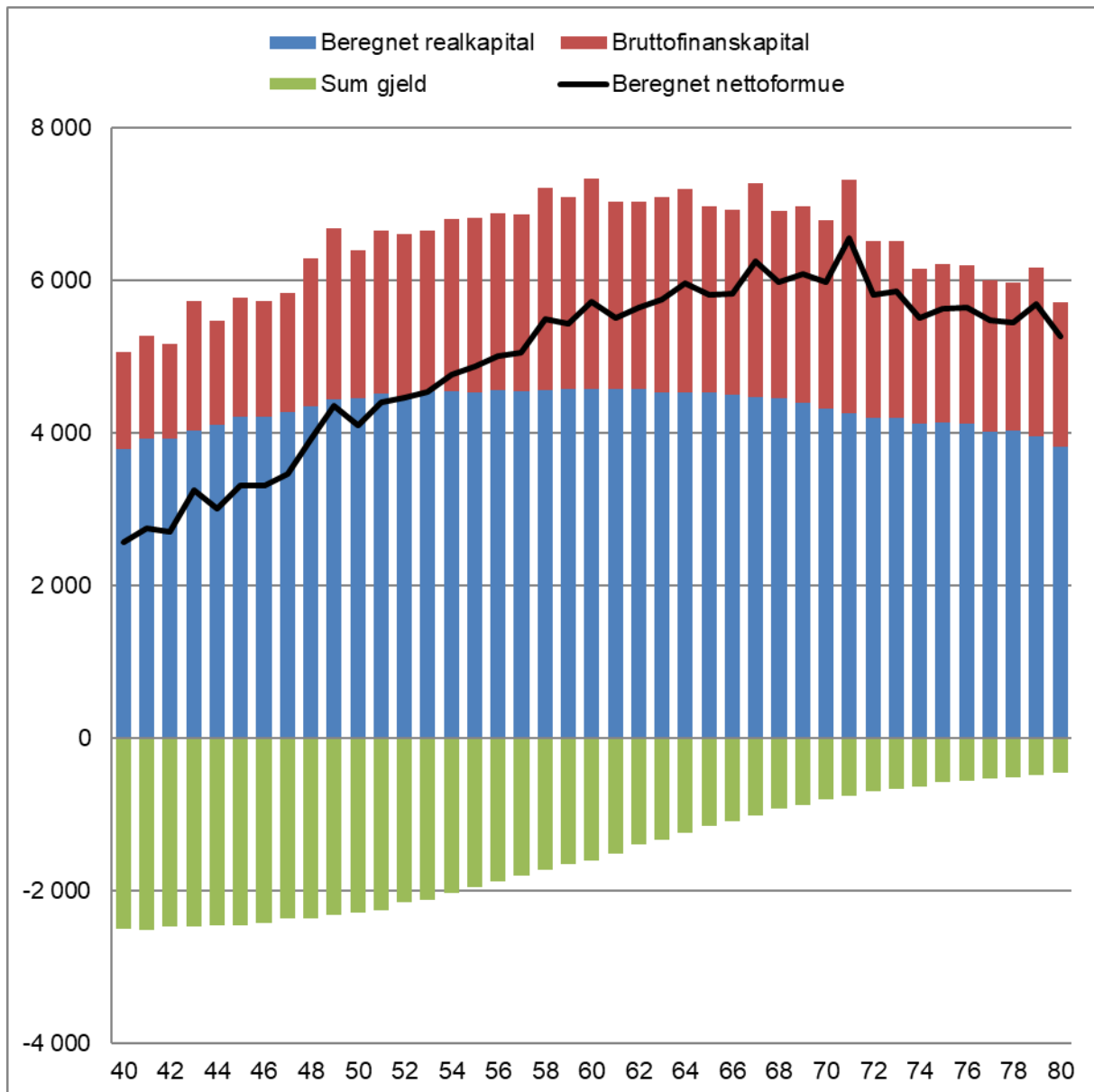
yrkesinntekt på 722 000 kroner. For 66-åringene som har yrkesinntekt og mottar alderspensjon er gjennomsnittlig yrkesinntekt 458 000 kroner. Samlet bekrefter dette at mange kombinerer uttak av alderspensjon med en høy stillingsandel.

6.5 Formue og gjeld

Så langt har dette kapitlet omhandlet inntekt i den eldre befolkningen. Dette avsnittet omhandler formue og gjeld. Figur 6.15 illustrerer husholdningenes gjennomsnittlige formue og gjeld etter alder på hovedinntektstaker. Studenthusholdninger er utelatt. Figuren omfatter både finanskapital og beregnet realkapital. Denne realkapitalen består først og fremst av boliger. I beregnet realkapital er boligformuen målt ved å bruke Statistisk sentralbyrås modell for beregning av boligformue, der ligningstakstene er oppjustert til antatt markedsverdi både for primær- og sekundærboliger. Annen realkapital er verdsatt med ligningsverdi. Vi ser at gjeld, ikke overraskende, er avtagende med alder.

Beregnet realkapital er jevnt stigende med alder opp til om lag 60 år og deretter avtar beregnet realkapital med alder. Finanskapital er stort sett økende med alder opp til rundt 60 år og deretter noe varierende.

Figur 6.15 Husholdningenes gjennomsnittlige formue og gjeld etter alder på hovedinntektstaker, 2022. Tusen kroner

Merknad: Studenthusholdninger er utelatt. Gjeld omfatter både gjeld med og uten pant.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7 Minsteytelsene i alderspensjonssystemet

I dette kapitlet beskrives utformingen av minstenivåene i ny og gammel alderspensjon. Det redegjøres også for utviklingen i minstenivåene, antallet minstepensjonister, omfanget av lavinntekt og inntektssammensetningen blant minstepensjonistene. Endringer i minstenivåene som følge av innfasingen av ny alderspensjon får konsekvenser for hvem som defineres som minstepensjonist, og det redegjøres også for denne problemstillingen.

7.1 Minstenivåene i ny og gammel alderspensjon

Før 2011 ble minstenivåene i alderspensjonssystemet bestemt av summen av grunnpensjon og særtillegg, satser knyttet til grunnbeløpet i folketrygden. Fra 2011 ble systemet for minsteytelsene lagt om. For pensjon opptjent etter gamle regler ble det fastsatt minstenivåer, kalt minste pensjonsnivå, som kronebeløp. Overgangen innebar ingen nivåendring av minsteytelsene, men var en teknisk omlegging ved at det ikke ble gitt særtillegg til nye pensjonister født i 1943 eller senere. Hvis summen av grunnpensjon og tilleggspensjon var mindre enn minste pensjonsnivå, fikk nye pensjonister i stedet et pensjonstillegg som dekket differansen.

Fra 2016 kunne det første årskullet med opptjening i ny opptjeningsmodell for alderspensjon ta ut pensjon. Dette gjaldt personer født i 1954 som tok ut alderspensjon fra 62 år. Det ble dermed også fastsatt minstesatser i ny alderspensjon, kalt garantipensjon. Ordinær og høy sats for garantipensjon ble satt lik de tilsvarende satsene for minste pensjonsnivå, og var i likhet med satsene for minste pensjonsnivå avhengig av sivilstand.

Personer født i 1954–1962 får alderspensjonen beregnet etter både gammel og ny modell. Andelen beregnet etter ny modell øker med 1/10 for hvert årskull, slik at 1962-kullet får 9/10 beregnet etter ny modell og 1/10 etter gammel modell. Tabell 7.1 viser satsene for minste pensjonsnivå og garantipensjon ved utgangen av 2023, samt minstesatsene for overgangskullene som da hadde fylt 67 år. Dette er personer født i årene 1954–1956.

Tabell 7.1 Satser for minsteytelsene ved utgangen av 2023 målt i G

Minste pensjonsnivå, enslig	2,17
Minste pensjonsnivå (ordinær sats)	1,83
Minstenivå enslig, 1954-kullet	2,14
Minstenivå gift (ordinær sats), 1954-kullet	1,83
Minstenivå enslig, 1955-kullet	2,12
Minstenivå gift (ordinær sats), 1955-kullet	1,82
Minstenivå enslig, 1956-kullet	2,09
Minstenivå gift (ordinær sats), 1956-kullet	1,81
Garantipensjon, enslig	1,92
Garantipensjon, gift	1,77

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

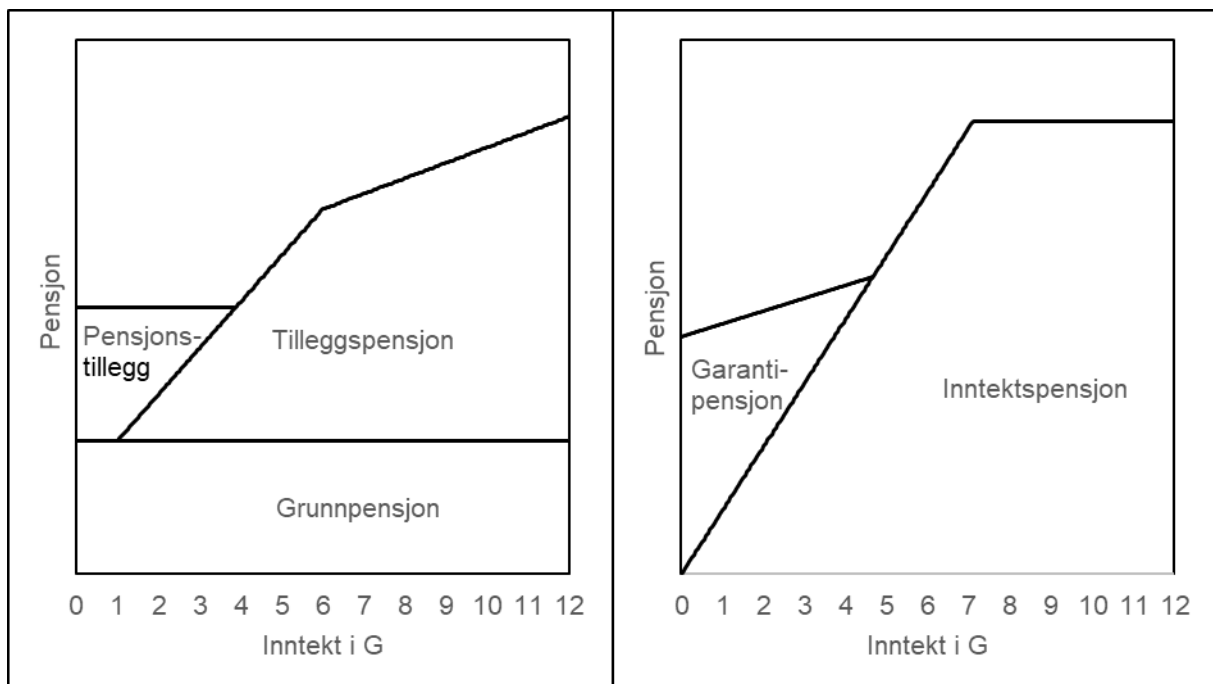
Ved sammenlikning av minstenivåene i gammel og ny ordning, må det tas i betraktning at ny opptjeningsmodell gir de aller fleste et høyere pensjonsnivå enn satsene for garantipensjon. Dette er en vesentlig forskjell fra gammel ordning, der selv en god del arbeidsinntekt gjennom yrkeskarrieren kunne resultere i minste pensjonsnivå.

Figur 7.1 viser prinsippsskisser av de to modellene for alderspensjon fra folketrygden. Venstre panel viser gammel folketrygd, der hovedelementene er grunnpensjon og tilleggspensjon.

Minsteytelsene, minste pensjonsnivå, fastsettes som nominelle størrelser, og de som ikke har tilstrekkelig opptjent tilleggspensjon til å oppnå minste pensjonsnivå, får et pensjonstillegg som sikrer at samlet pensjon blir lik minste pensjonsnivå. Utformingen fører til at mange som har vært i arbeid i mange år og opptjent tilleggspensjon, men med relativt lav lønn, likevel ender opp med minste pensjonsnivå. Dette har blitt kalt «minstepensjonsfella».

I ny folketrygd ble det lagt vekt på at alle skulle få uttelling ved å jobbe i form av høyere pensjon, samtidig som det skulle være en positiv sammenheng mellom livslønn og utbetalt pensjon. Høyre panel i figur 7.1 illustrerer pensjonselementene i ny folketrygd. Inntektspensjonen tjenes opp fra første krone, ikke bare på inntekt over 1 G, som er tilfellet med tilleggspensjonen i gammel folketrygd. Garantipensjonen avkortes med 80 prosent mot opptjent inntektspensjon. All arbeidsinntekt, mottak av uføretrygd, mottak av arbeidsavklaringspenger, mottak av dagpenger, mottak av sykepenger, førstegangstjeneste og omsorgsarbeid gir opptjening av inntektspensjon og vil bidra til at samlet pensjon vil bli høyere enn nivået på garantipensjonen. For personer som i hovedsak har botid i Norge vil det altså knapt være tilfeller hvor en kun mottar garantipensjon. Utformingen av garantipensjonen innebærer samtidig at mange vil motta en avkortet minsteytelse.

Figur 7.1 Gammel og ny folketrygd. Prinsippskisser med full trygdetid

7.1.2 Utviklingen i minste pensjonsnivå

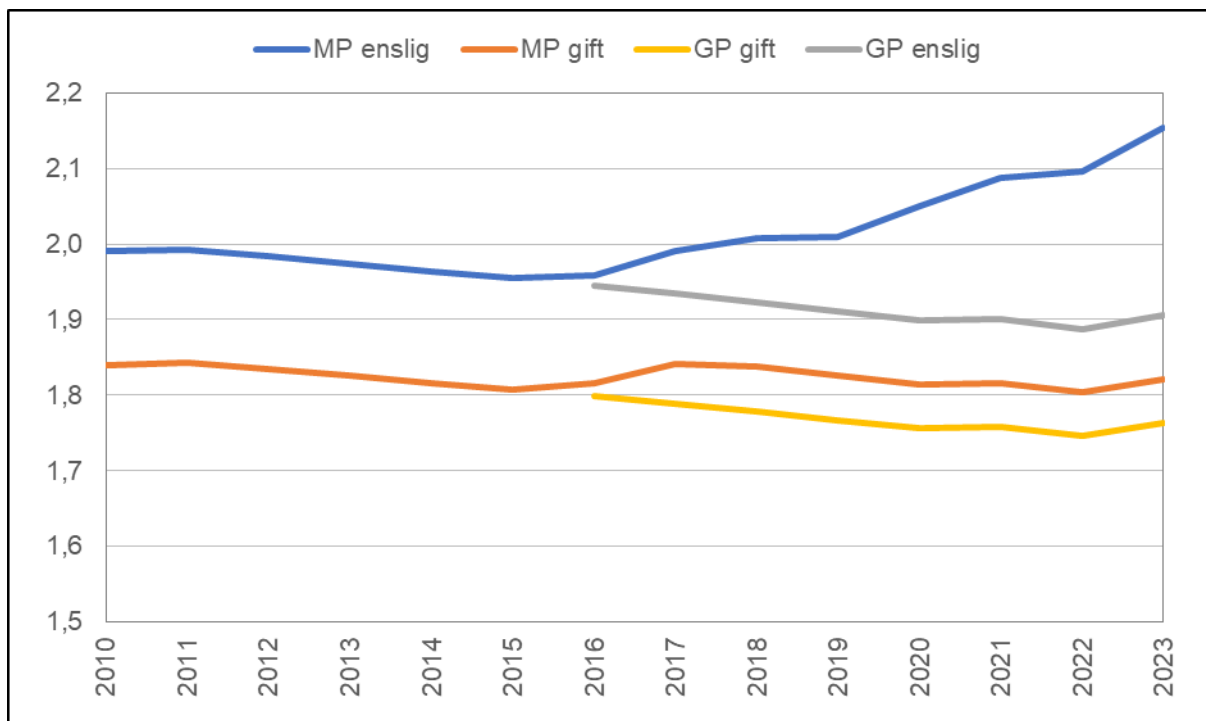
Figur 7.2 viser utviklingen i minste pensjonsnivå og garantipensjon fra 2010 til 2023 målt i G. I perioden 2011–2020 ble minsteytelsene regulert med lønnsveksten justert for effekten av levealdersjusteringen målt ved endringen i forholdstallene ved 67 år. Det gjaldt i denne perioden en garantibestemmelse om at minsteytelsene ikke skulle reguleres dårligere enn løpende pensjon, dvs. med lønnsvekst fratrukket 0,75 prosent. Effekten av levealdersjusteringen var aldri høyere enn 0,75 prosent i disse årene, slik at minstenivåene hadde en gunstigere regulering enn pensjon over minstenivået. For 2021 vedtok Stortinget en høyere regulering enn normalt, i tråd med G-veksten. Fra 2022 reguleres både minsteytelsene og løpende alderspensjon med gjennomsnittet av pris- og lønnsvekst. I det enkelte år kan dette gi både høyere og lavere regulering enn tidligere regler, men reglene vil forventningsmessig gi samme resultat på lang sikt.

Pensjonsforliket innebærer at minsteytelsene framover skal reguleres med lønnsveksten, se vedlegg 4, men forliket innebærer ingen endring i reglene for regulering av løpende pensjoner.

Stortinget har flere ganger etter 2011 gjort vedtak som har påvirket satsene for minste pensjonsnivå, utover reguleringen, som vist i figur 7.2. Fra 2016 ble det vedtatt at minste pensjonsnivå for enslige skulle økes med 4 000 kroner, samt at grunnpensjonen for gifte og samboende skulle heves. I 2017 ble den særskilte satsen for enslige økt med 4 000 kroner, mens de øvrige satsene for minste pensjonsnivå økte med 1 000 kroner, og fra 2019 ble det vedtatt en ytterligere økning av den særskilte satsen for enslige med 4 000 kroner. I 2021 ble satsen for minste pensjonsnivå for enslige hevet to ganger, første gang i mai med 4 000 kroner, og med virkning fra 1. mai 2020, og i juli da satsen ble hevet med ytterligere 5 000 kroner. I tillegg ble satsene for minsteytelsene (i likhet med pensjon over minstenivå) regulert i tråd med G-veksten i 2021. Fra 1. januar 2023 økte satsen for minste pensjonsnivå med 4 000 kroner.

Satsene for garantipensjonen og minste pensjonsnivå for gifte var lavere i 2023 enn nivået i 2010 målt i antall grunnbeløp, mens nivået på minste pensjonsnivå for enslige er en god del høyere enn i 2010. Det skyldes hovedsakelig at de særskilte økningene i minste pensjonsnivå i perioden mer enn oppveier effekten av den ordinære reguleringen. Garantipensjonen, som ikke har vært økt særskilt slik som minste pensjonsnivå, har fulgt reguleringsbestemmelsene. Den sterke prisveksten medførte i 2023 at alle pensjoner økte mer enn grunnbeløpet. Økningen for minsteytelsene framgår av figur 7.2. For enslige med minste pensjonsnivå kom den særskilte økningen på 4 000 kroner i tillegg.

Figur 7.2 Minste pensjonsnivå (MP) og garantipensjon (GP) for enslige og gifte målt som andel av grunnbeløpet 2010–2023. Årlig gjennomsnitt

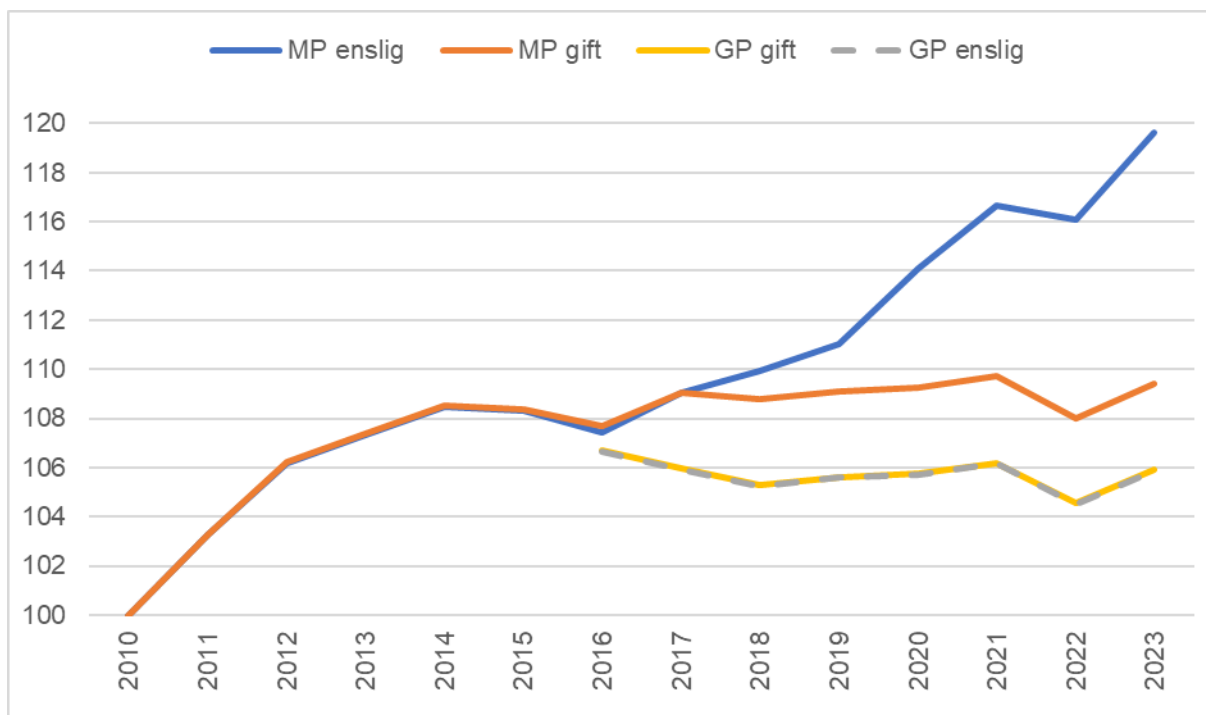

Merknad: Satsen for enslige var fram til 2016 lik satsen for gifte som forsørget ektefelle da det ble fastsatt en egen særskilt sats for enslige. For minste pensjonsnivå for gifte er det brukt ordinær sats.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Figur 7.3 viser utviklingen i realverdien av minstepensjonene etter 2010. Det går fram at kjøpekraften økte relativt mye fram til 2014. Med unntak av i 2022 har realverdien av minstepensjonsnivå for enslige fortsatt å øke. For de andre minstenivåene var kjøpekraften om lag uendret i samme periode. Nedgangen i kjøpekraft i 2022 henger sammen med den uvanlig høye prisveksten og at faktisk prisvekst i 2022 ble høyere enn anslaget for prisvekst som lå til grunn ved reguleringen 1. mai 2022. Avvik fra faktisk prisvekst i reguleringen ble korrigert for ved reguleringen 1. mai 2023. For enslige minstepensjonister kom en økning på 4 000 kroner fra 2023 i tillegg til den gunstige reguleringen.

Figur 7.3 Realverdien¹ av minste pensjonsnivå (MP) og garantipensjon (GP) for enslige og gifte. 2010–2023. Indekser 2010=100

¹ Pensjon korrigert for prisstigning målt ved konsumprisindeksen.

Kilder: Arbeids- og velferdsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

7.2 Nærmere om minstepensjonistene

Antall og andel minstepensjonister har falt over tid. Hovedårsaken til dette er at yngre årskull har høyere pensjonsopptjening enn eldre årskull. De ekstraordinære økningene i minstepensjonsnivå har samtidig medført at flere blir omfattet av det høyere minstenivået. Det trekker i motsatt retning. Begge forhold er eksempler på endringer som innebærer at sammensetningen av gruppen «minstepensjonister» endres. Med innføring av ny alderspensjon er minstesatsene avhengig av fødselsår. Det innebærer at den økonomiske situasjonen til minstepensjonistene vil variere mer mellom årskullene, enn tidligere. Det vil kunne skape utfordringer ved sammenligning av minstepensjonistene over tid.

7.2.1 Hvem er «minstepensjonister»?

Hvilket nivå som avgjør terskelen for å være minstepensjonist bestemmes av minste pensjonsnivå og/eller garantipensjonsnivå. For å defineres som minstepensjonist må samlet pensjon ikke overstige minstenivået. Livsvarig del av AFP i privat sektor er medregnet i samlet pensjon. En må i tillegg være 67 år eller eldre for å bli regnet som minstepensjonist, og i

tillegg er det et krav at en har hel alderspensjon. Nivåene som avgjør terskelen for å være minstepensjonist justeres for trygdetid, som innebærer at det vil være personer som har en samlet pensjon under minstenivået som likevel ikke blir definert som minstepensjonister fordi de ikke har full trygdetid. Alderspensjonister som utelukkende mottar tillegg for pensjonistpar regnes heller ikke som minstepensjonister.³⁹

Fra 2021, da 1954-kullet fylte 67 år, har det vært årskullspesifikke minstenivåer og årskullspesifikke terskler for hva som definerer en minstepensjonist, jf. avsnitt 7.1. Når 1963-kullet fyller 67 år vil hver av de elleve årskullene født i perioden 1953–1963 ha ulike satser for minstenivåene. Terskelen som definerer en minstepensjonist vil videre synke med yngre årskull, som følge av differansen mellom satsene i gammel og ny opptjeningsmodell. Dette vil isolert sett både gi færre minstepensjonister og en høyere andel med lavinntekt, uten at den økonomiske situasjonen for gruppen minstepensjonister etter tidligere definisjon nødvendigvis har endret seg. Endringene vil dermed gjøre det utfordrende å sammenligne minstepensjonistenes økonomiske situasjon over tid.

For 1963-kullet vil minstenivået kun bestå av garantipensjon. Utformingen av garantipensjonen innebærer samtidig at det blant personer som i hovedsak har botid i Norge vil antas å være få tilfeller hvor en kun mottar garantipensjon, jf. avsnitt 7.1. Det vil dermed trolig gi begrenset informasjonsverdi å sammenligne denne gruppen med dagens minstepensjonister. Avkortingsreglene for garantipensjonen innebærer videre at langt flere vil motta (en avkortet) minsteystelse jf. figur 7.1. Det gjør mottakere av garantipensjon til en svært sammensatt gruppe, som også er lite egnet for sammenligning med dagens minstepensjonister. Trolig bør det på sikt benyttes andre inndelinger enn «minstepensjonister», når formålet er å beskrive utviklingen i den økonomiske situasjonen for dem med lavest alderspensjon.

7.2.2 Antall og andel minstepensjonister

Tabell 7.2 viser utviklingen i antall og andel minstepensjonister de siste fem årene. Antall minstepensjonister var ved utgangen av 2023 om lag 133 300. Dette var om lag 1200 færre enn i 2022, og tilsvarer en nedgang på om lag 1 prosent.

Hovedbildet er at andelen minstepensjonister er fallende, og at det er store forskjeller mellom kjønnene. Kvinner utgjør majoriteten av minstepensjonistene. I 2019 var andelen kvinnelige minstepensjonister 25,8 prosent, mens i 2023 var andelen redusert til 21,0 prosent. Andelen mannlige minstepensjonister har også falt siden 2019, men reduksjonen har ikke vært like stor, kun 0,2 prosentpoeng, og andelen mannlige minstepensjonister var i 2023 på 4,3 prosent.

Antallet minstepensjonister samlet for kvinner og menn har aldri vært lavere enn i 2023. Antallet økte i 2019 og 2021, fordi satsene for minste pensjonsnivå ble økt. Minstenivået ble også økt i 2023, men antallet gikk likevel noe ned. Når minstesatsene heves, blir isolert sett flere alderspensjonister omfattet av det nye minstenivået. Typisk er dette alderspensjonister med alderspensjon som tidligere har vært litt høyere enn minste pensjonsnivå. Når man ser utviklingen i antall minstepensjonister måned for måned de siste fem årene, ser man tydelig at antallet har gjort «hopp» på flere tidspunkt, jf. figur 7.4.

³⁹ Dette vil være gifte alderspensjonister som uten tillegget har høyere alderspensjon enn lav sats, og samtidig lavere alderspensjon enn ordinær sats. Jf. forskrift om alderspensjon, § 5-4.

Tabell 7.2 Antall og prosentandel minstepensjonister ved utgangen av året. 2019–2023

	2019	2020	2021	2022	2023
Antall					
Kvinner	126 659	118 083	123 994	113 459	111 230
Menn	21 164	20 164	22 529	21 064	22 026
Totalt	147 823	138 247	146 523	134 523	133 256
Andel					
Kvinner	25,8	23,5	24,2	21,8	21,0
Menn	4,5	4,2	4,6	4,2	4,3
Totalt	15,4	14,1	14,6	13,2	12,8

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Tabell 7.3 viser antall og andel av minstepensjonistene som er enslige, definert ved at de mottar minstenivå etter særskilt sats for enslige. Det framgår av tabellen at både andelen og antallet som mottar særskilt sats for enslige har økt betydelig de siste fem årene. Dette må blant annet ses i sammenheng med økningene i satsen i denne perioden, som medfører at flere enslige alderspensjonister kommer inn under minstenivået.

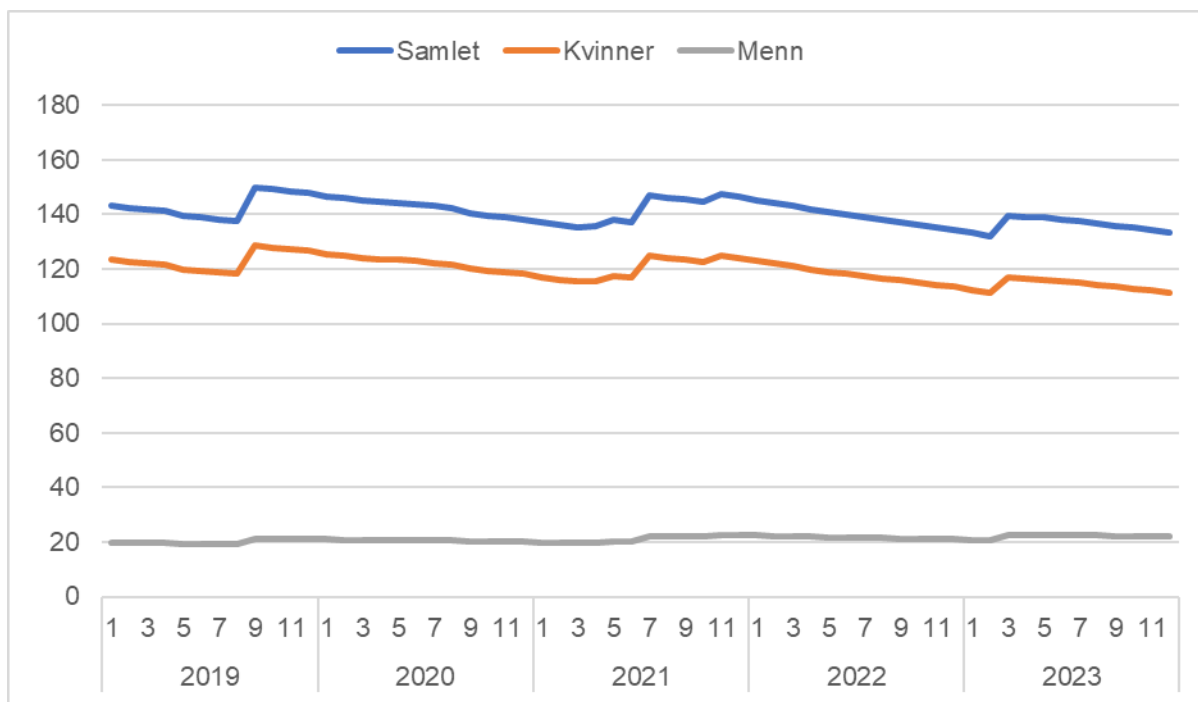
Tabell 7.3 Antall og andel alderspensjonister med minstenivå etter særskilt sats for enslige (andel av minstepensjonister), ved utgangen av året. 2019–2023

	2019	2020	2021	2022	2023
Antall					
Kvinner	68 000	64 000	74 000	69 000	71 000
Menn	11 000	11 000	14 000	13 000	15 000
Totalt	80 000	75 000	88 000	83 000	86 000
Andel					
Kvinner	54	54	60	61	64
Menn	55	55	62	64	67
Totalt	54	54	60	62	65

Merknad: Antall (og andel) er estimert før 2022.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Figur 7.4 Minstepensjonister etter kjønn. Tusen personer. Månedlig utvikling siste 5 år

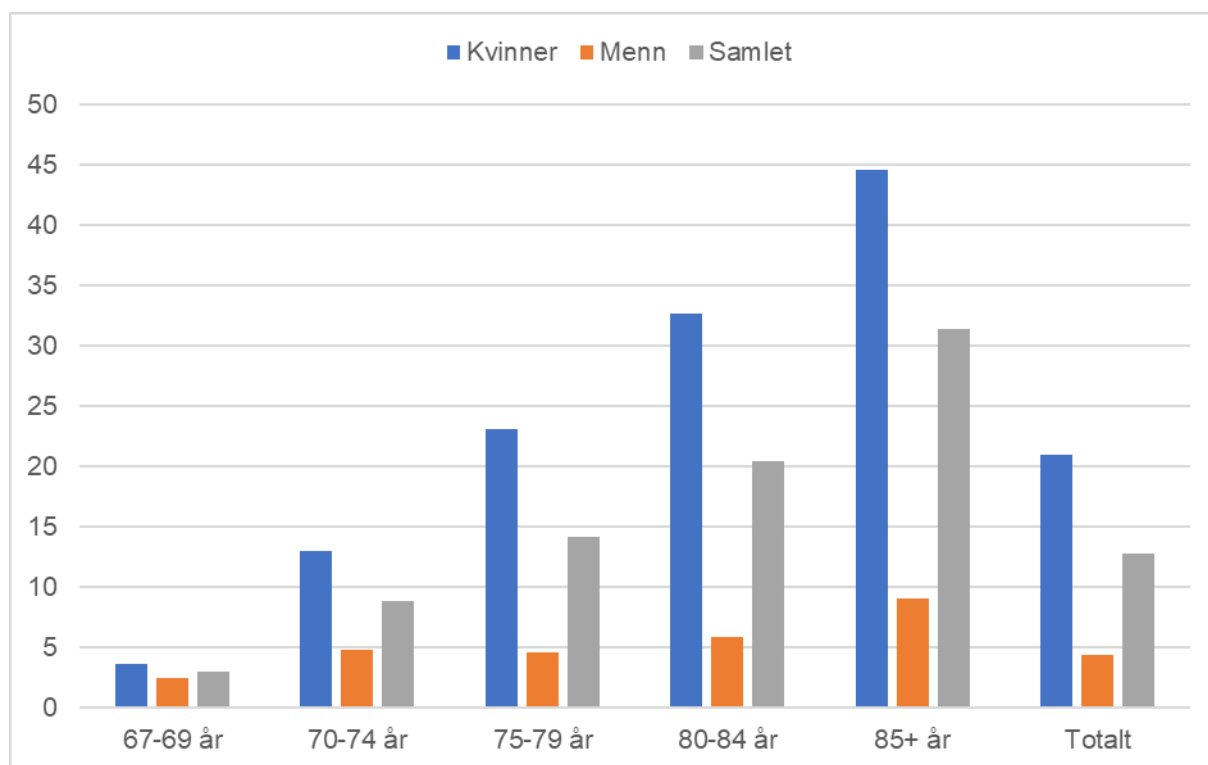

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Hovedbildet med en fallende andel mottakere av minste pensjonsnivå, skyldes primært at kvinnelige alderspensjonister fra yngre årskull har hatt mer opptjening til pensjon enn de eldre årskullene.

Blant kvinnelige alderspensjonister som var 85 år og eldre er 44,6 prosent minstepensjonister. For menn i tilsvarende aldersgruppe var andelen 9,1 prosent. For kvinnelige alderspensjonister i aldersgruppen 67–69 år var andelen minstepensjonister 3,7 prosent, se figur 7.5.

Figur 7.5 Andel minstepensjonister av alle alderspensjonister. Kjønn og alder. Desember. 2023

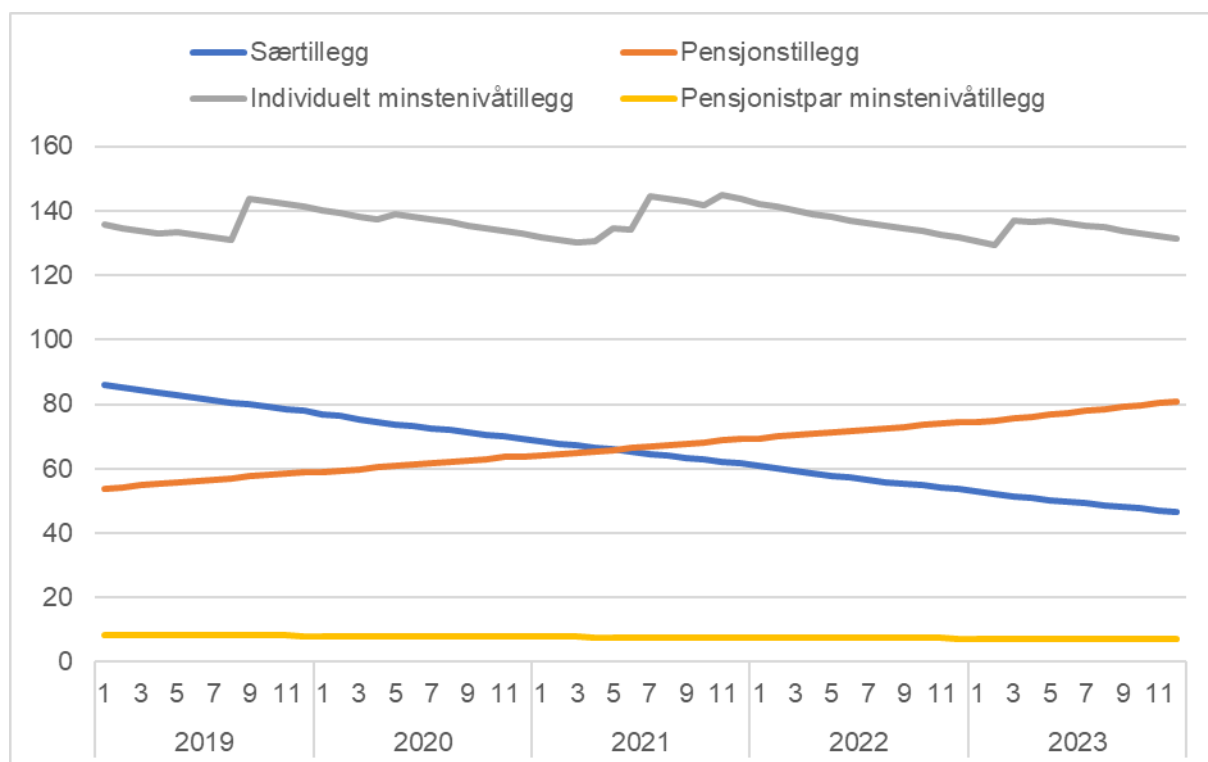
Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

7.3 Antall utbetalte tillegg og mottakere av ulike tillegg

Hvis beregnet alderspensjon er lavere enn aktuell sats for minste pensjonsnivå, gis det ulike tillegg i alderspensjonen. Hensikten er at mottakeren skal ha en alderspensjon i tråd med minstenivået. Hver alderspensjonist kan motta flere av disse tilleggene. Her omtales fire tillegg: pensjonstillegg, sært tillegg, individuelt minstenivåtillegg og tillegg for pensjonistpar.

Pensjonstillegg gis ved førstegangsbehandling av alderspensjonen. Såkalt individuelt minstenivåtillegg ytes hvis nivået på alderspensjonen senere enn førstegangsbehandlingen faller under minstenivået, for eksempel ved regulering av pensjoner eller ved endringer av sats. Sært tillegg er tillegg som er gitt etter pensjonsregler for de som er født i 1942 eller tidligere. Videre utbetales det tillegg for å oppfylle garantien om at pensjonistpar ikke skal ha en samlet pensjonsutbetaling under dobbel såkalt «ordinær sats». Antall mottakere av de ulike tilleggene er vist i figur 7.6.

Figur 7.6 Tillegg med utgangspunkt i minste pensjonsnivå. Tusen personer. 2019–2023

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

De aller fleste av mottakerne av de omtalte tilleggene inngår som minstepensjonister i statistikken, men det er enkelte unntak. Alderspensjonister som utelukkende mottar tillegg for pensjonistpar, vil ikke være omfattet. Noen mottakere av pensjonstillegg kan få en alderspensjon som overstiger minstenivået på grunn av uttakstidspunkt og regulering, og de vil da ikke regnes som minstepensjonister. En annen årsak kan være mottak av privat AFP, ettersom det er summen av alderspensjon og livsvarig del av AFP som avgjør om den enkelte regnes som minstepensjonist. En vil heller ikke regnes som minstepensjonist om man er under 67 år og mottar et slikt tillegg.

7.4 Lavinntekt blant minstepensjonistene

Kapittel 6 har beskrevet inntekt blant den eldre befolkningen, mens avsnitt 6.3 har vist andelen med lavinntekt i ulike aldersgrupper. Dette avsnittet ser særskilt på lavinntekt blant minstepensjonistene.

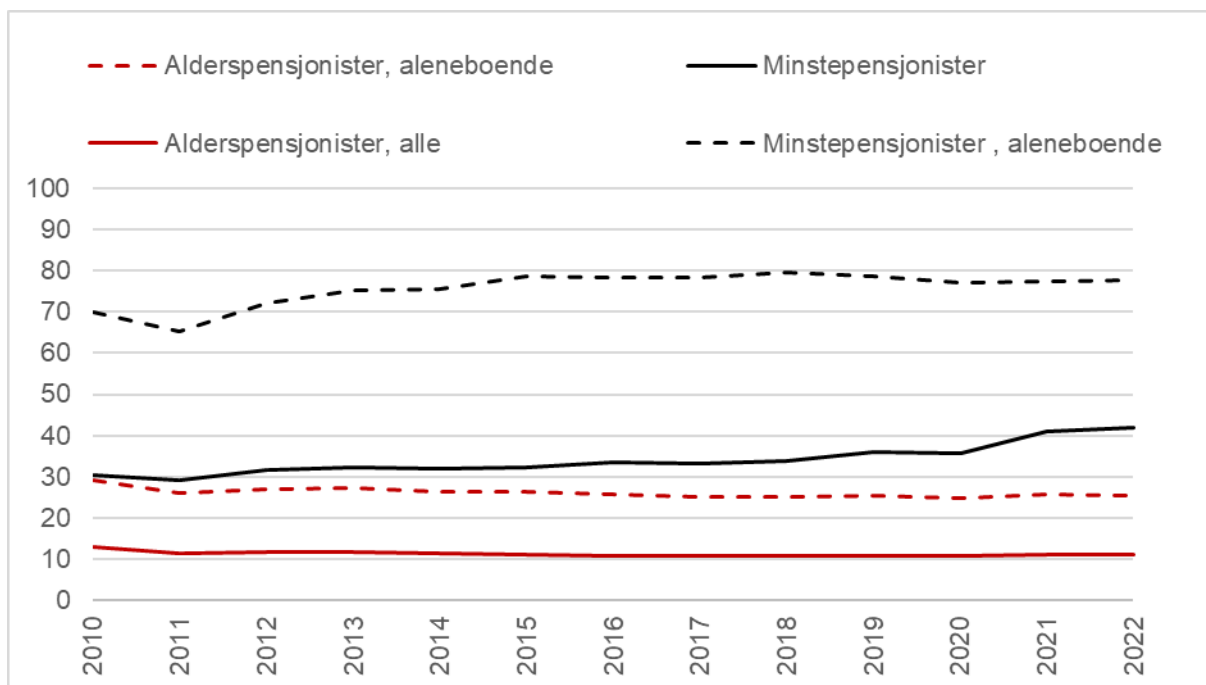
Figur 7.7 illustrerer andelen med lavinntekt fra 2010 til 2022 for minstepensjonister og alderspensjonister. Lavinntekt er her målt ved den såkalte EU-skalaen hvor lavinntektsgrensen er definert som et beløp som tilsvarer 60 prosent av medianinntekten i hele befolkningen. I hele perioden har nivået på minstepensjonen for enslige ligget under lavinntektsgrensen, mens nivået for gifte har ligget over lavinntektsgrensen for par uten barn. Når andelen med lavinntekt blant enslige minstepensjonister er lavere enn 100 prosent skyldes det at en del har andre inntekter og/eller overføringer. Fordi Statistisk sentralbyrå fra 2021 har endret definisjonen av kategorien minstepensjonist, vil sammenligning av nivåene før og etter 2021 ha begrenset informasjonsverdi. Den nye definisjonen er nærmere definisjonen som brukes av Arbeids- og velferdsdirektoratet, se merknad til figur 7.7.

Andelen med lavinntekt er som ventet høyere blant minstepensjonistene enn blant øvrige alderspensjonister i samme aldersgruppe. Dette gjelder særlig for aleneboende. Blant

aleneboende *minstepensjonister* var andelen med lavinntekt om lag 78 prosent i 2022. Den tilsvarende andelen med lavinntekt for enslige *pensjonister* var om lag 26 prosent.

Andelen med lavinntekt blant minstepensjonistene falt fra 2010 til 2011, men har økt etter 2011. Dette gjaldt særlig fra 2020 til 2021, hvor andelen med lavinntekt blant alle minstepensjonister økte med om lag 4 prosentpoeng. Denne økningen skyldes hovedsakelig endret sammensetning i gruppen etter 2020: Andelen enslige minstepensjonister økte med om lag 7 prosentpoeng fra 2020 til 2021, og utgjør nå om lag 50 prosent av gruppen minstepensjonister samlet sett, jf. figur 7.9. Som omtalt over må endringer fra 2020 til 2021 tolkes med forsiktighet på bakgrunn av endringen i definisjonen av kategorien minstepensjonist fra 2021. I tillegg vil innføring av ny alderspensjon ha betydning, jf. avsnitt 7.2.1. Fra 2015 til 2022 har andelen med lavinntekt blant aleneboende minstepensjonister vært relativt stabil. Andelen med lavinntekt er klart høyere blant aleneboende enn blant de som bor sammen med andre. Dette gjelder både pensjonister generelt og særlig for minstepensjonistene.

Figur 7.7 Lavinntekt blant alderspensjonister og minstepensjonister* med alderspensjon. EU 60. Andel i prosent 2010–2022

* Fra 2021 endret SSB definisjonen av minstepensjonist. Fram til 2020 var minstepensjonister definert som personer som mottok pensjon på minste pensjonsnivå, eller som mottok sært tillegg eller pensjonstillegg. Fra 2021 er definisjonen i utgangspunktet den samme som NAV bruker, men SSB ekskluderer mottakere som er bosatt i utlandet og mottakere på institusjon. Man må minst være 67 år for å kunne defineres som minstepensjonist. For å danne et sammenligningsgrunnlag er derfor kun alderspensjonister 67 år og eldre inkludert i figuren.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.5 Inntektssammensetningen til minstepensjonistene

Også de som defineres som minstepensjonister vil normalt ha andre inntekter i tillegg til alderspensjon fra folketrygden, og mange av dem tilhører dessuten en husholdning hvor andre husholdningsmedlemmer har inntekter. Å være minstepensjonist er altså ikke ensbetydende med å ha lav samlet inntekt.

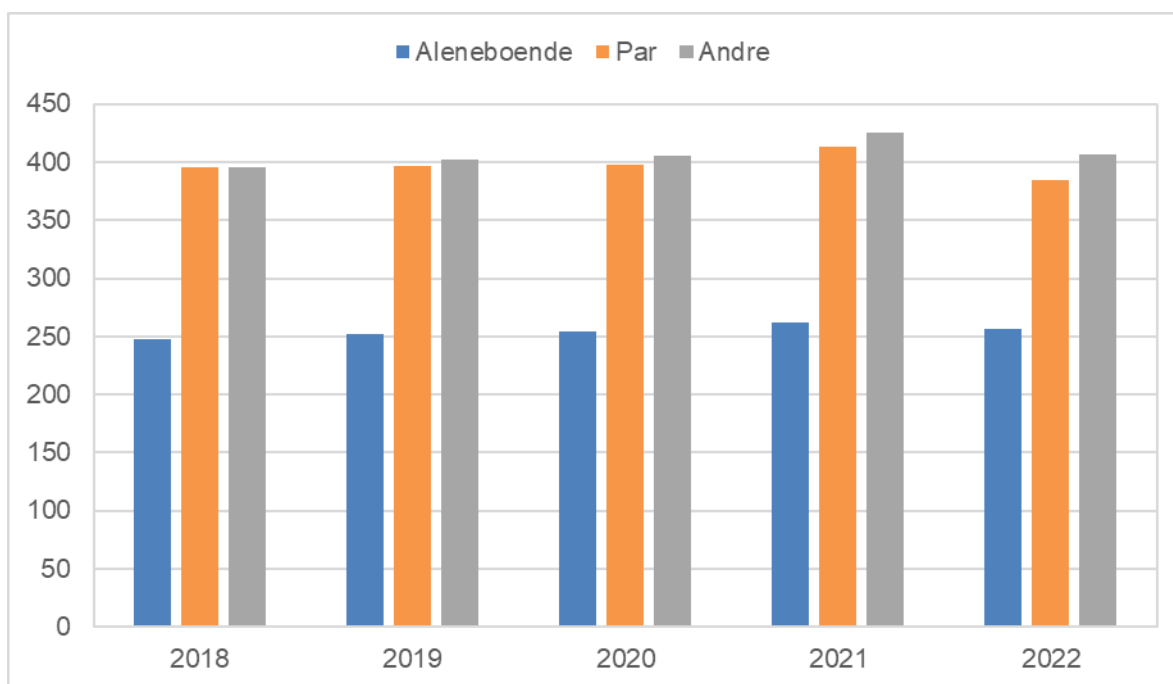
Figur 7.8 viser inntekt etter skatt per forbruksenhet for ulike husholdningstyper bestående av minst en minstepensjonist, og figur 7.9 viser hvor mange husholdninger det er i hver kategori.

Figur 7.9 viser at det særlig har vært en nedgang i antall minstepensjonister i par-husholdninger

Aleneboende er minstepensjonister som bor alene, *Par* er definert som husholdninger hvor en minstepensjonist bor sammen med ektefelle, registrert partner eller samboer med felles barn og *Andre* er husholdninger hvor en minstepensjonist bor sammen med andre enn ektefelle/-registrert partner/samboer med felles barn. Figur 7.9 viser at det i 2021 var en sterk nedgang i kategorien *Par*, om lag 25 prosent sammenlignet med 2020. Nedgangen førte til at samlet antall husholdninger med minstepensjonister ble redusert, på tross av en økning i antall i de to andre kategoriene. I 2022 var det en nedgang i antallet i alle de tre kategoriene. Endringer over tid i alle figurene nedenfor må imidlertid ses i lys av at Statistisk sentralbyrå fra 2021 har endret definisjonen av minstepensjonister i statistikken, jf. omtale ovenfor. I tillegg vil innføring av ny alderspensjon ha betydning for antallet i de ulike kategoriene, jf. avsnitt 7.1. Økningen i minstenivået for enslige i 2019 og 2021 bidro til flere enslige minstepensjonister.

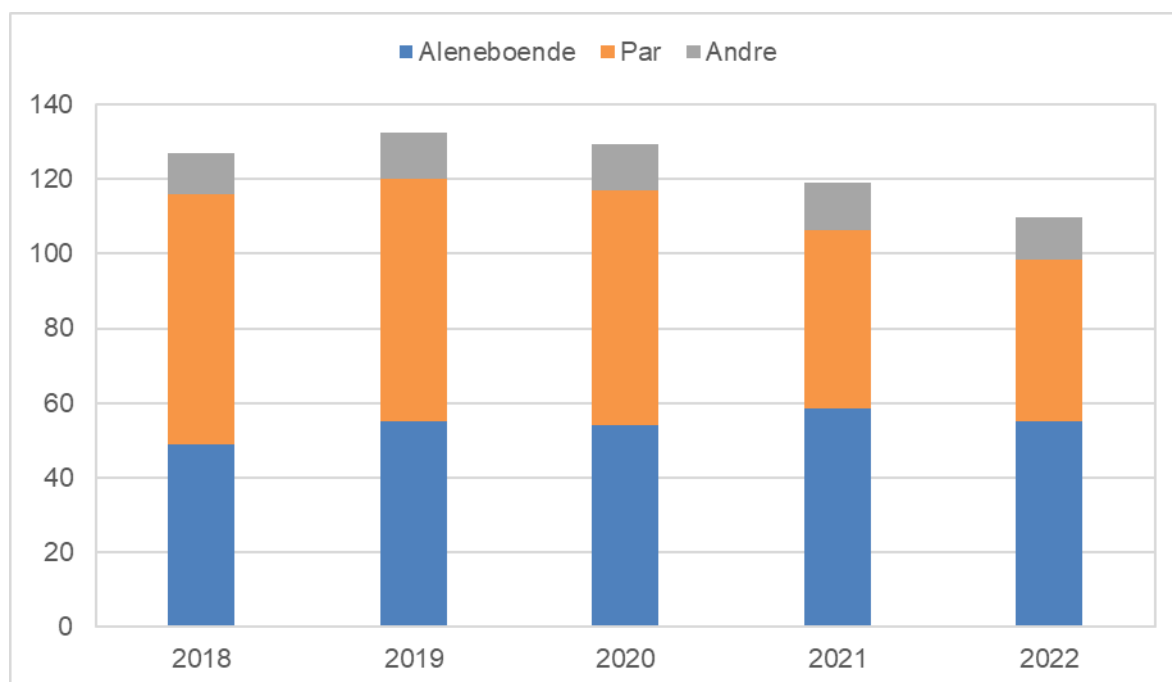
Inntekt per forbruksenhet betyr at husholdningens inntekt er fordelt på antall forbruksenheter i husholdningen. Antall forbruksenheter er beregnet ved bruk av EUs ekvivalensskala, der første voksne får vekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,5, mens hvert barn får vekt lik 0,3. Inntekt per forbruksenhet tar altså hensyn til stordriftsfordeler ved at flere bor sammen.

Figur 7.8 Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) for husholdninger med minstepensjonister. Gjennomsnitt. 2018–2022. Faste 2022-kroner i tusen

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 7.9 Antall husholdninger med minstepensjonister. Tusen personer. 2018–2022

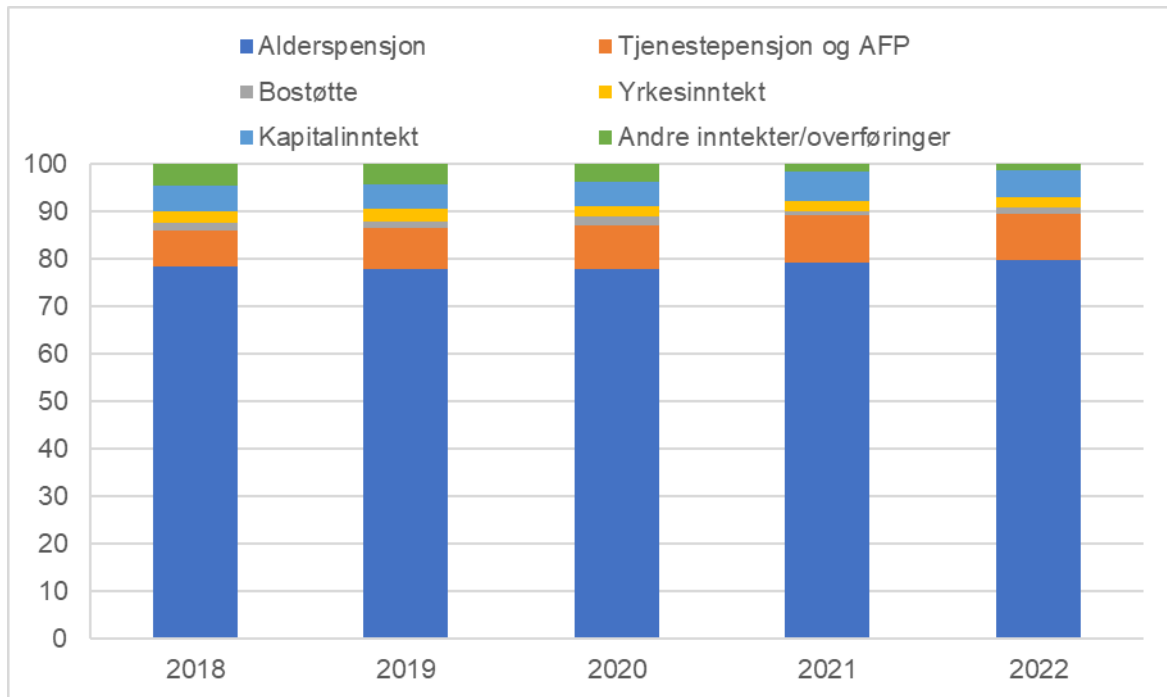
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

For alle de tre husholdningstypene har inntekt per forbruksenhet økt fram til 2021. Fra 2021 til 2022 har det imidlertid vært en nedgang for alle husholdningstyper. Nedgangen må blant annet ses i sammenheng med den uvanlige høye prisveksten i 2022. I tillegg var kapitalinntektene for *Par* og *Andre* uvanlig høye i 2021. Nivået på inntekt etter skatt per forbruksenhet for aleneboende var i hele perioden klart lavere enn for de andre kategoriene, og utgjorde under 70 prosent av inntekt per forbruksenhet i de øvrige husholdningstypene.

Figur 7.10, figur 7.11 og figur 7.12 viser inntektssammensetningen til husholdningene med minstepensjonister for hhv. *Aleneboende*, *Par* og *Andre*.

For aleneboende utgjør alderspensjon fra folketrygden i underkant av 80 prosent av samlet inntekt og andelen har vært relativt stabil i perioden 2017–2021. Tjenestepensjoner og AFP utgjør i underkant av 10 prosent, mens bostøtte har utgjort om lag 1 til 2 prosent hvert år i perioden. Yrkesinntekt har hvert år utgjort om lag 2 prosent, mens kapitalinntekter har ligget rundt 5–6 prosent. Andre inntekter/overføringer utgjorde i 2021 og 2022 nær 2 prosent, men utgjorde i perioden 2017–2020 mellom 4 og 5 prosent.

Figur 7.10 Husholdningenes inntektssammensetning for personer som var alderspensjonister med minste pensjonsnivå. Gjennomsnitt. 2018–2022. Aleneboende

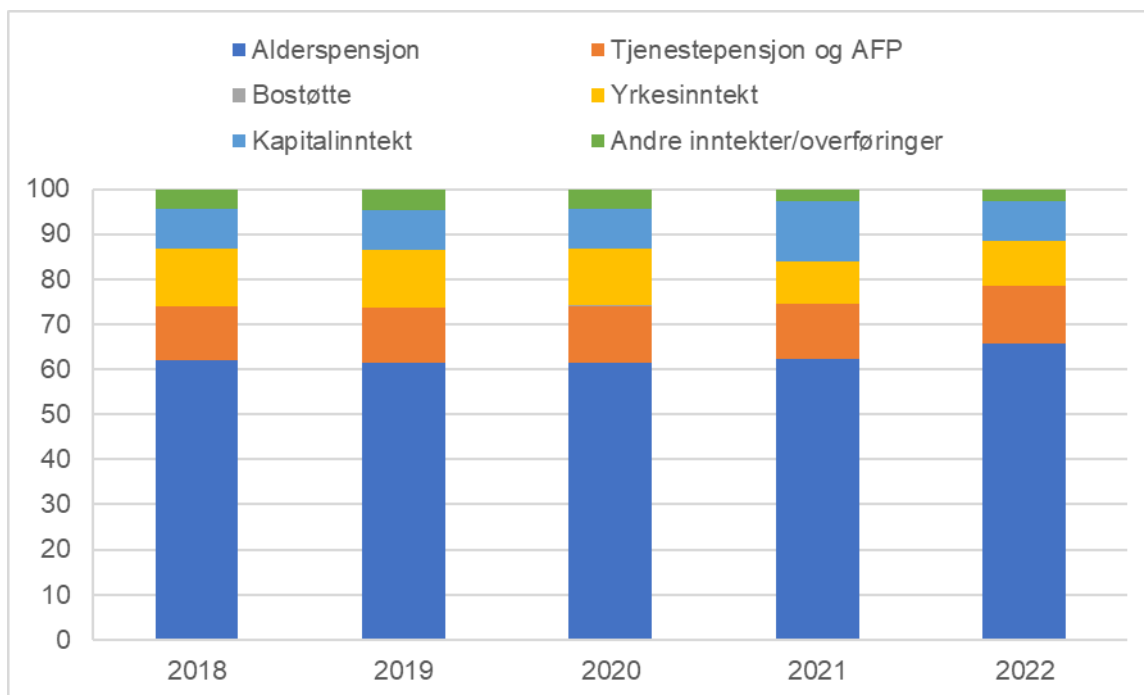

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

For par utgjør alderspensjon fra folketrygden en klart lavere andel av husholdningens inntekt enn for aleneboende. Andelen har ligget mellom 62 og 66 prosent i perioden 2018–2022. Tjenestepensjoner og AFP utgjør mellom 12 og 13 prosent, mens bostøtte utgjør under 1 promille. Yrkesinntekt utgjorde om lag 13 prosent fram til 2020, men kun mellom 9 og 10 prosent i 2021 og 2022. Kapitalinntekter har utgjort om lag 9 prosent hvert år i perioden, med unntak av i 2021 hvor disse utgjorde om lag 13 prosent.

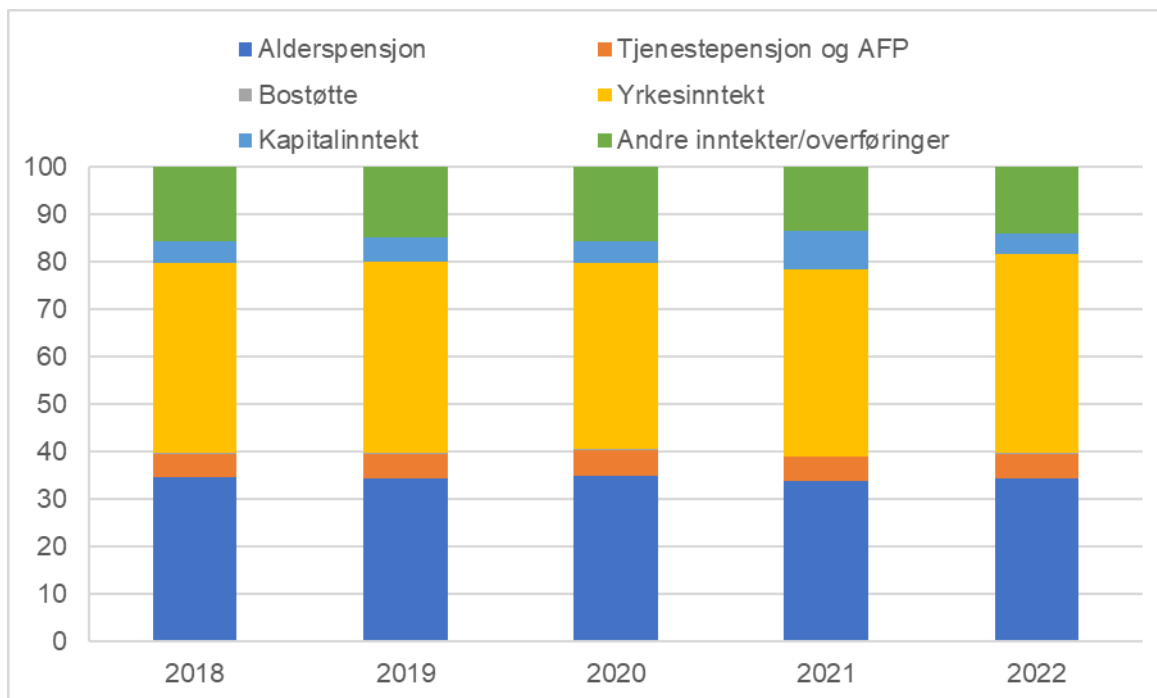
For andre husholdningstyper utgjør alderspensjon fra folketrygden kun om lag 32–35 prosent av husholdningens samlede inntekt, mens yrkesinntekt utgjør rundt 40 prosent. Tjenestepensjoner og AFP utgjør om lag 5 prosent, mens bostøtte utgjør under en halv prosent. Inntektssammensetningen for denne husholdningstypen indikerer at disse minstepensjonistene i stor grad bor i husholdninger med personer som fortsatt er yrkesaktive.

Figur 7.11 Husholdningenes inntektssammensetning for personer som var alderspensjonister med minste pensjonsnivå. Gjennomsnitt. 2018–2022. Par

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 7.12 Husholdningenes inntektssammensetning for personer som var alderspensjonister med minste pensjonsnivå. Gjennomsnitt. 2018–2022. Andre

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Kilder

- Bragstad, T. & Hauge, L. (2008). *Geografisk variasjon i uførepensjonering 1997-2004* (NAV rapport 4-2008). Arbeids- og velferdsdirektoratet.
- Bratberg, E., Holmås, T. H. & Thøgersen, Ø. (2000). *Assessing the effects of early retirement programs* (Discussion Paper 4/2000). Norges Handelshøyskole.
- Dahl, E. S., Furuberg, J., Helde, I., Kalstø, Å. M., Kann, I. C., Myhre, A., Nicolaisen, H., Nossen, J. P. & Sohlman, M. (2021). Ett år med Korona. Utvikling og utsikter for NAVs ytelser og brukere. *Arbeid og velferd*, 2021(1). 21–44.
- Haga, O. & Lien, O. C. (2017). Utviklinga i pensjonering og sysselsetjing blant seniorar. *Arbeid og velferd*, 2017(2). 139-152.
- Jacobsen, O. (2018). AFP i privat sektor – endringer i mottak av arbeidsavklaringspenger og uføretrygd. *Arbeid og velferd*, 2018(1), 35-44.
- Kann, I. C., Yin, J. & Kristoffersen, P. (2016). Arbeidsavklaringspenger – utviklingen i hvem som kommer inn. *Arbeid og velferd*, 2016(2). 2/2016. 63–76.
- Lande, S. (2019). Færre får innvilget arbeidsavklaringspenger med nytt regelverk. *Arbeid og velferd*, 2019(2). 83–106.
- Lima, I. A. Å. (2016). Hvordan har økt ledighet påvirket bruken av helseytelser og økonomisk sosialhjelp? *Arbeid og velferd*, 2016(3). 131–150.
- NAVs statistikknotat om arbeidsavklaringspenger. Hentet fra <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/aap-nedsatt-arbeidsevne-og-uforetrygd-statistikk/arbeidsavklaringspenger/arbeidsavklaringspenger-statistikknotater>
- NAVs statistikknotat om uføretrygd. Hentet fra <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/aap-nedsatt-arbeidsevne-og-uforetrygd-statistikk/uforetrygd>.
- NAVs sykefraværstatistikk. Hentet fra <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/sykefravar-statistikk/sykefravaersstatistikk-arsstatistikk>
- NHO og LO. (2017). *Evaluering av AFP i privat sektor* (Rapport fra arbeidet, 7.desember 2017).
- NHO & LO. (2021). *Utredning av en mulig reformert AFP-ordning i privat sektor* (Hovedrapport, Mai 2021).
- NOU 2024: 6. *Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2024*. Arbeids- og inkluderingsdepartementet.
- Prop. 87 L (2018–2019). *Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover (ny tjenestepensjon for ansatt i offentlig sektor)*. Arbeids- og sosialdepartementet.
- Prop. 40 L (2018–2019). *Endringer I innskuddspensjonsloven mv. (egen pensjonskonto)*. Finansdepartementet.

Prop. 223 L (2020–2021). *Endringer i pensjonslovgivningen mv. (pensjon fra første krone og dag, garanterte pensjonsprodukter)*. Finansdepartementet.

Protokoll Tariffoppgjøret 2018 mellom Landsorganisasjonen i Norge og Næringslivets Hovedorganisasjon 8.4.2018 (<https://www.riksmekleren.no/dv-cms/resources/2018-003-motebokogforslag-1.pdf>).

Senter for seniorpolitikk. (2023). Norsk seniorpolitisk barometer.

Vedlegg 1 Arbeidsgruppens sammensetning og arbeid i 2023

Arbeidsgruppen hadde i 2022 følgende sammensetning:

Dag Holen, Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Silje Aslaksen, Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Roar Bergan, Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Maren Langvik Eilertsen, Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Arne Magnus Christensen, Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Remy Edseth, Finansdepartementet
Ragnar Ihle Bøhn, Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet
Ragnar Bøe Elgsaas, Landsorganisasjonen i Norge
Kristin Juliussen, Arbeidsgiverforeningen Spekter
Lars E. Haartveit, Hovedorganisasjonen Virke
Alexander Henriksen, KS
Anders Kvam, Akademikerne
Atle Fremming Bjørnstad, Arbeids- og velferdsdirektoratet
Kristin Diserud Mildal, Næringslivets Hovedorganisasjon
Erik Orskaug, Unio
Ørnulf Kastet, Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund
Njål Stensland, Statsministerens kontor

Det ble avholdt møte 2. november 2022 for å diskutere 2023-rapporten.

Agenda for møtet var følgende:

- Informasjon om pågående prosesser
- Neste års rapport fra Pensjonspolitisk arbeidsgruppe
- Nærmere om enkelte temaer i oppfølgingen av NOU 2022: 7
- Eventuelt

Vedlegg 2 Pensjonspolitisk arbeidsgruppe – bakgrunn og mandat

I tariffoppgjøret 2008 ble det i alle protokollene fra Riksmeglingsmannen tatt inn et punkt om «Evaluering og pensjonsråd». I protokollen i offentlig sektor heter det at:

«Evaluering og pensjonsråd

Det er et hovedsiktemål at pensjonsreformen skal medvirke til lengre yrkesløp i takt med at levealderen øker. Dette krever et bærekraftig arbeidsliv. Det er viktig at levealdersjusteringen ikke forsterker sosiale skjevheter som er knyttet til systematiske forskjeller i levealder mellom ulike grupper i befolkningen.

Det vil ta tid å få alle elementer på plass og se virkningen av nytt, samlet pensjonssystem. Blant annet vil nytt opptjeningsystem først være fullt innfasert i 2025. Det vil også være usikkerhet knyttet til blant annet befolkningsutvikling og den alminnelige økonomiske situasjonen.

I brev fra statsministeren til Riksmeglingsmannen av 2. april heter det at Regjeringen vil sørge for en fortløpende evaluering av pensjonsreformen for å kunne vurdere om reformen virker etter hensikten. Regjeringen vil opprette et arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd, hvor opplegget for og resultatene av evalueringen kan gjennomgås.

Senest i 2017 skal partene, med assistanse fra pensjonsrådet, evaluere overgangen til ny AFP og vurdere behovet for endring av ytelsesens størrelse.»

Pensjonspolitisk arbeidsgruppe ble etablert som en undergruppe til Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd i 2009. Gruppen ble gitt følgende mandat:

«I statsministerens brev av 2. april 2008 til Riksmeglingsmannen i forbindelse med lønnsoppgjøret i privat sektor 2008 framgår det at Regjeringen vil sørge for en fortløpende evaluering av pensjonsreformen for å kunne vurdere om reformen virker etter hensikten, og at det i dette arbeidet er ønskelig med løpende kontakt med partene i arbeidslivet. Regjeringen har derfor etablert et Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd. Underlagt rådet opprettes en egen arbeidsgruppe for pensjonspolitiske spørsmål.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet tar sikte på å starte opp en forskningsbasert evaluering av pensjonsreformen fra 2011. Arbeidsgruppen inviteres til å gjennomgå opplegget for evalueringen og til å komme med innspill til dette. Arbeidsgruppen skal også gjennomgå resultatene fra dette arbeidet etter hvert som det foreligger.

Innføring av fleksibel alderspensjon og muligheten for å kombinere arbeidsinntekt og pensjon uten avkorting fra 2011 legger til rette for individuell tilpasning mellom arbeid og pensjon. Arbeidsgruppen skal kartlegge hvor mange som har rett til pensjonsuttak før 67 år, og hvordan dette utvikler seg over tid. Videre skal arbeidsgruppen analysere tilpasninger til fleksibel alderspensjon, det vil si endringer i yrkesaktivitet og uttak av pensjon. Det bør videre kartlegges hvordan uttak av pensjon påvirkes av konjunkturedringer i arbeidsmarkedet.

Levealdersjustering er et bærende element i pensjonsreformen og innebærer at en må arbeide noe lenger for samme pensjon når levealderen i befolkningen øker. Arbeidsgruppen skal analysere hvordan utviklingen i levealderen i befolkningen påvirker overgangen mellom arbeid og pensjon. Arbeidsgruppen skal videre kartlegge utviklingen i forventet levealder for ulike grupper i befolkningen, og i hvilken grad dette påvirker yrkesaktivitet og uttak av pensjon.

Forhold i arbeidsmarkedet vil ha betydning for den enkeltes mulige og faktiske tilpasning. Dette gjelder blant annet arbeidsgiveres vilje til å ansette og beholde eldre arbeidstakere, og

til å tilrettelegge arbeidssituasjonen for eldre arbeidstakere, herunder fleksible arbeidstidsordninger. Arbeidsmiljøet vil også spille inn. Arbeidsgruppen skal analysere forhold på etterspørselssiden i arbeidsmarkedet som kan fremme eller være til hinder for at de som ønsker det får fortsette i arbeidslivet. Dette må sees i sammenheng med intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen), hvor et av delmålene er å øke den gjennomsnittlige avgangsalderen fra arbeidslivet og hindre «utstøting» og diskriminering av eldre arbeidstakere.

For den enkelte vil samlet pensjon fra ulike pensjonsordninger som folketrygdens alderspensjon og supplerende ordninger som AFP og tjenstepensjon være avgjørende for inntekten som pensjonist og når den enkelte velger å ta ut pensjon. De supplerende pensjonsordningene er ulikt utformet og kan påvirke yrkesaktivitet og uttak av pensjon ulikt. Dette har også betydning for mobiliteten i arbeidsmarkedet, særlig mellom offentlig og privat sektor. Arbeidsgruppen skal derfor i sitt arbeid ta utgangspunkt i det samlede pensjonssystemet.

Arbeidsgruppen skal kartlegge endringer i pensjonsuttak i relasjon til folketrygdens øvrige stønadsordninger og analysere inntektsutviklingen blant pensjonister og yrkesaktive.

Arbeidsgruppen skal gi årlige rapporter med beskrivelse og analyse av utviklingstrekk innen pensjon og arbeidsliv til Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd.»

Vedlegg 3 Statistikk

Statistikk til kapittel 1

Tabell A.1 Antall mottakere av alderspensjon og utgifter til alderspensjon, 2012–2023.* Milliarder kroner

	Antall mottakere av alderspensjon i alt	Antall mottakere av alderspensjon 62–66 år	Løpende utgifter
2012	743 514	49 949	150,5
2013	782 473	64 934	164,6
2014	821 536	76 882	179,2
2015	855 099	86 211	190,6
2016	882 814	90 411	201,7
2017	906 747	92 048	211,2
2018	928 239	92 456	221,1
2019	948 838	91 745	232,1
2020	971 707	90 819	241,3
2021	993 081	88 867	256,9
2022	1 010 592	85 813	272,4
2023	1 029 990	83 520	296,9

*Antall mottakere av alderspensjon i gjennomsnitt per måned.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Tabell A.2 Andel kvinner som tar ut alderspensjon av de som oppfyller vilkårene, 2019–2023.⁴⁰ Prosent

Alder	2019	2020	2021	2022	2023
62	22	21	19	17	17
63	31	29	26	25	23
64	39	36	34	31	30
65	51	45	43	41	38
66	59	51	49	48	47
Totalt	38	35	33	31	30

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

⁴⁰ Tallene har blitt reberegnet tilbake til 2018. Det gir en del endringer, noe høyere uttaksrater. Det skyldes at simuleringen nå gir litt færre som oppfyller vilkårene for uttak. Trolig skyldes det dels forbedringer i TRIM, der det nå også tas hensyn til trygdetid i beregningen av alderspensjon, som gjør at færre oppfyller vilkåret. Pro-rata-regler er nå også hensyntatt. I tillegg foreligger det nå bedre tall, og litt høyere, for hvor mange som mottar offentlig AFP (og dermed litt flere som ikke kan ta ut alderspensjon).

Tabell A.3 Andel menn som tar ut alderspensjon av de som oppfyller vilkårene, 2019–2023. Prosent

Alder	2019	2020	2021	2022	2023
62	46	43	40	35	34
63	56	53	49	45	42
64	64	61	57	53	50
65	71	68	65	61	58
66	77	74	71	68	65
Totalt	62	59	56	52	49

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Tabell A.4 Andel kvinner og menn som tar ut alderspensjon av de som oppfyller vilkårene, 2019–2023. Prosent

Alder	2019	2020	2021	2022	2023
62	36	33	31	27	27
63	46	43	39	36	34
64	54	50	47	44	42
65	64	59	57	53	50
66	70	65	62	60	58
Totalt	53	49	47	43	41

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Tabell A.5 Anslag for antall som i desember 2023 ikke oppfylte vilkår for uttak av 100 prosent alderspensjon, etter sektor

Sektor	Antall	Andel, prosent
Privat sektor uten AFP	9 366	34,4
Privat sektor med AFP	1 560	5,7
Selvstendig næringsdrivende	2 658	9,8
Uten registrert arbeid	13 666	50,2
Sum	27 250	100,0

Tabellen omfatter aldersgruppen fra 62 år og 1 måned til 67 år og 0 måneder. Personer i offentlig sektor er ikke medregnet her fordi de antas å ha rett til offentlig AFP i stedet.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Tabell A.6 Anslag for antall som i desember 2023 ikke oppfylte vilkår for uttak av 100 prosent alderspensjon, etter næring*

Næring	Antall	Andel i prosent
Varehandel; reparasjon av motorvogner	1 939	18
Eiendomsdrift, forretningsmessig tjenesteyting	1 891	17
Helse- og sosialtjenester	1 512	14
Industri	1 321	12
Bygge- og anleggsvirksomhet	1 119	10
Transport og lagring	900	8
Overnattings- og serveringsvirksomhet	755	7
Personlig tjenesteyting	549	5
Jordbruk, skogbruk og fiske	372	3
Undervisning	194	2
Informasjon og kommunikasjon	186	2
Bergverksdrift og utvinning	75	1
Elektrisitet, vann og renovasjon	62	1
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	32	0
Andre næringer / ukjent næring	19	0
Sum	10 926	100

* Kun de som er registrert i arbeid i privat sektor er med i tabellen.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Tabell A.7 Anslag for antall som i desember 2023 ikke oppfylte vilkår for uttak av 100 prosent alderspensjon, etter yrke*

Yrke	Antall	Andel i prosent
Salgs- og serviceyrker	2 591	23,7
Håndverkere	1 678	15,4
Prosess- og maskinoperatører, transportarbeidere mv.	1 335	12,2
Renholdere, hjelpearbeidere mv.	1 323	12,1
Kontoryrker	1 078	9,9
Høyskoleyrker	1 066	9,8
Ledere	840	7,7
Akademiske yrker	674	6,2
Andre yrker eller ukjent yrke	341	3,1
Sum	10 926	100

* Kun de som var registrert i arbeid i privat sektor er med i tabellen.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Statistikk til kapittel 4

Tabell B.1 Gjennomsnittlig utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad for årene 2019–2023.* Fellesordningen for fylkeskommuner i KLP. 2023-kroner (deflatert med G)

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	88 719	89 098	90 801	91 961	92 501
Uførepensjon fra 62 år**	62 493	59 505	59 567	56 938	55 515
Særalderspensjon (til 67 år)	248 450	236 548	188 170	188 566	196 120
Folketrygdberegnet AFP	269 037	275 224	283 825	280 625	282 619
Tjenestepensjonsberegnet AFP	394 438	422 402	426 242	433 540	429 751
Etterlattepensjon fra 62 år	67 347	67 873	68 981	68 484	71 740
Gjennomsnittlig utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	89 193	89 365	91 022	92 449	93 060
Uførepensjon fra 62 år**	96 992	90 306	88 006	81 820	78 260
Særalderspensjon (til 67 år)	266 816	261 924	211 075	205 937	207 256
Folketrygdberegnet AFP	369 342	368 247	359 675	361 474	402 010
Tjenestepensjonsberegnet AFP	443 982	471 999	474 960	460 568	458 338
Etterlattepensjon fra 62 år	67 364	67 885	68 995	68 498	71 740

* Oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner inngår ikke.

** Utbetalingsbeløp for uføre korrigeres gjennom året basert på mottatte inntektsopplysninger. Det gir noe upresise beløp.

Kilde: KLP.

Tabell B.2 Median utbetalt pensjon og median utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad i årene 2019–2023.* Fellesordningen for fylkeskommuner i KLP. 2023-kroner (deflatert med G)

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	73 412	72 906	73 915	73 387	73 727
Uførepensjon fra 62 år	54 878	47 969	48 501	46 313	44 749
Særalderspensjon (til 67 år)	116 935	108 938	82 597	78 819	86 254
Folketrygdberegnet AFP	279 423	291 067	300 757	297 572	302 374
Tjenestepensjonsberegnet AFP	387 965	423 503	417 912	418 057	413 195
Etterlattepensjon fra 62 år	34 134	34 566	35 545	37 066	38 707
Median utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	73 681	73 100	74 004	73 463	73 868
Uførepensjon fra 62 år	64 838	56 675	54 980	50 204	46 305
Særalderspensjon (til 67 år)	160 007	162 386	96 934	83 241	95 447
Folketrygdberegnet AFP	333 313	333 458	339 102	337 919	347 819
Tjenestepensjonsberegnet AFP	418 835	461 740	453 984	453 553	449 010
Etterlattepensjon fra 62 år	34 134	34 566	35 545	37 066	38 707

* Oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner inngår ikke.

** Utbetalingsbeløp for uføre korrigeres gjennom året basert på mottatte inntektsopplysninger. Det gir noe upresise beløp.

Kilde: KLP.

Tabell B.3 Gjennomsnittlig utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad for årene 2019–2023.* Pensjonsordningen for sykehusleger i KLP. 2023-kroner (deflatert med G)

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	361 384	359 866	366 830	368 848	372 065
Uførepensjon fra 62 år**	307 996	325 727	330 460	330 063	314 168
Folketrygdberegnet AFP	304 734	344 009	366 334	347 476	329 869
Tjenestepensjonsberegnet AFP	793 837	764 443	770 690	797 724	803 361
Etterlattepensjon fra 62 år	229 840	227 014	229 918	226 821	230 935
Gjennomsnittlig utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	364 271	362 272	368 605	370 940	374 926
Uførepensjon fra 62 år**	496 159	501 921	458 456	480 543	490 590
Folketrygdberegnet AFP	466 470	453 073	553 470	555 816	633 028
Tjenestepensjonsberegnet AFP	841 679	832 327	852 816	850 804	863 848
Etterlattepensjon fra 62 år	230 427	227 014	229 918	226 821	230 935

* Oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner inngår ikke.

** Utbetalingsbeløp for uføre korrigeres gjennom året basert på mottatte inntektsopplysninger. Det gir noe upresise beløp.

Kilde: KLP.

Tabell B.4 Median utbetalt pensjon og median utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad i årene 2019–2023.* Pensjonsordningen for sykehusleger i KLP. 2023-kroner (deflatert med G)

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	392 808	388 551	394 779	394 045	403 972
Uførepensjon fra 62 år**	218 418	217 389	220 594	218 339	223 825
Folketrygdberegnet AFP	298 892	329 062	432 539	373 113	351 038
Tjenestepensjonsberegnet AFP	920 234	906 620	908 395	922 120	922 404
Etterlattepensjon fra 62 år	286 430	304 286	318 315	322 245	293 430
Median utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	393 252	389 025	395 191	394 891	405 278
Uførepensjon fra 62 år**	478 393	480 452	446 900	448 763	473 367
Folketrygdberegnet AFP	478 786	469 797	488 249	482 482	487 554
Tjenestepensjonsberegnet AFP	921 921	915 873	933 786	925 421	938 691
Etterlattepensjon fra 62 år	218 418	217 389	220 594	218 339	223 825

* Oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner inngår ikke.

** Utbetalingsbeløp for uføre korrigeres gjennom året basert på mottatte inntektsopplysninger. Det gir noe upresise beløp.

Kilde: KLP.

Tabell B.5 Gjennomsnittlig utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad for årene 2019–2023.* Fellesordningen for statlige helseforetak i KLP. 2023-kroner (deflatert med G)

	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	81 256	81 580	83 430	83 962	83 020
Uførepensjon fra 62 år**	64 506	63 639	63 746	62 624	63 048
Særalderspensjon (til 67 år)	228 935	234 636	237 131	240 567	250 032
Folketrygdberegnet AFP	274 881	275 420	275 862	276 045	278 282
Tjenestepensjonsberegnet AFP	361 072	367 476	380 232	385 410	387 616
Etterlattepensjon fra 62 år	61 674	61 034	62 830	61 690	63 139
Gjennomsnittlig utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	81 729	81 950	83 681	84 481	83 749
Uførepensjon fra 62 år**	102 155	103 449	103 981	101 320	101 849
Særalderspensjon (til 67 år)	246 635	252 633	251 454	255 872	262 963
Folketrygdberegnet AFP	397 091	397 534	394 627	401 172	406 107
Tjenestepensjonsberegnet AFP	412 617	414 046	426 051	425 435	431 252
Etterlattepensjon fra 62 år	61 693	61 052	62 873	61 711	63 176

* Oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner inngår ikke.

** Utbetalingsbeløp for uføre korrigeres gjennom året basert på mottatte inntektsopplysninger. Det gir noe upresise beløp.

Kilde: KLP.

Tabell B.6 Median utbetalt pensjon og median utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad for årene 2019–2023.* Fellesordningen for statlige helseforetak i KLP. 2023-kroner (deflatert med G)

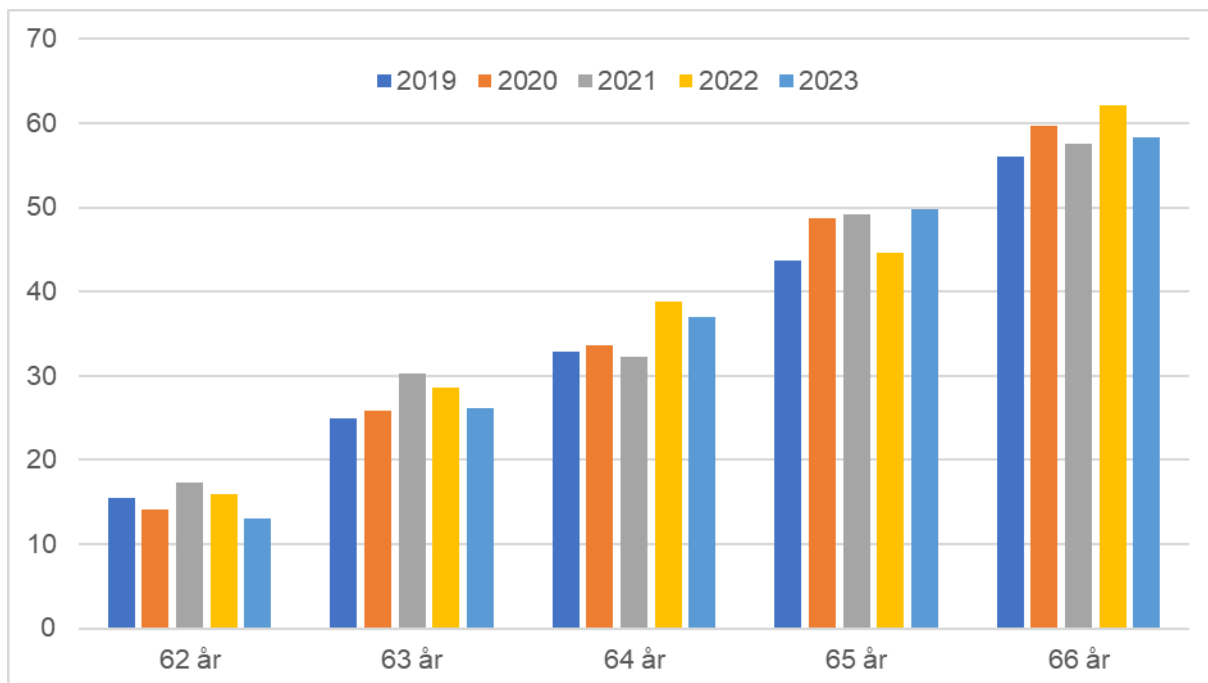
	2019	2020	2021	2022	2023
Alderspensjon fra 67 år	77 219	76 789	78 231	77 605	77 458
Uførepensjon fra 62 år**	59 435	56 064	49 285	47 976	47 331
Særalderspensjon (til 67 år)	248 909	263 833	268 725	281 049	302 271
Folketrygdberegnet AFP	292 931	291 718	297 350	295 988	300 278
Tjenestepensjonsberegnet AFP	357 982	364 186	375 314	383 619	385 655
Etterlattepensjon fra 62 år	38 136	37 455	38 444	37 861	39 237
Median utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	77 375	76 995	78 347	77 798	77 635
Uførepensjon fra 62 år**	70 020	67 377	66 354	60 349	50 109
Særalderspensjon (til 67 år)	286 595	297 600	297 045	300 903	318 532
Folketrygdberegnet AFP	333 722	337 220	342 617	340 073	345 776
Tjenestepensjonsberegnet AFP	395 177	406 038	416 841	408 014	413 433
Etterlattepensjon fra 62 år	38 175	37 558	38 478	37 864	39 237

* Oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner inngår ikke.

** Utbetalingsbeløp for uføre korrigeres gjennom året basert på mottatte inntektsopplysninger. Det gir noe upresise beløp.

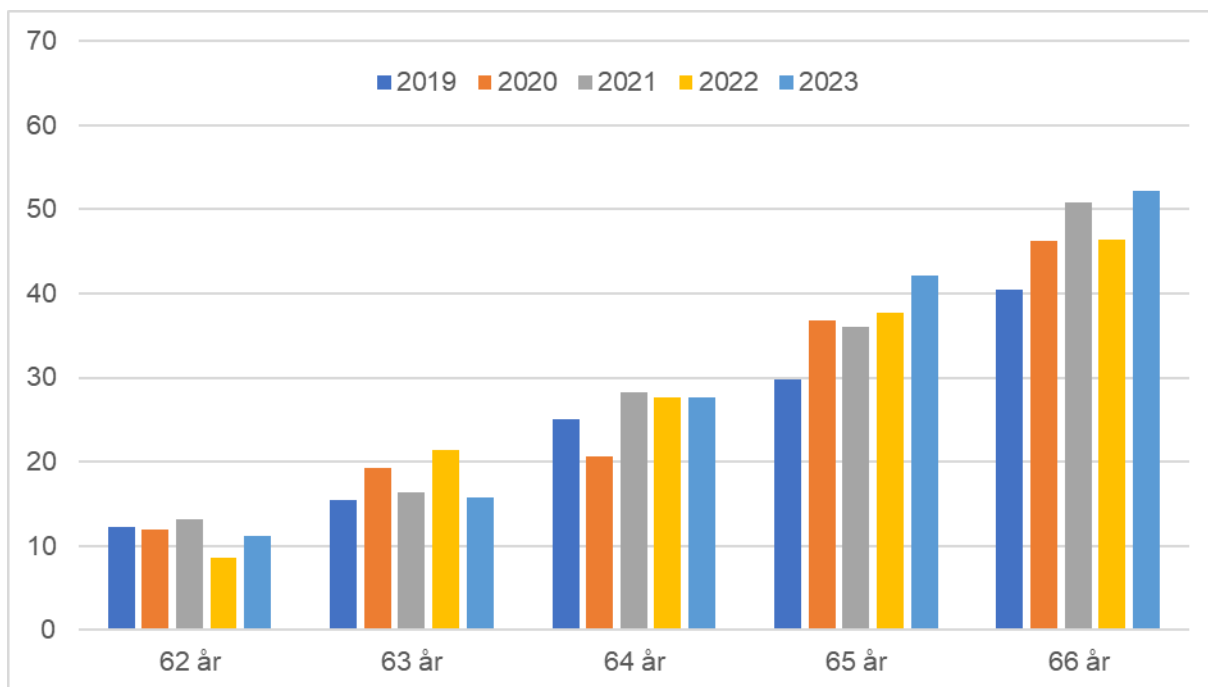
Kilde: KLP.

Figur B.1 Uttaksandeler for AFP i fellesordningen for fylkeskommuner i KLP.
Kvinner. Prosent

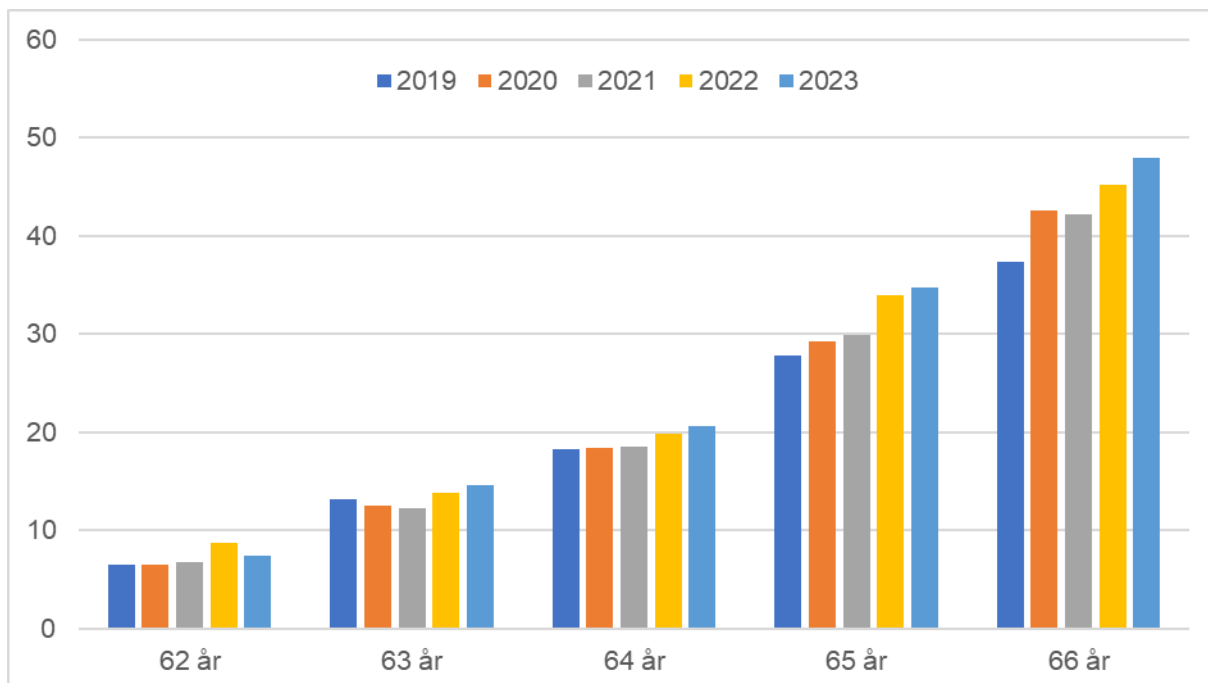
Kilde: KLP.

Figur B.2 Uttaksandeler for AFP i fellesordningen for fylkeskommuner i KLP.
Menn. Prosent

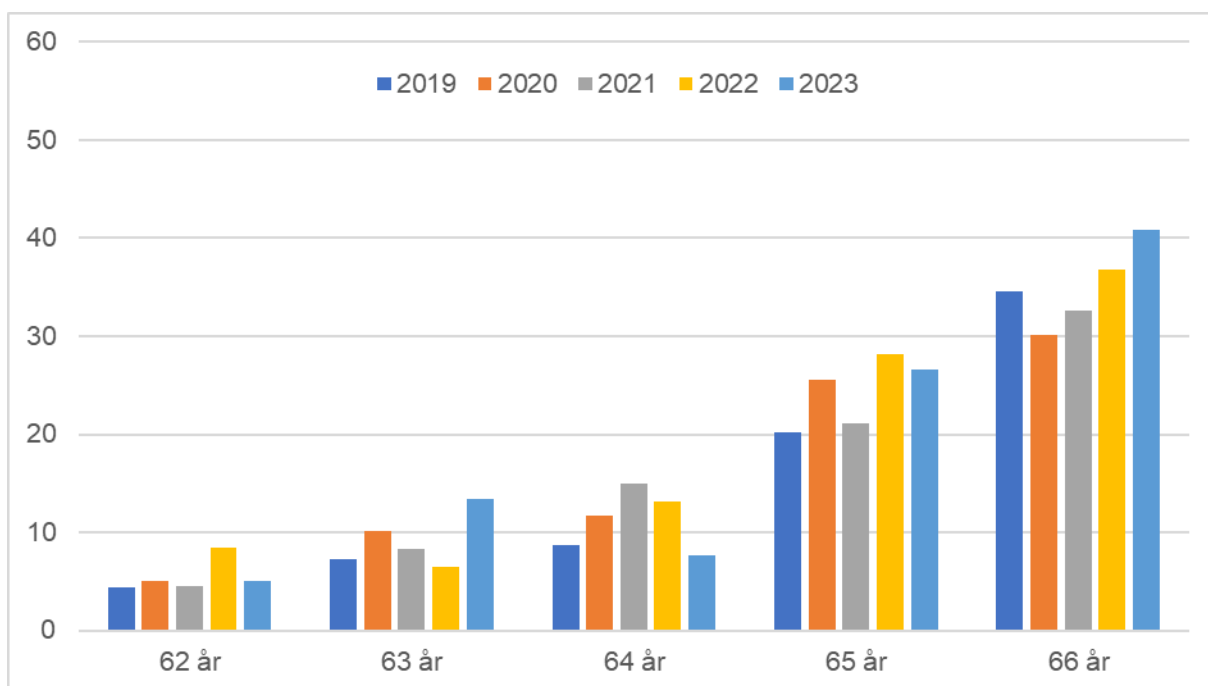
Kilde: KLP.

Figur B.3 Uttaksandeler for AFP i pensjonsordningen for sykepleiere i KLP. Kvinner. Prosent

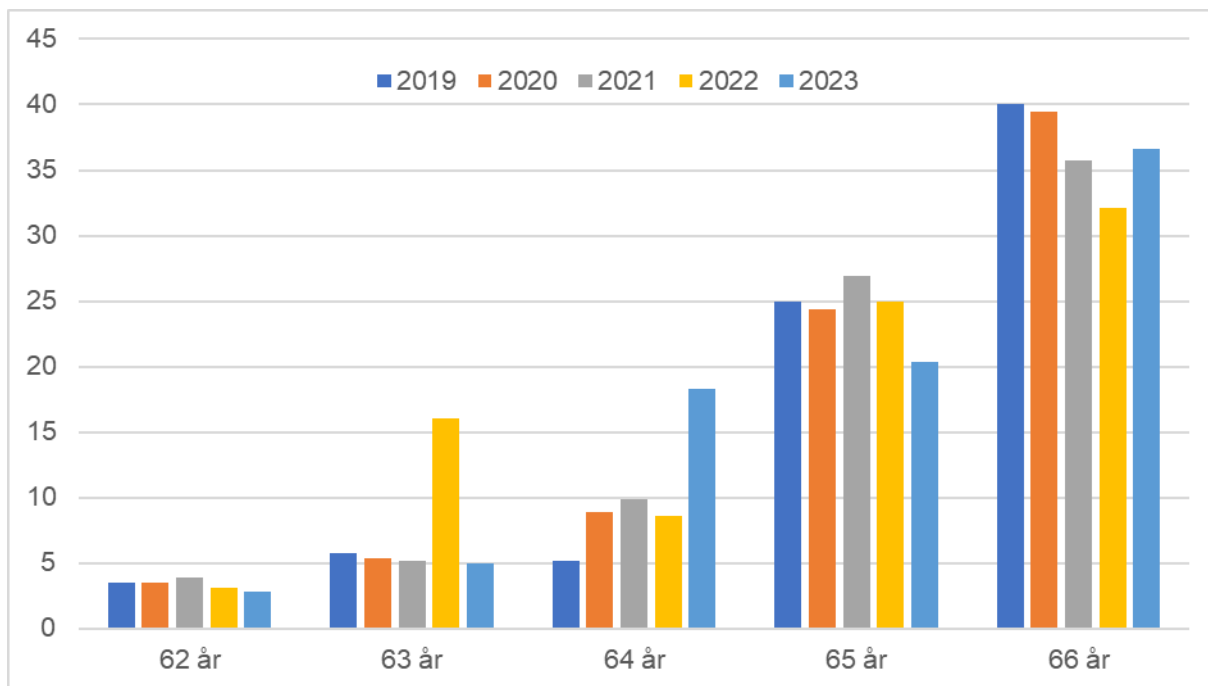
Kilde: KLP.

Figur B.4 Uttaksandeler for AFP i pensjonsordningen for sykepleiere i KLP. Menn. Prosent

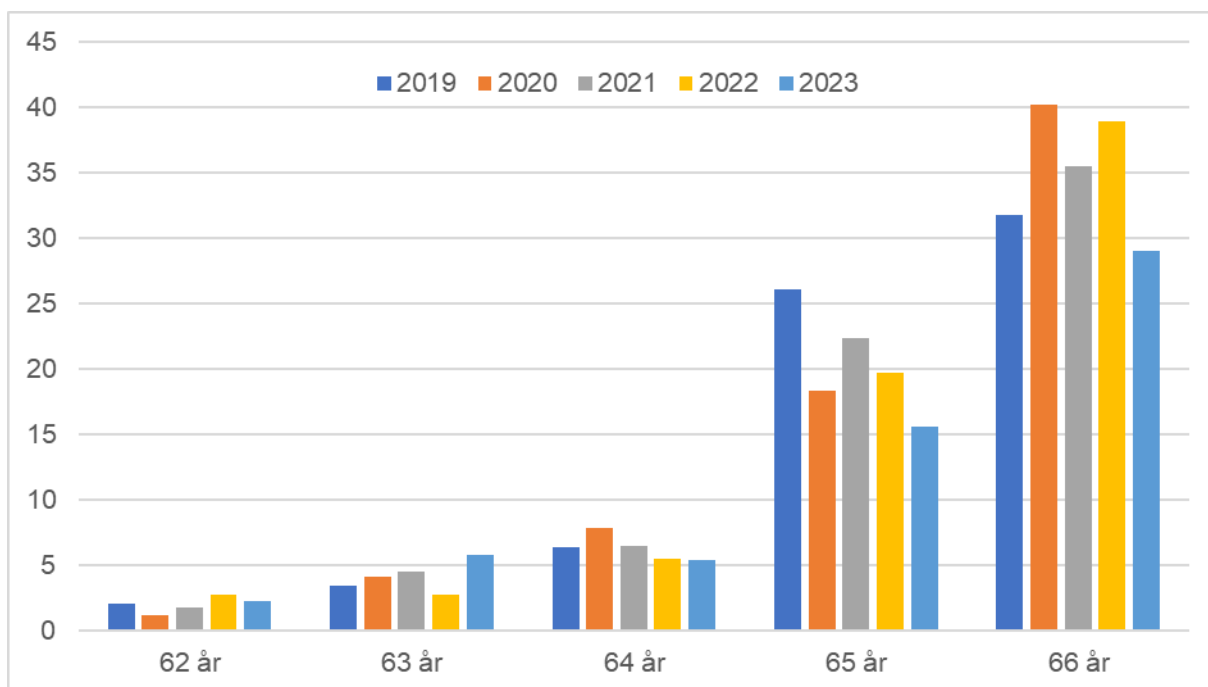
Kilde: KLP.

Figur B.5 Uttaksandeler for AFP i pensjonsordningen for sykehusleger i KLP. Kvinner. Prosent

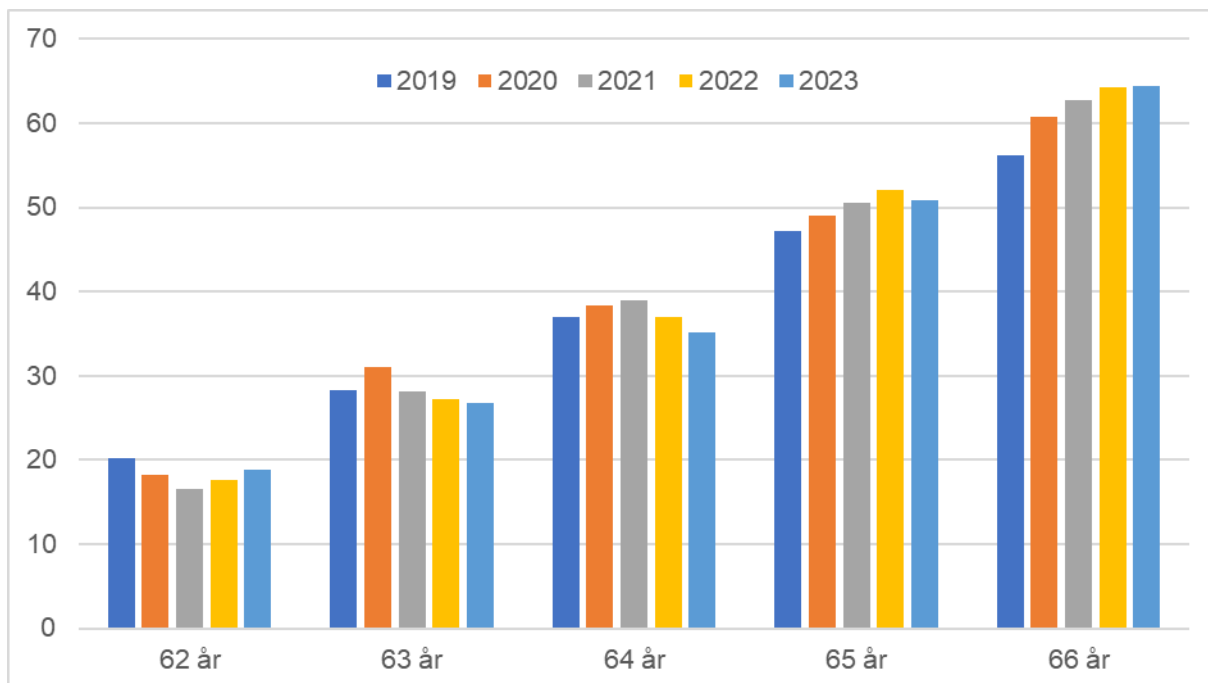
Kilde: KLP.

Figur B.6 Uttaksandeler for AFP i pensjonsordningen for sykehusleger i KLP. Menn. Prosent

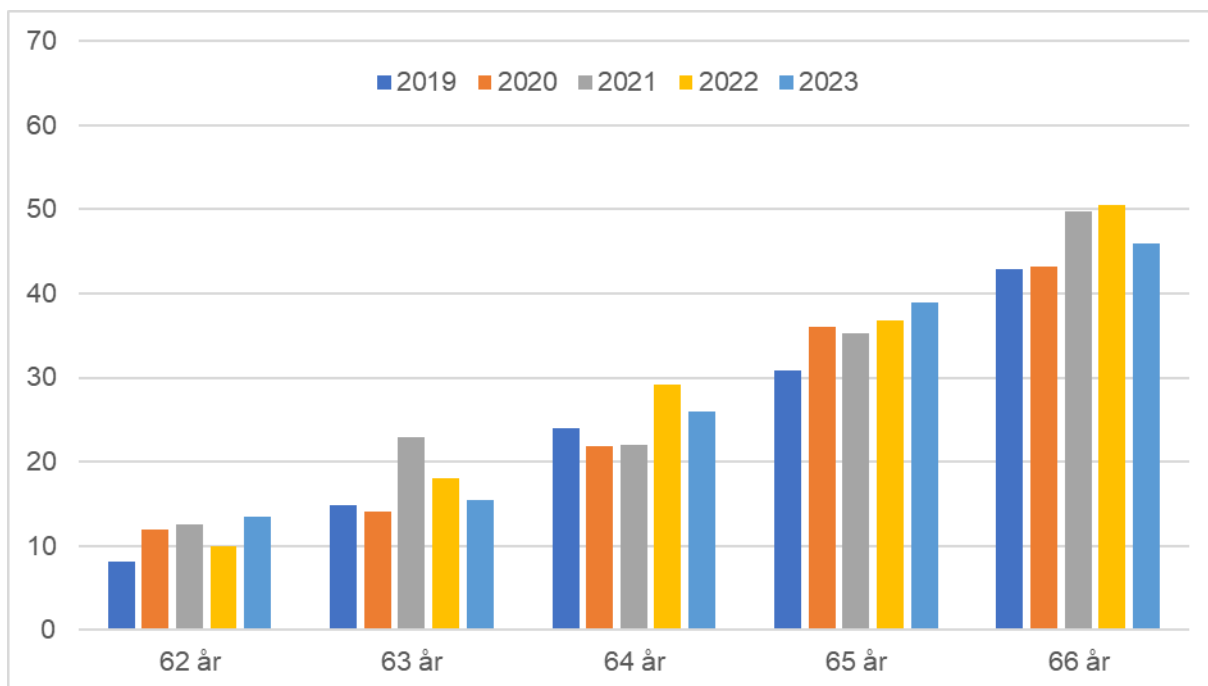
Kilde: KLP.

Figur B.7 Uttaksandeler for AFP i fellesordningen for statlige helseforetak i KLP. Kvinner. Prosent

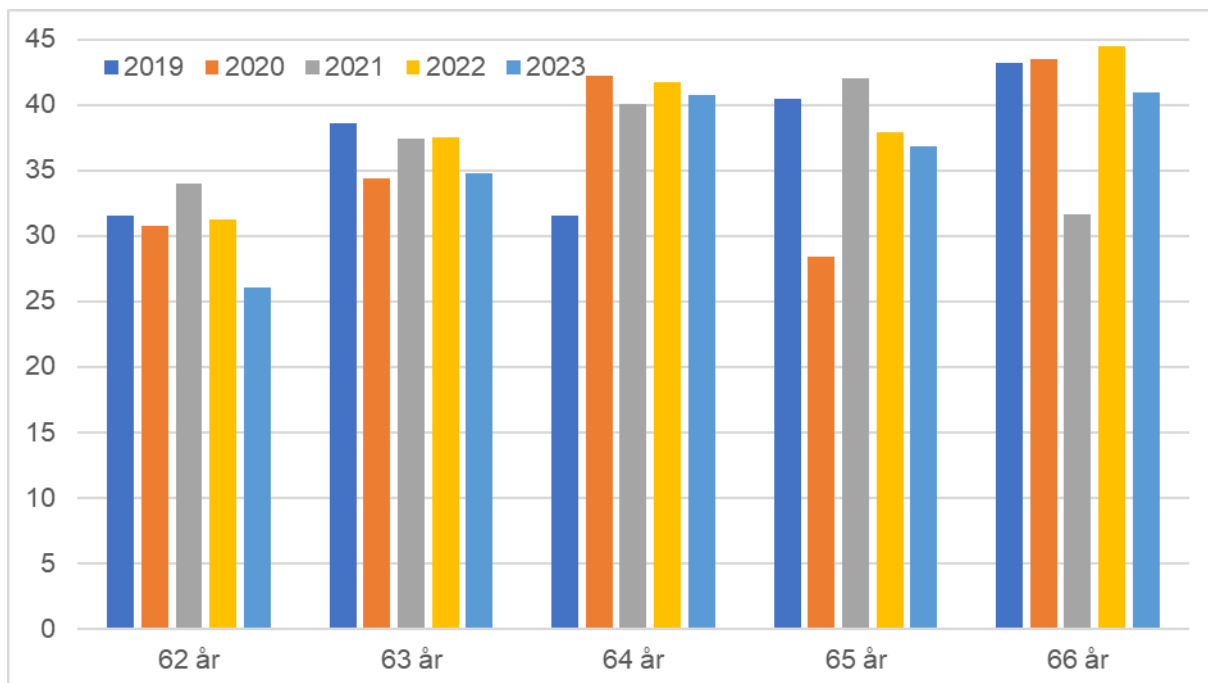
Kilde: KLP.

Figur B.8 Uttaksandeler for AFP i fellesordningen for statlige helseforetak i KLP. Menn. Prosent

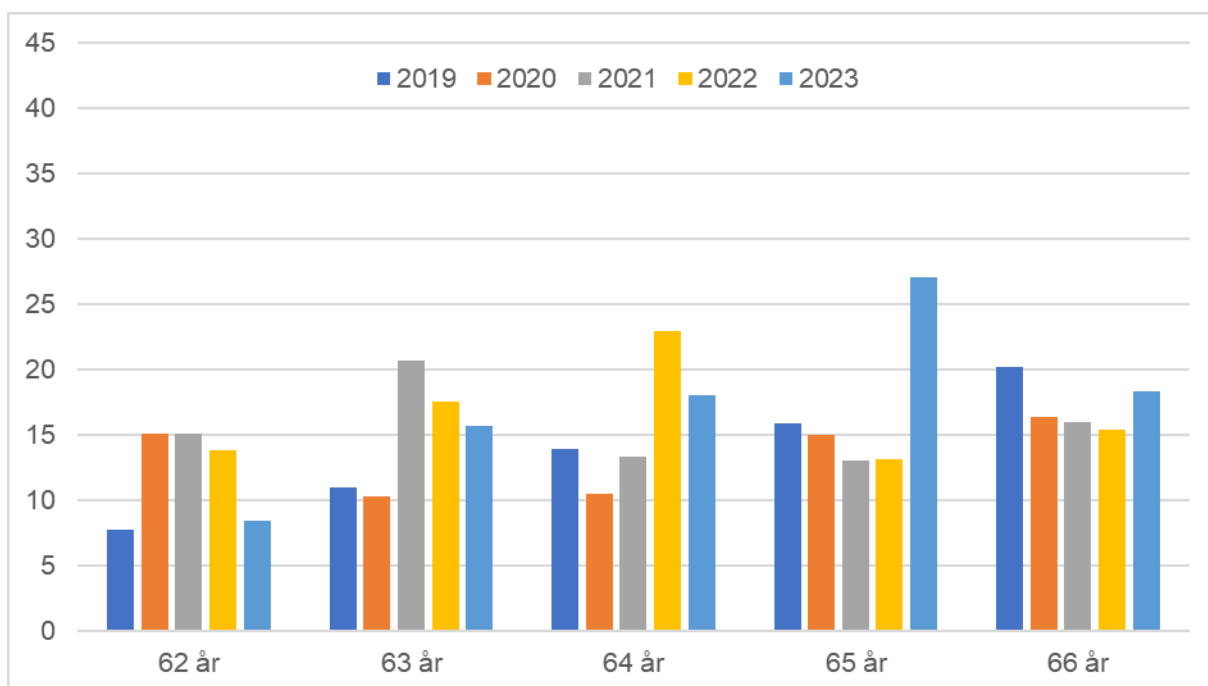
Kilde: KLP.

Figur B.9 Uføreandeler i fellesordningen for fylkeskommuner i KLP. Kvinner. Prosent

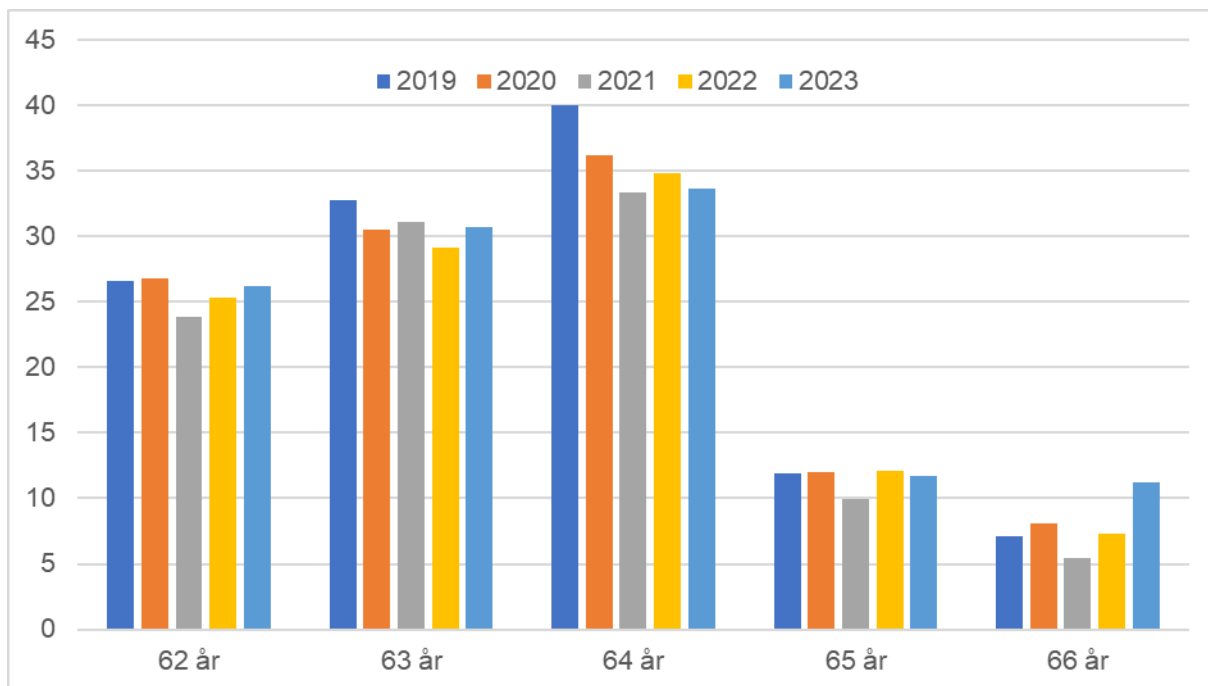
Kilde: KLP.

Figur B.10 Uføreandeler i fellesordningen for fylkeskommuner i KLP. Menn. Prosent

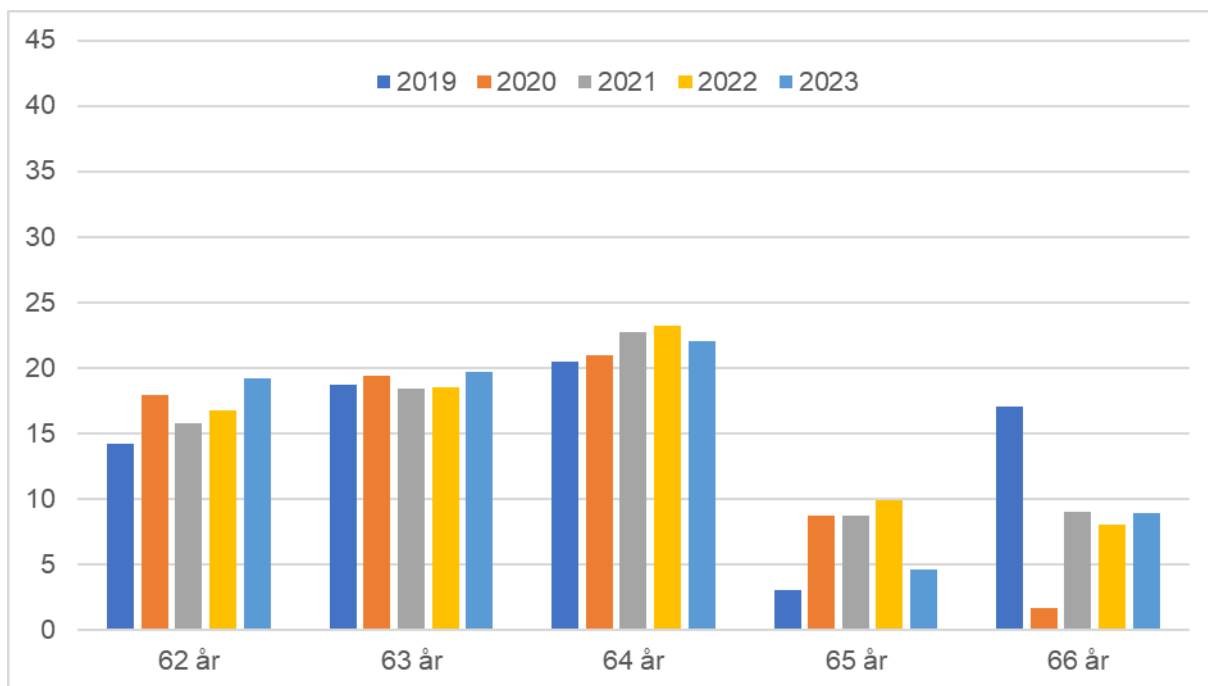
Kilde: KLP.

Figur B.11 Uføreandeler i pensjonsordningen for sykepleiere i KLP. Kvinner. Prosent

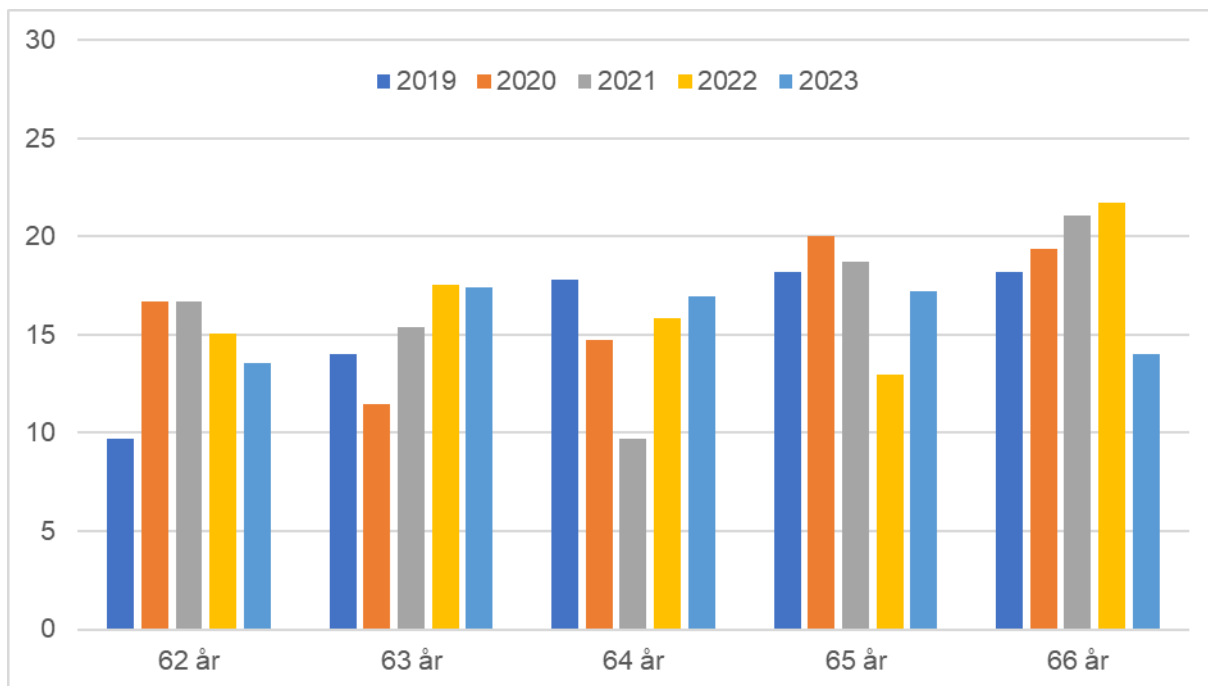
Kilde: KLP.

Figur B.12 Uføreandeler i pensjonsordningen for sykepleiere i KLP. Menn. Prosent

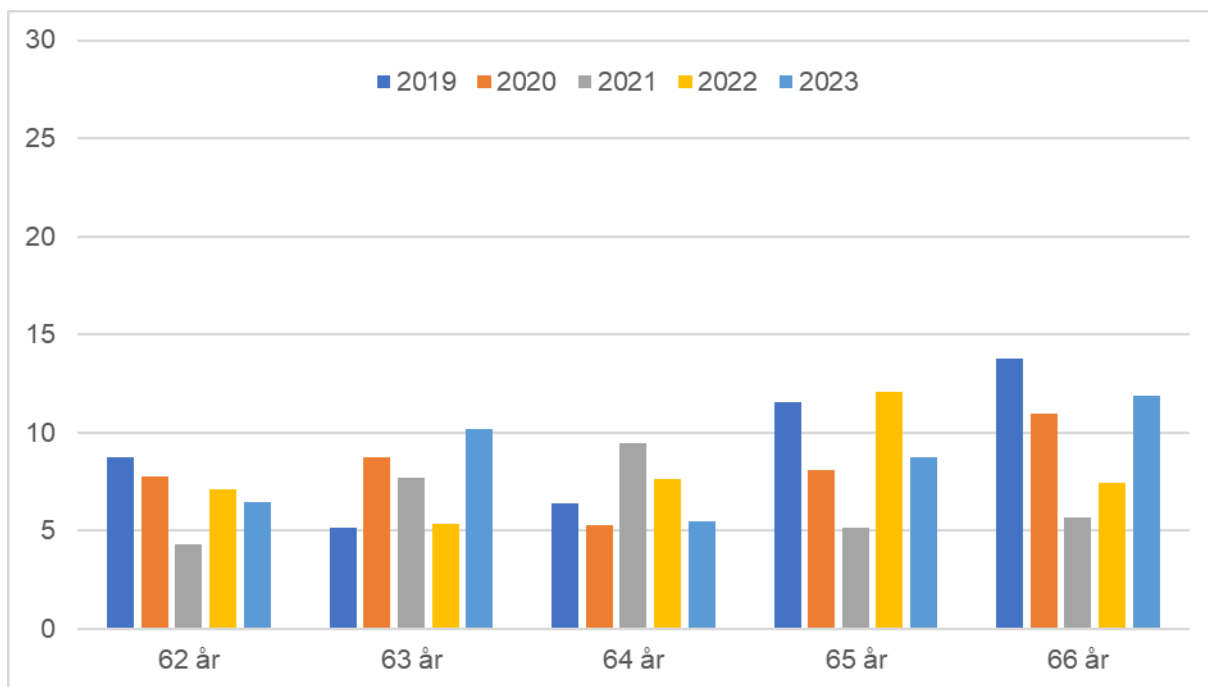
Kilde: KLP.

Figur B.13 Uføreandeler i pensjonsordningen for sykehusleger i KLP. Kvinner. Prosent

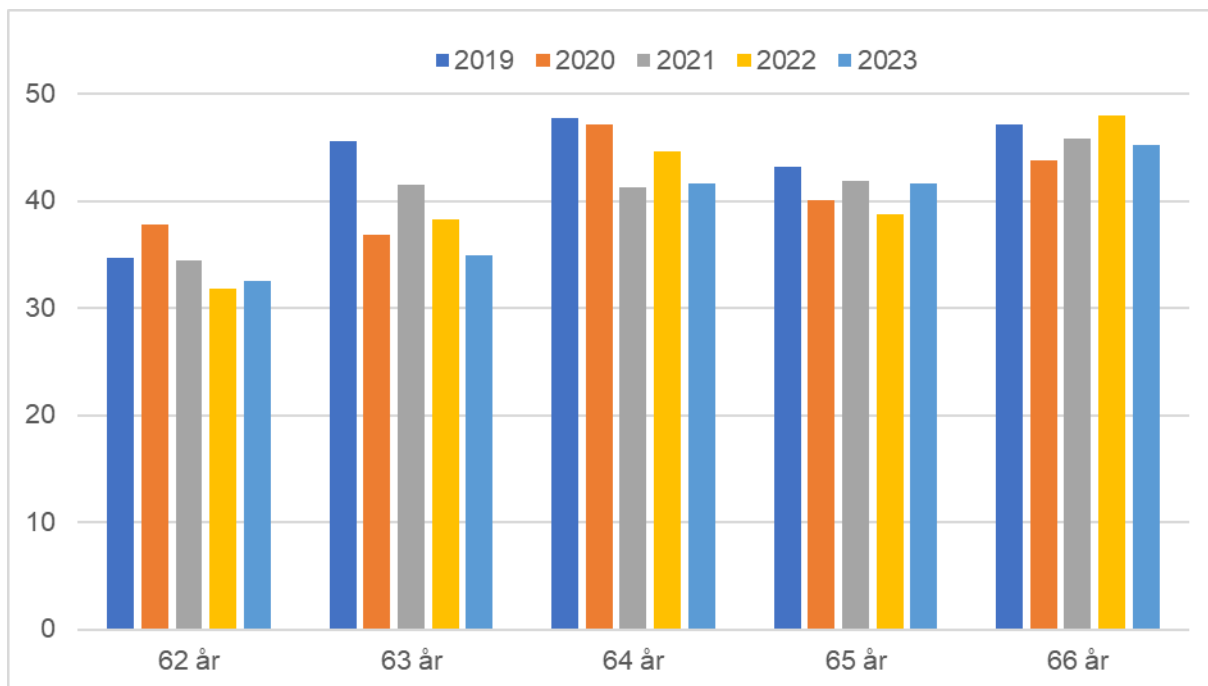
Kilde: KLP.

Figur B.14 Uføreandeler i pensjonsordningen for sykehusleger i KLP. Menn. Prosent

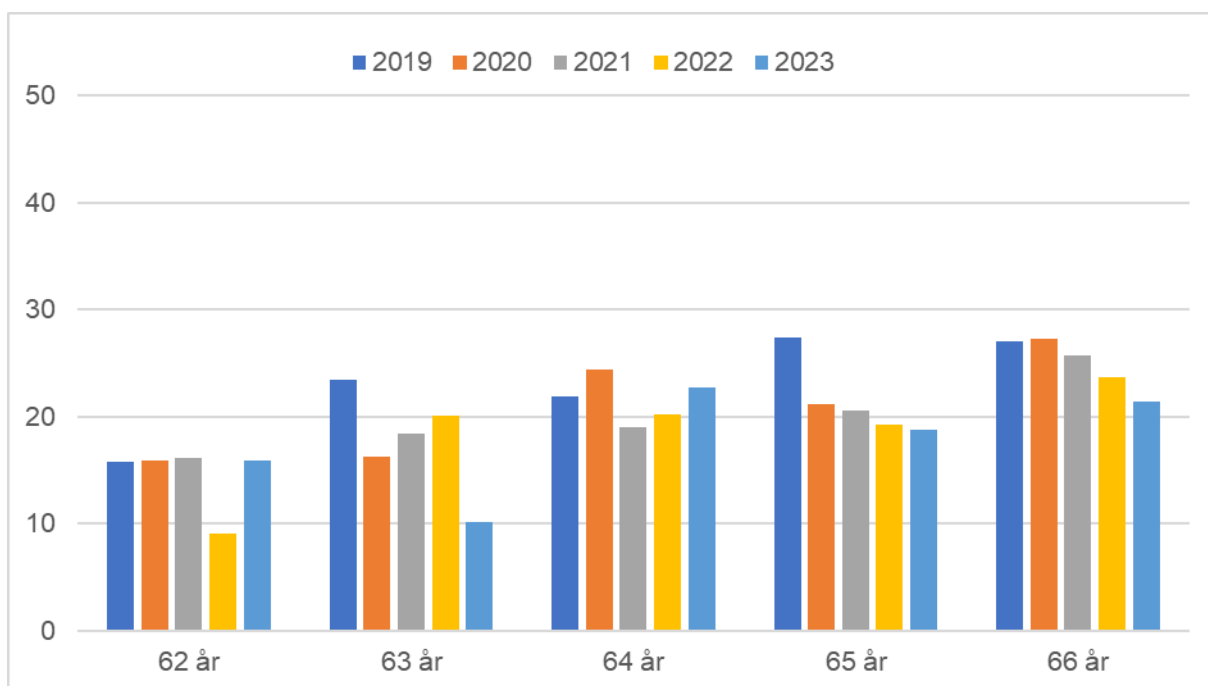
Kilde: KLP.

Figur B.15 Uføreandeler i fellesordningen for statlige helseforetak KLP. Kvinner. Prosent

Kilde: KLP.

Figur B.16 Uføreandeler i fellesordningen for statlige helseforetak i KLP. Menn. Prosent

Kilde: KLP.

Vedlegg 4 Avtale mellom regjeringspartiene og partiene Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre, Kristelig Folkeparti og Miljøpartiet De Grønne

Folketrygdens alderspensjon er det bærende elementet i det samlede pensjonssystemet. Et grunnleggende formål er å gi den enkelte økonomisk og sosial trygghet, når det ikke lenger kan forventes at man kan forsørge seg selv ved eget arbeid. Pensjonssystemet må sikre en trygg og verdig alderdom for alle, og befolkningen må ha tillit til at systemet også i framtiden vil innfri sine pensjonsløfter.

For å sikre forutsigbarhet for folks pensjoner, er det viktig at pensjonssystemet har bred politisk oppslutning over tid. Pensjonsbeslutninger er langsiktige. Beslutninger om pensjonsregler som tas i dag, vil ofte først få full virkning på lengre sikt. Dette tilsier at konsekvenser av systemendringer bør vurderes grundig. Samtidig er samfunnet i konstant utvikling, noe som tilsier at det jevnlig vil være behov for å oppdatere kunnskapsgrunnlaget som ligger til grunn for utformingen av pensjonssystemet. Pensjonssystemet er komplisert, og endringer i én del av systemet kan ha utilsiktede konsekvenser for andre deler. Det er derfor viktig at endringer gjøres på bakgrunn av vurderinger av hvordan det vil påvirke helheten i pensjonssystemet på kort og lang sikt, for å ivareta både den sosiale og den økonomiske bærekraften.

Arbeidskraften er vår klart viktigste ressurs, og et viktig mål med pensjonsreformen er å stimulere til lengre yrkeskarrierer. Yrkesaktiviteten i eldre aldersgrupper har økt etter reformen i 2011, i tråd med målsettingen, selv om også andre forhold har bidratt til dette. I møte med en utvikling der vi lever stadig lenger, er det avgjørende å legge til rette for et helsefremmende, trygt og inkluderende arbeidsliv som muliggjør at folk kan bidra i arbeidslivet lengst mulig.

Avtalepartene anerkjenner at de grunnleggende premissene for dagens pensjonssystem videreføres. Dette inkluderer regulering av løpende pensjon med et snitt av lønns- og prisvekst og behovet for at man må jobbe lengre i takt med at levealderen øker. Vi er videre enige om følgende for perioden de neste ti årene:

Aldersgrenser

1) Aldersgrensene i pensjonssystemet økes i tråd med forslaget i Meld. St. 6 (2023–2024), Et forbedret pensjonssystem med en styrket sosial profil. Forslaget innebærer en gradvis økning av aldersgrensene i pensjonssystemet fra og med 1964-kullet. Sosiale rettigheter som sykepengene, dagpenger og arbeidsavklaringspenger utvides i tråd med endringen av normert pensjoneringsalder.

2a) Det skal etableres en sliterordning i folketrygden, som innføres samtidig med de andre endringene i pensjonssystemet. Ordningen skal bidra til å sikre det sosiale perspektivet i pensjonssystemet og ha en størrelse som gir den enkelte som går av tidligere enn levealdersjusteringen legger opp til, økt økonomisk trygghet. Ordningen skal etableres etter modell av sliterordningen i privat AFP og ha en årlig ytelse på 0,25 G for de som går av fem år før normert pensjonsalder og trappes gradvis ned ved høyere avgangsalder. Partene skal involveres i utformingen av sliterordningen.

2b) Det skal gjøres et arbeid for å forhindre at vi får et arbeidsliv der arbeidstakere slites ut, mentalt og fysisk, og ikke evner å stå i arbeid. Tidspunkt for den enkeltes avgang påvirkes av forhold både i og utenfor arbeidslivet. Arbeidet som gjøres skal særlig se på forhold i arbeidslivet som på ulike måter påvirker avgangsalder, og i samarbeid med partene se på

løsninger for tilrettelegging, tilpasning og kompetansetiltak på arbeidsplassen, slik at flere kan stå lengre i jobb. Arbeidet kan organiseres som et eget utvalg, eller sees i sammenheng med andre pågående prosesser.

3) Plikten til å fratre ved oppnådd særaldersgrense gjeninnføres ikke. Hvilke stillinger som i fremtiden skal ha særaldersgrenser, samt hvilke aldersgrenser som skal gjelde, avklares i en egen prosess, som avtalt med partene. Forsvaret skal håndteres i et eget løp, også sett opp mot fratredelsesplikten.

4) Den alminnelige aldersgrensen for statsansatte og andre medlemmer i Statens pensjonskasse økes fra 70 til 72 år, og dermed harmoniseres med arbeidsmiljølovens generelle aldersgrense på 72 år for ansatte i privat sektor. Det skal utredes tiltak for å gjøre det lettere å stå videre i arbeid utover de ordinære aldersgrensene i aldersgrenseloven (staten) og arbeidsmiljøloven, herunder vurdere bedriftsinterne aldersgrenser.

Uføre

5) Alderspensjon til uføre skal styrkes, i tråd med forslaget i Meld. St. 6 (2023–2024), Et forbedret pensjonssystem med en styrket sosial profil. Forslaget innebærer i utgangspunktet at uføre skjermes for 2/3-deler av effekten av levealdersjusteringen og at uføres videre skjerming skal speile yrkesaktives avgangsmønster.

6) Det skal etableres en overgangsordning for uføre i kullene 1954-1962. Overgangsordningen skal ivareta kullene som ikke har skjermingstillegg i den delen av pensjon som utmåles etter gamle regler. Overgangsordningen skal sikre personer født i disse årskullene et skjermingstillegg i den gamle delen av folketrygden, tilsvarende det som ble gitt for årskullet født 1953.

Minsteytelser

7) Minsteytelserne i pensjonssystemet skal reguleres i tråd med forslaget i Meld. St. 6 (2023–2024) – Et forbedret pensjonssystem med en styrket sosial profil. Forslaget innebærer at minstesatsene G-reguleres. Alle løpende pensjoner reguleres med snitt av lønns- og prisvekst. G-regulering av minstesatsene sikrer at minsteytelserne følger velstandsveksten i samfunnet. Regulering med snitt av lønns- og prisvekst etter uttak, sikrer at de som mottar minsteytelserne i likhet med andre pensjonister, får økt kjøpekraft når lønsmottagerne får det.

Informasjonsarbeid

8) Det skal utarbeides en helhetlig strategi for informasjon på pensjonsområdet. Arbeids- og velferdsetaten skal ha tilstrekkelig kapasitet og kompetanse til å bistå den enkelte i spørsmål om egen pensjonsbeslutning. Også tjenstepensjonsleverandørenes roller og ansvar må inngå i informasjonsstrategien.

Individuell pensjonssparing

9) Grensen for sparing i IPS, skal fra og med statsbudsjettet for 2026, være på minst 25 000 kroner.

Evalueringer

10) Pensjonssystemet skal evalueres om lag hvert tiende år, for å følge med på utviklingen i både den sosiale og den økonomiske bærekraften. Som en del av neste tiårs-evaluering skal følgende punkter inngå:

- Det skal gjøres en helhetlig gjennomgang av pensjonssystemet for å vurdere den økonomiske og sosiale bærekraften når man ser folketrygd, tjenstepensjon, AFP og individuelle pensjonsspareavtaler i sammenheng. Dette inkluderer en evaluering av levealdersjustering av aldersgrensene sett opp mot reell avgangsalder, med formål om å sikre økonomisk trygghet og at systemet skal være sosialt bærekraftig.
- For store forskjeller i ulike årskullspesifikke minstenivåer er ikke ønskelig. Derfor skal behovet for en mekanisme for å forhindre urimelig store forskjeller mellom ulike minstenivåer og mulig innretning av en slik ordning, utredes.
- Dersom erfaringer med sliterordningen tilsier årlige kostnader som overstiger 1 mrd. kroner målt faste lønninger, må det gjøres en ny vurdering av slitertilleggets størrelse og innretning, og om eventuell medfinansiering fra partene i lys av blant annet igangsatte tiltak som gjør det lettere å stå lenger i arbeid.